

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Πέτρος Μουγιακάκος   Αντιγόνη Μώρου

Σχολικές & Πολιτιστικές Εκδηλώσεις Α' - ΣΤ' Δημοτικού Βιβλίο Δασκάλου

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΖΗΤΩ Η ΕΛΛΑΣ

Παπαπλάκης

Σχολικές & Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

Α΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού

Βιβλίο Δασκάλου

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Αντιγόνη Μύρου , Φιλολογος, Εκπαιδευτικός Β΄θμιας Εκπαίδευσης, Διδάκτωρ Θεατρικών Σπουδών Πέτρος Μουγιακάκος , Εκπαιδευτικός Α΄θμιας Εκπαίδευσης
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Ελισάβετ Γεωργίου , Σχολικός Σύμβουλος Α΄θμιας Εκπαίδευσης Αικατερίνη Ψύλλου , Εκπαιδευτικός Β΄θμιας Εκπαίδευσης Ζαμπέλ Μουρατιάν , Εκπαιδευτικός Α΄θμιας Εκπαίδευσης
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Σόλης Μπαρκη , Σκιτσογράφος
ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Μαρία Κασκαντάμη , Φιλολογος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ Π.Ι. ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Γιώργος Σιγάλας , Σύμβουλος Καλλιτεχνικών Μαθημάτων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Λία Γαλάνη , Εκπαιδευτικός Α΄θμιας Εκπαίδευσης
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Αλέξανδρος Ψυχούλης , Εικαστικός Καλλιτέχνης
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ACCESS Γραφικές Τέχνες Α.Ε.

Γ.Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1. / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:

-Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων-

Πράξη με τίτλο:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.

Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

-Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο-

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Τύπας

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Γεώργιος Οικονόμου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Αντιγόνη Μώρου Πέτρος Μουγιακάκος

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:

Σχολικές & Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

Α΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού

Βιβλίο Δασκάλου

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	9	Περιεχόμενα
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11	
ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΟ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟ	17	
ΟΔΗΓΟΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ	19	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	31	
Λογοτεχνία και Λογοτεχνικές Εκδηλώσεις	31	
Το Χρονικό - οδηγίες σύνθεσής του	34	
Το Χρονικό της 28 ^{ης} Οκτωβρίου	34	
Το Χρονικό του Πολυτεχνείου	37	
Το Χρονικό της 25 ^{ης} Μαρτίου	40	
Το λογοτεχνικό πεζό κείμενο (Αποσπάσματα)	46	
«Το άδειο μπουκάλι», <i>Είρ. Μάρρα</i>	46	
«Αργοναύτης», <i>Στρ. Μυριβήλη</i>	49	
«Τα γενέθλια», <i>Ζ. Σαρή</i>	51	
«Παιδιά όλο μάτια», <i>Α. Σαμαράκη</i>	54	
«Η σταχομαζιώχτρα», <i>Αλ. Παπαδιαμάντη</i>	56	
«Οι εποχές», <i>Γρ. Ξενοπούλου</i>	59	
«Η καλύβα του μπαρμπα-Θωμά», <i>Μπ. Στόου</i>	62	
«Η ζωγραφιά της Χριστίνας», <i>Ευγ. Τριβιζά</i>	64	
«Ο χορός της αρκούδας», <i>Τζ. Ροντάρι, Σύγχρονο παραμύθι</i>	65	
Παιδαγωγικός λόγος	67	
Ρητορικός λόγος των Τριών Ιεραρχών	67	
Ρητορικός διαγωνισμός	68	
Ενδεικτικό συμπληρωματικό υλικό	69	
Ύμνος στους Τρεις Ιεράρχες, <i>Κ. Παπαδημητρίου</i>	71	
Των Τριών Ιεραρχών, <i>Τ. Τρυφωνοπούλου - Θεοδόση</i>	71	
Άλλα σοφά λόγια από τους μεγάλους του πνεύματος	72	
Κάθε στίχος και μια συμβουλή, <i>Γρ. Θεολόγου</i>	73	
Βιβλιογραφία	73	
Συνθέσεις των παιδιών	74	
Γράμμα στη Μητέρα	75	
Ποιήματα - συνθέσεις μαθητών	76	
Λαϊκές αφηγήσεις	77	
Έθιμα Χριστουγέννων	78	
Έθιμα Πρωτοχρονιάς	78	
Τοπικά έθιμα Λαϊκής λατρείας	79	
Έθιμα της Αποκριάς	80	
«Οι Δώδεκα Μήνες», <i>Ελληνικό Λαϊκό παραμύθι</i>	82	
Βιογραφίες - Απομνημονεύματα	87	
«Είμαστε εις το εμείς»- <i>Απομνημονεύματα Μακρυγιάννη</i>	87	
«Ομιλία στην Πνύκα»- <i>Απομνημονεύματα Καλοκοτρώνη</i>	88	
Ποιήματα	90	
«Χριστούγεννα», <i>Κ. Παλαμά</i>	91	

Περιεχόμενα		
	«Άσμα ηρωικό και πένθιμο», Οδ. Ελύτη	91
	«Μάνα και Γιος», Νίκ. Βρεττάκου	92
	«Ύμνος εις την Ελευθερίαν», απόσπασμα, Δ. Σολωμού	93
	«Σημεία», Ι. Πολέμη	95
	«Των Καλοκατορινναίων», Δημοτικό Τραγούδι	96
	«Το βιβλίο», Κ. Παλαμά	97
	«Εδώ Πολυτεχνείο», Γιώργη Σαράντη	98
	«Εδώ Πολυτεχνείο», Φ. Γιοφύλη	98
	«Οι Τέσσερις Εποχές», Στ. Σπεράντζα	99
	«Ανοιξη», Σ. Μαυροειδή-Παπαδάκη	99
	«Τραγούδι στον ήλιο», Μελισσάνθης	99
	«Ειρήνη», Γ. Ρίτσου	99
	«Πίνδος», Στ. Σπεράντζα	100
	«Η ελιά», Κ. Παλαμά	100
	«Η Μητέρα», Γ. Βιζυηνού	100
	«Γεροπλάτανος», Αλ. Φωτιάδη	101
	«Πρώτη μέρα στο σχολείο», Τ. Άγρα	101
	«Παιδιά του παγκόσμιου χάρτη», Ν. Λανδκού	102
	«Στο παιδί μου», Μ. Αναγνωστάκη	103
	«Όσο μπορείς», Κ. Καβάφη	103
	«Πρωτοχρονιά», Χ. Σκακκαρίου	103
	«Πάνω σ' ένα ξένο σπίτι» απόσπασμα Γ. Σεφέρη	104
	«Άγιε Βασίλη», Μ. Στασινοπούλου	105
	«Νύχτα της Γεννήσεως», Γ. Δροσίνη	105
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΘΕΑΤΡΟ	107
	Εισαγωγή - Το θέατρο στο σχολείο	107
	Αυτοσχεδιασμός	108
	«Το ταξίδι»	108
	«Η Ελληνική Σημεία»	109
	«Απειλούμενα είδη - Η παγίδα»	109
	Θεατρικό Δρώμενο	111
	«Το ποδαρικό»	111
	«Το χριστόψωμο»	112
	Δραματοποίηση κειμένου	113
	«Τα παιδιά της Κατοχής»	113
	«Ο μυλωνάς και τα καλκαντζαράκια»	116
	Θεατρική Εικόνα	125
	Θεατρική Εικόνα «Η Φόβνη»	125
	Σκετς	127
	«Να ζει το Μεσολόγγι», Β. Ρώτα (απόσπασμα)	127
	Σκηνές θεατρικών έργων	133
	«Το γαϊτανάκι», Ζ. Σαρή	133
	«Ο Μορμόλης», Ρ. Χάκφελντ	138

-Ο Μικρός Πρίγκιπας-, Α. Εξίπερ (διδασκεί)	143
-Ανέβα στη στέγη να φάμε το σύννεφο-, Γ. Ξανθούλη	146
-Μια φορά κι ένα νερό-, Ρ. Λύκερ - Σ. Ράισενρ	152
-Ιστορίες του παππού Αριστοφάνη- (Ειρήνη), Δ. Ποταμίτη	157
Θεατρική Παράσταση	161
-Τα γουρουνάκια κουμπαραδες-, Ευγ. Τριβιζά	163
Θεατρικό Αναλόγιο	169
Χάπενινγκ	170
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΜΟΥΣΙΚΗ	173
Εισαγωγή	173
Παραδοσιακό Τραγούδι	174
Κάλαντα - Μοραϊτικά κάλαντα Χριστουγέννων	175
Αποκριτικά τραγούδια - Αποκριτικό Θράκης «Τσιρτσιλιάγκος»	176
Τραγούδια Πρωτομαγιάς	177
Έντεχνο Τραγούδι	178
-Ελάτε παιδάκια-, Γερμανική μελωδία	178
-Τραγούδι των καλικάντζαρων-, πρωτότυπη σύνθεση για θέατρο	179
-Ο χορός των μιτζελιών-, Εδώ Λιλιπούπολη	180
-Δεν είμαστε ζουλού-, Εδώ Λιλιπούπολη	180
Μουσικά Παιχνίδια	182
Αγώνας δρόμου	182
Μίμηση ζώων	182
Χορεύοντας στη βροχή	182
Μια πκο-ιστορία	183
Η μελωδία της θάλασσας	183
Η σύνθεση - Παιχνίδι αριθμησης - Ταξίδι με το τρένο	
- Διαπολιτισμικό	184
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΧΟΡΟΣ	185
Εισαγωγή	185
Παραδοσιακοί Χοροί	186
Καλαματιανός	187
Γιατρός (Ηλείου)	187
Τσακωνικός (Πελοποννήσου)	188
Χοροί Αλεξανδρείας (Μακεδονίας)	188
Μπάλλος (Κυκλάδες-Αιγαίο)	189
Καραγκούνα (Θεσσαλίας)	189
Σούστα Δωδεκανήσου	190
Χορευτικός Αυτοσχεδιασμός	191
Χορογραφία Αγγέλων	191
Αποκριτική χορογραφία	192
Χορογραφία για το Περιβαλλον	193

Περιεχόμενα	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	195
	Εισαγωγή	195
	Εικαστικές Προτάσεις	196
	Προσωπογραφία	196
	Κατασκευή πανό και σημαίας	196
	Ζωγραφική των τοίχων του σχολείου	197
	Πλάθω μικρά αντικείμενα, ζωάκια κ.ά.	198
	Φτιάχνω ένα στεφάνι για μια γιορτή	199
	Κάρτες	199
	Η Πόρτα του Πολυτεχνείου	200
	Μάσκες	200
	Μακέτα	201
	Εικονογράφηση και τρισδιάστατη αποτύπωση παραμυθίου	202
	Ο Βυθός	203
	Σύνθεση με αφορμή ένα παραμύθι	204
	Οργανώνουμε έκθεση:	
	α) έργων μαθητών, β) φωτογραφίας της τάξης μας	205
	Αφίσα - Πρόγραμμα εκδήλωσης	206
	Μουσείο τάξης	206
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ	207
	Φωτογραφία - Βίντεο - Κινηματογράφος	207
	Προτάσεις για δραστηριότητες οπτικοακουστικής έκφρασης στο σχολείο	209
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: ΠΟΛΥΘΕΑΜΑ	211
	Εισαγωγή	211
	Προτάσεις	212
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	213
	Μουσεία, Πολιτιστικά Προγράμματα και Εκδηλώσεις	214
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ: ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΟΡΤΩΝ	217
	Σχέδιο Εργασίας για τις γιορτές	217
	ΓΙΟΡΤΗ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	221
	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΓΙΟΡΤΗΣ	233
	Ενδεικτικό υλικό και προτάσεις για τη Γιορτή Χριστουγέννων-Πρωτοχρονιάς	235
	ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	237
	Γενική Βιβλιογραφία	239
	Πηγές Εικονογράφησης	241

Η Δομή του Βιβλίου

Το βιβλίο των Σχολικών και Πολιτιστικών Εκδηλώσεων αρχίζει με μια **Εισαγωγή** για τις Σχολικές και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις, όπου αναλύουμε το ρόλο αυτών των εκδηλώσεων μέσα στη σχολική ζωή.

Ακολουθεί ένα σχολικό εορταστικό **Μηνολόγιο**, που αναφέρει τις γιορτές και επετείους που γιορτάζουμε στο σχολείο, αλλά και ορισμένες Παγκόσμιες Ημέρες εορτασμού που κρίνουμε σημαντικό να τιμάμε με εκδηλώσεις μας.

Στη συνέχεια, παραθέτουμε τον **Οδηγό Σχολικών και Πολιτιστικών Εκδηλώσεων**.

Είναι το πρακτικό εργαλείο του δασκάλου: μπορεί, ανάμεσα σε πολλές προτάσεις, να επιλέξει τις δραστηριότητες με τις οποίες θα πλαισιώσει την εκδήλωσή του και να τις βρει στην αντίστοιχη ενότητα.

Μετά ακολουθεί το κύριο μέρος του βιβλίου, που διαιρείται σε εννέα κεφάλαια.

Τα πρώτα επτά αφορούν στην κάθε Τέχνη και τη λειτουργία της στο πλαίσιο των εορτών, επετείων και άλλων σχολικών εκδηλώσεων. Έτσι στο πρώτο κεφάλαιο **Λογοτεχνία**, αναφερόμαστε στα λογοτεχνικά κείμενα (κατά κατηγορίες πεζά, ποιητικά κτλ.) που θα επιλέξουμε στις γιορτές μας, παραθέτουμε δραστηριότητες προσέγγισής τους από τους μαθητές και δίνουμε οδηγίες για την παρουσίασή τους στην εκδήλωση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο **Θέατρο** περιλαμβάνονται μορφές της θεατρικής δημιουργίας (κατά είδη, σκετς, σκηνές, αυτοσχεδιασμοί, εικόνες, δρώμενα, δραματοποιημένες συνθέσεις, θεατρικό έργο) και η λειτουργία τους στις διάφορες εκδηλώσεις μας. Τα κείμενα συμπληρώνουν οδηγίες δραματικής και σκηνικής ερμηνείας τους. Αν πρόκειται για δραματοποίηση, παραθέτουμε προτάσεις θεατρικών διαλόγων με τις αντίστοιχες σκηνικές οδηγίες.

Στο τρίτο κεφάλαιο **Μουσική** εντάσσουμε τόσο το παραδοσιακό τραγούδι, όσο και το έντεχνο τραγούδι, καθώς και προτάσεις μας για μουσικά παιχνίδια ή μουσικές δημιουργίες των παιδιών.

Παρατίθενται παραδείγματα τραγουδιών με σκόλια και ενδεικτικές δραστηριότητες προσέγγισης και χρήσης τους σε μια σχολική εκδήλωση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο **Χορός** υπάρχουν αφενός παραδοσιακοί χοροί (σκόλιο και δραστηριότητες) που μπορούν να πλαισιώσουν γιορτές και επετείους. Αφετέρου, ενδεικτικές προτάσεις χορευτικών αυτοσχεδιασμών και χορογραφιών, που προτείνουμε για ορισμένες σχολικές γιορτές και άλλες εκδηλώσεις.

Στο πέμπτο κεφάλαιο **Εικαστικά** περιλαμβάνονται οι διάφορες μορφές εικαστικής δημιουργίας και ο ρόλος τους σε μια εκδήλωση. Δίνονται ιδέες και προτάσεις για συνθέσεις, κατασκευές, ατομικές και ομαδικές δημιουργίες, καθώς και ερεθίσματα για την προσέγγιση του θέματος από τους μαθητές.

Στο έκτο κεφάλαιο **Φωτογραφία – Βίντεο – Κινηματογράφος** αναφερόμαστε αρχικά στη φωτογραφία και τη θέση της σε μια γιορτή: πώς τα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιήσουν ένα φωτογραφικό υλικό προκειμένου να οργανώσουν μια γιορτή και πώς θα παρουσιάσουν μια έκθεση φωτογραφίας σε ένα

Η Δομή του Βιβλίου

Αφιέρωμα π.χ. σε λογοτέχνη. Στη συνέχεια, κάνουμε λόγο για τη χρήση του βίντεο, ως μέσου σύγχρονης τεχνολογίας που αναδεικνύει ιστορικά γεγονότα ή πρόσωπα και για τον τρόπο, με τον οποίο μπορούν οι μαθητές να το χρησιμοποιήσουν στο πλαίσιο μια εκδήλωσης, για να την υποστηρίξουν με την εικόνα ως ντοκουμέντο. Τέλος, κλείνουμε το κεφάλαιο με την αναφορά μας στον κινηματογράφο και τη λειτουργία του στα νέα εκπαιδευτικά δρώμενα.

Ακολουθεί η ενότητα **Πολυθέσμα**, όπου παραθέτουμε ένα σύνθετο τρόπο οργάνωσης και παρουσίασης μιας εκδήλωσης, με τη σύμπραξη διαφορετικών τεχνών.

Στη συνέχεια, στο όγδοο κεφάλαιο επεκτεινόμαστε στον πρόσφατο θεσμό των **Πολιτιστικών Προγραμμάτων** του σημερινού σχολείου. Κάθε Πολιτιστικό Πρόγραμμα παρουσιάζεται, όταν ολοκληρωθεί, με μια ανάλογη πολιτιστική εκδήλωση. Εδώ εντάσσονται και οι πολιτιστικές επισκέψεις των μαθητών σε μουσεία και άλλους χώρους.

Στο ένατο κεφάλαιο παραθέτουμε γενικές οδηγίες **Σχεδιασμού μιας γιορτής** (χώρος, τεχνική υποστήριξη κτλ.). Ακόμα δίνουμε ένα **Σχέδιο Εργασίας για τη Γιορτή** που μπορεί ο δάσκαλος να χρησιμοποιήσει τόσο για το σχεδιασμό, μελέτη (προετοιμασία θέματος) μιας εκδήλωσης, όσο και για τον τρόπο οργάνωσής της.

Επίσης, το κεφάλαιο περιλαμβάνει υλικό και ενδεικτικές προτάσεις για τη **Γιορτή Χριστουγέννων- Πρωτοχρονιάς**, καθώς και μια ολοκληρωμένη (ενδεικτική) πρόταση σχεδιασμού της **Γιορτής Αποφοίτησης** με τις πηγές της, το υλικό, τις οδηγίες για τη χρησιμοποίησή του.

Το βιβλίο μας κλείνει με μια προτεινόμενη **Γενική Βιβλιογραφία** και **Δισκογραφία** (κατά εκδήλωση).

Εισαγωγή
Σχολικές και
Πολιτιστικές
Εκδηλώσεις

“ Η αισθητική είναι μια ιδιαίτερη σχέση της ψυχής μας με τον κόσμο. Αντικείμενο της αισθητικής είναι η Τέχνη. Σκοπός της Τέχνης είναι ο πλουτισμός και η ένταση της συναισθηματικής μας ζωής ”

Ευάγγελος Παπανούτσος, Αισθητική

1. Τι είναι Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

Πολιτισμός είναι «το σύνολο των δημιουργημάτων του ανθρώπου σε όλους τους τομείς της δραστηριότητάς του: οικονομία – κοινωνική ζωή – πολιτική οργάνωση – επιστήμη – θρησκεία – θητική – μορφές τέχνης»¹.

Η εκπαίδευση στο σχολείο έχει ως σκοπό να καλλιεργήσει το μαθητή ατομικά και ομαδικά σε όλους τους τομείς του πολιτισμού. Αυτό το επιδιώκει τόσο μέσα από τα γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος, όσο και με τις **πολιτιστικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις, «οι οποίες πραγματοποιούνται εντός και εκτός του σχολικού χώρου και αποσκοπούν στην πνευματική ανάπτυξη, στην αισθητική καλλιέργεια, στη δημιουργική έκφραση των μαθητών και γενικά στην ευαισθητοποίησή τους σε θέματα πολιτισμού»².**

Οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να είναι: μουσικές εκδηλώσεις, θεατρικό εργαστήρι και θεατρικές παραστάσεις, λογοτεχνικές εκδηλώσεις, παραδοσιακοί χοροί, εικαστικό εργαστήρι και εκθέσεις ζωγραφικής, λέσχη φωτογραφίας, εκδόσεις εφημερίδων-περιοδικών κ.ά.

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις πραγματοποιούνται στο πλαίσιο σχολικών εορτών και επετείων, στο πανηγυρικό κλείσιμο της χρονιάς ή με την ευκαιρία της πρόσκλησης στο σχολείο κάποιου λογοτέχνη ή επισήμου προσώπου. Επίσης, γίνονται με αφορμή την υλοποίηση ενός πολιτιστικού προγράμματος, που ανοίγει το σχολείο στην κοινωνία μέσα από έρευνα, επισκέψεις σε μουσεία, θέατρα, εκθεσιακούς, αρχαιολογικούς ή άλλους πολιτιστικούς χώρους. Ακόμη, το σχολείο συμμετέχει με πολιτιστικές εκδηλώσεις στις τοπικές γιορτές της κοινωνίας.

Σήμερα η μάθηση στην προσχολική και πρωτοβάθμια βαθμίδα επαναξιολογεί τους σκοπούς της εκπαίδευσης. Τα γνωστικά αντικείμενα συνδέονται με βιωματικές δραστηριότητες σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, που ενισχύουν τη **δημιουργικότητα** και τη **φαντασία** των μαθητών. Η πολιτιστική εκδήλωση συχνά είναι η καταληκτική δραστηριότητα μιας έρευνας ή ενός σχεδίου εργασίας μαθήματος.

Ο θεσμός των **πολιτιστικών καινοτόμων προγραμμάτων** στοχεύει στην επαφή του μαθητή με τα έργα της τέχνης και του πολιτισμού μέσα από τη διαθεματική προσέγγιση με το γνωστικό αντικείμενο. Στο πλαίσιο αυτών των προγραμμάτων οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά, αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους, καλλιεργούν την αισθητική τους αντίληψη, εκφράζονται ελεύθερα και επικοινωνούν με αλληλοσεβασμό μέσα στη σχολική ομάδα.

Το ταξίδι της πολιτιστικής εκδήλωσης στηρίζεται στον ενθουσιασμό, την καλή θέληση και τη συνεργασία των μαθητών. Οι μαθητές βιώνουν την πορεία της δραστηριότητας, από τη σύλληψη της ιδέας μέχρι την παρουσίαση της εκδήλωσης, μέσα σ' ένα ελεύθερο περιβάλλον, που το έχουν διαμορφώσει οι δάσκαλοί τους. Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό και τις τέχνες, κατανοούν τους ρόλους στις ανθρώπινες σχέσεις, ευαισθητοποιούνται και με κριτικό πνεύμα διαμορφώνουν στάσεις και συμπεριφορές κοινωνικά αποδεκτές.

Ο μαθητής στο πλαίσιο της σχολικής και πολιτιστικής εκδήλωσης γνωρίζει μια μορφή εκπαίδευσης, που υποκινείται από τον ίδιο και τα ενδιαφέροντά του, περιτρέφεται γύρω απ' αυτόν και αγκαλιάζει ένα πλήθος αντικείμενων, ιδεών και δραστηριοτήτων, που εκπορεύονται από το σχολείο και επεκτείνονται στην κοινωνία. Μέσα από τη συμμετοχή του σε ένα ομαδικό βιωματικό εργαστήρι ή σε μια ομάδα έρευνας δρα και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και ευθύνες.

1. Βιωρος Φ.Κ., (1997). *Η φιλοσοφία της εκπαίδευσης*, Αθήνα, Έκδοση του «Εκπαιδευτικού Συνδέσμου», σσ. 299-301.

2. Σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση Γ2/4867/1992.

Ο ρόλος του δασκάλου στο πλαίσιο των πολιτιστικών εκδηλώσεων ενισχύει την παιδαγωγική του ιδιότητα. Ο δάσκαλος δημιουργεί τις προϋποθέσεις της αρμονικής συνύπαρξης της ομάδας και εμπνέει συνεχώς το έργο της. Ενθαρρύνει τις ιδέες και προτάσεις των μαθητών και υποστηρίζει διακριτικά το πρόγραμμα της εκδήλωσης. Συζητά τα προβλήματα με την ομάδα και βρίσκουν μαζί τις εφαρμόσιμες λύσεις.

Έτσι δημιουργείται μια δυναμική ομάδα συνεργασίας και δράσης από τα παιδιά και τους δασκάλους, που όλους τους εμπνέει, τους ενδυναμώνει, ενισχύει την αυτοεκτίμησή τους και τους ανατροφοδοτεί με γνώση και ζωή.

2. Πολιτιστικές Εκδηλώσεις και Τέχνη

Η Τέχνη στο σχολείο είναι απαραίτητη, γιατί ενισχύει τη δημιουργική έκφραση του παιδιού και στηρίζει τις πολιτιστικές μας εκδηλώσεις.

Στο σχολείο οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με μορφές τέχνης, όπως η Λογοτεχνία, το Θέατρο, η Μουσική, ο Χορός, τα Εικαστικά, η Φωτογραφία, το Βίντεο, ο Κινηματογράφος και άλλες μορφές οπτικο-ακουστικής έκφρασης. Κάθε Τέχνη έχει το δικό της χαρακτήρα και μπορεί να προσδιορίσει αυτόνομα μια εκδήλωση ή να πλακισώσει μαζί με άλλες τέχνες μια σύνθετη πολιτιστική δραστηριότητα.

Η Λογοτεχνία, είτε ως αφήγηση είτε ως ανάγνωση κειμένων, είναι πάντοτε ένα ταξίδι στη χώρα του φανταστικού αλλά και του πραγματικού. Ιδιαίτερα στις μικρές ηλικίες (Νηπιαγωγείο, μικρές τάξεις Δημοτικού) η ανάγνωση ή η αφήγηση μπορεί να αποτελέσει το ερέθισμα για μια ολοκληρωμένη **δημιουργική δραστηριότητα**.

Το Θέατρο, ως δραματική και θεατρική έκφραση, απευθύνεται στη δημιουργικότητα των παιδιών είτε για να ανεβάσουν ένα έργο ή σκηνές του (σκετς, θεατρικό δράκιμο, παράσταση) είτε για να δραματοποιήσουν ένα αφηγηματικό κείμενο.

Η Μουσική ευαισθητοποιεί την ακοή των παιδιών, επιτείνει την προσοχή τους, καλλιεργεί τη φαντασία και τη μνήμη τους και ευνοεί την επικοινωνία.

Ο Χορός γεννιέται από την εκφραστική **ρυθμική κίνηση**. Στο σχολείο οι μαθητές χορεύουν παραδοσιακούς χορούς στις εθνικές και τοπικές επετείους ή αυτοσκεδιάζουν πάνω σε δικά τους θέματα εκφράζοντας τα όνειρά τους για τον κόσμο.

Τα Εικαστικά, δηλαδή η Ζωγραφική, η Χειροτεχνία, η Γλυπτική κ.ά., βοηθάνε το παιδί να αναδημιουργήσει τον κόσμο και τα πράγματα και να δώσει ποίηση στην ανθρώπινη ζωή. Η γνωριμία του μαθητή με τα Εικαστικά δε συντελείται πλέον μόνο στο σχολείο αλλά και στους χώρους **των μουσείων**, όπου έρχεται σε επαφή με τα έργα μεγάλων καλλιτεχνών και τις λαϊκές δημιουργίες της παράδοσής μας.

Η Φωτογραφία, το Βίντεο, ο Κινηματογράφος είναι σύγχρονα μέσα οπτικο-ακουστικής έκφρασης, που υποστηρίζουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Στο σχολείο η φωτογράφιση και η βιντεοσκόπηση των εκδηλώσεων δίνουν το χρήσιμο υλικό για την αξιολόγηση της εκδήλωσης και για το αρχείο του σχολείου.

Η συνύπαρξη των Τεχνών μέσα από τα πολιτιστικά προγράμματα και τις εκδηλώσεις ενισχύει τη δημιουργική έκφραση του παιδιού και καλλιεργεί την ομαδική εργασία και το συλλογικό πνεύμα.

«Ο Ανάποδος Καλικάντζαρος», θεατρική παράσταση των 20ου και 7ου Δημοτικών Σχολείων Ν. Ιωνίας (2004)

3. Εορτές και Επέτειοι. Πώς λειτουργούν οι Τέχνες στη γιορτή

Η πολιτιστική εκδήλωση τοποθετείται συχνά στο πλαίσιο μιας **Γιορτής** ή **Επέτειου**. Οι γιορτές και οι επέτειοι στο σχολείο μπορεί να διακριθούν σε:

- εθνικές γιορτές και επέτειοι (28^η Οκτωβρίου, επέτειος Πολυτεχνείου, 25^η Μαρτίου)
- θρησκευτικές γιορτές (Χριστούγεννα-Πρωτοχρονιά)
- επέτειοι και γιορτές τοπικού χαρακτήρα (Απελευθέρωση Θεσσαλονίκης, Επέτειος Μικρασιατικής Καταστροφής)
- γιορτές σχετικές με λαϊκά έθιμα και τελετουργίες (Αποκριές, Πρωτομαγιά)
- σχολικές γιορτές (Γιορτή για τη Σημαία, για τους Τρεις Ιεράρχες, για το καλωσόρισμα των μαθητών της Α' τάξης, για την αποφοίτηση των μαθητών της ΣΤ' τάξης)
- επέτειοι παγκόσμιου χαρακτήρα (Παγκόσμια Ημέρα για το Παιδί, για τη Μητέρα, για το Περιβάλλον, για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, για την Ειρήνη)
- ονομαστικές εορτές, επέτειοι γενεθλίων (Γέννηση πόλης ή σχολείου)
- άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις (Εκδήλωση διαπολιτισμικού χαρακτήρα)

Άλλες γιορτές έχουν χαρακτήρα **παραδοσιακό** κι άλλες **σύγχρονο**: οι πρώτες στηρίζονται στη μνήμη του λαού μας και στην ιστορία του. Άλλες σχετίζονται με το σύγχρονο τρόπο ζωής και τη νεότερη ιστορία μας. Γενικά, η φυσιογνωμία της γιορτής καθορίζει και τους στόχους της. Ο χαρακτήρας και οι στόχοι της γιορτής ή επέτειου καθοδηγούν τους μαθητές στην επιλογή και αξιοποίηση του υλικού τους, καθώς και στον προσδιορισμό της μεθοδολογίας των δραστηριοτήτων.

Έτσι η λειτουργία των Τεχνών στη γιορτή συνδέεται με τη σημειολογία της κάθε γιορτής. Ο παραδοσιακός χαρακτήρας μιας γιορτής θα υπαγορεύσει την αναζήτηση της ενδυμασίας στο χορό ή της λαϊκής αφήγησης στη λογοτεχνία.

Ο σύγχρονος, απ' την άλλη, χαρακτήρας μιας επέτειου μπορεί να οδηγήσει σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις, που θα αναδείξουν τον κοινωνικό προβληματισμό.

Όραία γιορτή ή εκδήλωση δε σημαίνει «φορτωμένη» γιορτή, δε σημαίνει απαραίτητα σύμπραξη όλων των τεχνών. Κάθε σχολείο ενεργοποιεί τις δυνατότητές του στο θέατρο ή στη μουσική ή σε άλλες τέχνες. Το αποτέλεσμα της γιορτής είναι ένα **πολύτεχνο** έργο.

4. Πολιτιστικά Προγράμματα. Σχολείο και Κοινωνία

Ο θεσμός των **Πολιτιστικών Προγραμμάτων** εισήχθη στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με την 106137/Γ7/30-09-03 εγκύκλιο του ΥΠΕΠΘ.

Το πεδίο αντικειμένων τους είναι βέβαια τεράστιο, εφόσον ο όρος «**πολιτισμός**» ταυτίζεται με την **παντεχνία** του ανθρώπου. Μέσα από τη διαδικασία του πολιτιστικού προγράμματος ο μαθητής έρχεται σε επαφή με τα επιτεύγματα του πολιτισμού, αποκτά συνείδηση της ανθρώπινης δημιουργίας, κατανοεί και ερμηνεύει την ανθρώπινη συμπεριφορά.

Οι στόχοι ενός πολιτιστικού προγράμματος μπορεί να είναι πολλοί: γνωστικοί, επιστημονικοί / ερευνητικοί, κοινωνικοί και ψυχολογικοί.

Όταν λέμε «πρόγραμμα», σημαίνει ότι υπάρχει μια διάρκεια, ένας προγραμματισμός, μια στοχευσιμία και μια μεθοδολογία.

Σε ένα πολιτιστικό πρόγραμμα μπορεί να εμπεριέχονται διάφορες επιμέρους εκδηλώσεις, όπως οι πολιτιστικές επισκέψεις σε μουσεία, θέατρα, αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία νεότερης ιστορίας, σύγχρονους χώρους τέχνης, αλλά και η παρακολούθηση και συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών φορέων, καλλιτεχνικές δραστηριότητες κ.ά. Εξάλλου το τελικό στάδιο ενός πολιτιστικού προγράμματος περιλαμβάνει πάντα μια εκδήλωση παρουσίασης του έργου της μαθητικής ομάδας.

Έτσι, το πολιτιστικό πρόγραμμα μπορεί να λειτουργήσει ως συνδετικός κρίκος ανάμεσα στο σχολείο και την τοπική κοινωνία.

5. Αξιολόγηση της Πολιτιστικής Εκδήλωσης

Η σκοπιμότητα της αξιολόγησης συνδέεται με ολόκληρη τη διαδικασία σύλληψης, ανάπτυξης και παρουσίασης της πολιτιστικής εκδήλωσης, καθώς και με τον αναστοχασμό, την εκπλήρωση των στόχων και τη βελτίωση των αποτελεσμάτων της. Στο πλαίσιο αυτό, η αξιολόγηση έχει καθοριστική σημασία, γιατί βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν δεξιότητες και στάσεις που έχουν σχέση με την υπευθυνότητα και τη συνεργασία.

Η αξιολόγηση θα πρέπει να στηριχθεί σε κριτήρια που θέτουν οι ίδιοι οι μαθητές και τα οποία ορίζονται στην αρχή κάθε εκδήλωσης. Τα κριτήρια αυτά μπορεί να σχετίζονται με: τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, την πρωτοτυπία αντιμετώπισης του θέματος, τη συλλογή των στοιχείων που συνθέτουν το θέμα, την ικανότητα οργάνωσης και επεξεργασίας των δεδομένων, των πληροφοριών και των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν, τη χρήση τεχνικών μέσων και νέων τεχνολογιών, τη σύνθεση της εκδήλωσης, τη συνεργασία της ομάδας και το ρόλο του κάθε μέλους σε αυτή, το τελικό αποτέλεσμα και το κατά πόσο αυτό ανταποκρίθηκε στους αρχικούς στόχους.

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνεται από τους ίδιους τους μαθητές (αυτοαξιολόγηση και αλληλοαξιολόγηση) και από τους δασκάλους τους (ετεροαξιολόγηση). Εργαλεία αξιολόγησης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν είναι: συζητήσεις, φύλλα παρατηρήσεων και προτάσεων για ό,τι πήγε καλά, για ό,τι δεν πήγε καλά και για ό,τι θα μπορούσε να πάει καλύτερα, παρουσίαση και σχολιασμός φωτογραφιών και βίντεο των βημάτων ανάπτυξης και παρουσίασης του θέματος κ.ά. Τα αποτελέσματα κάθε επιμέρους αξιολόγησης ενημερώνουν, ανατροφοδοτούν και βελτιώνουν όλη τη διαδικασία της πολιτιστικής εκδήλωσης.

Παρέλαση μαθητών μπροστά στον Αγνώστο Στρατώνη

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Αγιασμός
Γιορτή υποδοχής Α' τάξης
Πρωτοβρόχια

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

1η Διεθνής Ημέρα για την Τρίτη Ηλικία
2η Διεθνής Ημέρα Μουσικής
4η Παγκόσμια Ημέρα Ζώων
26η Γιορτή της Σημσίας
28η Εθνική Γιορτή
31η Ημέρα Αποταμίευσης

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

1η Διεθνής Εβδομάδα
Επιστήμης για την
Ειρήνη
17η Επέτειος Πολυτε-
χνείου

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

3η Διεθνής Ημέρα Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες
10η Παγκόσμια Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
11η Παγκόσμια Ημέρα Παιδιού / Ημέρα της UNICEF
23η Γιορτή Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιάς

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

30η Τριών Ιεραρχών

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Απόκριες

ΜΑΡΤΙΟΣ

8η Διεθνής Ημέρα της Γυναίκας
22η Παγκόσμια Ημέρα για το Νερό
25η Ευαγγελισμός της Θεοτόκου - Εθνική Γιορτή

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

3η Διεθνής Ημέρα
Παιδικού Βιβλίου
7η Παγκόσμια
Ημέρα Υγείας
23η Αγίου Γεωργίου
/ Παγκόσμια Η-
μέρα Βιβλίου και
Πνευματικών Δι-
καιωμάτων

ΜΑΪΟΣ

3η Παγκόσμια Ημέρα
της Ελευθερίας του
Τύπου
8η Γιορτή της Μητέρας
18η Ημέρα Μουσείων
21η Παγκόσμια Ημέρα
Πολιτιστικής Ανά-
πτυξης

ΙΟΥΝΙΟΣ

5η Παγκόσμια
Ημέρα
Περιβάλ-
λοντος
16η Γιορτή του
Πατέρα
Γιορτή Αποφοίτη-
σης

Σχολικό
Εορταστικό
Μηνολόγιο

Ο Οδηγός περιλαμβάνει σε «κουτάκια» όλες τις προτάσεις του Βιβλίου για τη σύνθεση μιας εκδήλωσης. Οι προτάσεις αυτές είναι **ενδεικτικές** και αντιστοιχούν στις ενότητες του Βιβλίου: Λογοτεχνία – Θέατρο – Μουσική – Χορός – Εικαστικά – Φωτογραφία / Βίντεο και Πολυμέδωμο. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να τις χρησιμοποιήσει επιλεκτικά για να συνθέσει μια γιορτή. Μπορεί να επιλέξει κάποιες από τις Τέχνες και κάποιες από τις προτάσεις κάθε Τέχνης.

Ακόμη, ο Οδηγός δείχνει τη δυνατότητα αξιοποίησης της ίδιας καλλιτεχνικής δραστηριότητας ή του αντίστοιχου υλικού (κείμενο κτλ.) σε περισσότερες από μια εκδηλώσεις.

Γιορτή της Σημείας	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
	Ποίημα «Η Σημεία», Γ. Πολέμη, σ. 95 Συνθέσεις παιδιών, σσ. 74-76	Αυτοσχεδιασμός «Η Ελληνική Σημεία», σ. 109	Τραγούδια Καμάσκη (Ανθολόγιο Μουσικής)
	ΧΟΡΟΣ Παραδοσιακοί χοροί, σσ. 186-190	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ «Η Σημεία» και Πανό, σ. 196-197 Έκθεση έργων, σ. 205	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Έκθεση φωτογραφίας με τις Ελληνικές Σημείες ή τις Σημείες της Ευρώπης, σ. 205

ΟΔΗΓΟΣ
ΣΥΓΚΡΟ-
ΤΗΣΗΣ
ΜΙΑΣ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΓΙΟΡΤΗΣ

Γιορτή
28ης
Οκτωβρίου

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Χρονικό 28ης Οκτωβρ. σ. 34

Πεζά: «Το αδείο μουκάλι», Ε. Μάρρα, σ. 46 - [Η παρέλαση] στο «Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου», Α. Ζέη, Ανθολόγιο Ε΄ ΣΤ΄, σ. 215,

[Τα κουλουράκια] στο «Κόκκινη κλωστή δεμένη», Ζ. Σαρή, Ανθολόγιο Ε΄ ΣΤ΄, σ. 218,

Ποιήματα: «Άσμο πρωϊκό και πένθιμο», Ο. Ελύτη, σ. 91,

«Μάνα και γιος», Ν. Βρεττάκου, σ. 92

ΘΕΑΤΡΟ

Δραματοποίηση κείμενου: «Τα παιδιά της Κατοχής», σ. 113

Θεατρικό αναλόγιο: («Το αδείο μουκάλι», Ε. Μάρρα, [Η παρέλαση] στο

«Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου», Α. Ζέη, Ανθολόγιο Ε΄ ΣΤ΄, [Τα κου-

λουράκια] «Κόκκινη κλωστή δεμένη», Ζ. Σαρή, Ανθολόγιο Ε΄ ΣΤ΄) σ.169

ΜΟΥΣΙΚΗ

«Παιδιά της Ελλάδας παιδιά», Σ. Βέμπο

Τραγούδια Μ. Θεοδώρακη (Δισκογραφία σ. 238)

ΠΟΛΥΘΕΑΜΑ, σ. 211

ΧΟΡΟΣ

Παραδοσιακοί χοροί, σσ. 186-190

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Φτιάχνω ένα στεφάνι, σ. 199

Πανό, σ. 196,

Έκθεση έργων, σ. 205

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Συλλογή και έκθεση φωτογραφίας, σ. 205

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Χρονικό του Πολυτεχνείου, σ. 37
 Πεζά: [Η εξέγερση] = Το Μυστήριο, Μ. Λυμπεράκη, Ανθολόγιο, σ. 223, «Τα γενέθλια» (απόσπασμα) Ζ. Σαρή, σ. 51
 Ποιήματα: «Εδώ Πολυτεχνεί» Φ. Γιούφυλη, σ. 98, «Στο παιδί μου» Μ. Αναγνωστάκη, σ. 103, «Εδώ Πολυτεχνείο» Γ. Σαράντη, σ. 98

Γιορτή
 της Νοεμβρίου

ΘΕΑΤΡΟ

Θεατρικό Ανάλυση: (Χρονικό του Πολυτεχνείου, [Η εξέγερση]) = Το Μυστήριο, Μ. Λυμπεράκη, Ανθολόγιο, «Τα γενέθλια» (απόσπασμα) Ζ. Σαρή, σ. 169
 Ποιήματα: «Εδώ Πολυτεχνείο» Φ. Γιούφυλη, σ. 98, «Εδώ Πολυτεχνείο» Γ. Σαράντη, σ. 98

ΜΟΥΣΙΚΗ

«Το κανόνι», Μ. Χατζηδάκι
 «Το ακορντεόν», Μ. Λοΐζου
 «Λιανοτραγουδά», Μ. Θεοδωράκη
 «Τραγουδά του Αγώνα», Μ. Θεοδωράκη
 (Δισκογραφία, σ. 238)

ΧΟΡΟΣ**ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ**

«Η Πόρτα του Πολυτεχνείου» (κατασκευή), σ. 200
 Πανό, σ. 196
 «Φτιάχνω ένα στεφάνι» (κατασκευή), σ. 199

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΝΤΕΟ

Προβολή βίντεο, σ. 208

Γιορτή
Χριστουγέννων
Πρωτοχρονιάς

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
<p>Πεζοί: «Η Σταχομάγιστρα», Αλ. Παπαδιαμαντί, σ. 56</p> <p>«Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο», Ειρ. Μάρρα, Ανθολόγιο, σ. 164</p> <p>«Η Βροχούλα, ο Μουτζούρης και ένα χριστουγεννιάτικο όνειρο», Χρ. Μπομλιώτη, Ανθολόγιο, σ. 250</p> <p>Εθίμα Χριστουγέννων, σ. 78</p> <p>Εθίμα Πρωτοχρονιάς, σ. 78-79</p> <p>Ποιήματα: «Χριστούγεννα», Κ. Παλαμά, σ. 91, «Νύχτα της Γεννήσεως», Γ. Δρασίση, σ. 105, «Άγιε Βασίλη» Μ. Στασινοπούλου, σ. 105, «Πρωτοχρονιά» Χ. Σακελλαρίου, σ. 103</p>	<p>Θεατρική εικόνα: «Η Φατμή», σ. 125</p> <p>Θεατρικά δρώμενα: «Το ποδαρικό», σ. 111 και «Το Χριστόφωμο», σ. 112</p> <p>Δραματοποίηση κειμένου: «Ο μιλωνάς και τα καλικαντζοράκια», σ. 116</p>	<p>Χριστουγεννιάτικος Ύμνος Τραγουδι</p> <p>«Χριστούγεννα»-Αργυρόπουλου, Κρητικά κάλαντα Χριστουγέννων (Ανθολόγο Μουσικής)</p> <p>«Ελάτε, παιδάκια», Γερμανική μελωδία σ. 178</p> <p>«Τραγουδι των καλικαντζορών», σ. 179</p>
ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΝΤΕΟ
<p>Χορογραφία αγέμων, σ. 191</p>	<p>Χριστουγεννιάτικες κάρτες, σ. 199</p> <p>Πλάθα μικρά αντικείμενα, σ. 198</p> <p>Έκθεση βιβλίου-κάρτας, σ. 205</p> <p>Εικονογράφηση παραμυθιού, σ. 202, Σύνθεση, σ. 204</p>	<p>Βίντεο από έθιμα άλλων χωρών, σ. 208</p>

Γιορτή Τριών Ιεραρχών	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	Κείμενα: Οι Τρεις Ιεράρχες, σ. 67, Πηλο- ρικός διαγωνισμός, σ. 68 Ποίημα: «Το βιβλίο», Κ. Παλαμάς, σ. 97	ΘΕΑΤΡΟ	Θεατρικό Αναλόγιο: (κείμενα Τριών Ιεραρχών, σκόλια μαθητών), σ. 169	ΜΟΥΣΙΚΗ	Απολυτικό Βυζαντινοί ύμνοι (Διακογραφία, σ. 238)
	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	Προσωπογραφία, σ. 196 Εκθέση κειμένων και έργων μαθητών σε τομπλό, σ. 205	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ		

Λογοτεχνικό Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	Πεζό, «Η Σταχομαζώκτρα», Αλ. Παπα- διαμάντη, σ. 56	ΘΕΑΤΡΟ	Θεατρικό αναλόγιο: σ. 169 Αυτοσχεδιασμός: «Η Σταχομαζώκτρα», σ. 58	ΜΟΥΣΙΚΗ	Βυζαντινοί ύμνοι (Ανθολόγιο Μουσικ- κής) Παραδοσιακά νησιώτικα τραγούδια Διακογραφία σ. 238
	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	Εκθέση βιβλίων του Παπαδιαμάντη, καθώς και μελετών για το έργο του, σ. 189	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ	Λήψη και έκθεση φωτογραφίας για ζωή συγγραφέα, σ. 210	

Παγκόσμια
Ημέρα
Παιδιού

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Πεζοί: «Αργοναυτίς», Σ. Μυριβήλη, σ. 49, «Παιδιά όλο μάτια», Α. Σαμαράκη, σ. 54
Λαϊκά παραμύθια: «Οι Διόδεκα μήνες», σ. 82, [Στρατός για κλόματα], Ρενέ Γκασινύ - Αλμπέρ Ουντερόζ (Αστεριό), Ανθολόγιο Ε΄ΣΤ΄, σ. 268
Συνθέσεις παιδιών, σσ. 74-76
Ποιήματα: «Στο παιδί μου», Μ. Αναγνωστάκη, σ. 103, «Πάνω σ' ένα ξένο σπίτι» (απόσπασμα), Γ. Σεφέρης, σ. 104

ΘΕΑΤΡΟ

Θεατρικές Σκηνές: «Ο Μορμόλης», σ. 138, «Ο Μικρός Πρίγκιπας» (διασκ.), σ. 143
Αυτοσεβασμός: «Το ταξίδι», σ. 108

ΜΟΥΣΙΚΗ

«Ο χορός των μητέλλων», «Δεν είμαστε ζουλού», Λιλιπούπολη, σ. 180
Μουσικά παιχνίδια: «Αγώνας δρόμου», «Μίμηση ζώων», σ. 182

ΠΟΛΥΘΕΛΑΜΑ σ. 208

ΧΟΡΟΣ

Αποκριάτικη χορογραφία, σ. 192

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Προσωπογραφία, σ. 196
Εικονογράφηση ενός παραμυθιού, σ. 202
Κάρτες, σ. 199
Εξέταση έργων ή φωτογραφίας, σ. 205

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Φωτογραφίες παιδιών απ' όλο τον κόσμο (Διαπολιτισμικό πρόγραμμα), σ. 210

**Γιορτή
για τις
Απόκριες**

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Πεζά: Έθιμα Απόκριας
σ. 80

ΘΕΑΤΡΟ

Χόπενινγκ, σ. 170

ΜΟΥΣΙΚΗ

-Τοιχοπλαγκτός-Θράκος, σ. 176
-Καρναβάλι των ζώων- Saint-Saens,
σ. 192

ΧΟΡΟΣ

Αποκριάτικη χορογραφία, σ. 192

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Μάσκες, σ. 200
Έκθεση έργων, σ. 205

ΘΩΤΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΝΤΕΟ

Λήψη και έκθεση φωτογραφίας, σ. 205
Βίντεο λαϊκού δράμεντου, σ. 208

**Γιορτή
25ης Μαρτίου**

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Πεζά: Χρονικό 25ης Μαρτίου, σ. 35,
«Είμαστε εις το εμείς»-Μακρυγιάννη,
σ. 87, «Ομιλία στην Πεύκα»-Κολοκο-
τρώνη, σ. 88
Ποιήματα: «Των Κολοκοτριναίων»,
σ. 96, «Ύμνος εις την Ελευθερίαν»,
Δ. Σολωμού, σ. 93

ΘΕΑΤΡΟ

Σκετς: «Να ζει το Μεσολόγγι», Β. Ρούτα,
σ. 127
Αυτοσχεδιασμός «Η Ελληνική Σημαί-
α», σ. 109

ΜΟΥΣΙΚΗ

«Άξιον Εστί», Μ. Θεοδωράκη
«Μπαρμπάγαννη Μακρυγιάννη»,
Διακόγγραφία, σ. 239

ΧΟΡΟΣ

Παραδοσιακοί τοπικοί χοροί,
σσ. 186-190

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Φτιάχνω ένα στεφάνι,
σ. 185
Σημείες και Πανό, σσ. 196-197
Έκθεση έργων μαθητών, σ. 205

ΘΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΟΛΥΘΕΑΜΑ σελ. 211

**Παγκόσμια
Ημέρα
Ειρήνης**

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Πεζά: «Όνειρο με καρταετούς και πε-
ριπέρι» Φερντίναντ Φαρνάντ, Ανθθα-
λόγιο, σ. 244, Συνθέσεις παιδιών, σσ.
74-76

Ποιήματα: «Ειρήνη», Γ. Ρίτσου, σ. 99,
«Η ελιά», Κ. Παλαμά, σ. 100, «Παιδιά
του παγκόσμιου χάρτη», Ν.Λανάκου,
σ. 102

ΘΕΑΤΡΟ

Θεατρικές Σκηνές: «Το Γαλιανάκι», Ζ.
Σαρή, σ. 133, «Ιστορίες του παιπού
Αριστοφάνη» (Ειρήνη), Δ. Ποταμίτη,
σ. 157

ΜΟΥΣΙΚΗ

Παράθυρο στη Μεσόγειο (Τραγουδι
της Ειρήνης), Μαρκόπουλου
Αν όλα τα παιδιά της γης, Μ. Πλέσσα
(στ. Ρίτσου)
Διακογραφή, σ. 239

ΧΟΡΟΣ

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Κάρτες, σ. 199, Πανό - πλακάτι,
σ. 196, Αφίσσα, σ. 206

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Λήψη και Έκθεση Φωτογραφίας,
σ. 205

Τοπική γιορτή

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Αφήγηση Λαϊκών Εθίμων, σ. 79

ΘΕΑΤΡΟ

Θεατρικό αναλόγιο με αφηγήσεις εθι-
μων, σ. 169

ΜΟΥΣΙΚΗ

Παραδοσιακά τραγουδιά (Ανθολόγιο
Μουσικής)

ΧΟΡΟΣ

Παραδοσιακοί χοροί, σσ. 186-190
Χορευτικός αυτοσχεδιασμός πάνω στα
έθιμα Μάν (βλ. Γιορτή Αποφοίτησης),
σ. 227

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Φτιάχνω ένα στεφάνι,
σ. 196
Αφίσσα, σ. 206

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Έκθεση φωτογραφίας παραδοσιακής
τοπικής τέχνης (Ενδυμασίες, κοσμη-
ματα, αντικείμενα, κ.α.), σ. 205

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Πεζά: -Γράμμα στη Μπιτέρα-, σύνθεσις παιδιού, σ. 75, [Το Καυκάσιανό παρμυθί], Ι. Δ. Ιωαννίδη, Ανθολόγιο, σ. 99

Ποιήματα: -Η Μπιτέρα-, Γ. Βιζυτινού, σ. 100, -Η μάνα μου-, Λε.υτ. Παπαδόπουλου, Ανθολόγιο, σ. 81, -Νανούρισμα-, Ναζύμ Χικμέτ, Ανθολόγιο, σ. 88
Συνθέσεις μαθητών: -Αν ζήτουμε μια ευχή-, «Νανούρισμα», σ. 76

ΘΕΑΤΡΟ

Θεατρικό αναλόγιο: (-Γράμμα στη μπιτέρα- - Ποιήματα

-Νανούρισμα-), σ. 169

-Η μάνα μου-,

Λ. Παπαδόπουλου, Ανθολόγιο, σ. 81

ΜΟΥΣΙΚΗ

-Κάτω από ένα κουνουπιδί-, Μάνου Λοΐζου

-Γράμματα στην αγαπημένη-, Μ. Λοΐζου (στ. Χικμέτ)

-Νανουρίσματα-

(Ανθολόγιο Μουσικής)

ΧΟΡΟΣ**ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ**

Προσωπογραφία, σ. 196

Κάρτες, σ. 199

Τέχνη (ργών μαθητών, σ. 205

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Λήψη και έκθεση φωτογραφίας, σ. 205

Γιορτή
Μητέρας

Παγκόσμια
Ημέρα
Περιβαλλοντος

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Πεζά: -Εποχές, Γ. Ξυνοπούλου, σ. 59,
-Ο χορός της Αρκούδας, Τζ Ραντάρι,
σ. 65, -Η Χιονάτη της Πάρνηθας», Ηλ.
Βενέζη, Ανθολόγιο, σ. 37, [Ο ασημέ-
νιος δρόμος], Γ. Μπόντι, Ανθολόγιο,
σ. 30, -Η Ασπρουδά», Ελ. Χωρεάνθη,
Ανθολόγιο, σ. 34
Ποιήματα: «Ο Ήλιος ο Ηλιόταρος»,
Ελύτη, Ανθολόγιο, σ. 16, «Οι Τέσσερις
Εποχές», Στ. Σπερντζά, σ. 99, «Ανοι-
ξη», Σ. Μυαυροειδή, σ. 99, «Τραγουδι
στον ήλιο», Μελλισσάνης, σ. 99, «Γε-
ροπλατάνος», Φωτιάδη, σ. 101

ΘΕΑΤΡΟ

Θεατρικές Σκηνές: -Ανέβα στη στέγη
να φάμε το σύννεφο», Γ. Ξανθούλη, σ.
146, «Μια φορά κι ένα γιόρ», Ρ. Λυ-
κερ - Σ. Ράσανερ, σ. 152
Αυτοσχεδιασμός: «Η παγίδα», σ. 109
Χάπενινγκ, σ. 170

ΜΟΥΣΙΚΗ

Οι τέσσερις εποχές, Βιβλιανή (Διακο-
γραφία, σ. 239)
Μουσικά παιχνίδια: «Χορεύοντας στη
βροχή», «Μια ηχοστορία», «Η μέλω-
δια της θάλασσας», σσ. 182-183

ΠΟΛΥΘΕΑΜΙΑ σελ. 211

ΧΟΡΟΣ

Χορογραφία για το περιβάλλον, σ. 193
Χορευτικοί αυτοσχεδιασμοί πάνω στον
«ήλιο» (Βλ. Γιορτή Αποφοίτησης σσ.
205-207)

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Πιάτρω μικρά αντικείμενα, ζώδια, σ.
198
Μακέτα, σ. 201
Ο βυθός, σ. 203
Αφίσα, σ. 206

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

Λήψη και έκθεση φωτογραφίας, σ. 205

Γιορτή Αποφοίτησης	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
	Ποιήματα: «Όσο μπορείς», Κ. Καββαφίη, σ. 103, «Πάνω σ' ένα ξένο σπίτι», Γ. Σεφέρη, σ. 104	Θεατρική παράσταση: «Τα γουρουνάκια κοιμούνται», Ε. Τριβιά, σ. 163	Παραδοσιακά τραγούδια, Διασκευασία σ. 239
Εκδήλωση Διαπολιτισμικού Προγράμματος	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
	Χορευτικοί αυτοσχεδιασμοί πάνω στο θέμα του «Ήλιου (Βλέπε Γιορτή Αποφοίτησης σσ. 224-225)	Ζωγραφική των παιδιών του σχολείου, σ. 197	Λήψη και έκθεση φωτογραφίας από τη σχολική ζωή των τελεφοιτητών, σ. 205
	Παραδοσιακοί τοπικοί χοροί, σσ. 186-190	Έκθεση έργων των παιδιών, σ. 205	Έκθεση φωτογραφίας και έργων τέχνης, σχετικών με έναν ελληνικό τόπο (Βλέπε Γιορτή Αποφοίτησης, Ταξίδι στη Λαβό - Έργα Θεοφιλου, Γιανναράλη)
Εκδήλωση Διαπολιτισμικού Προγράμματος	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
	Πεζά: «Παιδιά όλο μάτια», Α. Σαμαράκη, σ. 54, «Η καλύβα του μαρμαριθωμιού», Μπ. Στόου, σ. 62	Θεατρική σκηνή: «Το Γαϊτανάκι», Ζ. Σορρή, σ. 133	Μουσικό διαπολιτισμικό παιχνίδι, σ. 184
	Ποιήματα: «Παιδιά του παγκόσμιου κάρτη», σ. 102	Προσωπογραφία, σ. 196	Λήψη και έκθεση φωτογραφίας παιδιών απ' όλο τον κόσμο, σ. 205
	Παραδοσιακοί χοροί, σ. 186-190	Πανό, σ. 196, Αφίσσα, σ. 206	Έκθεση έργων μαθητών σ. 205

Παγκόσμια Ημέρα Ανδρωπίνων Δικαιωμάτων	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Πεζά: « Παιδιά όλο μάτια», Α. Σιμο- ρακη, σ. 54, «Η καλυβα του μπαρμπα- Θωμά», Μπ. Στόου, σ. 62, Συνθέσεις μαθητών σσ. 74-76	ΘΕΑΤΡΟ Θεατρικό αναλόγιο: (Συνθέσεις μα- θητών), σ. 169	ΜΟΥΣΙΚΗ Τραγούδια απ' όλο τον κόσμο (Ανθο- λόγιο Μουσικής)
	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ Προσωπογραφία, σ. 196 Πλανό, σ. 196, Αφίσα, σ. 206 Έκθεση έργων μαθητών, σ. 205	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Λήψη και έκθεση φωτογραφίας, σ. 205

Παγκόσμια Ημέρα Παιδικού Βιβλίου	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Πεζά: «Η ζωγραφιά της Χριστίνας, Ευγέ- νιου Τριβιά», σ. 64, «Ένα παιδί μετράει γ' άστρα», Μ. Λουντέμ, Ανθολόγιο, σ. 65, «Αστραδενή», Ε. Φακίνου, Ανθο- λόγιο, σ. 115 «Η βιβλιοθήκη μας», Φιλία Μπαρμπα- Ανθολόγιο, σ. 120 Πολύμνα: «Το βιβλίο», Κ. Παλαμάς, 97, «Στο παιδί μου», Μ. Αναγνωστακή, σ. 103	ΘΕΑΤΡΟ Θεατρικό αναλόγιο: (αποσπάσματα από τα πεζά και τα ποιήματα), σ. 169 Χάπτενινγκ: σ. 170	ΜΟΥΣΙΚΗ Ο χορός των μπιζελιών, Δεν είμαστε ζουλού, σ. 180
	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ Αφίσα με θέμα το βιβλίο, σ. 206 Έκθεση παιδικών βιβλίων, σ. 205	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ Η ιστορία της τυπογραφίας, σ. 205

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Λογοτεχνία στο σχολείο συνδέεται με τα λογοτεχνικά έργα.

Ως **Λογοτεχνικό Έργο** θεωρείται το «αισθητικά φορτισμένο και αξιολογημένο κείμενο» που «παραπέμπει στην «ιστορική» «στιγμή» της δημιουργίας και του δημιουργού»¹.

Το λογοτεχνικό κείμενο στην τάξη

Με την ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων μεταφέρεται η αφήγηση στο αναγνωστικό κοινό, τους μαθητές. Στην πραγματικότητα, ο αφηγητής είναι ο διαμεσολαβητής ανάμεσα στο συγγραφέα / κείμενο και στον αναγνώστη / ακροατή. Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη λογοτεχνική γλώσσα, γλώσσα δημιουργική και ανανεωτική.

Για τον Barthes το λογοτεχνικό κείμενο είναι σαν την Πυθία, προφητικό, μέτρωρο, ανοικτό σε κάθε ερμηνεία².

Στις μικρές ηλικίες η ανάγνωση μπορεί να αποτελέσει το ερέθισμα για μια ολοκληρωμένη **δημιουργική δραστηριότητα**. Κάποιες φορές η αφήγηση διακόπτεται και το έργο συνεχίζεται από τα ίδια τα παιδιά.

Δεν υπάρχει μία μοναδική ανάγνωση κειμένου. Κάποια κείμενα διαβάζονται κοιτάζοντας τις εικόνες (εικονογραφημένα), κάποια άλλα διαβάζονται αποσπασματικά, άλλα σιγά και άλλα μεγαλόφωνα, όπως τα ποιητικά. Σε κάποιες αναγνώσεις **οι αισθήσεις** παίζουν μεγαλύτερο ρόλο. Στο παραμύθι ο αφηγητής - παραμυθός παίζει όλους τους ήρωες, μιμείται τα ζώα και ζωντανεύει τα φυσικά φαινόμενα.

Μετά την πρώτη ανάγνωση και, αφού γίνει αναφορά στο λογοτέχνη και την εποχή του, ακολουθεί η **διεξήγηση** στο λογοτεχνικό έργο: τα παιδιά θα προσεγγίσουν το μύθο (ιστορία) του συγκεκριμένου έργου, τα συμβάντα, τα πρόσωπα, τις συγκρούσεις, το χώρο, το δραματικό χρόνο. Ταξιδεύοντας πέρα απ' τις λέξεις με τις αισθήσεις και τη φαντασία τους, θα γνωρίσουν τη γλωσσική πραγματικότητα του συγγραφέα μέσα από τους δικούς τους συνειρμούς, τις προσωπικές τους εμπειρίες.

Η ερμηνεία του έργου, αυτό που λέμε «ανάλυση», είναι μια συνθετη διαδικασία δημιουργίας για το παιδί. Διαβάζει, «ακούει» τους ήχους πίσω από τις λέξεις, βλέπει τις εικόνες, αφουγκράζεται τον κόσμο των προσώπων του έργου.

1. Βελουδής Γ., (2002). *Γραμματολογία. Θεωρία Λογοτεχνίας*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη, σ. 57
2. R. Barthes, *Critique et verite*, Seuil / Tel Quel, Paris, 1966, p. 52

αισθάνεται τις δυσκολίες και αγωνίες τους, φιλτράροντάς τα όλα μέσα από το δικό του κόσμο, πάντα σε ένα παιχνίδι ανάμεσα στο πραγματικό και το φανταστικό³.

Ως προς το **ποιητικό έργο**, οι συνειρμοί που γίνονται κατά την ανάγνωσή του είναι πολύ πιο ελεύθεροι και υποκειμενικοί από κείνους του αφηγήματος. Η πρώτη ανάγνωση θα δώσει τη θέση της στην εσωτερική ανάγνωση, όπου ο αναγνώστης καλείται στην «αναγνώριση» και τον «αναγνωρισμό» του ποιήματος⁴. Το ποίημα είναι καταρχήν μια γλωσσική εμπειρία του ποιητή που προφέρεται προς εξοικείωση στον αναγνώστη. Καλεί τις αισθήσεις μας σε μια δυναμική εγρήγοραση, γιατί ο ποιητικός λόγος «ακούγεται», «βλέπεται», τον αισθανόμαστε.

Δε θα πετύχουμε την εσωτερική ανάγνωση, αν δεν ενεργοποιηθούν οι αισθήσεις μας μέσα από το λόγο, αν δεν αφιχθούμε στην ενάργεια και αμεσότητα των λέξεων. Τότε θα γίνει ο «αναγνωρισμός» του ποιήματος πραγματικά πνευματική λειτουργία.

Όταν το σώμα έχει ταξιδέψει με την ανάγνωση, έχει αναγνωρίσει φυσικά την ποιητική γλώσσα, μπορεί να γίνει εκφραστικό όργανο του ποιητικού λόγου με την **απαγγελία**. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την ορθή απόδοση των φωνημάτων και των λέξεων, την ορθή μεταφορά της γραπτής στίξης, τη σωστή αναγνώριση της σύνταξης των λέξεων και των προτάσεων και τέλος με την ανάδειξη της μετρικής και στροφικής άρθρωσης (όπου υπάρχει).

Λογοτεχνία και Λογοτεχνικές Εκδηλώσεις

Πώς λειτουργεί η λογοτεχνία στην εκδήλωση

Το λογοτεχνικό κείμενο μπορεί να λειτουργήσει καταρχήν **αυτόνομα** σε μια λογοτεχνική - πολιτιστική εκδήλωση, για παράδειγμα σε ένα λογοτεχνικό αφιέρωμα, πολλές φορές με τη συμμετοχή του ίδιου του συγγραφέα, ή σε ένα θεματολογικό αφιέρωμα (π.χ θάλασσα). Σε ένα λογοτεχνικό αφιέρωμα δίνεται έμφαση στο κείμενο αυτό καθαυτό, ως αντιπροσωπευτικό κομμάτι της πνευματικής δημιουργίας του συγκεκριμένου λογοτέχνη. Οι μαθητές διαβάζουν αποσπάσματα από το έργο του λογοτέχνη ή αποσπάσματα άλλων λογοτεχνών για το αφιέρωμα, που μπορεί να συνοδεύονται από μουσική υπόκρουση, ανάλογη με την ατμόσφαιρα των κειμένων.

Το λογοτεχνικό κείμενο μπορεί ακόμη να είναι το **κύριο «σώμα»** μιας εκδήλωσης πλασιωμένο με ποιήματα και σχετικά τραγούδια. Τότε γίνεται ο κορμός της γιορτής και προδιορίζει το χαρακτήρα της (όπως το χρονικό σε μια εθνική επέτειο). Μπορεί ακόμη να είναι **ένα «σώμα»**, που πλασιώνει μια γιορτή ή εκδήλωση μαζί με άλλες μορφές τέχνης για να δώσει την ατμόσφαιρα και το ύφος της επέτειου (παράδειγματος χάρι, ποίημα ή πεζό για τη Γιορτή Μπέρας ή την Παγκόσμια Ημέρα Παιδιού). Σ' αυτή την περίπτωση, το κείμενο αποκτά ένα δευτερογενή σημασιολογικό χαρακτήρα σε σχέση με το ιστορικό ή άλλο περιεχόμενο της γιορτής. Έτσι η παρουσίαση του λογοτεχνικού κειμένου δε θα περιοριστεί στην ανάγνωση ή αφήγησή του. Προφέρεται για δημιουργική προσέγγιση, ειδικά στην ηλικία των μαθητών του Δημοτικού. Το κείμενο θα συνοδεύει ή θα φωτίζει τη δραματική έκφραση των παιδιών, θα δίνει ερεθίσματα για καλλιτεχνική πρόταση (ατομική ή ομαδική).

3. Σχετικά: Αναγνωστόπουλου, Β. (2002). *Λογοτεχνική Πρόσληψη στην Προσχολική και Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, Αθήνα, Εκδ. Πατάκι

4. Μαρωνίτη, Δ. (1984). «Τα όρια της ανάγνωσης και η συνωμοσία των ποιημάτων» στο *Κύκλος Σκέψης*, β' έκδοση, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελ. Πολιτισμού Και Γεν. Παιδείας Μωραϊτή, σσ. 128-129

Σε περιπτώσεις κειμένων με ιδιαίτερες απαιτήσεις στο γλωσσικό επίπεδο, η προσέγγιση θα ξεκινήσει από **δραστηριότητα**, που θα οδηγήσει αργότερα στην προσέγγιση του λογοτεχνικού αποσπάσματος. Η τελική παρουσίαση του λογοτεχνικού κειμένου στην πολιτιστική εκδήλωση στηρίζεται στην κατάκτησή του από το παιδί μέσα από το παιχνίδι των αισθήσεων της φαντασίας και στις προσωπικές καλλιτεχνικές προτάσεις των μαθητών πάνω στο έργο.

Οι κατηγορίες λογοτεχνικών κειμένων που ακολουθούν αντιπροσωπεύουν κυρίως δοκίμια είδη της Λογοτεχνίας, που μπορεί να ενταχθούν στις γιορτές. Υπάρχουν όμως και προτάσεις για σύνθεση πρωτότυπου λογοτεχνικού κειμένου από τα παιδιά.

Ενδεικτικές κατηγορίες λογοτεχνικών κειμένων και δημιουργικών συνθέσεων των μαθητών είναι:

- Χρονικό
- Πεζό αφήγημα (διήγημα, νουβέλα, μυθιστόρημα)
- Λαϊκή αφήγηση
- Απομνημονεύματα
- Παιδαγωγικός λόγος
- Ποίηση
- Δημιουργικές συνθέσεις μαθητών

Τα παρακάτω κείμενα αποτελούν **ενδεικτικές προτάσεις** που μπορούν να λειτουργήσουν είτε αυτόνομα είτε ως «σώματα» γιορτών. Κάθε κείμενο συνοδεύεται από συμπληρωματικές προτάσεις επεξεργασίας του ή ένταξής του σε σχολικές γιορτές. Κριτήρια για την επιλογή των κειμένων υπήρξαν η θεματολογία, η δραματικότητα, ο πλούτος των εκφραστικών τους στοιχείων (εικόνες, μεταφορές, διάλογοι, δράση και συγκρούση) και το φανταστικό στοιχείο, που οδηγούν το μαθητή να «δει» και να «ακούσει» το έργο, να το ζωντανέψει με κίνηση και φωνή στο χώρο.

Επίσης, επιλέχθηκαν κείμενα με ιδεολογικό, κοινωνικό, θρησκευτικό περιεχόμενο, κατάλληλο για την παρουσίασή τους σε αναλογές γιορτές και επετείους (ιστορικές, εθνικές, θρησκευτικές, τοπικές).

Οι λογοτέχνες που προτείνονται είναι τόσο εκπρόσωποι μιας παλιάς γενιάς (Παλαμάς, Μυριβίλης), όσο και εκπρόσωποι της νεότερης λογοτεχνικής δημιουργίας (Σαρή, Μάρρα, Τριβίζας).

9^ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

ΧΡΟΝΙΚΟ

Το χρονικό μπορεί να αποτελέσει την εισαγωγή στην εθνική γιορτή ή στην ιστορικού χαρακτήρα επέτειό μας. Με τη μορφή της σύντομης αναδρομής σε ιστορικά γεγονότα (25η Μαρτίου) ή τον ημερολογιακό του χαρακτήρα (χρονικό του Πολυτεχνείου), επιτρέπει τη χωρο- χρονική τοποθέτηση της επέτειου, ενώ ταυτόχρονα κινητοποιεί με καίριο τρόπο τη μνήμη και τα συναισθήματα του κοινού της γιορτής μας.

Το χρονικό μπορεί να πλαισιωθεί στην εκδήλωση με οπτικο-ακουστικά υποκειμένα (DVD, βίντεο, ολίστις, διαφάνειες), ώστε να αποτελεί μια ζωντανή παραστατική πρόταση. Επίσης η κατάλληλη ηχητική-μουσική υπόκρουση θα αναδείξει το δραματικό χώρο και χρόνο των γεγονότων, στα οποία γίνεται αναφορά ή τα οποία περιγράφονται.

Οι μαθητές θα συνθέσουν το χρονικό, αφού δουν σχετικό υλικό και σχολιάσουν αφιρώματα του τυπου και αποσπάσματα λογοτεχνικών έργων. Μπορούν ακόμα να αξιοποιήσουν ζωντανές μαρτυρίες ανθρώπων που έζησαν τα γεγονότα.

Χρονικό της 28ης Οκτωβρίου

Οι μαθητές γνωρίζουν τα ιστορικά γεγονότα της εποχής του '40 και της Κατοχής. Διδάσκονται και κατανοούν τη σημασία της ελευθερίας και ανεξαρτησίας των λαών.

ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΕΠΟΣ

28η Οκτωβρίου 1940: Στις τρεις το πρωί ο πρέσβης της Ιταλίας Εμανουέλε Γκρατι επιδίδει τελεσίγραφο στον Ιωάννη Μεταξά, όπου γίνεται σαφής η πρόθεση της Ιταλίας να καταλάβει θέσεις εντός της ελληνικής επικράτειας και, αν δεν συμμορφωθεί η Ελλάδα εντός τριών ωρών, ο ιταλικός στρατός θα εισβάλει στο ελληνικό έδαφος. Η απάντηση του Μεταξά «Άρα, κυριε, πρόκειται για πόλεμο» θα απλοποιηθεί και θα γίνει για τον ελληνικό λαό το περίφημο ΟΧΙ.

Δύο πτυχές πολέμου θα αντιμετωπίσουν οι Έλληνες: η μια με το Αλβανικό Έπος αγκαλιάζει ολόκληρη τη χρονιά 1940 - 1941, η άλλη ξεκινά από το 1941 με την Κατοχή, την πείνα, τα μπλόκα, τις συλλήψεις, τις καταδόσεις, τα βασανιστήρια, αλλά και το κίνημα της Αντίστασης στον κατακτητή, το αντάρτικο στα βουνά και τις πόλεις.

Ας ξεκινήσουμε από το οδοιπορικό στην ορεινή Αλβανία: χειμώνας του '40.

Να, η πρώτη δυσκολία από τις πολλές. **Το αφόρητο κρύο:** «από το κρύο σου πονούσε κυριολεκτικά η ψυχή και σου κόταν σα μωρό να μπήξεις τα κλάματα, έτσι χωρίς να ξέρεις κι εσύ τι ζητάς και τι θα βγάλεις μ' αυτό», γράφει κάποιος που έζησε από κοντά τον πόλεμο της Αλβανίας. (Η Γλώσσα μου, ΣΤ', Πρώτο Μέρος, «Μια αναβάθρα από δυσκολίες», Αθήνα, 1982, Ο.Ε.Δ.Β., σ. 101)

Αλλά και οι ατέλειωτες **πορείες**. Γράφει άλλος: «Περπατούσα σαν αυτόματο, φαίνεται πως είχα πια ξεπεράσει εκείνο το ακρότατο όριο από ενουνεϊδητη κούραση, που ακολουθείται από μια παράξενη, απρόσμενη αναισθησία, όπου έτσι κάπως χωρίζεις από το κορμί σου, σαν να το βλέπεις απλώς να περπατάει, να περπατάει σαν μηχανή. Το μόνο βαθύτερο ένστικτο που σε κυριεύει είναι να

μπν μείνεις πάση θυσία μακριά απ' τους άλλους, έρπνος στην ερημία...» (Η Γλώσσα μου, ΣΤ', Πρώτο Μέρος, «Μια αναβάθρα από δυσκολίες», Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β., 1982, σ. 101)

Ύστερα, **τα βουνά**, «παντού γύρω βουνά, κορφές, η μια πιο ψηλή από την άλλη, κι από κάτω παντού χαράδρες, βαθιές, σκοτεινές, βουβές - σαν έτοιμες να σε καταπιούν...»

Ένας άλλος γράφει: «Ήταν κι **η λάσπη**... Δεν είχα δει, ούτε νομίζω πως θα δω ξανά τέτοια λάσπη στη ζωή μου. Πάταγες στην αρχή ανύποπτος απάνω της και βυθίζοσουν, βυθίζοσουν, βουλιάζεις ως τους αστράγαλους, ως τη μέση του ποδιού σου, ως το γόνατο...» ((Η Γλώσσα μου, ΣΤ', Πρώτο Μέρος, ό. π., σ. 101)

Για έναν άλλο στρατιώτη η πείνα ήταν μια τρομερή κραυγή στα αυτιά του, η πείνα των ζώων, που τα έβλεπαν να πεθαίνουν ή μαζεμένα όλα στο πλατώμα να κλιμντρίζουν σαν «να φωνάζει ο ίδιος ο Λιμός». Ήταν και **η γάγγραινα** από τα κρουσπαγήματα: [Οι στρατιώτες] «ζαπλωμένοι πάνω στο χιόνι με πόδια προπομένα, κατάμαυρα, για τα οποία δεν μπορούσαν να διατηρούν καμιά ελπίδα, παρουσίαζαν ένα θέαμα απερίγραπτης τραγικότητας» (Η Γλώσσα μου, ΣΤ', Πρώτο Μέρος, ό. π., σ. 102)

Κι όμως καμιά δυσκολία δε σταματά τους Έλληνες. Η μια πόλη μετά την άλλη έρχεται στα χέρια τους: Κορυτσά, Αργυρόκαστρο, ύστερα Τεπελένη, Κλεϊσούρα, Αγιοί Σαραντά... Η τακτική των Ελλήνων είναι η συστηματική διεξόδηση, η σταθερή μετωπική προέλαση από ύψωμα σε ύψωμα, απειλώντας με περικύκλωση τους Ιταλούς που αναγκάζονται σε υποχώρηση. Ο εχθρός εξασθενεί συνεχώς. Έχει τρομακτικές απώλειες σε στεριά και αέρα... Τα ιταλικά σχέδια αποτυγχάνουν και οι εχθρικές «Ορεινές Μεραρχίες Πεζικού» παραδίνονται...

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟ 1940

Η γυναίκα, αιώνια μορφή, Κόρη - Συζύγος - Μάνα, στον πόλεμο του '40 δίνει τη δική της δυναμική παρουσία. Ξεφεύγοντας από το ρόλο της γυναίκας στο σπίτι, ανεβαίνει στις επαλξεις του Αγώνα συμμετέχοντας στην ελληνική μεγάλη νίκη. Η πολιτεία στα επίσημα ανακοινωθέντα για τον πόλεμο καλεί Έλληνες και Ελληνίδες να εκτελέσουν το καθήκον τους, αναγνωρίζοντας ισότιμα την προσφορά της γυναίκας στον Αγώνα.

Τη βλέπουμε σαν μάνα να αποχωρίζεται το στρατιώτη και κρυβοντας τα δακρυά της να τον στέλνει στο μέτωπο. Εκείνη πίσω ρίχνεται στη δράση ετοιμάζοντας ζεστά ρούχα και τρόφιμα για τα παιδιά του πολέμου.

Ύστερα τη βλέπουμε στο μέτωπο να ανεφοδιάζει με θάρρος και τόλμη την πρώτη γραμμή, διανοώντας δύσβατα σημεία και σκαρφαλώνοντας απόκρημνες κορφές. Στις παραμεθόριες περιοχές είναι αυτές που σπκωνουν στους ώμους τους κυριαλεκτικά το βάρος του αγώνα, πότε να καθαρίζουν τους δρόμους από τα χιόνια ανοίγοντας πέρασμα στα ελληνικά στρατεύματα, πότε να μεταφέρουν οι ίδιες κανόνια και πολεμοφόδια.

Η γυναίκα της Πίνδου έχει εμπνεύσει πολλούς καλλιτέχνες με τον ηρωισμό της. Στο χαρακτηριστικό του Γραμματόπουλου γνωστό σαν «Γυναίκες της Πίνδου», οι γυναίκες με περηπότητα σκυφτό αλλά σταθερό ανεβαίνουν βράχους φορτωμένες πολεμοφόδια.

Αλλά και στους καταυλισμούς, στα νοσοκομεία, σε θέσεις νευραλγικές στα μετόπισθεν του πολέμου στηρίζουν ηθικά και υλικά τους αγωνιστές, εμπνικωνουν πάντα με το χαμόγελο και το γλυκό τους λόγο τον τραυματία. Απ' όλες τις θέσεις σε όλους τους ρόλους πάντα προσφέρουν, μοιράζονται τον ενθουσιασμό της νίκης, δίνουν χαρά και ζωή με το τραγουδι τους ή τη θεατρική τους παρουσία στα πατριωτικά έργα που ανέβαιναν τότε.

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Όταν μιλάμε για πόλεμο, για Κατοχή, για πείνα και στέρση, ο νους μας πάει σ' αυτόν τον πόλεμο στο χαρακίρι. Πάει όμως και στο παιδί που γεννιέται, που ζει τις ώρες τούτες. Γέννηση σημαίνει ζωή, το παιδί είναι ο σπόρος της ζωής, η ελπίδα. Πώς να του μιλήσεις για πόλεμο, για σιμα, πώς να του στερήσεις τη ψύσταδα, τον πατέρα, το γάλα, το φαγητό, πώς να τους πεις παραμύθια, όταν οι στερητές ουρλιάζουν και οι ανδρικοί τρέχουν κυνηγημένοι σαν τα ποντικά να κρυφτούν κάτω απ' τη γη;

Τι να πεις κανείς για τα τόσα παιδιά του δρόμου, τα παιδιά που χάσανε μάνα και πατέρα από την πείνα ή τους Γερμανούς και ξεμείνανε μονακά κι απροστάτευτα. Σκηνές φοβερές απ' τη ζωή στην Αθήνα της Κατοχής...

Λιθογραφία της Β. Καράκη
«Για τους στρατιώτες». Το Έπος του '40
Λαϊκή Εικονογραφία, σ. 51

Οδηγίες παρουσίασης

Το χρονικό μπορεί να χωριστεί σε τρία μέρη: το πρώτο είναι το καθαρά ιστορικό μέρος, το δεύτερο αναφέρεται στη γυναίκα του '40 και την προσφορά της στον Αγώνα και το τρίτο αφιερώνεται στα παιδιά της Κατοχής.

Τρία παιδιά διαβάζουν διαδοχικά το χρονικό.

Το χρονικό μπορεί να συνοδεύεται από οπτικο-ακουστικό υλικό (σλάιτς, διαφάνειες, παγογραφημένα αποσπάσματα από τον τύπο της εποχής κ.ά.). Επίσης σε ορισμένα σημεία, προκειμένου να δοθεί δραματική έμφαση, μπορεί η αφήγηση να πλαισιωθεί από «μουσικό χαλί» (μουσική υπόκρουση κάτω από το λόγο). Μπορεί επίσης να ενταχθεί στο πλαίσιο ενός πολυθέαματος για τη Γιορτή της 28ης Οκτωβρίου.

Χρονικό του Πολυτεχνείου

Οι μαθητές γνωρίζουν τα γεγονότα της εξέγερσης των φοιτητών του Πολυτεχνείου και μαθαίνουν τις αξίες της δημοκρατίας.

Πως φτάσαμε στην εξέγερση των φοιτητών στο Πολυτεχνείο

Καποτι γνωρίσαμε τον πόλεμο, την ξένη κατοχή, την πείνα. Ηράσαστε ολοι οι Έλληνες ενωμένοι, τα ξηπράσαμε, νικήσαμε, μπιπριάθηκαμε. Δεν είχαμε ομικ γνωρίσει την ταπεινώση απο το σωματρωιστή μας, το φόβο Έλληνα απο Έλληνα, **τη δικτατορία**. Τι σπραινει δικτατορία; Είναι το πολιτευμα στο οποίο η γνώμη του λαου δεν ακουγέται, ο λαος δεν εκλεγει τους αντιπροσωποιους του, όπως στο δημοκρατικο πολιτευμα. Στις 21 Απριλιου 1967 μια ομάδα ανθρώπων σπραιν με τη βοήθεια των σπλων την εξουσία στα κέρια τους. Κυβερνήσαν την Ελλάδα σαν τυραννοι για εφια ολοκληπρα μαρτυρικά χρονια. Κανενας δεν μπορούσε να εκφρασει εμευθερα τη γνώμη του, όλα λογοκρινονταν. Η ιδεολογια του φασισμου οδηγησε πολλους Έλληνες που αντισταθηκαν αυτα τα χρονια στη φυλακη, στα βασανιστηρια, στο θανατο. Ας ακουσουμε την παρκατω μαρτυρια απο το ημερολογιο του Παναγιωτη Κανελακτι:

Το Δημοτικό Σχολείο Βρίτσας

«Έχω ήδη συμπληρώσει εξήντα ώρες ορθοστάσιας και το μάρτυριο συνεχίζεται [...] Δεν μπορώ να σκεφτώ τίποτ' άλλο, παρά νερό, νερό... Κοιτάζω τα πόδια μου και τρομάζω. Έχουν κίσει το σκηνά τους... Βγάσω τα παπούτσια μου... Όρμασε ο Πέτρου και μου τα ξαναφοράει. Τα πόδια μου δεν κυριανε πια μετά τα παπούτσια. Πεθαίνω από τους πόνους [...] Με βάζει ο Πέτρου με την πλατι στον τοίκο. Αναβεί έναν αναπήτρα του γκαζιού και μου τον βάζει κάτω απ' το σαγόνι. Έχω δύο εβδομάδες γενία» (ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ, 20-1-75)

Τα γεγονότα του Πολυτεχνείου ξεκίνησαν τον Νοέμβριο του 1973. Έτσι προετοιμασται ο ελληνικός λαος φυσικά, δεν περιμενε παρα **κάτι** να τον ξησκώσει. Στις 4 Νοεμβριου στο μνημοσυνο του Γεωργιου Παπανδρέου έγιναν οι πρώτες δημόσιες αντιδικτατορικές εκδηλώσεις. Η κυβέρνηση αντιδρα με συλληψεις, φυλακιση, βασανιστηρια.

Στο μεταξύ οι εξήγεις στο φοιτητικό κωρο οδηγουν τους φοιτητες σε εκτακτες συνεδριασεις, προκειμένου να αποφασίσουν πως θα προκωρησουν τα αιτηματα τους για διεξαγωγή εκλογων το Δεκεμβριο (που τους αρνείται η κυβέρνηση).

Στις **14 Νοεμβριου 1973** οι φοιτητες της Νομικης και Ιατρικης, υστερα απο δική τους Συνέλευση, αποφασισουν να συγκεντρωθούν στο Πολυτεχνείο και να ενωσουν τις φωνές τους για τα αντιδημοκρατικα μετρια του Υπουργειου Παιδειας. Γυρω στους 1.500 φοιτητες παραμένουν στον περιβάλο του Πολυτεχνειου διαδηλώνοντας εφηνικά μέχρι το απόγευμα. Τα πολιτικά σκεδηματα γενικευονται: **Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία - Κάτω η κούντα - Η Ελλάδα στους Έλληνες - Λαί πεινάς, γιατί τους προσκυνάς.**

Η Αστυνομία δημιουργεί κλοιό γύρω απ' το Πολυτεχνείο. Η Σύγκλητος του Πολυτεχνείου δε δίνει άδεια για επέμβαση. Η Αστυνομία ζητά την αποχώρηση των φοιτητών. Δε φεύγει κανένας. Οργανώνονται και σχηματίζουν Επιτροπή Αγώνα, την πρώτη Συντονιστική Επιτροπή από φοιτητές διαφόρων Σχολών. Η Αστυνομία αποχωρεί για την πλατεία Κάνιγγος.

Οι φοιτητές αποφασίζουν αυθόρμητα να κλειστούν στο Πολυτεχνείο. Η κεντρική πόρτα κλείνει με σιδερόβεργες από μετόν αρμέ. Από δω ξεκινά στην ουσία η εξέγερση του Πολυτεχνείου. Στη συνέχεια, οργανώνεται η κατάληψη του Πολυτεχνείου: συγκροτούνται ομάδες εργασίας που η καθεμία αναλαμβάνει μια δουλειά: άλλη μαζεύει τρόφιμα, άλλη αναλαμβάνει την καθαριότητα, άλλη την περιφρούρηση των καιρικών σημείων του Πολυτεχνείου. Όλες οι πύλες κλείνουν.

Στις **15 Νοεμβρίου 1973**, ημέρα Πέμπτη, η εξέγερση των φοιτητών κατά της δικτατορίας είναι γεγονός. Από το πρωί ο ραδιοφωνικός σταθμός του Πολυτεχνείου καλεί το λαό της Αθήνας να κινητοποιηθεί για να διώξει τους δυνάστες του. Το σύστημα τηλεπικοινωνιών του Πολυτεχνείου οργανώνεται. Ακούγονται συνθήματα στα μεγάφωνα και επαναστατικά τραγούδια. Πολυγραφούνται τα πρώτα κείμενα. Κυκλοφορεί η «Εφημερίδα του Ελεύθερου Πολυτεχνείου», ενώ ο ραδιοφωνικός σταθμός καλεί το λαό για συμπαράσταση.

Η Αστυνομία έρχεται πάλι, εξακολουθεί να μη μπαίνει στο Πολυτεχνείο, φτιάχνει όμως κλοιό.

Η Σύγκλητος των Τακτικών Καθηγητών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου συνεδριάζει, ενώ ο Υπουργός Παιδείας πιέζει να αποφασίσουν για το άσυλο μέχρι το μεσημέρι. Πραγματικά η Σύγκλητος βγάζει απόφαση για την προστασία του ασύλου του Πολυτεχνείου.

Στο μεταξύ η εξέγερση γενικεύεται. Από το μεσημέρι και μετά, ο αθηναϊκός λαός συμπαραστέκεται στους φοιτητές πηκτά και υλικά, με τρόφιμα και χρήματα. Μαθητές της Μέσης Εκπαίδευσης συγκεντρώνονται κι αυτοί στο χώρο του Πολυτεχνείου. Το απόγευμα η Αστυνομία αποχωρεί, ενώ η είσοδος και έξοδος στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο είναι ελεύθερη. Το βράδυ αρχίζει να φθάνει κόσμος έξω από το Πολυτεχνείο. Κυριαρχούν τα συνθήματα «Η Χούντα θα πέσει από το λαό», «Λαϊκή Κυριαρχία», «Λαϊκή Εξουσία», «Απόψε θα κάνει ξαστεριά», «Ξημερώνει λευτεριά». Ο ραδιοφωνικός σταθμός συνεχίζει με πρόσθετες πληροφορίες, συνθήματα και παρακίνηση του λαού για εξέγερση και γενική απεργία.

Στις **16 Νοεμβρίου 1973**, ημέρα Παρασκευή, η λευτεριά είναι πια μια πραγματικότητα στην Πατρίδα. Ο κόσμος διαδηλώνει παντού. Η πρόθεση της Κυβέρνησης να εκκενωθεί ο χώρος του Πολυτεχνείου και να αποκατασταθεί η τάξη γίνεται ξεκάθαρη από τον Πρωθυπουργό στους Υπουργούς Παιδείας και Δημόσιας Τάξης και στον αρχηγό της Αστυνομίας. Εντολή να μη χρησιμοποιηθούν όπλα. Στο μεταξύ καταφθάνουν από την Πάτρα και τα Μέγαρα αντιπροσωπεΐες των εκεί φοιτητών. Όλοι είναι αποφασισμένοι να αγωνιστούν. Το απόγευμα γίνεται μεγάλη εξέγερση του αθηναϊκού λαού με επιθέσεις σε κυβερνητικά κτίρια και πορεία προς το Σύνταγμα. Συγκρούονται με την Αστυνομία. Τραυματίες και από τις δύο πλευρές. Αρχίζουν να βγαίνουν στους δρόμους τεθωρακισμένα αυτοκίνητα της Αστυνομίας και να πέφτουν δακρυγόνα. Το βράδυ συγκεντρώνεται πλήθος κόσμου στο Πολυτεχνείο. Στήνονται οδοφράγματα με λεωφορεία, τράλεϊ, διαφημιστικές πινακίδες, στέγαστρα στάσεων. Ήδη άρχισε η χρήση πυροβόλων όπλων κατά των διαδηλωτών. Πέφτουν οι πρώτοι νεκροί γύρω από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης. Μεταφέρονται τραυματίες στο Πολυτεχνείο. Ο ραδιοφωνικός σταθμός ζητάει επειγόντως φάρμακα, καλεί ασθενοφόρα.

«Εδώ Πολυτεχνείο. Θέλουμε ορθοπεδικούς. Έχουμε πληγωμένους. Χρειαζόμαστε φάρμακα, χρειαζόμαστε ενέσεις μορφίνης, θέλουμε γιατρούς...

Εδώ Πολυτεχνείο, θα διακόψουμε για λίγο τη μετάδοση των ειδήσεων. Μόλις μάθουμε νέα, θα επικοινωνήσουμε πάλι μαζί σας. Μείνετε στους δέκτες σας, στο ίδιο μήκος κύματος».

Η δικτατορία κάνει τον έλεγχο, λαμβάνονται άλλες αποφάσεις για ενίσχυση της Αστυνομίας από το Στρατό.

Στους δρόμους φωτιές. Πέφτουν δακρυγόνα μέσα στο Πολυτεχνείο. Στην τελευταία συνέλευση των σπουδαστών είναι σταθερή η απόφαση να κρατηθεί το Πολυτεχνείο με κάθε θυσία. Μεσάνυχτα. Οι διαδηλωτές τραγουδούν. Φθάνει η είδηση ότι έρχονται τανκς. Τα τανκς παρατάσσονται μπροστά στο Πολυτεχνείο. Η περιοχή φωτίζεται όλη από τους προβολείς των τανκς. Οι πολιορκημένοι χειροκροτούν τους στρατιώτες. Αρχίζουν διαπραγματεύσεις για την απομάκρυνση των φοιτητών.

Ο ραδιοφωνικός σταθμός κάνει έκκληση στους στρατιώτες, στα «αδέρφια τους»...

«Ελληνικό λαέ, πρέπει να μας συμπαρσασταθείς, πρέπει να συνεχίσεις τον αγώνα μας. Κι αν αυτή τη στιγμή μας πιάσουν, κι αν αυτή τη στιγμή μας σκοτώσουν, ναι, δε φοβόμαστε να πεθάνουμε, όταν θα πεθάνουμε ελεύθεροι. Έλληνες, πρέπει να μάθετε την αλήθεια. Να μάθετε πως τα παιδιά σας γεννήθηκαν λεύτερα.

Έλληνες, τα τανκς αυτή τη στιγμή έχουν στραφεί με τις μπουέκες των κανονιών τους προς το Πολυτεχνείο. Οι φοιτητές έχουν ξεκουμπώσει τα πουκάμισά τους και δείχνουν τα στήθια τους. Το μόνο όπλο που έχουν προς τα τανκς.

Είμαστε άοπλοι, είμαστε άοπλοι, είμαστε άοπλοι. Ούτε μια πέτρα δεν έχουμε για να ριζούμε στ' αδέρφια μας. Όλοι είμαστε αδέρφια».

Όμως, ναι, παρόλα αυτά, το άρμα μπαίνει στο Πολυτεχνείο. Ακολουθεί άτακτη φυγή πολλών σπουδαστών και κατοίκων από την Αστυνομία. Πολλές εκατοντάδες τραυματίες στα νοσοκομεία κι άλλοι νεκροί από τη σύγκρουση ή από αδέσποτη σφαίρα στο δρόμο. Η εκκένωση τελειώνει τα ξημερώματα. Οι δρόμοι καθαρίζονται από συνεργεία καθαριότητας. Ο αριθμός των νεκρών της εξέγερσης παραμένει ακόμα αγνωστος.

Οδηγίες παρουσίασης

Η γιορτή του Πολυτεχνείου είναι **ένα μνημόσυνο** στα νέα παιδιά που χάθηκαν, στους φοιτητές που ξεσηκώθηκαν στο χώρο του Πολυτεχνείου για να εκφράσουν την αγανάκτησή τους κατά της καταπιεστικής ανελεύθερης κυβέρνησης των δικτατόρων.

Τα παιδιά του Δημοτικού θα ακούσουν και θα μάθουν τα γεγονότα της εξέγερσης των φοιτητών του Πολυτεχνείου το Νοέμβριο του 1973, εξέγερση που θα αγκαλιάσει τον ελληνικό λαό, θα του μεταδώσει την τόλμη, τον πόθο για «Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία». Έτσι θα συγκεντρωθεί ένα υλικό από μικρά κείμενα - ντοκουμέντα, φωτογραφίες, βίντεο, την κασέτα του Ραδιοφωνικού Σταθμού του Πολυτεχνείου, εφημερίδες, περιοδικά, λογοτεχνικά κείμενα. Το χρονικό του Πολυτεχνείου θα προκύψει από τα κείμενα και τα άλλα ντοκουμέντα, **σαν η καταγραφή ενός ημερολογίου** με διάσπαρτα τα ηχητικά ντοκουμέντα. Οι ιστορικές πηγές θα διασφαλίσουν την εγκυρότητά του (Συλλογικός τόμος, (2000). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΣΤ'*, Εκδοτική Αθηνών, Εταιρεία Ιστορικών εκδόσεων, σσ. 279-283). Η αφήγηση θα γίνει από τα μεγαλύτερα παιδιά στο κλίμα της **συλλογικής Μνήμης** με τρόπο λιτό, τελετουργικό: ένα - ένα τα παιδιά αφηγούνται τα γεγονότα της εξέγερσης, τις εικόνες, τα βασανιστήρια. Την εκδήλωση μπορεί να πλαισιώσει η ανάλογη μουσική και τραγούδια (Θεοδωράκη, Σαββόπουλου κ.ά). Η εκδήλωση μπορεί να παρουσιασθεί ως **πολυθέαμα** συνδυάζοντας αφήγηση, οπτικο-ακουστικά μέσα, εικαστικές συνθέσεις, θεατρική εικόνα, μουσική, τραγούδι και έκθεση φωτογραφίας.

Χρονικό της 25ης Μαρτίου

Οι μαθητές μαθαίνουν τα γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης του '21 και της γέννησης του νέου ελληνικού έθνους. Γνωρίζουν τους ήρωες, το απαράμιλλο ήθος και τη γενναιότητα της ψυχής τους.

Τη μέρα αυτή το ελληνικό έθνος γιορτάζει την απελευθέρωσή του από την τουρκική σκλαβιά των 400 περίπου χρόνων, από την ταπείνωση και τον εξευτελισμό, από την ισλαμική βαρβαρότητα.

Αν το 1453 σήμανε για τους ευρωπαϊκούς λαούς το τέλος του Μεσαίωνα και γι' αυτό η Ευρώπη αναγεννήθηκε και προόδευσε ραγδαία, για το ελληνικό έθνος αποτέλεσε η άλωση της Κωνσταντινούπολης - την αποφράδα εκείνη Τρίτη της 29ης Μαΐου του 1453 - την αρχή της μακρόχρονης δουλείας και του σκότους.

Οι Έλληνες, λαός φιλελεύθερος, δεν ήταν δυνατόν να υποταχθούν στη μοίρα του σκλάβου. Δέχτηκαν την υποδούλωση σαν κατάσταση ανάγκης και προσωρινή. Δεν έχασαν ποτέ την ελπίδα ότι κάποτε θα έδιωχναν τους Τούρκους και θα αποκτούσαν την πολυπόθητη λευτεριά τους.

Τα βασανιστήρια, οι ταπεινώσεις, ο κεφαλικός φόρος, το παιδομάζωμα - ένα εκατομμύριο Ελληνόπουλα εξισλαμίστηκαν - και οι εξευτελισμοί του υπόδουλου ελληνισμού δημιούργησαν μεγάλη εκθρότητα ανάμεσα στους Έλληνες και τους Τούρκους κατακτητές. Πολλοί Έλληνες πατριώτες άφηναν τις οικογένειές τους και τις περιουσίες τους κι ανέβαιναν στα ψηλά και τα απόκρημνα βουνά για να αναπνεύσουν τον αέρα της ελευθερίας, όπως παραστατικά τονίζει το **δημοτικό τραγούδι**.

«Εγώ ραγιάς δε γένομαι, Τούρκους δεν προσκυνάω,
δεν προσκυνώ τους άρχοντες και τους κοτσαμπασήδες
μόν' καρτερώ την άνοιξη, να 'ρθουν τα χελιδόνια,
να βγουν οι βλάχες στα βουνά, να βγουν οι βλαχοπούλες.»

Πολίτης Ν., [1969]. Εκλογαί από τα Τραγούδια του ελληνικού λαού,
[των Κλεφτών, αρ. 61, Κλέφτικα Τραγούδια],
Αθήνα, εκδ. Ε. Γ. Βαγιονάκη, έκδοση 6η

91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Οι δάσκαλοι τους Γένους - ο Αδαμάντιος Κοραΐς, ο Κοσμάς ο Αιτωλός, ο Κύριλλος Λούκαρης, ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Άνθιμος Γαζής και τόσο άλλοι διαφωτιστές - εμφύσησαν στο λαό την αγάπη για την ελευθερία, την αδελφούνη και την ισότητα. Το κρυφό σχολειό μόρφωνε τα Ελληνόπουλα κι έτσι διατήρησαν τη γλώσσα τους, τη θρησκεία τους, τα έθιμά τους και την ελπίδα της λευτεριάς.

Στους τριασίμιοι και πλέον αιώνες της δουλείας εκδηλώθηκαν πάνω από 35 επαναστατικά κινήματα, με κυριότερα το κίνημα του 1770 με αρχηγούς το Θεόδωρο και τον Αλέξιο Ορλώφ, και το κίνημα του 1790 με το Λάμπρο Κατσώνη και το Γεώργιο Ανδρούτσο. Όλα αυτά τα επαναστατικά κινήματα απέτυχαν, γιατί ξέσπασαν τοπικά, σε μια μόνο περιοχή, και δεν ήταν οργανωμένα.

Ο **Ρήγας Φεραίος**, ιδεολόγος αλλά και άνθρωπος της δράσης, τυπώνει τη «Μεγάλη Χάρτα της Ελλάδος», τη «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου», καθώς και τη «Νέα Πολιτική Διοίκηση των κατοίκων των Βαλκανίων», που επιδιώκει την εξέγερση όλων των υπόδουλων λαών, χριστιανών και αλλοθρήσκων, Ελλήνων και όλων των άλλων, και τη δημιουργία ενός οικουμενικού κράτους, όπου οι λαοί θα συμβιώνουν αρμονικά με ελευθερία, ισότητα και αδελφούνη. Γράφει πατριωτικά ποιήματα και βιβλία γεμάτα ενθουσιασμό για την ελευθερία και την πατρίδα, και πλεκτρίζει με λόγια φλογερά τις ψυχές των σκλάβων. Όλοι οι Έλληνες τραγουδούν σε κάθε ευκαιρία το «**Θούριο**» και κλαίνε από συγκίνηση.

Ως τότε, παλικάρια, θα ζούμε στα στενά,
μονάχοι σαν λιοντάρια στις ράκες στα βουνά.
Σπηλιές να κατοικούμε, να βλέπουμε κλαδιά,
να φεύγουμε απ' τον κόσμο για την πικρή σκλαβιά.
Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή.

Δασκαλάκης Απ. Β., [1977]. Τα Εθνεγερτικά Τραγούδια του Ρήγα Βελεστινλή, Αθήνα, εκδ. Ε. Γ. Βαγιονάκη, σ. 39

Ο Ρήγας προδόθηκε, φυλακίστηκε και θανατώθηκε. Πεθαίνοντας φώναζε στο δήμιό του: «Λύσσαζε, Τούρκε. Αρκετό σπόρο έσπειρα, που γρήγορα θα βλαστήσει και το γένος μου θα μαζέψει το γλυκό καρπό του».

Οι Έλληνες γνωρίζουν πως, αν θέλουν να αποτινάξουν τον τουρκικό ζυγό, θα πρέπει να οργανωθούν με τις δικές τους δυνάμεις. Το δύσκολο τούτο έργο ανέλαβε η Φιλική Εταιρεία, που την ίδρυσαν τρεις Έλληνες έμποροι, ο Νικόλαος Σκουφάς, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ και ο Εμμανουήλ Ξάνθος, στην Οδησό της Ρωσίας το 1814. Σκοπός της Εταιρείας ήταν να οργανώσουν μυστικά

91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

τους Έλληνες, να βρουν χρήματα για τις ανάγκες του Αγώνα, να διαφωτίσουν τους ευρωπαϊκούς λαούς για τα δίκαια αιτήματα του αγωνιζόμενου έθνους και να υποστηρίξουν την επαναστατημένη Ελλάδα. Τέλος, έπρεπε να αναθέσουν την αρχηγία σε ικανό άντρα, που να οδηγήσει το γένος στην απελευθέρωσή του.

Ο **Αλέξανδρος Υψηλάντης**, Φαναριώτης στην καταγωγή, αξιωματικός του ρωσικού στρατού και υποσπιστής του Τσάρου, δέχεται την αρχηγία και ξεκινά την Επανάσταση στις 22 Φεβρουαρίου 1821, στη Μολδοβλαχία. Με 200 άντρες φτάνει στο Βουκουρέστι και ενώνεται με τον Ιερό Λόχο, που τον αποτελούσαν 500 Έλληνες φοιτητές που άφησαν τα θρανία τους και ορκίστηκαν ή να ελευθερώσουν την πατρίδα ή να πεθάνουν. Τρία σώματα στρατού έστειλαν οι Τούρκοι, ο Τσάρος αποκήρυξε την Επανάσταση κι έτσι οι γενναίοι νικήθηκαν και το αίμα τους πότισε το δέντρο της λευτεριάς. Η θυσία τους επιτάχυνε τα γεγονότα και η Επανάσταση ξέσπασε.

Στο μοναστήρι της Αγίας Λαύρας, στις 25 Μαρτίου 1821, ο επίσκοπος **Παλαιών Πατρών Γερμανός** σπκώνει το λάβαρο και ορκίζονται όλοι οι Έλληνες «Ελευθερία ή Θάνατος». Οι παρακάτω στίχοι του δημοτικού τραγουδιού (Του Πολέμου του 1821) δίνουν την εικόνα του ξεσηκωμού.

Κρυφά το λένε τα πουλιά,
κρυφά το λεν' τ' απδόνια,
κρυφά τα λέει κι ο γούμενος
πάνω στην Άγια Λαύρα:
Παιδιά, για μεταλάβετε,
για ξεμολογηθείτε,
ταχιά ανοίγει ο πόλεμος,
ανάβει το ταυφέκι...

Πετρόπουλου Δ., εκλογή, εισαγωγή, σκόλια[1958]. Ελληνικά Δημοτικά
Τραγούδια, Α' τόμος, Αθήνα, εκδ. Ι. Ν. Ζαχαρόπουλος, σ. 167

Ολόκληρη η Πελοπόννησος φλέγεται από ενθουσιασμό και παντού ακούγεται μια φωνή: «Να μη μείνει Τούρκος στο Μοριά μπδέ στον κόσμο όλο». Ταυτόχρονα επαναστατεί η Στερεά Ελλάδα, τα νησιά μας και η Μακεδονία. Οι Τούρκοι απαντούν με αντίποινα. Ο σουλτάνος διατάσσει τη σφαγή 10.000 Ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη. Τούρκοι στρατιώτες συλλαμβάνουν τον **Πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε΄**, τον ρίχνουν στη φυλακή, τον βασανίζουν και τον κρεμάνε.

Ο **Θεόδωρος Κολοκοτρώνης**, ο γέρος του Μοριά, ο αρχιστράτηγος με τη βροντερή φωνή και την ανδρεία δίνει θάρρος στους συμπολεμιστές του και σκορπά το φόβο και τον τρόμο στον εχθρό.

Συνηθίζει να λέει: « Ο Θεός έχει υπογράψει την ελευθερία των Ελλήνων και ο Θεός δεν παίρνει ποτέ την υπογραφή του πίσω». Την πίστη του αυτή τη μεταδίδει στα παλικάρια του, που τον σέβονται και τον αγαπούν σαν πατέρα τους. Με τη σοφία και τη σωφροσύνη του συμβουλεύει τους νέους: «Να ακούτε τις συμβουλές των δασκάλων σας και των γεροντότερων. Η προκοπή σας και η μάθησή σας να μη γίνει σκερπάνι μόνο για το άτομό σας, αλλά να κοιτάξετε το καλό της Κοινότητας και μέσα στο καλό αυτό βρίσκεται και το δικό σας. Σε σας μένει να στολίσετε τον τόπο, που εμείς λευτερώσαμε. Και για να γίνει τούτο, πρέπει να αποστρέψετε τη δικαιοσύνη και να έχετε σαν θεμέλια της πολιτείας την αμόνοια, τη θρησκεία και τη φρόνιμη ελευθερία».

Δημοτικό Σχολείο Δόξας Διδυμοτείκου

Στη γέφυρα της Αλαμάνας, ο **Αθανάσιος Διάκος** με 48 παλικάρια αντιμετωπίζει 8.000 Τούρκους. Αγωνίζεται σαν αγριεμένο λιοντάρι, σπάζει το τουφέκι του, σπάζει και το σπαθί του, και πληγωμένος πέφτει στα χέρια των Τούρκων. Ο Ομέρ Βρυώνης του προτείνει να του χαρίσει τη ζωή, αν αλλαξοπιστήσει. Περιφρόνα απαντά ο Διάκος: «Πάτε κι εσείς και η πίστη σας, μουρτάτες, να χαθείτε. Εγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός και θα πεθάνω». Λίγο πριν χάσει τη ζωή του, μονολογεί:

Για ιδές καιρό που διάλεξε ο κάρος να με πάρει,
τώρα π' ανθίζουν τα κλαδιά και βγάζει η γη χορτάρι.

Στο κάνι της Γραβιάς, ο **Οδυσσεύς Ανδρούτσος** με 118 παλικάρια αντιμετωπίζει με επιτυχία 9.000 Τούρκους. Η πατρίδα για να τον τιμήσει στήνει αργότερα στο μέρος της μάχης μαρμάρινο μνημείο με την επιγραφή:

Με λένε κάνι της Γραβιάς, για κάνι με είχαν χτίσει,
μα ο γιος του Ανδρούτσου μ' έκανε της δόξας ρημοκκλήσι.

Στη θάλασσα, ο μπουρλοτιέρης **Κωνσταντίνος Κανάρης** καίει τη ναυαρκίδα του Καρα - Αλή και εκδικείται την καταστροφή της Χίου. Ο ποιητής μας **Ανδρέας Κάλβος** μάς λέει:

Κανάρι!! Και τα σπήλαια
της γης εβόουν: Κανάρι!!
Και των αιώνων τα όργανα
ίσως θέλει αντηχήσουν
πάντα Κανάρι!!

Κάλβος, Αν, [1970]. «Τα Ηφαιστεια»,
Άπαντα Κάλβου, Βιβλιοθήκη Ζακυνθίων
Μελετών, Ζακυνθος, εκδ. Μέλλον, σ.152

Ο Μάρκος Μπότσαρης μαζί με το Μαυροκορδάτο σώζουν το Μεσολόγγι στην πρώτη πολιορκία. Για τον ήρωα, ο ίδιος ο Καραϊσκάκης λέει: «Ο Μάρκος ήτανε τρανός. Ούτε το δαχτυλάκι του δεν του φτάναμε».

Οι Τούρκοι δεν μπορούν μόνοι τους να νικήσουν την Ελληνική Επανάσταση και ζητούν τη βοήθεια των Αιγυπτίων. Ο κίνδυνος είναι μεγάλος και γίνεται μεγαλύτερος, γιατί οι Έλληνες εξακολουθούν να αλληλοτρώνονται για τα αξιώματα. Ο αιγυπτιακός στόλος, την άνοιξη του 1824, υποτάσσει την Κρήτη και καταστρέφει την Κάσο. Ο τουρκικός στόλος καταστρέφει τα Ψαρά. Ο εθνικός μας ποιητής **Διονύσιος Σολωμός** γράφει:

Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη
περπατώντας η δόξα μονάχη
μελετά τα λαμπρά παλικάρια
και στην κόμη στεφάνι φορεί
γινόμενο από λίγα κορτάρια
που είχαν μείνει στην έρημη γη.

Σολωμός, Δ. [1859]. «Η καταστροφή των Ψαρών», Άπαντα, Κέρκυρα, «Φιλολογική»

Ο **Ανδρέας Μιαούλης** με το **Σαχτούρη**, τον **Παναγιωτόλη**, τον **Κανάρη** και τους άλλους γενναίους νικούν τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο στη ναυμαχία του Γέροντα. Στις 19 Απριλίου 1824, στο Μεσολόγγι, σταματά να χτυπά η καρδιά του μεγάλου φιλέλληνα, του Άγγλου ποιητή Λόρδου Βύρων. Ο Διονύσιος Σολωμός του αφιερώνει πολύστιχο ποίημα.

Ο Αιγύπτιος Ιμπραήμ πασάς αποβιβάζεται στην Πελοπόννησο με πολύ στρατό, στις 12 Φεβρουαρίου 1825, και σκορπίζει το θάνατο. Ο γενναίος αρχιμανδρίτης **Παπαφλέσσας** με 300 μόνο παλικάρια, προσπαθώντας να τον σταματήσει, θυσιάζεται στα Μανιάκι. Ο Ιμπραήμ πλησιάζει και φιλά το νεκρό και λέει: «Αληθινά ήταν γενναίος άντρας».

Στις 10 Απριλίου 1826, οι «ελεύθεροι πολιορκημένοι» αποφασίζουν την έξοδο απ' το Μεσολόγγι.

Απ' τους 3.000 σώζονται μόνο 1.300. Οι υπόλοιποι σφαγιάζονται από τους 35.000 και πλέον Τουρκοαιγύπτιους και το Μεσολόγγι πέφτει στα χέρια των βαρβάρων. Τη δύσκολη εκείνη στιγμή διορίζεται αρχιστράτηγος ο **Γεώργιος Καραϊσκάκης**. Στη μάχη όμως γύρω απ' την Ακρόπολη σκοτώνεται και ο θάνατός του αποτελεί μεγάλο πλήγμα για τους Έλληνες. Η Ακρόπολη παραδίδεται στον Κιουταχί. Όλα δείχνουν πως η Επανάσταση αβάνει.

Την κρίσιμη αυτή στιγμή επεμβαίνουν οι Ευρωπαίοι. Η ευρωπαϊκή διπλωματία αλλάζει μορφή. Η Ρωσία και η Γαλλία παύουν να επηρεάζονται από τον Αυστριακό μισέλληνα Μέττερνιχ και η Αγγλία του Κάνιγκ ακολουθεί φιλελληνική πολιτική. Οι τρεις δυνάμεις υπογράφουν στις 6 Ιουλίου 1827, στο Λονδίνο, την Ιουλιανή σύμβαση, με την οποία αναγνωρίζουν την Ελλάδα ως κράτος αυτόνομο κάτω απ' την επικυριαρχία του Σουλтанού και ζητούν ανακωχή από τα εμπόλεμα μέρη. Οι

Δ. ΤΖΟΥΚΟΥΣ, «Μικρός οδηγεί τυφλό αγωνιστή»,
Συλ. Εθν. Πινακοθήκης

Έλληνες δέχονται, μα οι Τούρκοι όχι. Τότε οι τρεις Δυνάμεις στέλνουν στόλο με 26 πλοία που συναντούν την τουρκο-αιγυπτιακή αρμάδα των 120 πλοίων στο Ναυαρίνο, στις 8 Οκτωβρίου 1827. Μετά από φοβερή ναυμαχία τεσσάρων ωρών, η νίκη στεφανώνει τα όπλα των τριών Δυνάμεων και η Ελλάδα αποκτά την πολυπόθητη ελευθερία.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας, θέλει να κάνει τη χώρα οργανωμένο κράτος με ασφάλεια, παιδεία, οικονομία, δικαιοσύνη. Οι Έλληνες παίρνουν το αλέτρι στα χέρια τους, καλλιεργούν την ελεύθερη ελληνική γη και ανανεώνουν τον πολιτισμό με ειρηνικά έργα, προσπλωμένοι πάντοτε στα ιδανικά της ελευθερίας και της πατρίδας, ζώντας αδελφωμένα με τους άλλους λαούς.

Οδηγίες παρουσίασης

Το Χρονικό είναι η χαρτογράφηση των μεγάλων γεγονότων της Επανάστασης και η αντίστοιχη αναφορά των πρωτεργατών της. Με τη βοήθεια του τότε χάρτη της Ελλάδας και της Ιστορίας της ΣΤ΄ τάξης, οι μαθητές μπορούν να καταγράψουν κατά περιοχή και χρονολογία τα γεγονότα. Αν μάλιστα η δουλειά κατανεμηθεί σε ομάδες, που η καθεμιά θα εκπροσωπεί μια γεωγραφική περιοχή που επαναστάτησε από το 1821 και μετά (Πελοπόννησος, Κρήτη), το Χρονικό αποκτά μεγάλο ενδιαφέρον, αφού θα προκύψει από τις ομάδες / περιοχές.

Ανάμεσα στα κομμάτια του χρονικού, που θα διαβάζονται από 3 - 4 μαθητές, θα εναλλάσσονται η απαγγελία ποιημάτων, η αφήγηση λογοτεχνικών αποσπασμάτων, το θεατρικό αναλόγιο, ο παραδοσιακός χορός, η μουσική, τα τραγούδια και η προβολή σχετικών εικόνων.

Δημοτικό Σχολείο Δόξας Διδυμοτείκου

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΖΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Το **λογοτεχνικό πεζό κείμενο**, με τη μορφή του αποσπάσματος διηγήματος ή νουβέλας ή μυθιστορήματος ή ημερολογίου, στηρίζει πάντα μια πολιτιστική εκδήλωση. Ο λογοτέχνης απεικονίζει μέσα στο έργο του τον άνθρωπο ως **ψυχή**, ως **πνεύμα**, ως **δράση**. Το λογοτεχνικό κείμενο δε διδάσκει την ιστορία, αλλά μεταφέρει τον αναγνώστη στο κλίμα μιας εποχής, όπου ζει με τους ήρωες τα πάθη και τις συγκινήσεις τους. Μέσα στα πρόσωπα του έργου ο αναγνώστης αναγνωρίζει τις επιθυμίες και τα όνειρα του σημερινού ανθρώπου, ο κόσμος τους γίνεται κατά ένα μαγικό τρόπο και δικός του κόσμος (κι αν είναι πρόσωπα άλλων καιρών, το μεγάλο λογοτεχνικό έργο είναι διαχρονικό).

Έτσι ο λογοτέχνης δημιουργεί με το έργο του **την ατμόσφαιρα** της γιορτής μας.

Στις εκδηλώσεις θα σταθούν δίπλα στους μαθητές λογοτέχνες μιας περασμένης γενιάς που αγάπησαν το παιδί και την ανθρώπινη ψυχή στα ακιρτήματά της, ποιητές, όπως ο Παλαμάς, ο Πολέμης, ο Ρώτας και πεζογράφοι, όπως ο Παπαδιαμάντης, ο Ξενοπούλος, ο Μυριβήλης. Αλλά και νεότεροι λογοτέχνες, που αφιπνίζουν το μαθητή του σήμερα συνυφαίνοντας στη γραφή τους το παραμύθι και τη σύγχρονη πραγματικότητα, ποιητές, όπως ο Καβαφής, ο Βρεπτάκος, ο Ελύτης, ο Ρίτσος και πεζογράφοι, όπως ο Σαμαράκης, η Σαρή, η Μάρρα.

Το λογοτεχνικό έργο μπορεί να παρουσιαστεί αυτόνομα σε ένα αφιέρωμα στο λογοτέχνη-δημιουργό του, με την ανάλογη μουσική υπόκρουση.

Μπορεί επίσης να αποτελέσει ένα «σώμα» εκδήλωσής μας μαζί με άλλες καλλιτεχνικές δημιουργίες (θέατρο, μουσική, χορός, εικαστικά κ.ά). Αν μάλιστα πλαισιωθεί με δραστηριότητες που τα παιδιά προετοίμασαν κατά την προσέγγισή του (όπως θα δούμε παρακάτω στα λογοτεχνικά αποσπάσματα), τότε θα αναδειχθεί ως ένα πολύ δυναμικό και ευαίσθητο κομμάτι της γιορτής μας.

Το άδειο μπουκάλι

(Απόσπασμα) **Ειρήνης Μάρρα**
Μάρρα Ε., (1996). *Το άδειο μπουκάλι*, Αθήνα,
Εκδόσεις Πατάκη, σσ. 28-30

[Όταν φοβάσαι κι όταν κερνάς]

Υπόθεση

Το ευαίσθητο αυτό μυθιστόρημα της Μάρρα τονίζει τον αγώνα ενός δεκαεξάχρονου αγοριού στην Κατοχή, του Παντελή, που πουλά με το μικρό του αδερφό λεμονάδες για να ζήσουν αυτοί και η μάνα τους. Το άδειο μπουκάλι κρύβει ένα μήνυμα για την Αντίσταση. Έτσι ο Παντελής, όταν τον πιάνουν οι Γερμανοί, φωνάζει στον αδερφό του που δεν γνωρίζει τίποτα να κρύψει καλά το μπουκάλι.

Μπότες και κουμπιά, καπέλο και στολή, ξανθός και ψηλός και κάργα ύψος. Ένιωσε να του κόβονται τα γόνατα. Το πήρε χαμπάρι ο Παντελής και τινάχτηκε όρθιος.

Είχε καθίσει στο αναποδογυρισμένο καφάσι να ξεκουραστεί. Μεσημέρι ήταν, ο κόσμος κοιμόταν τέτοια ώρα. Δεν είχε κίνηση. Άφησε το μικρό να πουλάει λεμονάδες κι αυτός αναποδογύρισε το καφάσι στο πεζοδρόμιο κάτω από τη μαρκίζα που είχε σκιά και κρύσι. Το μάτι του άρπαξε αμέσως το Γερμανό αξιωματικό που πλησίασε, είδε και το Γιώργο να κοκαλώνει τρομοκρατημένος. Μπήκε σβέλιτα ανάμεσα τους.

Άνοιξε την πιο παγωμένη λεμονάδα και τραβήξε κάτω από το καρότσι κι ένα καθαρό ποτήρι, κάτι που φύλαγε για εξαιρετικές περιπτώσεις. Άδειασε το μπουκάλι με προσοχή, παρακολουθώντας τις μικρές φυσαλίδες που έπεφταν κοροπηδώντας.

Έδωσε το ποτήρι στο Γερμανό. Για μια μόνο στιγμή τα δάχτυλά τους ακουμπήσαν. Το αγόρι τραβήξε το χέρι του πίσω.

Ο Γερμανός σήκωσε ψηλά το ποτήρι, το 'φερε μπροστά στα μάτια του και κάρφωσε το βλέμμα του στο πρόσωπο του παιδιού κοιτώντας επίμονα μέσα απ' το ποτήρι. Ο Παντελής έσφιξε τα χείλη του και στύλωσε κι αυτός τα μάτια του στο πρόσωπο του Γερμανού, που, μέσ' από το διάφανο, στρογγυλό ποτήρι, φάνταζε παραμορφωμένο, τρομαχτικό.

Ο Γιώργος δεν καταλάβαινε τίποτα. Τι κοιτούσαν κι οι δυο σαν χαζοί μες στο ποτήρι; Λες και δεν είχαν ξαναδεί γκαζόζα στη ζωή τους!

Πλησίασε το καρότσι και κοίταξε κι αυτός. Το ποτήρι ήταν γεμάτο διάφανες φυσαλίδες, που ανεβόκατέβαιναν χαρούμενα σαν να χόρευαν. Ο ήλιος περνούσε από μέσα και τις χρωμάτιζε με παρδαλά χρώματα. Κι όπως αυτές κοροπηδούσαν ασταμάτητα, έμοιαζαν πολύχρωμα τόσα θα μικρά μπαλόνια που στριφογύριζαν χαρούμενα.

Τι κοιτούσαν λοιπόν;

Ο Γερμανός, που όλη αυτή την ώρα είχε κολλημένα τα μάτια του στο πρόσωπο του μεγάλου αγοριού, έγειρε το ιδρωμένο από δροσιά ποτήρι κι άφησε τη διάφανη λεμονάδα να κυλήσει στην ασφαλτο δίκως να πάρει το βλέμμα του από το πρόσωπο του Παντελή.

Ο Γερμανός άφησε αργά το ποτήρι πάνω στο καρότσι, γύρισε την πλάτη κι απομακρύνθηκε λίγα βήματα.

- Ε, δεν πλήρωσε! ήθελε να φωνάξει ο μικρός, μα ο μεγάλος με ένα αγριο βλέμμα τού έκοψε τη φωνή στο λαιμό.

Ευτυχώς.

Λίγα βήματα πιο πέρα ο Γερμανός στάθηκε απότομα, έκανε μεταβολή, πλησίασε το καρότσι, πέταξε ένα νόμισμα και γυρνώντας την πλάτη απομακρύνθηκε, αυτήν τη φορά πραγματικά.

Ο Παντελής πήρε βαθιά ανάσα. Έφερε το χέρι στο στήθος και έσπρωξε μαλακά κάτι στο πλάι. Το πουκάμισο του βάρυνε. Δε χρειαζόταν να είσαι μάντης για να καταλάβεις τι ήταν. Το σκέψα του το 'λεγε φανερά. Ένα μπουκάλι, σίγουρα αδειο, όπως πάντα.

Τι μυστήριο κόλπο ήταν αυτό; Ο Γιώργος ένιωθε πως κάτι έτρεχε. Αλλά τι;

Ο Παντελής περίμενε λίγο, μετακινώντας αδιάκοπα και χωρίς λόγο τα μπουκάλια. Μετά έσκυψε πίσω απ' το καρότσι κι αφού έριξε ματιές δεξιά αριστερά, έβγαλε από τον κόρφο του το άδειο μπουκάλι και το πέταξε με τρόπο στο βάθος του καροτσιού.

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές μπορεί να έχουν προετοιμαστεί από πριν με **φωτογραφίες και οπτικό υλικό** από εφημερίδες της εποχής αλλά και σχετικά λευκώματα, καθώς και σύγχρονα αφιερώματα στην Κατοχή.

Στη συνέχεια, αφού ακούσουν μια σύντομη εισαγωγή στο μυθιστόρημα, διαβάζουν το απόσπασμα και το τοποθετούν χρονικά. Ζητάμε από τα παιδιά να φανταστούν ποια χρώματα θα ταίριαζαν στη σκηνή. Τα σκούρα σκοτεινά χρώματα θα συνδεθούν βέβαια με την Κατοχή. Μπορούν να **ζωγραφίσουν** στο μπλοκ Ζωγραφικής τους κάτι σχετικό με τη σκηνή. Στο τέλος της δραστηριότητας, επιλέγουν μια φράση από το απόσπασμα και τη γράφουν κάτω από τη ζωγραφιά τους.

Οδηγίες παρουσίασης

Οι μαθητές παρουσιάζουν στη γιορτή της 28ης Οκτωβρίου τα έργα ζωγραφικής τους σε έκθεση και τα συνοδεύουν με φράσεις ή μικρές παραγράφους από το κείμενο.

Το μέρος αυτό της εκδήλωσης πλαισιώνεται με ανάλογη μουσική.

Υλικά

Μπλοκ ζωγραφικής, μαρκαδόροι, νερομπογιές, ταμπλό για να αναρτηθούν τα έργα, CD μουσικής

Πηγές

Εφημερίδες εποχής '40 - Φωτογραφικά λευκώματα - Αφιερώματα «Επτά Ημέρες» Καθημερινής

Λογοτεχνικά έργα: Βενέζη, Ηλ. (1931). *Το Νούμερο*, Αθήνα, Εστία - Μυριβίλη, Στρ., (1993). *Η Ζωή εν Τάφω*, Αθήνα, Εστία

Αργοναύτης

(Αποσπάσματα) **Στρ. Μυριβήλη**

Μυριβήλης, Στρατής, (1990), *Αργοναύτης*, Αθήνα: Εκδόσεις Εστία, 12η έκδ., σσ. 50-2

Υπόθεση

Ο Μυριβήλης, ένας απ' τους πιο σημαντικούς πεζογράφους της Γενιάς του '30 αλλά και αλόκληρης της πεζογραφίας μας, περιγράφει με μια εικονογραφική δημοτική γλώσσα τη λαχτάρα ενός νεότερου Αργοναύτη, του δεκαεξάχρονου Αντρέα, για τη θάλασσα, το ταξίδι, την περιπέτεια.

Μια μέρα ο Αντρέας το σκάει από το νησί του με το καϊκι ενός φίλου του (μαζί κι ο ακώριστος σκύλος του Κουρτ) κι αργότερα ξαναίγεται με τη βάρκα που έχει ο ίδιος βάψει και βαφτίσει Αργώ. Όμως τους βρίσκει φουρτούνα, η βάρκα βουλιάζει κι ο Αντρέας σώζεται χάρη στον Κουρτ που τον βγάζει σε ένα ξερονήσι των Σποράδων. Από δω κι εμπρός αρχίζει μια δύσκολη περιπέτεια επιβίωσης για τον Αντρέα και το σκύλο του. Μέσα απ' αυτήν το αγόρι ανδρώνεται, ενώ ταυτόχρονα συνειδητοποιεί την ευθύνη των πράξεών του.

Ο καημός του Αντρέα ήταν ένας.

Να φύγει απ' το νησί, να γίνει θαλασσινός, να ταξιδέψει τις μεγάλες θάλασσες, παντού εκεί που οι ναύτες της Ελλάδας γυρίζουν τη σημαία της τη θαλασσιά. Θυμότανε μια κουβέντα ενός καπετάνιου πολύ γέρου και την ξανάλεγε σαν τραγούδι:

«Από το Άντεν ως το Σάντα Φέ. Από το Αμβούργο ως την Οστράλια. Από τη Μαροίλια ως το Νταν ταιγ. Απ' το Κέιν Τάουν ως τον Αρχάγγελο!»

Έπιανε τους χάρτες και γύρευε ετούτα τα ξενωτικά ονόματα, που ήταν παραμυθένια και παράξενα σαν τους τόπους που γύρισαν οι Αργοναύτες και ο Οδυσσεάς στα μεγάλα τους ταξίδια. Περνούσε το δάχτυλο του μέσα από τους ωκεανούς, άγγιζε με το νύχι του όλες τις μάκρυνες ακρογιαλιές. «Αν είχε ένα καράβι, ένα δικό του καράβι».

Καθότανε το βράδυ στους ψηλούς βράχους της ακρογιαλιάς, ή καβαλίκευε τη σταύρωση, σκαλωμένος στο πρυμνιά αλμπουρο της «Φανερωμένης».

Το φεγγάρι έβγαине σιγά - σιγά και φωτίζε τα μάκρυνα βουνά και τα νερά. Τότε μέσα στο πέλαγο στρωνότανε μια φεγγαρόστρατα ασημένια, που άστραφτε ως πέρα στον ορίζοντα, φαρδιά σαν τη μεγάλη δημοσιά, λαμπιρή και γοητευτική. Πού έβγαζε αυτός ο απέραντος, ο άργυρος δρόμος Σίγουρα στις κώρες του ονείρου. Εκεί που ταξίδευε με τη φαντασία του και με τα βιβλία του. Ολοφανερά αναϊκτός ο δρόμος.

Να έμπεις στο καράβι σου, να ισάρεις τη μεγάλη παντιέρα, ν' ανοίξεις φλόκους και πανιά και να βάλεις τη ρότα σου ίσια μέσα στο φεγγαρόδρομο. Να πας να βρεις τους Λωτοφάγους της Λιβύης, που μόλις απογευτείς τα φρούτα της γης των, γλυκαίνεσαι τόσο που δε θέλεις να γυρίσεις πίσω στον τόπο σου, μακάρι και, να 'ναι Ελλάδα ο τόπος σου. Να πας να βρεις τους Κύκλωπες, που δουλεύουν τη φωτιά μέσα στα έγκατα του φοβερού νησιού τους, κι ακούγονται οι κτύποι από τις σφυριές ως μακριά στο πέλαγο, και φαίνονται οι κόκκινες γλώσσες από τα καμίνια τους τα σιδεράδικα μέσα στη σκοτεινή νύκτα, να γλύφουν την κορφή τ' ουρανού. Να πάρεις βόλτα κατόπι το νησί του Λιόλου, να του γυρέψεις τους αγέρηδες κλειστούς μέσα σ' ένα μαγικό ασκί. Βοριά θέλεις Ν' ανοίγεις να φυσά Βοριάς. Μπουνέντε θέλεις Μπουνέντε να ξαμολάς από τ' ασκί σου. Από κει να περάσεις μακριά - μακριά από τους άγριους Λαιστρυγόνες, για να φτάσεις στο

νοσί της μάγισσας της Κίρκης. Να κάτσεις κοντά σε τούτη την πεντάμορφη μάγισσα όσο θέλεις, χωρίς να φοβάσαι τα μάγια της. Γιατί θα 'χεις το νου σου στο ραβδάκι τους, που μόλις σ' αγγίζει μ' αυτό, γίνεται το πρόσωπο σου τ' ανθρώπινο μούρη γουρουνοίσια, και πας να μιλήσεις ανθρώπινα και λες «γούτσ· γούτσ»! Να κάνεις από κει πανιά κατά τις Σειρήνες. Να περάσεις ουρρίζα στους βράχους τους, να βουλώσεις τ' αυτιά του τσούρμου σου με κερι και να βάλεις να σε δέσουν από σου με το παλαμάρι στο πλωριό τ' άρμπορο, ν' ακούσεις το τραγουδι τους το ανάκουστο δικως να μαγευτείς. Ύστερα να περιμένεις να φυσήξει πρίμος, να λυθείς με όλα τ' αρμένα σου ανάμεσα από τις Συμπληγάδες, να περάσεις σαν τη σαίτα το καράβι σου, να ιδείς τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη να ταραζουν τη θάλασσα πίσω απ' τ' απονέρινα του τιμονιού σου, λυσσασμένες απ' το κακό τους. Και σαν περάσει κι' ετούτα το κακό να πας στο νησί της χαριτωμένης της νύμφης Καλυψώς, στο πεντάγλυκο νησί της Ωγυγίας, εκεί που είναι η μέση της θάλασσας. Εκεί θα εύρισκες μέσα στη σπηλιά της τη μοναχική θαλασσονεραίδα, να υφαίνει και να τραγουδά, όπως τον παλιό καιρό. Να πίνει νέκταρ, να τρώει αμβροσία και να ρίχνει τη σαίτα της ανάμεσα στις χρυσές κλωνιές και να τραγουδά τον Οδυσσέα. Να σπκώσει ξαφνικά τα θεϊκά μάτια της απάνω σου και να ξαφνιαστεί.

Μπα; Κι άλλος από την Ελλάδα!

Ναί, θα της πει ο Αντρέας. Όμως αλλού αυτά. Σ' εμένα οι γαλιφίες σου δεν περνούν, κυρά μου! Τα μάθαμε πια βλέπεις τα κόλπα σου!

Άμ; Να πάρει βόλτα όλο τον κόσμο και το ντουινιά. Να πάει να βρει τους Κοκκινόπετσους, με τα λοζά μάτια και τα παρδαλά φτερά στο κεφάλι. Να ταξιδέψει στον κόρφο του Μεξικού, στις ακρογιαλιές του Καναδά και της Αλάσκας, εκεί που η θάλασσα ζεσταίνεται με ένα υποβρυχιο ρέμα, σαν καλοριφέρ. Ν' ακούσει τη φοβερή κλαπαταγή που κάνει ο Νισαγόρας, κρεμάζοντας τα αφρισμένα νερά του απ' τα μεσούρανα, να ιδει το ουράνιο τόξο που αιώνια στεφανώνει τους αφρούς του. Να ταξιδέψει ανάμεσα στα «κίλια νησιά», εκεί που βγάξει η λίμνη Οντάριο, ν' ανεβεί ως την πιο ψηλή κορφή, τον πιο ψηλό ουρανοξύστη της Νέας Υόρκης. Βέβαιο.

Και να ρίξει το αϊδερο του καραβιού του σ' όλα τα νησιά.

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Μια ενδιαφέρουσα πρόταση «ανάγνωσης» είναι να ξεκινήσουμε τις δραστηριότητές μας με αφετηρία το ταξίδι –μύθο του Οδυσσέα. Σχεδιάζουμε στον πίνακα την πορεία με τα ονόματα των τόπων. Τα παιδιά καλούνται πρώτα να κατασκευάσουν ένα καράβι, μετά να αυτοσχεδιάσουν πάνω στο ταξίδι (βλέπε ενότητα Θέατρο, Αυτοσχεδιασμός «Το ταξίδι»).

Αυτοσχεδιασμός στον «Αργοναυίτη» (Θεατρικό Εργαστήρι των συγγραφέων)

Οδηγίες παρουσίασης

Η δραστηριότητα των μαθητών μπορεί να παρουσιασθεί εμπλουτισμένη με θεατρικά στοιχεία (σκηνικό, αντικείμενα, ηχητική κάλυψη) σε μια εκδήλωση σχετική με **το παιδί** ή σε κάποιο αφιέρωμα στη Λογοτεχνία. Ο αφηγητής θα ζωντανεύει το λογοτεχνικό κείμενο δίνοντας παράλληλα και τη σκηνοθεσία της κάθε εικόνας που παριστάνουν οι μαθητές.

Πηγές

Γ. Ιγνατιάδης, Λ. Κακουλίδης, Απ. Χαραλαμπίδης, (εκδ. Ε΄ 2003). Ομήρου Οδύσσεια, Α΄ Γυμνασίου, μετάφρ. Δ. Μαρωνίτη, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων

Τα γενέθλια

(Απόσπασμα)

Ζωρζ Σαρή

Σαρή, Ζωρζ., (1992) *Τα γενέθλια*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σσ. 241-243

Υπόθεση

Το μυθιστόρημα της Σαρή μιλά για την περίοδο της δικτατορίας μέσα από τα μάτια της μικρής Άννας, που έχει τα γενέθλιά της, αλλά λόγω της δικτατορίας δεν προλαβαίνει να τα γιορτάσει. Βασικό πρόσωπο ο νονός της Άννας, ο Δημήτρης, καθηγητής Πανεπιστημίου, με τον οποίο είναι πολύ δεμένη. Η ανέμελη Άννα ωριμάζει μέσα στην περίοδο της δικτατορίας και συμμετέχει μαζί με φίλους της ενεργά στο νεανικό αντιστασιακό κίνημα κατά της Χούντας.

Έξι κόκκινοι μαρκαδόροι. Η Άννα τους μοιράζει.

Λοιπόν αρχίζουμε.

Θα γράφουμε όλοι το ίδιο σύνθημα για να πάει πιο γρήγορα η δουλειά. Καθαρά γράμματα κι άκι ανορθογραφίες, λέει ο Αντρέας.

Τα παιδιά κρατάνε τον κόκκινο μαρκαδόρο ανοικτά, έτοιμο να γράψει. Οι ετικέτες είναι μπροστά τους.

Άρχισε λοιπόν πρώτος, Αντρέα. Ο Αντρέας λέει:

Θάνατος στο Φασισμό.

Όλοι σκύβουν και γράφουν πάνω σε μια ετικέτα: Θάνατος στο Φασισμό.

Η Άννα λέει: Κάτω η Δικτατορία. Όλοι γράφουν:

Κάτω η Δικτατορία. Η Αμαλία λέει: Λευτεριά στο Λαό.

Όλοι γράφουν: Λευτεριά στο Λαό. Η Παρή λέει:

Αύριο θα κάνει ξαστεριά.

Σπουδαίο σύνθημα, λένε όλοι και το γράφουν.

Η μικρή Ματίνα λέει: Το Πολυτεχνείο ζει. Ναι, το

Πολυτεχνείο ζει!

Η Άννα λέει: Η Δικτατορία θα πεθάνει...

Οι ετικέτες χωρίζονται κατά συνθήματα.

Οι κόκκινοι μαρκαδόροι χαράζουν πάνω στις σχολικές ετικέτες πύρινα συνθήματα. Κι είναι πολλά τα συνθήματα. Έξι παιδιά από πενήντα ετικέτες μας κάνουν τριακόσια συνθήματα. Δεν είναι δα και μικρή δουλειά.

Λαέ πεινός γιατί τους προσκυνάς.

Πώς γράφεται το προσκυνάς, με "η"; ρωτάει η Ματίνα.

Με "υ" αγράμματη, της λέει ο Αντρέας.

Η Ματίνα δε θυμώνει. Γράφει ένα "Υ", κόκκινο, κεφαλαίο.

Να γράψουμε κι ένα σύνθημα για το Μάνο, προτείνει η Άννα.

Ποιο; ρωτάνε τα παιδιά.

Δεν ξέρω, να βρούμε, ας πούμε κάτι τέτοιο: Μάνο, ζεις, εσύ μας οδηγείς...

Ο Αντρέας διαφωνεί.

Όχι, δεν είναι μόνο ο Μάνος, να γράψουμε για όλα τα παιδιά που σκοτώθηκαν στο Πολυτεχνείο. Ήρωες του Πολυτεχνείου, τι κι αν σκοτώθήκατε, ζείτε και μας οδηγείτε.

Πολύ μεγάλο σύνθημα, δε θα χωρέσει στην ετικέτα. Να βγάλουμε το τι κι αν σκοτώθήκατε, λέει η Αμαλία.

Όλοι συμφωνούν. Γράφουν.

Τι ώρα είναι; ρωτάει ο Αντρέας.

Έφτά ακριβώς.

Ας σταματήσουμε για λίγο. Κουρασθήκαμε και τα γράμματα αρχίζουν να τρεμουλιάζουν.

Πάω να σας φέρω κάτι να φάμε, να πιούμε. Αντρέα, εσύ βέβαια θέλεις μπύρα. Θυμάσαι, τότε στο πάρτυ του Λάκη που μέθυσες κι έσκισες τη στοάφα της πολυθρόνας της κυρίας Κομνηνού;

Ε όχι, και μέθυσα... Έκανα σαμποτάζ στον μελλοντικό συνεργάτη της Χαύντας.

Τι να 'γινε ο Λάκης ρωτάει η Άννα.

Νομίζω πως είναι πολύ εντόξει παιδί. Τον είχα συναντήσει πέρα και μου μίλησε. Ήθελε να φύγει από το σπίτι του. Ντροπέταν για τους γονείς του.

Άλλωστε τώρα ο πατέρας του ξόφλησε, ούτε σύμβουλος δεν είναι πια. Ανίκανος και για δούλος.

Η Άννα με την Παρή πηγαίνουν στην κουζίνα και φέρνουν τους μεζέδες και δυο μπουκάλια μπύρες.

Ας βάλουμε ληη ακαταστασία, αλλιώς θα παραξενυτεί η μαμά μου. Πρέπει να υπάρχουν ίκνη -γλεντιού γενεθλίων-.

Κατασκευή πανό

(Θεατρικό εργαστήριο των συγγραφέων)

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Η ανάγνωση του κειμένου μπορεί να ξεκινήσει από κάποια δημιουργική δραστηριότητα. Οι μαθητές συζητούν στην τάξη για όσα έχουν ακούσει για το Πολυτεχνείο (μπορούμε να καλέσουμε κάποιον που έζησε τα γεγονότα να μας τα αφηγηθεί). Οι πληροφορίες βοηθούν στο να αποκτήσουν μια εικόνα για την κατάσταση της Ελλάδας τα χρόνια εκείνα. Βλέπουν επίσης φωτογραφίες της εξέγερσης των φοιτητών.

Στη συνέχεια, ζωγραφίζουν κάτι που τα άγγιξε περισσότερο από όσα άκουσαν. Ένα θέμα που έχει ενδιαφέρον είναι να εργαστούν ομαδικά με θέμα την «Πύλη του Πολυτεχνείου» που θα αποδώσουν σε μεγάλο χαρτί (του μέτρου). Στο κάτω ή πάνω μέρος γράφουν με υγρή μπογιά συνθήματα της εποχής «Κάτω η Χούντα» - «Ψωμί - Παιδεία - Ελευθερία». Μπορούν ακόμη να καθίσουν σε κύκλο και να ακούσουν από κασετόφωνο το απόσπασμα του έργου της Σαρή. Στη συνέχεια, χωρίζονται σε δυο ομάδες: οι μαθητές της μιας ομάδας διαλέγουν από μια φράση και παίζουν τους διαλόγους. Ταυτόχρονα οι μαθητές της άλλης ομάδας «ντύνουν» πικρικά τη σκηνή.

Οδηγίες παρουσίασης

Το κείμενο μπορεί να διαβαστεί θεατρικά στην **Επέτειο του Πολυτεχνείου**. Έξι παιδιά καθισμένα σε ένα μεγάλο τραπέζι «παίζουν» τους διαλόγους, ενώ ταυτόχρονα ετοιμάζουν το έργο τους: ένα μεγάλο πανό με συνθήματα κατά της δικτατορίας.

«Κάτω η Δικτατορία» - «Λευτεριά στο Λαό».

Τα συνθήματα εκφέρονται δύο φορές, μία από ένα παιδί και τη δεύτερη απ' όλα τα παιδιά. Όταν οι μαθητές προφέρουν τα συνθήματα, κοιτάζουν το κοινό.

Όταν ολοκληρωθεί ο διάλογος, τότε σπκνώνουμε το πανό, το στερεώνουμε σε δύο κοντάρια και το στήνουμε σε εμφανές σημείο έτσι, ώστε να φαίνεται από τους θεατές.

Παραθέτουμε δείγμα από το διάλογο της σκηνής:

Άννα: (ενώ μοιράζει τους μαρκαδόρους) Λοιπόν, παιδιά, αρχίζουμε..

Αντρέας: Θα γράφουμε όλοι το ίδιο σύνθημα για να πάει πιο γρήγορα η δουλειά. Με καθαρά γράμματα κι όχι ανορθογραφίες.

Άννα: Αρχισε λοιπόν πρώτος, Αντρέα.

Αντρέας: Θάνατος στο Φασισμό!

(Όλοι σκύβουν και γράφουν πάνω σε μια ετικέτα: Θάνατος στο Φασισμό. Επαναλαμβάνουν το σύνθημα)

ΟΛΟΙ: Θάνατος στο Φασισμό

Άννα: Κάτω η Δικτατορία.

(Όλοι γράφουν: Κάτω η Δικτατορία)

Αμαλία: Λευτεριά στο Λαό.

(Όλοι γράφουν: Λευτεριά στο Λαό)

ΟΛΟΙ: Λευτεριά στο Λαό

Παρή: Αύριο θα κάνει ξαστεριά.

Ματίνα: Το Πολυτεχνείο ζει.

Άννα: Η Δικτατορία θα πεθάνει!

ΟΛΟΙ: Η Δικτατορία θα πεθάνει!

91ο και 126ο Δημοτικά Σχολεία Αθηνών

Υλικά

Υλικά ζωγραφικής (μαρκαδόροι, υγρή μπογιά, ύφασμα για πανό)
Φωτογραφίες, CD μουσικής, κασέτα Πολυτεχνείου

Πηγές

Ντοκουμέντα για το Πολυτεχνείο (εφημερίδες, φωτογραφικό υλικό, κασέτα Πολυτεχνείου)
Λογοτεχνικά κείμενα: Μητροπούλου, Κ. (1974). *Το χρονικό των τριών ημερών*, Αθήνα, εκδ. Μπουκουμάνη, και στο Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄, σ. 295
Άλλα κείμενα για το Πολυτεχνείο: Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού, σ. 295.

Παιδιά όλο μάτια

(Απόσπασμα) **Αντώνη Σαμαράκη**

Η Γλώσσα μου, ΣΤ΄ Τάξη, Πρώτο Μέρος, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β., σ. 138

Υπόθεση

Ο Σαμαράκης μας δίνει στο απόσπασμά του την εικόνα μιας «άλλης» πλευράς της ανθρωπότητας: το πρόσωπο μιας Αφρικής πεννασμένων παιδιών, που δεν μπορούν να μιλήσουν, αλλά μας κοιτάζουν με τα μάτια τους, με τη σιωπή τους. Ζητώντας λίγη αγάπη, λίγη καλοσύνη.

Τα παιδιά, είτε μιλάνε είτε γράφουν είτε ζωγραφίζουν, εκφράζουν πάντα το δικό τους όραμα για έναν κόσμο γεμάτο φως.

Είναι όμως και κάτι παιδιά που ούτε να μιλήσουν μπορούν, ούτε να γράψουν, ούτε να ζωγραφίσουν... Σκελετωμένα καθώς είναι, από την πείνα και την εξθλίωση, ή προσφυγάκια, κυνηγημένα πουλιά σε κάποια από τις πολλές πολεμικές περιπέτειες, που εξακολουθούν πάντα να πληγώνουν την ανθρωπότητα, πότε εδώ και πότε εκεί, στην Αφρική, στην Ασία, στην κεντρική Ευρώπη, στην Κύπρο μας, τα ξεριζωμένα Ελληνάκια της Κύπρου...

Το μόνο που μπορούν τα παιδιά αυτά είναι να δίνουν σθελά τους στόχο στις κάμερες της τηλεόρασης ή στο φωτογράφο.

Αν όμως δεν μπορούν πια να μιλάνε ή να γράφουν ή να ζωγραφίζουν, πόσα δε λένε - και πώς τα λένε! - μ' αυτά τα βαθιά πικραμένα κατατρομαγμένα μάτια τους, τα μεγάλα αυτά μάτια τους, ολόνοικτα αντίκρυ στην απανθρωπιά του κόσμου, έτσι όπως τον φτιάξαμε και τον καταντήσαμε εμείς οι άλλοι.

Τα τόσο ευγλωττα μάτια των σιωπηλών πεννασμένων παιδιών, που το σκελετωμένο κορμάκι κάνει να φαίνονται ακόμα πιο μεγάλα, πελώρια (η έλλειψη σχεδόν κορμιού σου δίνει την αίσθηση ότι τα παιδιά τούτα δεν είναι τίποτα άλλο από δυο μάτια, αλλά τι μάτια...) με τη δική τους φωνή μας λένε:

Περ. «Κόσμος», Unicef, τεύχ. 53,
Ιουν. - Αύγ. 2003, σ. 8

«Εσύ ο ίδιος τι κάνεις για ν' αλλάξει ο κόσμος μας στο καλύτερο;»

Περ. «Κόσμος», Unicef, τεύχ. 53,
Ιουν. - Αύγ. 2003, σ. 49

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές συγκεντρώνουν φωτογραφίες, αποκόμματα εφημερίδων και περιοδικών, λογοτεχνικά βιβλία κ.ά. Τα παρατηρούν, τα διαβάζουν και σχολιάζουν το περιεχόμενό τους. Συζητούν για τα δικαιώματα των παιδιών όλου του κόσμου.

Με αφορμή όλα τα ερεθίσματα μπορούν όσα παιδιά θέλουν να συνθέσουν ένα δικό τους κείμενο, πεζό ή ποιητικό (ατομική εργασία) ή να γράψουν ομαδικά μια «διακήρυξη δικαιωμάτων».

Στη συνέχεια, οι μαθητές οργανώνουν έκθεση φωτογραφίας για τα παιδιά (ένα ενδεικτικό θέμα: τα μάτια των παιδιών) ή ζωγραφίζουν ατομικά μια σύνθεση σχετική με το παιδί (βλέπε «Προσωπογραφία» στην ενότητα Εικαστικών) και εκθέτουν τα έργα τους σε έναν τοίχο του σχολείου.

Οδηγίες παρουσίασης

Το κείμενο θα διαβαστεί είτε στην Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού είτε σε οποιαδήποτε πολιτιστική εκδήλωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Όλο το κομμάτι κάνει **έκκληση στην ανθρωπιά μας** και μ' αυτό το ύφος πρέπει να διαβαστεί.

Μπορούν στη συνέχεια να διαβαστούν οι ατομικές και ομαδικές συνθέσεις των παιδιών. Την εκδήλωση θα πλαισιώσει η έκθεση φωτογραφίας και εικαστικών συνθέσεων. Η εκδήλωση μπορεί να καλυφθεί με μουσική και τραγούδια από την Αφρική.

Υλικό

Φωτογραφίες, αποκόμματα εφημερίδων, CD μουσικής

Πηγές

Λογοτεχνία: Βενέζη, Ηλ. (1999, σ' 1943). *Αισιολική γη*, Αθήνα, Εστία - Λουντέμη, Μ. (1999). *Ένα παιδί μετράει τα άστρα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα - Αλεξίου, Έλ. (1978). «Σκληροί αγώνες για μικρή ζωή» στα *Άπαντα*, τ. 1^ο, Αθήνα, Καστανιώτης - Άλλες πηγές: UNICEF (1993). *Τα δικαιώματα των παιδιών του Κόσμου. Ένα εγχειρίδιο Εκπαίδευσης για την Ανάπτυξη*, Αθήνα.

Σαμαράκης Αν., (2001). «Τα δικαιώματα του Παιδιού». Στο *Βλέπω το σημερινό κόσμο, «Πολυθεματικό» Βιβλίο Δημοτικού Σχολείου για την Ευέλικτη Ζώνη*, Υπ.ΕΠΘ, Παιδ. Ιν/το, Αθήνα, σσ. 87- 8

Η σταχομαζώχτρα

(Απόσπασμα) **Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη**

Υπόθεση

Το διήγημα ανήκει στα Χριστουγεννιάτικα Διηγήματα του Παπαδιαμάντη, αφού ο δραματικός χρόνος είναι η περίοδος των Χριστουγέννων.

Μια πρωίδα της βιοπάλης παρουσιάζει εδώ ο συγγραφέας, τη θεία-Αχτίτσα που ζει στη Σκύρο με το σταχομαζώχμα, γιατί με δυο εγγόνια, χήρα, που προσπαθεί να αναθρέψει μονάχη. Τούτη τη χρονιά η σοδειά είναι κακή, αλλά πάνω στη δυσκολία έρχεται γράμμα από τον τρίτο γιο που είχε ξεγραμμένο που της στέλνει δώρο μια επιταγή με δέκα χρυσές λίρες. Έτσι η θεία-Αχτίτσα πάει τα εγγόνια της στην εκκλησία, ανήμερα των Χριστουγέννων, με καινούρια πέδιλα και πουκάμισα.

Πούλος, Κ., (2001). *Η σταχομαζώχτρα*, (απόδοση για παιδιά), Αθήνα, εκδ. Παπαδόπουλος

Δεν επίστευε στα μάτια της η γειτόνισσα, το Ζερμπινιώ, να ιδεί ανήμερα Χριστούγεννα τη Θεία-Αχτίτσα με καινούρια μαντίλα στο κεφάλι και τα δυο ορφανά εγγονάκια της, το Γέρο και την Πάτρωνα, με καινούρια πέδιλα και πουκαμισάκια καθαρά. Και πώς να πιστέψει στα μάτια της η καλή γειτόνισσα, αφού ήξερε πόσο δύσκολο τα έφερνε βόλτα η Θεία-Αχτίτσα από τότε που πέθανε ο άντρας της, ο μπάρμπα-Μιχαλιός. Πάει, έφυγε ευτυχισμένος ο μακαρίτης ο Μιχαλιός, χωρίς να ιδεί τι συμφορές επερίμεναν την καμένη τη γυναίκα του. Γιατί η Αχτίτσα, δεν έφτανε που έμεινε χήρα. Έχασε τους δυο γιους της σε ένα φρικτό ναυάγιο, που κανενού ανθρώπου να μην του τύχει να το πάθει. Ο Γιάννης, ο τρίτος γιος της, από τότε που μπαρκάρισε στα καράβια, ούτε γράμμα ούτε γραφή. Ζούσε; Πέθανε; Κανείς δεν ήξερε να πει με σιγουριά. Άλλοι, πάλι, είπαν πως ήταν στην Αμερική παντρεμένος με μια Φράγκα, μια Εγγλεζοπούλα, έτσι είπαν. Μη χειρότερα! Τι να πει κανείς!

Τι να κάμει η Αχτίτσα, έβαλε τα δυνατά της κι επροσπαθούσε όπως - όπως να ζήσει τα δύο ορφανά. Εβοτάνιζε, εμάζωνε ελιές, εξενοδούλευε. Εμάζωνε και κούμαρα και ρακί. Μερικά σταφύλια απ' εδω, κάμποσα βότσια αραβοσίτου απ' εκεί, όλα τα χρησιμοποιούσε. Έπειτα, κατά τον Οκτώβριο, εγύριζε στα ελαιοτριβεία κι έπαιρνε το κατακάθι του λαδιού, τη «μούργα», κι έτσι οικονομούσε το λάδι για το λυχνάρι της. Όμως το κυριότερο εισόδημα της ερχόταν από το σταχομαζώχμα. Ιούνιο μήνα κάθε χρόνο έπλεε απέναντι στην Εύβοια μαζί με άλλες φτωχές γυναίκες και μάζευαν όσα στάχυα έπεφταν κάμω από τους θεριστές και από τα κάρα, στο φόρτωμα. ...Εκείνη τη χρονιά, όμως, η σοδειά ήταν πολύ φτωχή. Αφορία είχε πέσει στο νησί της Αχτίτσας, αφορία και απέναντι, στην Εύβοια. Αφορία στους ελαιώνες, αφορία στους αμπελώνες, αφορία ακόμα και σ' αυτά τα κούμαρα. Και σαν να μην έφτανε αυτό, έπεσε χωρίς - χωρίς και ο χειμώνας, με κρύο και με χιόνια. Δυνατός εφυσούσε και ο βοριάς κι εκρατούσε παγωμένο το χιόνι στα βουνά ώσπου να έρθει το άλλο, το καινούριο. Η Αχτίτσα μόλις που πρόφτασε να μαζέψει λίγα καυσόξυλα από τους δρυμούς και τα φαράγγια, αφού ο χειμώνας αγρίεψε κι άλλο τις επόμενες ημέρες και οι στεγές των οπιτών με κόπο βαστούσαν το βάρος του χιονιού επάνω τους...

Αργά περνούσαν οι δύσκολες ημέρες εκείνου του Δεκέμβρη. Την εικοστή τρίτη ημέρα, προσηραμονή των Χριστουγέννων, ο Γέρος επέστρεψε όλος χαρά από το σχολείο, αφού από την επό-

μενη ημέρα άρχιζαν οι διακοπές... Πεινσόμενος ο μικρός Γέρος (ήταν μόλις επτά ετών), άνοιξε το ντουλάπι να βρει κάτι να φάει, αλλά ούτε ψίχουλο δεν υπήρχε μέσα. Η Πάτρινα, η μικρή αδερφή του, καθόταν ζαρωμένη κοντά στο σβηστό τζάκι, νομίζοντας, το κακόμοιρο παιδί, ότι θα ζεσταινόταν. ...Σε λίγο έφτασε και η Αχτίτσα, φέρνοντας τυλιγμένο στον κόρφο της λίγο ψωμί, αρκετό πάντως για να διώξει για λίγο την πείνα από το στομάχι των μικρών εγγονών της. Έστρωσε μετά στα παιδιά να κοιμηθούν και υποσχέθηκε πως την άλλη μέρα θα φέρει ο Χριστός ξύλα και ψωμί και μια κύτρα να βράζει στη φωτιά. Έτσι τα πήρε ο ύπνος.

Ξημέρωσε η παραμονή της μεγάλης γιορτής. Μετά τη λειτουργία ο παπα - Δημήτρης παρουσιάστηκε ξαφνικά στην πόρτα του σπιτιού της φτωχής γυναίκας.

-Καλώς τα δέχτηκες, Αχτίτσα! Έλαβα ένα γράμμα για σένα, της είπε με χαμόγελο, τινάζοντας το κίονι από το ράσο του.

-Γράμμα είπες, παπά; έκανε η Αχτίτσα με απορία.

-Είδε ο Θεός τον πόνο σου και σου στέλνει μικρή βοήθεια, είπε ο καλόκαρδος παπάς. Ο γιος σου σου γράφει από την Αμερική.

-Απ' την Αμερική; Ο Γιάννης Ο Γιάννης μου; φώναξε η Αχτίτσα κάνοντας το σταυρό της. Δόξα σοι ο Θεός!

Ο παπάς έβαλε τα γυαλιά του κι άρχισε να διαβάζει:

-Παπα-Δημήτρη, το χέρι σου φιλώ...

... Είμαι σε μακρινό μέρος, πολύ βαθιά στον Παναμά. Εάν ζει ο πατέρας μου ή η μητέρα μου, πες τους να με συγχωρέσουν, διότι διακαλό πάντα πασχίζει ο άνθρωπος και εις κακό πολλές φορές βγαίνει. Εγώ αρρώστησα δυο φορές από κακές ασθένειες του τόπου εδώ και έκανα πολύν καιρόν στα νοσοκομεία. Ό,τι είχα και δεν είχα τα έδωσα στους γιατρούς και μόλις που κατάφερα να σώσω τη ζωή μου. Στέλνω και μια επιταγή να την εξαργυρώσουν οι γονείς μου...». Η χαρά της Αχτίτσας, να πάρει είδηση για το παιδί της που έλειπε τόσα χρόνια, δε λέγεται. Μέχρι και τα παιδιά, μόλο που δεν καταλάβαιναν περί τίνος ακριβώς επρόκειτο, άρχισαν να χοροπηδούν από τη χαρά τους. Η Αχτίτσα πήρε στα χέρια της την επιταγή και την κοίταζε με απορία. Πάνω της είχε γράμματα, άλλα τυπωμένα κι άλλα χειρόγραφα, που ούτε αυτή ούτε και ο καλός παπάς μπορούσαν να καταλάβουν τη σημασία τους. Η Αχτίτσα, δίκως να χάσει καθάλου χρόνο, πήγε στο μαγαζί του κυρ Μαργαρίτη.

Ο κυρ Μαργαρίτης ήταν κυρίως έμπορος παντοπώλης, αλλά και λίγο δανειστής και τοκαγλύφος καμιά φορά. Κατέβασε τη σκούφια του χαμηλά μέχρι τα φρύδια, φόρεσε τα γυαλιά του κι άρχισε να εξετάζει περιπούδαστα την επιταγή.

-Έρχεται απ' την Αμερική; είπε.

Σ' εθυμήθηκε, βλέπω, ο γιος σου. Μηράβο, χαιρομαι.

Ο γιος της Αχτίτσας πολλά έγραφε στο γράμμα του, ένα μόνο δεν έλεγε: το χρηματικό ποσό που της έστελνε και, βέβαια, το νόμισμα...

Εκείνη ακριβώς τη στιγμή μπήκε στο μαγαζί καινούριο πρόσωπο. Ήταν ένας Συριανός έμπορος που είχε έρθει στο νησί για δουλειές.

-Τι έχουμε, κυρ Μαργαρίτη; Τι είν' αυτό; είπε βλέποντας επάνω στον πάγκο αφημένη την επιταγή της Αχτίτσας. Συναλλαγματική για δέκα αγγλικές λίρες! Πώς βρέθηκε εδώ; Κάνεις και τέτοιες δουλειές, κυρ Μαργαρίτη;

-Για δέκα λίρες! επανέλαβε αυθόρμητα η Αχτίτσα.

-Δεν πρέπει να είναι για λίρες, είπε ο κυρ Μαργαρίτης, κατακόκκινος και ενοχλημένος από την απροσδόκητη επίσκεψη.

-Σου λέω είναι για δέκα αγγλικές λίρες, επανέλαβε ο Συριανός έμπορος, κατεδαφίζοντας σθέλα του τα σχέδια του παντοπώλη. Πάρνεις από λόγια; Είναι σίγουρος παράς. Θα το εξοφλήσεις ή το εξοφλώ αμέσως;

-Χμ... έκανε ο κυρ Μαργαρίτης δαγκώνοντας τα χείλη του. Θα μπορούσα να δώσω εννέα λίρες... γαλλικές!

-Γαλλικές; Δίνω εγώ εννέα αγγλικές!

Και, ανοίγοντας το πορτοφόλι του, εμέτρησε στο χέρι της κατάπληκτης Αχτίτσας εννέα αστραφτερές χρυσές λίρες Αγγλίας.

Να, λοιπόν, γιατί η φτωχή Αχτίτσα φορούσε καινούρια μαντίλα στο κεφάλι και γιατί τα δυο ορφανά εγγονάκια της, ο Γέρος και η Πάτρωνα, είχαν πέδιλα καινούρια και πουκαμισιάκια καθαρά εκείνα τα Χριστούγεννα του έτους 186...

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Για να κατανοήσουν οι μαθητές το δραματικό χώρο και τα πρόσωπα (κυρίως την κεντρική πρωίδα), θα μπορούσε να οργανωθεί πριν μια μικρή **λογογραφική έρευνα** για τη **Σκύρο** σχετικά με τα έθιμα, τις παραδόσεις, τον τρόπο ζωής, πανηγύρια, τραγούδια κτλ.) Τα παιδιά συγκεντρώνουν με τη βοήθεια του δασκάλου τους υλικό που μπορεί να συμπληρωθεί με το εκπαιδευτικό υλικό του **Μουσείου Λαϊκής Τέχνης**. Γνωρίζουν σιγά –σιγά τη ζωή της Σκύρου, χθες και σήμερα, όπως το ρόλο του σταχομαζώματος στη ζωή των ανθρώπων του νησιού άλλοτε και τη σύγχρονη οικονομία του νησιού.

Μια ενδιαφέρουσα δραστηριότητα θα ήταν να ζωντανέψουμε το δραματικό χώρο του σταχομαζώματος με τη θεία-Αχτίτσα να μαζεύει τη σοδειά του χρόνου. Μέσα από **αυτοσχεδιασμό** σε δοσμένες συνθήκες (καλοκαίρι, μετά το θερισμό, να παίρνει το καραβάκι για τα αλώνια της Εύβοιας απέναντι απ' τη Σκύρο, μαζί με άλλες γυναίκες), οι μαθητές θα παραστήσουν το σταχομαζώμα που συνοδεύεται με τραγούδι (κάποιο σκυριανό που θα έχουν ήδη βρει), με ρυθμικές κινήσεις (βλέπε και «λιομαζώμα» στο «Ταξίδι στη Λέσβο» - Γιορτή Αποφοίτησης).

Επίσης οι μαθητές μπορούν να αναζητήσουν υλικό και πηγές, προκειμένου να οργανώσουν **μια έκθεση για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη**. Η έκθεση θα περιλαμβάνει αποκόμματα εφημερίδων, φωτογραφίες, κριτικές έργων του, καθώς και βιβλία του συγγραφέα (σε συνεννόηση με έναν εκδοτικό οίκο). Το υλικό αυτό μπορεί να παρουσιασθεί σε ένα λογοτεχνικό αφιέρωμα στο συγγραφέα ή να αποτελέσει μέρος ενός πολιτιστικού προγράμματος ή ακόμη να πλαισιώσει τη Γιορτή των Χριστουγέννων.

Οδηγίες για την παρουσίαση

Το διήγημα έχει πολλά δραματικά στοιχεία: δράση, σύγκρουση (της ηρωίδας με τις δυσκολίες της βιοπάλης), συμβάντα (το γράμμα απ' την Αμερική), ανατροπές στην πλοκή του μύθου (από το κακό στο καλό). Έτσι προσφέρεται για δραματική έκφραση. Μπορεί να γίνει συνδυασμός αφηγητή που θα δώσει το εισαγωγικό μέρος και τον επίλογο, και προσώπων που θα ζωντανέψουν την ιστορία αξιοποιώντας τους διαλόγους του κειμένου. Ή να ακούγεται ηχογραφημένη η φωνή του αφηγητή, ενώ η Ακτίσα ήδη μιμείται στη σκηνή μας το «σταχομάζωμα».

Υλικό

Φωτογραφίες, αποκόμματα εφημερίδων, σκηνικά αντικείμενα, ενδυματολογικά στοιχεία

Πηγές

Παπαδιαμάντης, Αλ., (1981-8). Άπαντα, επιμέλεια Ν. Τριανταφυλλόπουλου, τόμοι 1-5, Αθήνα, εκδ. Δόμος. Μελέτες έργου του, Λαογραφικές πηγές για Σκύρο

Οι εποχές

(Απόσπασμα)

Γρηγορίου Ξενόπουλου

Η Γλώσσα μου, ΣΤ Τάξη, Δεύτερο Μέρος, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β., σσ. 83-85

Υπόθεση

Το απόσπασμα αυτό από τις «Εποχές» της **Διάπλασης των Παιδών** του Ξενόπουλου παρουσιάζεται, όπως πάντα, με τη μορφή της επιστολής του συγγραφέα στα παιδιά. Χαρακτηρίζεται λοιπόν από τη χρήση του πρώτου πληθυντικού προσώπου και τη ζωντάνια του ενεργητικού ενεστώτα. Ο αφηγητής είναι παρών ανάμεσα στα παιδιά και συζητά μαζί τους για την ομορφιά των χρονικών εναλλαγών με το πέρασμα από τη μια εποχή στην άλλη.

Αθήνα, 17 Δεκεμβρίου 1922

«Η Διάπλασις των Παιδων», αρ. 1, Φεβ., 1879

Αγαπητοί μου,

Η γη μας έχει κάποιο ελάττωμα εκ γενετής. Ο άξονάς της δεν είναι κάθετος στο επίπεδο της τροχιάς της ολόγυρα στον ήλιο. Θα την είδατε πολλές φορές... στο βιβλίο σας, πως γυρίζει, πώς διαγράφει αυτή τη μεγάλη έλλειψη, τρέχει γυρτή, με τη μπάνα που λένε κι όχι όρθια, ίσια. Αυτό είναι το ελάττωμά της. Και ξέρετε τα αποτελέσματά του; Οι τέσσερις εποχές του χρόνου! Γιατί σ' αυτή την κλίση του άξονα κρυσταίνονται. Εξαίτιας της, πότε έχουμε ημέρες μεγάλες και πότε μικρές πότε ήλιο πολύ, φλογερό, και πότε λίγα, κλιαρά, ανεπαίσθητο, πότε χιόνια και πότε ζέστες ανυπόφορες πότε ισημερία και πότε πλοιστάσιο, πολύ μεγάλη μέρα δηλαδή και πολύ μικρή νύκτα ή το αντίθετο πότε άνοιξη και πότε φθινόπωρο, πότε χειμώνα και πότε καλοκαίρι!

Θα πείτε: Αν ο άξονας της γης ήταν ίσιος, κάθετος στο επίπεδο της τροχιάς. Αν ο πλανήτης μας βγαίνοντας από τα σπλάχνα του ήλιου, του πατέρα του κι έναν καιρό που σεις δεν ήσαστε γεννημένοι, άρχιζε να στρέφεται ίσιος και όρθιος σαν τη σβούρα σας. Τι θα συνέβαινε τότε; Τι καλό θα 'ταν για μας - Α, πολύ σπουδαίο! Γιατί τότε, λέει, σ' όλη τη γη θα βασιλεύει μια αιώνια άνοιξη κι ισημερία! Τίποτα εποχές πια: ούτε χειμώνας ούτε καλοκαίρια ούτε χιόνια ούτε κελιδόνια - δηλαδή κελιδόνια θα ήταν, αλλά δε θα φεύγανε το Σεπτέμβρη για να γυρίσουν το Μάρτη, θα τα 'χαμε μαζί μας πάντα. Μόνο στους πόλους θα βασιλεύει χειμωνιάτικη νύκτα αιώνια. Για φανταστείτε!

Κι όμως η κλίση του άξονα δεν είναι και τόσο μεγάλη: εικοσιτρείσημι μοίρες μόνο. Γι' αυτό κάποτε, μερικοί σοφοί μηχανικοί στην Αμερική, αλλά στην Αμερική εκείνη που βρίσκεται... στα μυθιστορήματα του Ιουλίου Βερν, σκέφτηκαν να βρουν τρόπο να τη διορθώσουν. Και βρήκαν: Μια τεράστια έκρηξη, μια τεράστια κανονιά. Θα τράνταζε τη γη και... θα τη σήκωνε όρθια. Αμέσως έκαναν τους υπολογισμούς τους. Υπολόγισαν τι φουρνέλο στα σπλάχνα της γης και πόσο δυναμίτη χρειάζοταν, για να φέρει αυτό το αποτέλεσμα. Και μετά τη θεωρία στην πράξη: Πήγαν κάπου στην Αμερική, στη Ζανζύβερη νομίζω, βρήκαν μια μεγάλη σπηλιά σ' ένα γρανιτινό βουνό, την έσκαψαν ακόμα, την άνοιξαν όσο έπρεπε, τη γέμισαν δυναμίτη και... βάρδα, φουρνέλο! Άναψαν το φυτό, η τεράστια έκρηξη έγινε, ένας μεγάλος σεισμός τράνταξε όλη τη γη, αλλά... ο άξονας έμεινε όπως ήταν. Γιατί:

Γιατί οι σοφοί εκείνοι έκαναν ένα μικρό λάθος στο λογαριασμό: Ξέχασαν ένα μηδενικό στο τέλος! Κι όταν το κατάλαβαν και το έβαλαν, είδαν πως για να ισιώσει ο άξονας της γης, χρειαζόταν τόσο μεγάλο φουρνέλο και τόσο πολλή δυναμίτη ή μελανίτη, που θα ήταν ανθρωπίνως αδύνατο να βγάλουν πέρα αυτό το έργο. Και το άφησαν.

Ε, λοιπόν, να σας πω την ιδέα μου; Τόσο το καλύτερο που δε διορθώνεται ο άξονας της γης! Τόσο το καλύτερο που δεν μπορούμε να εγκαθιδρύσουμε μια αιώνια άνοιξη σ' όλο τον πλανήτη! Τόσο το καλύτερο που οι τέσσερις εποχές εξακολουθούν να διαδέχονται η μια την άλλη! Ο Θεός ξέρει τι κάνει... Δε νομίζετε κι εσείς πως αυτή την αιώνια άνοιξη θα τη βαρυνόμαστε; Ή καλύτερα, πως δε θα την καταλαβαίναμε, δεν θα την απολαμβάναμε, αφού δε θα 'χαμε πρώτα ένα χειμώνα να μας την κάνει ποθητή; Και υπάρχει ωραιότερο πράγμα, πδονικότερο, απολαυστικότερο, απ' αυτή την ποικιλία, τη διαδοχή των εποχών, το φθινόπωρο που έρχεται να μας δροσιάσει μετά το καλοκαίρι, την άνοιξη να μας ζωογονήσει μετά το χειμώνα; Ή μήπως κι ο χειμώνας δεν έχει τα θέληγτρα του μ' όλο του το κρύο, ή μήπως και το καλοκαίρι δεν είναι ωραίο μ' όλες του τις ζέστες. Πείτε... σαν τολμάτε, κακό!

Κι εγώ πάλι, γιατί νομίζετε σας έγραψα σήμερ' αυτά όλα;

Απ' τη χαρά μου που άρχισε τώρα να μεγαλώνει η μέρα και να μικραίνει η νύκτα. Ω, ναι: Από τις 22 του Δεκέμβρη, ακούτε, η γη μας, το καράβι μας, γύρισε πάλι προς το φως και τρέχει προς την άνοιξη. Ζήτω!

Σας σπαζομαι,
Φαίδων

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές:

1. Συγκεντρώνουν **υλικά και αντικείμενα** σχετικά με τις εποχές: φύλλα, λουλούδια, καρπούς και φτιάχνουν μ' αυτά μια εικαστική γωνιά στην τάξη.
2. **Ζωγραφίζουν** αγαπημένα τους θέματα σχετικά με τις εποχές, χρησιμοποιώντας διάφορα υλικά και τεχνικές.
3. Στις μικρές τάξεις **παιζουν** το παιχνίδι «**Το καλάθι με τα φρούτα**»: το κάθε παιδί κολλά με αυτοκόλλητο ένα φρούτο πάνω του. Κάθονται όλα σε καρέκλες. Ένα μπαίνει στη μέση και μόλις φωνάζει «Το ροδάκινο με τη μπανάνα», πρέπει τα παιδιά που «φοράνε» τα φρούτα να αλλάξουν θέσεις. Μετά από δυο τρεις φορές, λέει «Το καλάθι αναποδογυρίζει» και τότε όλα τα παιδιά σπκώνονται και αλλάζουν θέσεις. Όποιο δεν προλάβει να καθίσει, θα μείνει στη μέση...
4. Παρουσιάζουν **με εικαστικό τρόπο** το κείμενο: τέσσερα παιδιά ντύνονται εποχές, άλλα φρούτα των εποχών, δέντρα κτλ.

Οδηγίες παρουσίασης

Στην εκδήλωσή μας μπορεί να οργανωθεί έκθεση των εικαστικών συνθέσεων των μαθητών. Επίσης μπορεί να συνδυαστεί **αφήγηση και θεατρική εικόνα**, με τα παιδιά να φοράνε κοστούμια εποχών, φρούτων, καρπών κ.ά.

Ο ήχος, η μουσική και ο φωτισμός θα αποδώσουν την ατμόσφαιρα του αποσπάσματος (παροδείγματος χάρη, το σημείο της έκρηξης μπορεί να δηλωθεί δραματικά με ανάλογο ηχητικό και φωτιστικό εφέ). Η μουσική σύνθεση "Τέσσερις εποχές" του Βιβάλντι θα συμβάλει στην απόδοση της ατμόσφαιρας.

Το κείμενο μπορεί να διαβαστεί σε μια εκδήλωση για το περιβάλλον ή με την ευκαιρία του εορτασμού της Παγκόσμιας Ημέρας Περιβάλλοντος (5 Ιουνίου) ή ενός θεματολογικού αφιερώματος (Περιβάλλον / Χρόνος, Εποχές).

Θεατρική εικόνα στις «Εποχές»
(θεατρικό εργαστήρι των συγγραφέων)

Υλικό

Εικαστικό υλικό για ζωγραφική, υφάσματα, διάφορα φρούτα και καρποί
Αντικείμενα για έκθεση

Πηγές

Κείμενα για το περιβάλλον και τη φύση:

Κόντογλου, Φ, (1975). *Ο αστρολάβος*, Αθήνα, εκδ. Αστήρ - Καρκαβίτσας, Αν, *Τα λόγια της πλώρης*, Αθήνα, εκδ.Εστίας - Παναγιωτόπουλος, Ι. Μ, (1982). *Ελληνικοί ορίζοντες*, Αθήνα, εκδ. Αστήρ

Πίνακες: Τσαρούχη, *Οι Δώδεκα Μήνες*

Μουσική Βιβάλντι, *Οι τέσσερις εποχές*

Η καλύβα του μπαρμπα-Θωμά

(Απόσπασμα) **Μπήτσερ Στόου**

Στόου, Μπ., (1990), *Η καλύβα του μπαρμπα-Θωμά*, Αθήνα, Εκδόσεις Άγκυρα, σσ. 139-140

Υπόθεση

Πρόκειται για κλασικό πλέον μυθιστόρημα του περασμένου αιώνα, όταν ακόμα οι φυλετικές διακρίσεις ήταν στο φούντωμά τους στην Αμερική και η δουλειά μια σκληρή πραγματικότητα. Ο μπαρμπα-Θωμάς είναι η κεντρική φυσιογνωμία του έργου: ένας λεύτερος, γεμάτος αγάπη για τον άνθρωπο νέγρος, που προσπαθεί και στις πιο αντίξοες συνθήκες να κάνει τα λόγια της Βίβλου πράξη. Αποτέλεσμα είναι από τη μια να γνωρίσει ένα σπίτι γεμάτο ευγένεια και δημοκρατικά αισθήματα, αλλά από την άλλη να δοκιμάσει την πιο απάνθρωπη μεταχείριση από ένα σκληρό αφεντικό που τον αγοράζει δούλο, όπως βλέπουμε απ' το παρακάτω απόσπασμα.

Ο Λέγκρη μιλούσε με δυο επιστάτες του.

Ο Θωμάς θα μας αναστατώσει εδώ μέσα, είπε ο Σάμπο. Τον έπιασα που έβαζε μπαμπάκι στο σασκούλι της Λούση. Σε λιγάκι θα πει στους νέγρους ότι τους κακομεταχειρίζομαστε, αν δεν πάρεις τα μέτρα σου, αφεντικό.

Να πάει στο διάβολο! είπε ο Λέγκρη. Θα του δείξω εγώ! Και ξέρετε πώς; Θα του δώσω το καμουταίκι, να χτυπάει αυτός τους άλλους. Έτσι θα του βγάλω απ' το μυαλό τις ιδέες του.

.....
Ο Θωμάς πλησίασε.

Ξέρεις, Θωμά, δε σ' αγόρασα για να κάνεις αυτές τις δουλειές, που μπορεί να κάνει ο καθένας. Θέλω να σε κάνω επιστάτη μου. Κι από σήμερα κιόλας θ' αρχίσεις τα καθήκοντά σου. Πάρε αυτή τη γυναίκα και μαστίγωσέ τη. Έχεις δει πολλές φορές πώς γίνεται.

Σου ζητώ συγγνώμη, κύριε, απάντησε ήσυχος ο Θωμάς. Ελπίζω όμως πως δε θα επιμένεις να το κάνω. Δεν έκανα ποτέ μου, ως τώρα, τέτοια δουλειά...ποτέ...ποτέ... και ούτε τώρα θα την κάνω... Δε μπορώ!...

Θα κάνεις πολλά πράγματα, που δεν έχεις ξανακάνει, τώρα που είσαι μαζί μου, είπε ο Λέγκρη κι άρχισε να χτυπάει δυνατά το πρόσωπο του Θωμά με το καμουταίκι του. Κι όταν κουράστηκε να χτυπά, του είπε:

Θα μου πεις ακόμα πως δεν μπορείς;

Μάλιστα, κύριε, είπε ο Θωμάς, σκουπίζοντας με το χέρι του το αίμα, που έτρεχε απ' το πρόσωπό του. Θα εργάζομαι μέρα και νύχτα, ως την τελευταία μου πνοή. Αυτό όμως νομίζω πως δεν είναι δίκαιο και δε θα το κάνω ποτέ μου... Δεν πρέπει κύριε. Είναι αδύνατη κι άρρωστη η δυστυχισμένη...Θα ήταν φοβερό να τη δείρουν...Εγώ δεν θα το κάνω ποτέ. Αν θέλεις, μπορείς να με σκοτώσεις, αλλά να σηκώσω το χέρι μου, να χτυπήσω κάποιον ...ω, όχι, ..αυτό μην το περιμένεις από μένα...

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές πρέπει καταρχήν να έχουν προετοιμαστεί κατάλληλα πάνω στο θέμα «Φυλετικές διακρίσεις» και «Διαφορετικότητα - Ισότητα» με φωτογραφίες από τον Τύπο, με ένα σχετικό βίντεο ή DVD, με αποσπάσματα από λογοτεχνικά έργα, με συζήτηση ανάλογων θεμάτων από την Ευρωπαϊκή Ιστορία (Γαλλική Επανάσταση, Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) αλλά και με προβληματισμό πάνω σε σύγχρονες αναφορές στον κόσμο.

Στη συνέχεια, μπορούν να γράψουν τις σκέψεις τους πάνω στη διαφορετικότητα, την ισότητα, τα δικαιώματα όλων των ανθρώπων.

Το λογοτεχνικό έργο διαβάζεται εύκολα από τα μεγαλύτερα παιδιά. Θα μπορούσαν 2-3 παιδιά να το διαβάσουν στο σπίτι τους και να το παρουσιάσουν με λίγα λόγια μέσα στην τάξη, με την παράλληλη ανάγνωση μικρών αποσπασμάτων (ενθαρρύνοντας έτσι και το διάβασμα λογοτεχνίας).

Οδηγίες παρουσίασης

Ως διαχρονικό το κείμενο, μπορεί να διαβαστεί (αυτό ή άλλο κομμάτι της επιλογής των παιδιών) σε μια πολιτιστική εκδήλωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ή στο πλαίσιο ενός διαπολιτισμικού προγράμματος.

Το ύφος καθορίζεται από το περιεχόμενο του κειμένου. Είναι όλο μια διαμαρτυρία κατά της καταπίεσης του ανθρώπου και κατά των φυλετικών διακρίσεων. Ακόμα είναι ένας ύμνος στην αγάπη για τον Άνθρωπο.

Επίσης, οι μαθητές μπορούν να παρουσιάσουν στην εκδήλωση **γραπτές σκέψεις** τους. Τέτοιες σκέψεις μαζί με άλλα κείμενα για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου μπορούν να τα τοικοκολλήσουν και να οργανώσουν (μαζί με φωτογραφίες και άλλο εικονογραφικό υλικό) **μια έκθεση** με θέμα «Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου» ή «Το δικαίωμα στην ισότητα και τη διαφορετικότητα».

Η εκδήλωσή μας μπορεί ακόμα να πλαισιωθεί με οπτικο-ακουστικό υλικό, παίρνοντας τη μορφή ενός πολυθέαματος (προβολή σχετικής ταινίας – μουσική από διάφορες χώρες κ.ά.).

Υλικό

Κείμενα, φωτογραφίες, οπτικο-ακουστικό υλικό από UNICEF

Πηγές

Λογοτεχνία: Τζελούν, Ζαχάρ Μπεν, (1998). *Ο ρατσισμός όπως τον εξήγησα στην κόρη μου*, μετάφρ. Αγ. Βερυκοκάκη, Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα – Συλλογικό Έργο, (1999). *Ξένος, ο άλλος μου εαυτός*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη

Θέατρο: Χατόγλου, Φρ., (1986). *Κουκλοθεατρικά. Ο Μαυρούλης*, Αθήνα, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, σσ. 9-14

Μουσική: Λοϊζου – Νεγρεπόντη, *Τα νέγρικα*

Ιστορικά κείμενα Διακηρύξεων Ανεξαρτησίας Λαών (Αμερικής, Γαλλίας, Ελλάδας)

Φωτογραφίες από UNICEF - Αφιερώματα Τύπου

Η ζωγραφιά της Χριστίνας

(Απόσπασμα) **Ευγένιου Τριβιζά**

Το βιβλίο που δεν το διάβαζε κανείς

Τριβιζάς, Ε., (1992). *Η ζωγραφιά της Χριστίνας*, Αθήνα, εκδ. Ψυχογιός, σσ. 18-20

Υπόθεση

Η Χριστίνα, μια ζωγραφιά σε ένα παλιό ξεχασμένο βιβλίο ενός βιβλιοπωλείου βγαίνει από το βιβλίο της για να γλιτώσει από το βιβλιοσκούληκο. Από κείνη τη στιγμή την περιμένουν περιπέτειες και πολλές περιπλανήσεις από βιβλίο σε βιβλίο, από περιοδικό σε λεξικό... Πουθενά όμως δε στεριώνει κι όλοι την αντιμετωπίζουν εκθρικά. Έτσι ξαναγυρίζει στο βιβλίο της, που τώρα το διαβάζουν δυο παιδιά και η Χριστίνα δεν κινδυνεύει πια.

Αυτή η μπαλαρίνα, λοιπόν, που ήταν ακουμπισμένη στο αντικριστό ράφι, είδε το κορίτσι να προβάλλει διασταχτικά ανάμεσα απ' τις κιτρινιασμένες σελίδες και μια ξεραμένη βιολέτα να πέφτει αθόρυβα στα σανίδια, στο σκονισμένο πάτωμα.

- Άλλο πάλι και τούτο! φώναξε ξαφνιασμένη. Απ' το βιβλίο βγήκες ή μου φάνηκε;
- Δε σου φάνηκε. Απ' το βιβλίο βγήκα, τη βεβαίωσε το κορίτσι και κάθισε στο κουτί της μπουμπονιέρας.
- Γιατί, ρώτησε η μπαλαρίνα, που την έτρωγε η περιέργεια.
- Βαρέθηκα... Βαρέθηκα να κάθομαι ζωγραφισμένη σε μια σελίδα, στέναξε το κορίτσι. Βαρέθηκα να περιμένω πώς και πώς ν' ανοίξει το βιβλίο μου κανείς, να το διαβάσει....
- Τι έχει μέσα το βιβλίο; ενδιαφέρθηκε να μάθει η μπαλαρίνα.
- Τι άλλο; Την ιστορία μου: Η Χριστίνα είμαι.
- Α, α, α! Έτσι πες μου, ντε! κατάλαβε η μπαλαρίνα. Έτσι εξηγείται! Είναι βαρετή η ιστορία σου! Γι' αυτό έμεινε το βιβλίο σου στο ράφι!
- Βαρετή; Καθόλου βαρετή! Διαμαρτυρήθηκε η Χριστίνα. Είναι η πιο... η πιο...
- Άνοστη; Ανάλατη; Ανισορή;
- Η πιο μαγική ιστορία του κόσμου! Μια ιστορία θαυμαστή με το τέλος της κρυμμένο στην αρχή!

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές

- Φέρνουν τα βιβλία που αγαπάνε στο σχολείο. Διαλέγουν ένα απ' αυτά, διαβάζουν αποσπάσματα και ανταλλάσσουν σκέψεις.
- Επινόουν μια δική τους ιστορία, την καταγράφουν (εργαστήρι γραφής) και την εικονογραφούν σαν κόμικς.
- Οργανώνουν έκθεση παιδικού βιβλίου στο σχολείο.

Οδηγίες παρουσίασης

Το απόσπασμα μπορεί να ακούγεται ως ηχογραφημένη αφήγηση στην έκθεση παιδικού βιβλίου. Αφηγητής θα είναι μια μαθήτρια. Ο φωτισμός και η μουσική θα συμπληρώσουν την εικαστική δράση. Με αφορμή το θέμα του βιβλίου, μπορεί να οργανωθεί ένα **χάπενινγκ** και να παρουσιασθεί στην αυλή του σχολείου: οι ήρωες ενός βιβλίου κουβεντιάζουν γι' αυτό.

Σύγχρονο παραμύθι

Ο χορός της αρκούδας

(Σύγχρονο Παραμύθι) **Τζιάνι Ροντάρι**Ροντάρι, Τζ., (1980). *Παραμύθια σαν πλατύ χαμόγελο*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος

Υπόθεση

Ο Ροντάρι στα παραμύθιά του ανατρέπει τις καταστάσεις σατιρίζοντας την πραγματικότητα και φτιάχνοντας απίθανους κόσμους με τη φαντασία ενός παιδιού.

Ο «Χορός της αρκούδας» είναι μια θλιβερή ιστορία για έναν αρκούδο που αιχμαλώτισαν οι άνθρωποι, για να χορεύει στο τσίρκο. Κάποτε ο μικρός Μπόρο ακούει από μια μεγάλη αρκούδα για τις χαρές του δάσους, που ο ίδιος δεν έχει γνωρίσει και αποφασίζει να το σκάσει. Τη στιγμή όμως που φεύγει, ακούει τη μουσική της φλογέρας, με την οποία είχε μάθει να χορεύει στο τσίρκο κι αρχίζει σαν υπνωτισμένος το χορό της αιχμαλωσίας. Λίγα λεπτά μετά ο Μπόρο σωριάζεται κάτω νεκρός.

«Ερευνητές», «Καθημερινή», Κυριακή 9 Μαΐου 1999

Ο Μπόρο ο αρκούδος αιχμαλωτίστηκε πριν ακόμα μάθει να ζει μόνος του, έξω από τη σπηλιά που ζούσε με τους γονείς του. Τον πούλησαν σ' ένα τσίρκο και ο ιδιοκτήτης ανέθεσε σε ένα θηριοδαμαστή να του μάθει να χορεύει. Ξέρετε πως μαθαίνουν σε μια αρκούδα να χορεύει; Είναι κάτι πολύ βάρβαρο. Στρώνουν στη γη αναμμένα καρβουνά και υποχρεώνουν την αρκούδα να πατεί πάνω σε αυτά, ενώ κάποιος εκεί κοντά παίζει μια τσαμπούνα ή τη φλογέρα. Ύστερα από δυο τρεις πρόβες, κάθε φορά που ακούει την τσαμπούνα ή τη φλογέρα, η αρκούδα θυμάται τη φωτιά που τη ζεμάτισε, αγριεύει και πηδάει μια στο ένα πόδι μια στο άλλο, λες και πατάει πάλι πάνω στα αναμμένα καρβουνά. Κι αυτός ο θλιβερός χορός είναι τόσο αγαρμπος, που κανείς δεν μπορεί να τον δει χωρίς να βάλει τα γέλια.

Όταν τελείωνε ο χορός, οδηγούσαν τον Μπόρο ξανά στο κλουβί του. Στο δεξί του αστραγάλο του είχαν δέσει μια αλυσίδα που δεν την έβγαζαν ούτε τη μέρα ούτε τη νύχτα. Μια νύχτα ο Μπόρο συνάντησε μες στο ίδιο τσίρκο μια γέρικη αρκούδα, που είχε αιχμαλωτισθεί, όταν ήταν σχεδόν ενήλικη και που την έλεγαν Ρούουμπι. Αυτή η αρκούδα είχε ζήσει πολλά χρόνια σε αιχμαλωσία, αλλά δεν είχε ξεχάσει ποτέ τα ελεύθερα δάση που ο Μπόρο δεν είχε προλάβει να χαρεί.

-Τα δέντρα αναπνέουν πάνω απ' το κεφάλι σου. Το χιόνι τρίζει κάτω απ' τα ποδιά σου και την ανοιξη τα νερά φέρνουν με θόρυβο κομμάτια πάγου ως κάτω στις κοιλάδες. Σηκώνεις τη μύτη σου προς τον ουρανό κι ένα εκατομμύριο ωραίες μυρωδιές τρυπώνουν στην κοιλιά σου.

-Τι είναι οι ωραίες μυρωδιές; Ρωτάει ο Μπόρο που δεν τις μύρισε ποτέ.

-Καμμένη, δεν έχεις γνωρίσει την ευτυχία. Εγώ είμαι πολύ γέρος για να δοκιμάσω να το σκάσω, πρόσθεσε ο Ρούουμπι, αλλά εσύ είσαι νέος και δυνατός. Γιατί δεν φεύγεις;

Μιλούσαν συχνά γι' αυτό το σχέδιο και μια φορά που το τσίρκο πήγε να παίξει σε μια πόλη κοντά στα βουνά, ακριβώς στα όρια του δάσους, ο Μπόρορ αποφάσισε να δοκιμάσει να το σκάσει. Την ώρα που το αφεντικό του τον έβγαλε απ' το κλουβί του και τον οδηγούσε στη μέση της αρένας, ο Μπόρορ κοιτάζε γύρω του για να γευτεί το τελευταίο χειροκρότημα και μετά, σαν να μην έτρεχε τίποτα, κατευθύνθηκε προς την έξοδο. Οι θεατές γελούσαν, αλλά τα γέλια τους έγιναν γρήγορα κραυγές τρομάρας, μόλις αντιλήφθηκαν ότι ο Μπόρορ κατευθυνόταν αποφασιστικά κατά πάνω τους, σαν να μην τους είχε δει. Το πλήθος παραμέρισε για να τον αφήσει να περάσει, και ο Μπόρορ σχεδόν είχε ήδη φτάσει στην έξοδο, άνοιξε το βήμα του κι ήταν έτοιμος να το βάλει στα πόδια προς τα δάση, όταν άκουσε πίσω απ' την πλάτη του μια τσαμπούνα και μια φλογέρα που άρχισαν να παίζουν.

Ένα σάρατο χέρι άρπαξε τον Μπόρορ απ' τον λαιμό, τον τραβούσε πίσω χωρίς εκείνος να μπορεί να φέρει αντίσταση. Σχεδόν χωρίς να το καταλάβει, ο Μπόρορ σταμάτησε, μπουρδουκλώθηκε μεπερδεύοντας άταλα τα πόδια του.

Ο Μπόρορ χόρευε και οι θεατές επέστρεφαν στις θέσεις τους ακόμη καχύποπτοι. Ενώ χόρευε, ο Μπόρορ έβλεπε στον ορίζοντα το χιόνι, τα δάση, τα ποτάμια, αισθανόταν τις μυρωδιές που του είχε περιγράψει ο γερο - Ράουμπι. Η καρδιά του ήθελε με πάθος την ελευθέρια της, αλλά τα πόδια του σπκωνόνταν και κατέβαιναν στο ρυθμό του τραγουδιού. Όταν η μουσική σταμάτησε, ο Μπόρορ έμεινε για μια στιγμή ακίνητος. Μετά, έπεσε στο έδαφος, λες και τον χτύπησε κεραυνός. Η αιχμαλωσία τον είχε σκοτώσει.

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές αναπτύσσουν τους προβληματισμούς τους και συζητούν σχετικά με την προστασία των ζώων και τα απειλούμενα είδη ζώων (καφέ αρκούδα κ.ά.). Βλέπουν σχετικό βίντεο / ντοκιμαντέρ και το σχολιάζουν.

Οργανώνουν μια εκστρατεία για την προστασία των ζώων με αφίσες, πανό, συνθέσεις κειμένων, μουσικής, χορευτικού αυτοσχεδιασμού, και ανακοινώνουν τις ιδέες τους στο διαδίκτυο. Μπορούν και να υιοθετήσουν συμβολικά ένα δελφίνι, έναν αϊτό ή ένα τσακάλι, αφού απευθυνθούν στο «Παγκόσμιο ταμείο για τη φύση WWF Ελλάς», (Φιλελλήνων 26, Αθήνα, τηλ. 210-3244631- Παιδικό τμήμα: Panda Club).

Οδηγίες παρουσίασης

Το «παραμύθι» αυτό μπορεί να διαβαστεί από έναν μαθητή στην Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος ή σε κάποια εκδήλωση για την προστασία των ζώων. Μπορούμε να συνοδεύσουμε την αφήγηση με μουσική υπόκρουση από γνωστά μουσικά θέματα ή από ζωντανή ορχήστρα με τους ίδιους τους μαθητές.

Σχετικά κείμενα: Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄ Δημ., σ. 295

Ο Παιδαγωγικός Λόγος είναι διδακτικός λόγος, που στηρίζεται στη φιλοσοφία και στη χριστιανική πίστη. Επιδιώκει να στρέψει την ψυχή του παιδιού στη γνώση της αρετής. Αποβλέπει στην καλλιέργεια της αυτοδύναμης και πολύπλευρης προσωπικότητας του ανθρώπου, στην πλήρη ένταξή του στην ανθρώπινη κοινωνία, στην ενδυνάμωση των αξιών, ώστε να προφυλαχτεί από τις αρνητικές επιδράσεις και στην αναζήτηση της αλήθειας, απαντώντας στα επιστημονικά και μεταφυσικά ερωτήματα του ανθρώπου.

ΠΑΙΔΑΓΩ- ΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ρητορικός λόγος των Τριών Ιεραρχών

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Όσο κι αν είσαι σπουδαίος, άλλο τόσο να είσαι ταπεινός. Όταν ανεβείς ψηλά, είναι ανάγκη να πάρεις τα μέτρα σου, για να μην πέσεις... Σήμερα είσαι πλούσιος, αύριο φτωχός, σήμερα υγιής, αύριο άρρωστος, σήμερα χαρούμενος, αύριο λυπημένος, σήμερα δοξασμένος, αύριο περιφρονημένος, σήμερα νέος, αύριο γέρος. Μήπως παραμένει σταθερό κάτι από τα ανθρώπινα;... Γιατί λοιπόν, άνθρωπέ μου, έχεις περηφάνια, ενώ είσαι καπνός, ματαιότητα;

Σχολιασμός

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος διαπιστώνει πως δεν υπάρχει τέλεια κοινωνία και προτρέπει τους ανθρώπους να διορθώνουν και να βελτιώνουν τη ζωή τους. Πρόθεσή του δεν είναι να ανατρέψει την επικρατούσα μορφή πολιτείας, αλλά με τα σοφά του λόγια και τις παραινήσεις του να επέμβει δημιουργικά και αποτελεσματικά στην ορθότερη απονομή δικαιοσύνης και εξουσίας. Είναι χαρακτηριστικό, αναφέρει, πως όλα στον κόσμο είναι μάταια και πως οι συνθήκες μεταβάλλονται συνεχώς και το θετικό μπορεί να γίνει αρνητικό. Ο πλούσιος να γίνει φτωχός, ο υγιής άρρωστος, ο χαρούμενος λυπημένος, ο δοξασμένος περιφρονημένος και ο σημερινός νέος αυριανός γέρος. Ιδιαίτερα απευθύνεται σ' αυτούς που έχουν την εξουσία: πρέπει να παίρνουν τα μέτρα τους, ώστε να διοικούν δίκαια και σωστά και να προσφέρουν στην κοινωνία.

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Κανένα πάθος δε φυτρώνει πιο καταστρεπτικό από το φθόνο στην ψυχή των ανθρώπων. Όπως το σίδερο το τρώει η σκουριά, έτσι κι ο φθόνος την ψυχή εκείνου που τον έχει.

Σχολιασμός

Ο Μέγας Βασίλειος υποστηρίζει πως ένα από τα πιο καταστρεπτικά πάθη, που κυριεύουν την ψυχή του ανθρώπου, είναι ο φθόνος. Όπως το σίδερο το τρώει η σκουριά, έτσι και ο φθόνος κάνει τον άνθρωπο δυστυχισμένο, γιατί σκέφτεται την ευτυχία του άλλου και λυπάται. Ο φθονερός παραβλέπει τις «μεγάλες» ενέργειες των συνανθρώπων του και επιτίθεται με μένος στα αδύνατα και ελαττωματικά σημεία τους. Έτσι το βλέμμα του είναι «αβησμένο», το πρόσωπό του κατασφιασμένο και η ψυχή του ταραγμένη από το πάθος και δεν μπορεί να κρίνει σωστά τα πράγματα. Για να κατορθώσουμε να απαλλαγούμε από την αρρώστια του φθόνου, πρέπει να μη δίνουμε σημασία ούτε στον πλούτο των ανθρώπων ούτε στη δόξα ούτε στην ευρωστία αλλά στην ψυχή και στην καλοσύνη.

Φέρε στο νου σου τ' αφρισμένα νερά, που κυνόνται μ' ορμή απ' τη καράδρα. Μηροστά τους ό,τι βρουν το πασαυρούν. Έτσι κι όποιος θυμώνει την ώρα της οργής του τίποτα δε λογαριάζει...Ας κατορθώσουμε να προχωρεί μηροστά το λογικό και οι ορθές σκέψεις κι ας φροντίσουμε να μην τρέχει ο θυμός μηροστά από το νου, αλλά να τον κρατάμε, όπως κρατάμε από τα καλνάρια το ζευγμένο άλογο.

Σχολιασμός

Ο θυμός υποστηρίζει ο Μέγας Βασίλειος, κάνει τον άνθρωπο δυστυχισμένο. Χάνει τη γαλήνη του, αναστατώνεται και κυριαρχούν τα «αφρισμένα κύματα» της ακαλίνωτης γλώσσας και των ασυγκράτητων χειρών. Τότε ο θυμωμένος και οργισμένος άνθρωπος εκτοξεύει βρισιές και βλαστήμιες, κακολογίες και συκοφαντίες, σηκώνει ακόμα το χέρι του και χτυπά το συνάνθρωπό του. Θυμωμένα αδέρφια γίνονται ξένα μεταξύ τους και γονείς λησμονούν τα παιδιά τους. Όπως το νερό της καράδρας, που τρέχει στον κατήφορο, πασαυρεί ό,τι βρει στο δρόμο του, έτσι και η βίαση και ασυγκράτητη ορμή των θυμωμένων δεν αφήνει τίποτα στη θέση του. Ο θυμωμένος δε σέβεται ούτε την αρετή ούτε τους συγγενείς ούτε το καλό και τις ευεργεσίες που έχει λάβει. Ο Μέγας Βασίλειος δε μένει στην περιγραφή, αλλά προχωρεί και υποδεικνύει τη διόρθωση. Όταν θυμώνουμε, πρέπει αμέσως να σκεφτόμαστε λογικά και ορθά και να υποτάσσουμε τις άλογες σκέψεις στο τίμιο και σεβαστό. Θεωρεί λοιπόν τη λογική ως το καλνάρι που θα κρατά τις άκριτες σκέψεις μας. Σε έβρισε κάποιος ή σου είπε λόγο πειρακτικό; Εσύ πες του λόγο καλό. Σε χτύπησε; Εσύ να δέχεσαι το χτύπημα και έτσι με τη στάση σου τον αποπλίζεις.

Δραστηριότητες προετοιμασίας

1. Από τις 20-25 Ιανουαρίου γίνεται **ρητορικός διαγωνισμός** ανάμεσα στους μαθητές της ΣΤ' τάξης με θέμα τους Τρεις Ιεράρχες, τα σοφά τους λόγια και την προσφορά τους στην ελληνική εκπαίδευση. Ο ρητορικός διαγωνισμός δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να προσπαθήσουν και να δοκιμάσουν να προσεγγίσουν το θέμα, να το αναλύσουν και να αποδώσουν με σαφήνεια και με το προσωπικό τους ύφος τις απόψεις τους. Τα παιδιά ενημερώνονται για το διαγωνισμό την ίδια μέρα. Ο δάσκαλος τους μιλά αναλυτικά για το θέμα που θα γράψουν (περιεχόμενο, επιχειρηματολογία, δομή, έκφραση, σύνταξη), καθώς και για τα κριτήρια με τα οποία θα αξιολογηθεί. Μπορεί να τους δώσει και σχετικά βιβλία ή κάποιο έντυπο με πληροφορίες και σχολιασμούς.

Το σημαντικό είναι πως όλοι οι μαθητές θα έχουν τις ίδιες πηγές πληροφόρησης. Ο χρόνος του διαγωνισμού ορίζεται στις δύο διδακτικές ώρες. Καλό είναι τα ονόματα των παιδιών να είναι «κλειστά» και η διόρθωση των γραπτών να γίνει από Επιτροπή, που θα αποφασίσει ο σύλλογος διδασκόντων. Έτσι βραβεύονται τα καλύτερα κείμενα, όπως γίνεται στους αθλητικούς, θεατρικούς, εικαστικούς και μουσικούς μαθητικούς αγώνες.

2. Το ένα ή τα δύο από τα **βραβευμένα κείμενα θα διαβαστούν** τη μέρα της εκδήλωσης στο σχολείο. Οι μαθητές που έχουν βραβευθεί θα διαβάσουν εκφραστικά το κείμενό τους μπροστά σε όλους τους μαθητές του σχολείου. Τα υπόλοιπα κείμενα θα δημοσιευθούν στο περιοδικό του σχολείου.
3. Οι Παιδαγωγικοί Λόγοι των Τριών Ιεραρχιών μπορούν να **διαβαστούν** από τους μαθητές στη Γιορτή των Τριών Ιεραρχιών με τη συνοδεία βυζαντινής μουσικής. Επίσης οι μαθητές μπορούν να **γράψουν** τους Λόγους σε χαρτόνια, που στη συνέχεια θα φιλοτεχνήσουν με καλλιγραφικά γράμματα και τα οποία θα αναρτηθούν στα ταμπλό του σχολείου.
4. Το βράδυ μπορεί να γίνει **εκδήλωση προς τιμή του δασκάλου στο σχολείο**. Η διοργάνωσή της θα γίνει από το σύλλογο των δασκάλων του σχολείου σε συνεργασία με τους μαθητές, τους γονείς και την τοπική κοινωνία. Το πρόγραμμα θα περιλαμβάνει: α) Ομιλία-διάλεξη από σημαντικό πρόσωπο των γραμμάτων και των τεχνών με θέμα τους Τρεις Ιεράρχες και τα κοινωνικά μηνύματά τους, το ρόλο του δασκάλου και την αγωγή των νέων, β) Μουσικό πρόγραμμα (που μπορεί να συμμετέχει και η χορωδία του σχολείου) και γ) Δείπνο. Καλό είναι στην εκδήλωση να τιμηθούν **οι αφυπηρετούντες δάσκαλοι** με την προσφορά κάποιου αναμνηστικού ενθυμίου.
Η πρόταση αυτή δίνει τη δυνατότητα στην τοπική κοινωνία να έρθει σε επαφή με τους δασκάλους και μέσα από μια τέτοια πνευματική και καλλιτεχνική εκδήλωση να ενισχυθούν οι ανθρώπινες σχέσεις τους και ο ρόλος του σχολείου και της εκπαίδευσης.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

Ἀπολυτικό τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

Τούς τρεῖς μεγίστους φωστῆρες τῆς τριπλοῦ Θεότητος, τοὺς τίν οἰκομέντην ἀκτίσι δογμάτων θείων πυρσεύσαντας, τοὺς μελλοῦτους ποταμούς τῆς σοφίας, τοὺς τίν κτίσιν πάσαν θεογνωσίας νόμισι καταρδεύσαντας, Βασίλειον τόν μέγαν καί τόν Θεολόγον Γρηγόριον σὺν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ τῷ τίν γλώτταν χρυσορρήμονι πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἐρασταί συνεληθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν, αὐτοὶ γάρ τῆ Τριάδι ὑπὲρ ἡμῶν ἀεὶ πρεσβεύουσι.

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

- 330 ή 329: Ο Βασίλειος γεννιέται στην Καισάρεια της Καππαδοκίας. Ο πατέρας του ήταν ο Βασίλειος και η μητέρα του η Εμμέλεια.
- 330-336: Περνάει τα παιδικά του χρόνια στα Άννησα του Πόντου, κοντά στον ποταμό Τρι. Οι γονείς του, βαθιά θρησκευόμενοι, φύτεψαν την πίστη στην ψυχή του μικρού Βασιλείου.
- 346: Πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη και παρακολουθεί τις διαλέξεις του εθνικού ρητοροδιδάσκου Λιβάνιου.

- 351: Βρίσκεται στην Αθήνα με το στενό του φίλο Γρηγόριο το Θεολόγο, όπου παρακολουθεί τις φιλολογικές σχολές, αλλά και σπουδάζει τη ρητορική και την ιατρική.
- 356: Εγκαταλείπει την Αθήνα και επιστρέφει στα Άννησα.
- 356-357: Δικηγόρει και εμφανίζεται στο δικαστήριο υπερασπίζοντας φίλους του.
- 357: Μεταβαίνει στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, όπου έρχεται σε επαφή με ασκητές και γνωρίζει το μοναχισμό.
- 358: Μοιράζει την περιουσία του. Βαπτίζεται χριστιανός από τον επίσκοπο Καισάρειας Διάνιο. Προτείνει στο φίλο του Γρηγόριο να ασκητέψουν. Συνοδεύει το Διάνιο στη Σύνοδο της Κωνσταντινούπολης.
- 360: Ασκητεύει κοντά στα Άννησα. Τον επισκέπτεται ο Γρηγόριος και ασκητεύουν μαζί για μικρό χρονικό διάστημα.
- 362: Ο νέος μητροπολίτης Ευσεβίος χειροτονεί το Βασίλειο πρεσβύτερο παρά τη θέλησή του.
- 362-363: Επιστρέφει στο ασκητήριό του ερχόμενος σε σύγκρουση με τον Ευσεβίο.
- 367-368: Στη διάρκεια του μεγάλου λιμού που πλήττει την περιοχή πρωτοστατεί στη διάσωση των φτωχών, απαιτώντας από τους πλούσιους να παρακωρήσουν τροφές.
- 370: Διαδέχεται τον αποθανόντα Ευσεβίο στη θέση του μητροπολίτη Καισάρειας μετά από σφοδρή σύγκρουση με τους οπαδούς του Αρείου.
- 371: Πιέζεται από τους Αρειανούς. Συναντά τον έπαρχο Μοδεστο και αρνείται να προσχωρήσει στον αρειανισμό.
- 372: Αρχίζει η ανοικοδόμηση της Βασιλειάδας, του συγκροτήματος που περιλαμβάνει ναό, ξενώνες, νοσοκομείο, λεπροκομείο και σχολείο.
- 373: Υφίσταται επιθέσεις από αιρετικούς. Κλονίζεται σοβαρά η υγεία του.
- 374-376: Απευθύνει παραινετικές θεολογικές επιστολές στους πιστούς.
- 378: Η κλονισμένη υγεία του τον οδηγεί στο θάνατο στα τέλη Δεκεμβρίου.
- 379: Κληδεύεται την 1η Ιανουαρίου.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ

- 329: Ο Γρηγόριος γεννιέται στην Αριανζό της Ναζιανζού της Καππαδοκίας στη Μ. Ασία. Ο πατέρας του ήταν ο επίσκοπος Γρηγόριος και η μητέρα του η Νόννα.
- 329-346: Περνά τα παιδικά του χρόνια κοντά στους γονείς του και με τις φροντίδες της μητέρας του ενδυναμώνει την πίστη και την αρετή του.
- 346-359: Σπουδάζει στην Καισάρεια της Καππαδοκίας, στην Καισάρεια της Παλαιστίνης, στην Αλεξάνδρεια και στην Αθήνα. Στην Αθήνα συνδέεται με βαθιά φιλία με το Βασίλειο. Ήταν πράγματι μια ψυχή σε δύο σώματα.
- 360: Επιστρέφει στην πατρίδα του και βαπτίζεται.
- 361-364: Ασκήεται στην έρημο του Πόντου μελετώντας 4 βιβλία: τα βιβλία της Φύσεως, της ατομικής του ζωής, της Αγίας Γραφής και των συγγραμμάτων του σοφού Ωριγένη.
- 365: Χειροτονείται διάκονος και κατόπιν πρεσβύτερος από τον πατέρα του.
- 372: Γίνεται επίσκοπος Σασιμίων.
- 380: Γίνεται αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινούπολης και αγωνίζεται εναντίον των αιρετικών. Στο ναό της Αγίας Αναστασίας εκφώνησε τους περίφημους πέντε θεολογικούς λόγους, που δίκαια του έδωσαν τον τίτλο του Θεολόγου.
- 381: Η Β' Οικουμενική Σύνοδος τον αναγνωρίζει πρόεδρό της. Καταπολεμά την αίρεση του Μακεδόνιου.

- 382: Παραίτεται από αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινούπολης για να μη δημιουργηθούν φιλονικίες με τους λίγους επισκόπους που τον φθονούν.
- 382-389: Επιστρέφει στη Ναζανζό και αφοσιώνεται στη μελέτη της Γραφής, την προσευχή και τη συγγραφή. Από τα πολλά ποιήματα που έγραψε τότε, σώζονται 408.
- 390: Πεθαίνει. Η μνήμη του γιορτάζεται στις 25 Ιανουαρίου.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

- 345-375: Ο Ιωάννης γεννιέται στην Αντιόχεια της Συρίας. Έμεινε ορφανός από πατέρα. Την ανατροφή του ανέλαβε η μητέρα του Ανθούσα. Σπούδασε ρητορική και φιλοσοφία με δάσκαλο το Λιβάνιο. Εξάσκησε επιτυχώς το επάγγελμα του δικηγόρου.
- 375-381: Πεθαίνει η μητέρα του. Μονάζει σ' ένα μοναστήρι στα βουνά της Αντιόχειας.
- 381-385: Χειροτονείται διάκονος από τον επίσκοπο Άγιο Μελέτιο. Συγγράφει και ασκείται με φιλανθρωπικά έργα.
- 386-397: Χειροτονείται πρεσβύτερος από τον επίσκοπο Φλαβιανό. Κηρύσσει το Θείο Λόγο. Σώζονται 1000 σμιλίες του.
- 398-403: Ενθρονίζεται επίσκοπος Κωνσταντινούπολης στο ναό της Αγίας Σοφίας. Αγωνίζεται κατά των αιρέσεων και ενδιαφέρεται για την κάθαρση του κλήρου.
- 403: Οι εκθροί του τον καθαιρούν αντικανονικά και παράνομα. Ο λαός τον υποστηρίζει. Επιστρέφει θριαμβευτής.
- 404-407: Υπογράφεται νέο διάταγμα εξορίας. Στον Καύκασο γράφει 240 επιστολές.
- 438: Πεθαίνει στα Κόμανα, όπου και ετάφη. Στις 27 Ιανουαρίου έγινε πανηγυρικά η ανακομιδή των λειψάνων του στην Κωνσταντινούπολη, όταν αυτοκράτορας ήταν ο Θεοδοσίος ο Β΄ ο Μικρός.

ΥΜΝΟΣ ΣΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ του Κώστα Παπαδημητρίου

Των Τριών Ιεραρχών τη γιορτή
ας γιορτάσουμε, αδέρφια, και πάλι
είν' ημέρα ουράνια αυτή
είν' η μέρα για μας η μεγάλη.

Και τα μάτια ας στραφούν ψηλά
στος δασκάλους της θείας σοφίας
κι ας ψαλλεί από χείλη πολλά
παναρμόνιος ήχος λατρείας.

Κι ας ζητήσουμε τώρα κι εμείς
απ' τα δώματα πάνω τα θεία
να σκορπίσουν στη γη και οι Τρεις
μιαν ακτίδα απ' την άγια σοφία.

Της σοφίας αυτής τ' άγιο φως
θα 'ναι ακοίμητο μέσ' στην ψυχή μας
θα 'ναι πάντα για μας θησαυρός
και καλός οδηγός στη ζωή μας.

Κοκκίνης, Σπ., (1980). *Σχολική Ποιητική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 94

ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ της Τούλας Τρυφωνοπούλου-Θεοδόση

Αστέρια τρία λαμπερά και ποταμοί σοφίας
στης Γνώσης το στερέωμα τα μύρα τους σκορπούν.
Και κάτω από τη λάμψη τους με ύμνους αγνής λατρείας
να φωτιστούν, ολόθερμα τα νιάτα λαχταρούν.

Γιαννόπουλος, Θ., (XX). *Νεότερη Σχολική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Τεγόπουλος - Νίκας, σ. 155

ΑΛΛΑ ΣΟΦΑ ΛΟΓΙΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Διαβάξεις ό,τι τύχει; Είναι ντροπή τις βλαβερές τροφές να τις αποφεύγουμε και τα βιβλία, που τρέφουν την ψυχή μας, να μην τα διαλέγουμε.

Μέγας Βασίλειος

Πρώτα απ' όλα να φοβάσαι το Θεό και να τιμάς τους γονείς σου, να επαινείς τους ιερείς και να σέβεσαι τους γέροντες.

Γρηγόριος ο Θεολόγος

Χείλη σοφά πεντάγλυκους στάζουν λόγους, πικρόκολον όμως στόμα μάχες χυνει προς τα έξω.

Γρηγόριος ο Θεολόγος

Τη γλώσσα σου καλό είναι να τη συγκρατείς, γιατί ευκολότερα κάνει ζημία. Κι όσο ευκολότερα κινείται, τόσο μικρότερο είναι το κέρδος της.

Γρηγόριος ο Θεολόγος

Θα πω για κάποιον ότι με αγαπάει, όχι μόνο όταν με επαινεί, αλλά κι όταν με ελέγχει για να με διορθώσει.

Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Δεν έχει τόση αξία το να γεννηθεί κανείς από μεγάλους σε πλούτο και σε αξίωμα, όσο το να γίνει ο ίδιος μεγάλος.

Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Οι Τρεις Ιεράρχες:
Θρησκευτικά Γ' Δημοτικού - Ο Θεός στη ζωή μας

ΚΑΘΕ ΣΤΙΧΟΣ ΚΑΙ ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ

- Άρχιζε** πάντα απ' το Θεό και πάντα τέλειωνε μαζί του.
Βίου το κέρδος είναι αυτό: τη μέρα σου καλά να τελειώνεις.
Γνώριζε όλα τα καλά τα έργα των δικαίων.
Δεινόν το να πεινάει κανείς, μα φοβερότερος ο πλούτος ο παράνομος.
Ευεργετείς Μάθε λοιπόν πως το Θεό μίμεισαι.
Ζήτα απ' το Θεό να σου είναι σπλαχνικός σαν όμως εύσπλαχνος είσαι και συ.
Η σάρκα η ανθρώπινη να συγκρατείται πρέπει και να δαμάζεται γερά.
Θυμό χαλίνωνε, μην πέσεις έξω από τη λογική.
Ώσια, ψηλά το βλέμμα σου.
Κλειδί στα αυτιά να βρίσκεται, το γέλιο σου να 'ναι σεμνό.
Λυχνάρι να πορεύεται η λογική μπροστά από κάθε έργο σου.
Μη σου γλιστράει κάτω απ' ότι φαίνεται εκείνο που υπάρχει.
Να ερευνάς τα πάντα με το νου, όμως να πράττεις όσα επιτρέπονται.
Ξένος πως είσαι μάθε το καλά. Γι' αυτό τίμα τους ξένους.
Όταν στη γαλήνη ταξιδεύεις, τότε να θυμάσαι τη φουρτούνα.
Πάντα να δέχεσαι ευχάριστα, όσα απ' το Θεό προέρχονται.
Ραβδί να σε κτυπά του δίκαιου καλύτερα, παρά ο κακός να σε τιμά.
Στις θύρες των σοφών να πηγαίνοέρχεσαι. Μακριά από τις θύρες των πλουσίων.
Το μικρό, μικρό δεν είναι, όταν σε κάτι μέγα οδηγεί.
Υβριν χαλίνωνε, μακριά απ' την έπαρση, μέγας σοφός να γίνεις.
Φυλάξου συ απ' το πείσιμο, σαν όμως άλλος πέσει, μη γελάς.
Χάρισμα το να σε φθονούν, σίσχος και μέγα, να φθονείς εσύ.
Ψυχή που στο Θεό προσφέρεται, είναι η καλύτερη θυσία.
Ω, ποιος θα τα φυλάξει όλα αυτά; αυτός και θα σωθεί.

Ποίημα του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου από τη συλλογή του «Ηθικά»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, Εκδοτική Αθηνών 1990-1991 (Τόμοι 2,3,4)
 Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα
Τα Ιερά Παλλάδια της Ορθοδοξίας, Εκδόσεις Μίλητος
 Μπαμπινιώτης, Γ., «Γλώσσα και Παιδεία στους Τρεις Ιεράρχες», Αθήνα
Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 19 Ιανουαρίου 2003
 Περιοδικό ΤΟΛΜΗ, Τεύχος 37-Ιανουάριος 2004
 Περιοδικό ΑΚΤΙΝΕΣ, Τεύχος 67-Ιανουάριος 2004
 Περιοδικό *Ελληνοχριστιανική Αγωγή*, Τεύχος 497-Ιανουάριος 2003
 Μητρ. Νεαπόλεως Φιλιππων και Θάσου, (1968). *Μεγάλες Μορφές της Εκκλησίας*, Αθήνα, Εκδ. Μ.Πεκληβανίδης
 Χρυσόστομος, Ι. (1996). *Παιδαγωγική Ανθρωπολογία* Τόμος Δ'. Αθήνα, Χαράωνη
 Σουλ. Έργο, (1976). *Ελληνική Πατρολογία*, Αθήνα, Εκδ. Κυρομάνος, 5 Τόμοι
 Γιαννόπουλος Θ. (1978). *Νεώτερη σχολική ανθολογία*, Αθήνα, Εκδ. Τεγόπουλος-Νίκας, σσ.163-170

ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Οι δημιουργικές συνθέσεις των μαθητών μπορεί να είναι ατομικές σκέψεις, εκθέσεις και ιδέες τους ύστερα από παρατήρηση, συζήτηση, προβληματισμό και έρευνα. Μπορεί επίσης να είναι εικαστικές, μουσικές ή άλλες πρωτότυπες προτάσεις καλλιτεχνικής έκφρασης στο πλαίσιο μιας πολιτιστικής εκδήλωσης.

Όλες οι γιορτές μπορούν να δώσουν το ερέθισμα στους μαθητές να δημιουργήσουν τις δικές τους συνθέσεις και να τις παρουσιάσουν με το προσωπικό τους ύφος. Ιδιαίτερα οι σύγχρονες επέτειοι, όπως η Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού, του Περιβάλλοντος ή της Ειρήνης, που σχετίζονται άμεσα με τα δικαιώματα του παιδιού και τη ζωή του σε έναν καλύτερο κόσμο, ευαισθητοποιούν περισσότερο το μαθητή.

Πώς συνθέτουν οι μαθητές

- Αφού παρουσιασθεί το θέμα, οι μαθητές συλλέγουν και σχολιάζουν σχετικές φωτογραφίες ή βλέπουν ανάλογο βίντεο. Γίνεται μια εισαγωγική συζήτηση και καταγράφονται οι πρώτες ιδέες.
- Ο δάσκαλος στηρίζει το έργο των μαθητών παρέχοντας τα βιβλία, τιςηγές, τα υλικά που χρειάζονται και βοηθά στις τεχνικές δυσκολίες.
- Οι μαθητές γνωρίζουν τα κριτήρια συλλογής, επεξεργασίας και παρουσίασης από την αρχή.
- Κάθε μαθητής επεξεργάζεται το θέμα με βάση τα ενδιαφέροντά του και τις δεξιότητές του. Ενδεικτικά μπορεί να το αποδώσει από την πλευρά της λογοτεχνίας διαβάζοντας σχετικά κείμενα ή αποσπάσματα και με το κατάλληλο ερωτηματολόγιο συνθέτει το δικό του κείμενο ή ποίημα. Μπορεί να το επεξεργαστεί από την πλευρά της Φωτογραφίας (ατομικά ή ομαδικά) συλλέγοντας σχετικές φωτογραφίες από περιοδικά και εφημερίδες, τις οποίες επιλέγει και σχολιάζει, γράφοντας τις λεζάντες. Μπορεί να ζωγραφίσει αντίστοιχες εικόνες και να τις σχολιάσει γραπτά για να καταλάβουν οι υπόλοιποι συμμαθητές του τα συναισθήματά του, όπως τα αποτύπωσε στο έργο του. Όλα τα έργα αναρτώνται στα ταμπλό της τάξης για να τα δουν όλοι οι μαθητές. Μπορεί να ψάξει «πλεκτρονικά» στο internet και να συγκεντρώσει σχετικές πληροφορίες. Οι μαθητές μπορούν επίσης να συνθέσουν μουσικές προτάσεις ατομικές ή ομαδικές και να φτιάξουν την ορχήστρα τους με κανονικά ή αυτοσχέδια όργανα. Μπορούν τέλος να δημιουργήσουν μια θεατρική ομάδα, να επεξεργαστούν ένα απόσπασμα από το σχετικό έργο κάνοντας πρόβες και να το παρουσιάσουν στους υπόλοιπους μαθητές.
- Κατά τη διάρκεια της έρευνας γίνεται αξιολόγηση και συνεχής ανατροφοδότηση του έργου τους.
- Οι μαθητές γράφουν το πρώτο κείμενο ή κάνουν τις πρώτες μουσικές, εικαστικές και θεατρικές προτάσεις. Ο δάσκαλος βλέπει την πρώτη εργασία, σημειώνει τα αδύνατα σημεία της και τα συζητά με τους μαθητές. Μέσα από τη διαδικασία αυτή ανατροφοδοτείται η σκέψη των μαθητών μέχρι να καταλήξουν στο τελικό έργο.
- Οι μαθητές παρουσιάζουν την εργασία τους στους συμμαθητές τους ή στους μαθητές άλλων τάξεων ή σε εκδήλωση του σχολείου.

- Μπορεί να γίνει αντιπαράθεση επιχειρημάτων (debate) ανάμεσα σε δυο ή περισσότερους μαθητές. Οι υπόλοιποι θα τους κρίνουν και θα τους αξιολογήσουν συμπληρώνοντας ειδικό φύλλο αξιολόγησης.
- Ακολουθεί αξιολόγηση όλης της παρουσίασης με συγκεκριμένα κριτήρια και συζήτηση των μαθητών με τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία του προγράμματος. Ο δάσκαλος μόνο συντονίζει τη συζήτηση.

Πώς χρησιμοποιούνται οι συνθέσεις των παιδιών στη σχολική γιορτή

- Οι γραπτές συνθέσεις των μαθητών, πεζά, ποιήματα και μικρά σκετσάκια, πλαισιώνουν μια εκδήλωση. Οι μαθητές διαβάζουν εκφραστικά τις εργασίες τους και συμμετέχουν ενεργά δίνοντας τη δική τους δημιουργική πνοή στην εκδήλωση.
- Η ανάγνωση των κειμένων και η απαγγελία των ποιημάτων συνοδεύεται από μουσικές προτάσεις άλλων μαθητών.
- Οι εικαστικές και φωτογραφικές συνθέσεις είτε αναρτώνται στα ταμπλό που είναι επί σκηνής είτε γίνονται διαφάνειες.

Γράμμα στη Μητέρα

Ράνια, μαθήτρια Ε΄Τάξης

Μητέρα, μια τόσο μικρή λέξη που κρύβει μέσα της πολλά συναισθήματα. Στοργή, κατανόηση, αγάπη, ζεστασιά, προστασία, είναι μόνο μερικά απ' αυτά. Σκέφτομαι τα μικρά πουλάκια και τα παρομοιάζω με μένα, που με στοργή κι αγάπη τα φυλάει η μητέρα τους. Σε όλα τα βήματά τους είναι δίπλα τους. Τα παίζει, τους μαθαίνει να πετούν και πώς να προστατεύονται από τους κίνδυνους, τα διδάσκει πώς να ζήσουν για να επιβιώσουν. Ακόμα και την ώρα του αποχωρισμού, τότε που μεγαλώνει το πουλάκι και πρέπει να φύγει, ακόμα και τότε η μητέρα δεν το ξεχνά και συνεχίζει και νοιάζεται γι' αυτό όσο τίποτα άλλο στον κόσμο.

Θυμάμαι τον εαυτό μου, πόσες φορές βρήκα καταφύγιο στη ζεστή αγκαλιά της μαμάς, μετά από μια στεναχώρια. Πόσες φορές με παρηγόρησε στη γεμάτη αγάπη, ζεστή, αγκαλιά της. Η μητέρα μου έχει κάνει για μένα παρά πολλά, έχει δώσει ό, τι μπορούσε και ακόμα παραπάνω σε μένα. Τις νύκτες που ήμουν άρρωστη καθόταν ξάγρυπνη μέχρι να μου πέσει ο πυρετός, και τότε την κοιτούσα βαθιά στα μάτια και αισθανόμουν αμέσως πολύ καλύτερα. Ακόμα, πολλές φορές έχει στερηθεί πράγματα για να μπορώ να έχω αυτό που επιθυμώ. Όλα αυτά είναι μόνο μερικά παραδείγματα της αγάπης μιας μητέρας. Παρόλα αυτά όλα είναι απλώς μια σταγόνα στον ωκεανό, ένας κόκκος άμμου σε μια παράλια, μπροστά στην αγάπη μιας μητέρας για το παιδί της. Πολλές φορές μου έχει τύχει να μου μιλήσει άσχημα ή να μου πει ότι δεν με αγαπά. Γιατί και αυτή είναι πάνω απ' όλα άνθρωπος με αδυναμίες και ελαττώματα, και έχει να σκεφτεί κιλάδες πράγματα και έτσι αυτή η κίνησή της είναι απλώς ασυλλόγηστη και βεβιασμένη. Όμως, ακόμα και αν δεν συμβαίνει αυτό, τότε με την παρατήρησή της θέλει το καλό μου και μόνο, θέλει να με προστατεύει και να με κάνει την επόμενη φορά να μην υποπέσω στο ίδιο σφάλμα.

Μητέρα, μ' αγαπάς και σ' αγαπώ όσο τίποτα άλλο, και θα ήθελα να με συγκωρέσεις για όλες εκείνες τις σφαιλιμένες κινήσεις, σκέψεις και θα ήθελα προκαταβολικά να σου ζητήσω συγνώμη για ό, τι μπορεί να κάνω, αλλά να ξέρεις πως πάντα σ' αγαπώ.

91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

Μαρία, Ε' τάξη

Κοιμήσου μωρουδάκι μου
μικρό μου αγγελούδι
και στο όνειρό σου βρίσκομαι
μ' ένα γλυκό τραγούδι.

Κοιμήθηκε κοιμήθηκε
και μοιάζει με φεγγάρι
κοιμήθη το παιδάκι μου
στ' άσπρο μαξιλάρι.

ΜΑΝΑ

Χρίστος, Δ' τάξη

Μάνα είναι η αγάπη
που προσμένει το παιδί.
Μάνα είναι η αγάπη
που σε φέρνει στη ζωή.

Μάνα είν' να ξενυχτήσει
δίπλα στο μικρό παιδί.
Μάνα θυσιάζει όλα
στο δικό της το παιδί.

ΑΝ ΖΗΤΟΥΣΑ ΜΙΑ ΕΥΧΗ

Πέτυ, Δ' τάξη

Αν ζητούσα μια ευχή
θα 'ταν για τη Γη,
για να ζήσει με ειρήνη
με αγάπη και γαλήνη.

Μάνα! Μάνα Γη!
Σε πικράνανε πολύ
με πολέμους με κακίες
σκοτωμούς και αδικίες.

Μάνα! Μάνα Γη!
Σε ποτίσαμε πολύ
Μ' αίμα και με απληστίες
τσακωμούς και κολακειές.

Αν ζητούσα μια ευχή
θα 'ταν για τη Γη,
για να ζήσει με ειρήνη
με αγάπη και γαλήνη

Η λαϊκή αφήγηση είναι ο λαϊκός προφορικός λόγος που έχει διασωθεί μέσα στο πέρασμα του χρόνου. Τα παραμύθια, οι παραδόσεις, τα έθιμα είναι συλλογικές αναπαραστάσεις που εκφράζουν τις παραδοσιακές νοσητροπίες, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν ατομικές μαρτυρίες από τη ζωή ενός ανθρώπου παλιότερης εποχής.

Η λαϊκή αφήγηση θα παίξει ιδιαίτερο ρόλο σε μια επέτειο τοπικού χαρακτήρα ή μια παραδοσιακή γιορτή. Ειδικά το **παραμύθι**, λόγω της στενής του σχέσης με το παιδί και τα ενδιαφέροντά του, μπορεί να αποτελέσει ένα πρωτογενές υλικό για διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Αν μάλιστα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε αφήγηση του παραμυθιού από γνωστό **αφηγητή παραμυθά**, η εκδήλωση μπορεί να εξελιχθεί σε μια συναρπαστική εμπειρία για τα παιδιά.

Η αφήγηση, συνδυάζοντας προφορικό λόγο και ενεργοποίηση της παράδοσης από τη μια και αυτοσχέδια ικανότητα παρουσίασής του στο σύγχρονο ακροατήριο από την άλλη, λειτουργεί με πολλαπλό τρόπο στο πολιτιστικό μας δρώμενο.

Τα **έθιμα** μπορούν να πλασιώσουν την εκδήλωση είτε ως μέρος ενός πολιτιστικού προγράμματος είτε συνοδεύοντας ένα δρώμενο σε μια τοπική ή θρησκευτική γιορτή.

Η αφήγηση μπορεί να συνοδευθεί από την ανάλογη παραδοσιακή μουσική. Επίσης, οι μαθητές μπορούν να φορέσουν τοπικές ενδυμασίες παρουσιάζοντας το πρόγραμμα.

ΛΑΙΚΕΣ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ

«Βλάχικος γάμος», δρώμενο Σου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου Γαλατίου, Ε' τάξη 2002

Έθιμα Χριστουγέννων

ΧΡΙΣΤΟΨΩΜΟ-ΦΩΤΙΑ

Σύμβολο της μεγάλης γιορτής των Χριστουγέννων είναι **το χριστόψωμο**. Το σκήμα του συνήθως είναι στρογγυλό, υπάρχουν όμως οι κατά τόπους διαφοροποιήσεις. Σε ορισμένα μέρη κατασκευάζουν ένα μεγάλο κουλούρι (η Φάτνη) και στη μέση του πλάθουν ένα μικρότερο (ο ίδιος ο Χριστός). Το έθιμο αυτό είναι ριζωμένο στους αγρότες και τους τσοπάνηδες. Η τοπική παράδοση καθορίζει και τη διακόσμηση του. Συνήθως στη μέση της επιφάνειάς του κολλούν ένα σταυρό από ζυμάρι, στο κέντρο και στις άκρες του βάζουν καρυδιά και αμύγδαλα, σύμβολα της πλούσιας καρποφορίας. Τα σχέδια έχουν και συμβολική σημασία και είναι ανάλογα με την ασχολία του νοικοκύρη. Στο χριστόψωμο του γεωργού υπάρχουν βόδια, αλέτρι και αλώνι, ενώ στου τσοπάνη υπάρχουν πρόβατα, κατοικία και στάνη. Το χριστόψωμο παίρνει ξεχωριστή θέση στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι, που λέγεται και «τραπέζι της Παναγίας» (Βλέπε: Λουκάτος, Δ. (1979). *Χριστουγεννιάτικα και των Γιορτών*, Αθήνα, Εκδ. Φιλιππούτσου).

Άλλο έθιμο του Δωδεκαημέρου είναι το αναμμά **της φωτιάς** που συνδέεται με τον εξευμενισμό των **καλικάντζαρων**. Σύμφωνα με τις λαϊκές παραδόσεις, οι καλικάντζαροι όλο ο χρόνο πελεκούν το δέντρο που βαστά τη γη, αλλά, μόλις πάνε να το κόψουν, έρχεται ο Χριστός και το δέντρο ξαναγεννιέται. Κατά τη διάρκεια του Δωδεκαημέρου τα δαιμόνια αυτά ανεβαίνουν στη γη και πειράζουν τους ανθρώπους, οι οποίοι προσπαθούν να τα απομακρύνουν με αποτρεπτικά μέσα. Ένα σημαντικό μέσο είναι η φωτιά που καίει στην εστία του σπιτιού μέρα νύχτα όλη αυτή την περίοδο. Σε μερικά μέρη τοποθετούν στο τζάκι ξύλα από καρποφόρα δέντρα τελώντας το «πάντρεμα της φωτιάς».

Έθιμα Πρωτοχρονιάς

ΤΟ ΡΟΔΙ

Σε πολλά μέρη της Ελλάδας κρεμούσαν στο κάθε σπίτι, από το φθινόπωρο, ένα ρόδι. Την ώρα που αλλάζει ο χρόνος, πετάνε και σπάνε στην εξώπορτα του σπιτιού ένα ρόδι και μπαίνουν μέσα στο σπίτι με το δεξί κάνοντας το ποδαρικό, ώστε ο καινούριος χρόνος να τα φέρει όλα καλότυχα.

Σε πολλές περιοχές δίνουν μεγάλη σημασία στο ποδαρικό. Προτιμούν να μπει στο σπιτικό τους μικρό παιδί με χαρούμενο πρόσωπο. Αποφεύγουν να μπουκωθούν πρώτοι οι αγέλαστοι, οι αρρωστιάριδες, οι γρουσουζήδες, γιατί φοβούνται πως ο χρόνος δε θα είναι χαρούμενος.

Το Δημοτικό Σχολείο Βριλησίων

Ο ΑΪ - ΒΑΣΙΛΗΣ

Τα χαράματα της Παραμονής τα παιδιά ξιπνούν τις γειτονιές με τις χαρούμενες φωνές τους και το γνώριμο τραγούδι: «Αρχιμηνιά κι αρχικρονιά, ψηλή μου δενδρολιβανιά...».

Η εορταστική μετάβαση από τον παλιό στον καινούριο χρόνο γίνεται τα μεσάνυχτα, που κόβουν τη βασιλόπιτα και όλοι αγωνιούν ποιος θα είναι ο τυχερός που θα του τύχει το φλουρί.

Οι παλιοί Αθηναίοι περίμεναν τον Αϊ - Βασίλη από το βράδυ της Παραμονής και έστρωναν ένα μεγάλο τραπέζι με τα πιο εκλεκτά φαγητά και γλυκίσματα. Σύμφωνα με την παράδοση, ο Αϊ - Βασίλης ήταν κουρασμένος από το μακρινό ταξίδι του και όλη η οικογένεια έπρεπε να τον φιλοξενήσει και να τον περιποιηθεί. Και σήμερα όμως τα παιδιά σ' όλη τη γη περιμένουν τον Αϊ - Βασίλη και αφήνουν μια μεγάλη κάλσα δίπλα στο τζάκι, για να τη γεμίσει με τα δώρα του.

Τοπικά Έθιμα Λαϊκής Λατρείας

Μπορούν να διαβαστούν σε γιορτές τοπικού χαρακτήρα ή άλλες εκδηλώσεις (πολιτιστικά προγράμματα κ.ά.). Επιλέξαμε έθιμα από διαφορετικά μέρη της Ελλάδας με παράδοση ετών και - τα περισσότερα - με αρχαιοελληνικές ρίζες. Όλα σχεδόν έχουν σχέση με την καρποφορία και τη γονιμότητα της γης και τελούνται στις γιορτές της Άνοιξης.

Η αφήγησή τους μπορεί να συνδυαστεί είτε με αναπαράσταση λαϊκού δράμενου είτε με χορευτικό αυτοσχεδιασμό.

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

Τόπος του εορτασμού είναι οι αγροί και τα λιβάδια, η ολοπράσινη φύση στην εξοχή. Τη δροσιά της φύσης θέλουν να πάρουν οι άνθρωποι, όταν την Πρωτομαγιά κάθονται πάνω στα χορτάρια, κι οι γυναίκες πλένουν το πρόσωπό τους με δροσιά για να είναι δροσερές όλο το χρόνο. Η γιορτή του Μάη εκφράζει τη χαρά της ζωής, το τραγούδι των ανθρώπων είναι επικύηση στο Χρυσόμαη που φέρνει την ανθήση στη φύση και στις καρδιές. Οι νέοι χορεύουν στις μυρμιγμένες πλαγιές του Αιχριστόφορου Σιάτιστας τραγουδώντας «Μάη μ', Μάη μ', χρυσόμαη μ' / τι μας άργησες / και δε φάνηκες / να μας φέρης τα λουλούδια / και την άνοιξη;» (Μέγας, Γ., (2003), *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα*, Εστία, γ' έκδοση στη δημοτική, Αθήνα, σσ.226-7)

Για τους αγρότες ο Μάης δεν είναι τα λουλούδια αλλά οι καρποί της γης, γι' αυτό στο Ρεϊσοδερέ Σμύρνης έκοβαν απ' όλα τα πράγματα που έχουν καρπό (σιτάρι, κριθάρι, σικιά, αμυγδαλιά, ακορδο, ροδιά κ.ά) και τα κρεμούσαν στην πόρτα από πάνω.

Στη Λέσβο οι γυναίκες σηκώνονται την Πρωτομαγιά πολύ νωρίς προτού βγει ο ήλιος, τους ξυπνάνε όλους και αμέσως τρώνε κάτι γλυκό για να μην τους «κουμπώσει ο γάιδαρος». Το Μάη γίνονται και τα μάγια. Βγαίνουν νεράιδες τα βράδια και παίζουν στις βρύσες. Βγαίνουν και του αγέρα τα δαιμόνια και σε παλαβώνουν (Νικήτας, Παν., (2001). *Λεσβιακά*, Μυτιλήνη, Τυπογραφείο Παπατη-Παροσχου).

Στον Άγιο Λαυρέντιο Βόλου ο Μάης εναρκακώνεται στο Μαγιόπουλο, ένα παιδί στολισμένο με λουλούδια. Το συνοδεύουν χορός προσωπιδοφόρων τραγουδώντας τα Μαγιόπριλα τραγούδια τους στους δρόμους του χωριού, ενώ το Μαγιόπουλο χορεύει.

Το έθιμο με αναπαράσταση νεκρού κι ανάστασή του (με αρχαιοελληνική προέλευση) το βρίσκαμε στο Ζαγόρι Ηπείρου. Λεγόταν «Ζαφείρη»: παιζόταν από τα κορίτσια του χωριού, που στόλιζαν με άνθη και πράσινα κλαδιά ένα παιδί, το Ζαφείρη (το Μαγιόπουλο), που έκανε τον πεθαμένο. Ύστερα κάθονταν τριγύρω και άρχιζαν να θρηνούν. Τέλος φώναζαν: «Σήκου, Ζαφείρη, σήκου!» και ο Ζαφείρης ανασταινόταν. Το δρώμενο τελείωνε με κυκλικό χορό και πρωτοσυρτή το αγόρι. Στο έθιμο αυτό σώζεται η πανάρχαια μυθολογία που συνδέει το νεκρό με τη βλάστηση, με το σπόρο θαμμένο στη γη που βλασταίνει (Μέγας Γ., (2003), *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα*, Εστία, γ' έκδοση στη δημοτική, Αθήνα, σσ. 231-2).

Το ίδιο έθιμο τελείται στην Καστανία Στυμφαλίας και ονομάζεται Φουσκοδέντρι. Έχει την καταγωγή του στα Αδωνία των αρχαίων που τελούνταν την άνοιξη και συμβόλιζαν την ανάσταση της φύσης. Την περιγραφή του δίνει η Κατερίνα Κακούρη (Κακούρη, Κ., (1987), *Γενετική του Θεάτρου*, Αθήνα, εκδόσεις Μαυρομάτης και Σία, σ. 132). Οι χωρικοί την Πρωτομαγιά σχηματίζουν τύμβο, όπου τοποθετούν μια κοπέλα, το νεκρό «Φουσκοδέντρι». Το θρηνούν και το παρακαλούν: «Στον Κάτω Κόσμο που θα πας, στα Κάτω Μετερίζα, μην πιεις νερό της λησμονιάς και μας αλησμονήσεις». Στο τέλος το Φουσκοδέντρι ανασταίνεται και σέρνει τον κυκλικό χορό γύρω από το κενό μνήμα.

ΓΙΟΡΤΗ ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ - ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ

(Περιγραφή από Μέγα, Γ., (2003), *Ελληνικές Γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας*, Αθήνα, εκδ. Εστίας, γ' έκδοση στη δημοτική, σσ. 239-245)

Η μεγαλύτερη πανελλήνια γιορτή του Μαΐου. Ιδιαίτερη θέση έχουν τα έθιμα εορτασμού των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στο χωριό Κωστή Μακεδονίας. Το έθιμο των Αναστενάρηδων είναι χριστιανικό, αλλά διατηρεί και στοιχεία παλιάς εκστατικής λατρείας. Οι λάτρες του Αγίου Κωνσταντίνου που τους «πιάνει ο άγιος» λέγονται *αναστενάρηδες* και αποτελούν λατρευτικό θίασο, με αρχηγό το γεροντότερο, τον *αρχιαναστενάρη*. Έδρα του θιάσου είναι το κονάκι, δωμάτιο στο σπίτι του αρχιαναστενάρη, όπου φυλάγονται κατά τον εορτασμό οι *Χάρες*, δηλαδή οι φορητές εικόνες των αγίων που τους παριστάνουν να χορεύουν (ο χορός πρωταρχικό στοιχείο λατρείας εδώ). Βασικά στοιχεία της γιορτής είναι η θυσία του ταύρου και ο χορός των πιστών.

Ο χορός των αναστενάρηδων τελείται στην πλατεία του χωριού, όπου ανάβουν μεγάλη φωτιά. Πάνω στα κάρβουνα χορεύουν οι λάτρες των αγίων με τη συνοδεία ορισμένων μουσικών οργάνων από το κονάκι (περὸ τύμπανο, λύρα, αυλός και άσκαυλος - γκάιντα). Άντρες και γυναίκες χορεύουν τον αντικριστό χορό κινούμενοι δεξιά και αριστερά, φωνάζοντας *εχ, εχ, ιχ, ιχ, ουκ, ουκ*. Όταν καταληφθούν από έκσταση, αρπάζουν τις εικόνες των Αγίων και τις κινούν πάνω κάτω, δεξιά και αριστερά. Όταν κορυφωθεί ο χορός, ορμούν τρέχοντας στα βουναί.

Έθιμα Αποκρίας

Οι Απόκριες, όπως παντού έτσι και στην Ελλάδα, είναι περίοδος ευθυμίας και διασκέδασης. Πριν από τη νηστεία και την ασκητεία της Μεγάλης Σαρακοστής, ο λαός αισθάνεται την ανάγκη να κά-

νει κάθε τρέλο. Γι' αυτό και παλιότερα η αρχή του Τριωδίου αναγγελλόταν είτε με πυροβολισμούς είτε με το δημόσιο τέλος ή με τα τύμπανα.

Ακόμα Απόκριες σημαίνει φαγοπότι, σφαχτάρι δηλαδή. Σφάζουν κυρίως γουρούνια και σε πολλούς τόπους εξετάζουν τα σπλάκνα τους και βγάζουν (κατά το αρχαίο έθιμο) μαντεύματα για το μέλλον. Το Τριώδιο διαρκεί τρεις εβδομάδες: η πρώτη είναι που αρχίζουν και σφάζουν τους κοίρους και οποιοσδήποτε, ακόμα και φτωχός, πρέπει να φάει κρέας. Η δεύτερη είναι η «κρεατινή», δεν «κρατάμε» Τετάρτη και Παρασκευή. Τέλος η τρίτη είναι η «τυρινή», γιατί τρώμε κυρίως τυρί. Προπάντων το Τριώδιο γιορτάζεται από την Πέμπτη της Κρεατινής ή Τοικνοπέμπτη. Είναι η μέρα που καθένας θα τοικνίσει σπίτι του ή σε άλλο σπίτι και, άμα φάνε, γίνονται μασκαράδες, χορεύουν και τραγουδούν.

Οι μεταμφιέσεις τις Αποκριές συναντώνται σε όλη την Ελλάδα. Το όνομα των μεταμφιεσμένων διαφέρει από τόπο σε τόπο: *Κουδουνάτοι, Γιανίτσαροι, Κουκούγεροι*, και το πιο κοινό *Μασκαράδες* ή *Καρνάβαλοι*.

Συνήθως ο όμιλος των μεταμφιεσμένων έχει τη μορφή της γαμήλιας πομπής, στην οποία εκτός από το γαμπρό και τη νύφη συμμετέχουν και η γριά προξενήτρα, ο γερο-νουνός κι ο Σταχτιάρης, που υπερασπίζεται το ζευγάρι μ' ένα σασκούλι στάχτη. Η πομπή καταλήγει στην πλατεία, όπου παρωδείται η τελετή του γάμου.

Στη **Δερβίτσανη Θράκης** το απόγευμα της Τυρινής Κυριακής γίνονται όλα τα έθιμα του γάμου σε κωμική παράσταση. Αφού γίνει ο ψεύτικος γάμος στην πλατεία, χορεύουν και τραγουδούν όλα τα πρόσωπα και τέλος ξανάρχονται στην πλατεία, τυλίγουν έναν άνθρωπο με μια κάπα, τον μοιρολογούν με αστεία λόγια και κάνουν πως τον θάβουν. Σε μια στιγμή όμως ο νεκρός σηκώνεται και όλοι ξεπούν σε χαχανίσματα (Μέγας, Γ., (2003), *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα*, τρίτη έκδοση στη δημοτική, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 120).

Αξίζει να αναφέρουμε το έθιμο-δράμα των **Καλόγερων** που τελείται τη Δευτέρα της Τυρινής στη **Βιζύη της Θράκης**, όπως το περιγράφει ο ποιητής Γ. Βιζυηνός στη Θρακική Επετηρίδα του 1897.

Τα πρόσωπα του δράματος είναι δύο καλόγεροι, η μπάμπω με το εφταμηνίτικο παιδί της, δύο κορίτσια ή νύφες, δύο καταίβελοι και δύο ζαπτιέδες, δηλαδή χωροφύλακες.

Πρωταγωνιστές είναι οι Καλόγεροι, που εκλέγονται κάθε τέσσερα χρόνια και είναι παντρεμένοι. Οι Καλόγεροι είναι ντυμένοι παραδοσιακά με περικεφαλαία από δέρμα αλεπούς και ραμμένα δέρματα ζαρκαδιών στο στήθος και τους ώμους, ενώ έχουν καλύψει τους μηρούς με δέρματα τράγου. Στο πρόσωπο φοράνε προσωπίο από δέρμα ζαρκαδιού ή τράγου με τρύπες στα μάτια και στο στόμα και έχουν κρεμασμένα κουδούνια στη ζώνη. Τέλος ο Αρχικαλόγερος έχει σαν όπλο ένα δοξάρι που όμως εκοφενδονίζει στάχτη. Ο δεύτερος Καλόγερος κρατά ένα φαλλόμορφο ραβδί. Τα κορίτσια (που τα

«Κουδουνάτοι»,
δραίμενο Σου Ολοήμερου
Δημοτικού σχολείου Γαλατσίου
(Δ' τάξη, 2003)

υποδύονται άγαμοι νέοι) φοράνε την τοπική ενδυμασία και είναι βαμμένα. Η Μπάμπω είναι παραμορφωμένη στο πρόσωπο, έχει κροκιδένια μαλλιά, καρπούρα και φορά κουρέλια. Οι Κατοίβελι είναι φτωχικά ντυμένοι και μουτζουρωμένοι (γύφτοι). Τέλος οι ζαπτιέδες είναι οπλισμένοι και κρατάνε μια αλυσίδα για να δένουν όσους πιάνουν.

Τη Δευτέρα της Τυρινής οι Καλόγεροι με συνοδεία οργάνων μπαίνουν στις αυλές των σπιτιών και βλέπουν αν τα γεωργικά εργαλεία είναι στη θέση τους. Αν βρουν κάτι σε λάθος θέση, το παίρνουν και μόνο με κεράσματα το επιστρέφουν. Χορεύουν για την «Καλή Χρονιά», παίρνουν δώρα και συνεχίζουν γι' άλλο σπίτι. Ο θίασος καταλήγει στη πλατεία, όπου παίζεται το δράμα.

Οδηγίες παρουσίασης εθίμων

Το έθιμο μπορεί:

- να παρουσιασθούν ως αφήγηση από τους μαθητές, με κατάλληλη μουσική υπόκρουση και τη συνοδεία σχετικού φωτογραφικού υλικού (προβολή διαφανειών).
- Να γίνουν μικρές αναπαραστάσεις δρώμενων, τα οποία σχετίζονται με τα έθιμα.
- Να παρουσιασθούν με τη μορφή του χορευτικού αυτοσχεδιασμού.
- Να μετατραπούν σε θεατρικούς διαλόγους και να παρουσιασθούν από τους μαθητές.

Ελληνικό Λαϊκό Παραμύθι

ΟΙ ΔΩΔΕΚΑ ΜΗΝΕΣ

Μέγας Γ., (1998), *Ελληνικά Παραμύθια*, Αθήνα, Εκδόσεις «Κολλάρου», σσ. 66-76

Υπόθεση

Μια φορά κι έναν καιρό, ήταν μια φτωχιά καλή γυναίκα που ξενοδοούλεε σε μια πλούσια κακιά γυναίκα, για να θρέψει τα παιδιά της. Η πλούσια την έδιωξε και κείνη περιπλανιόταν απελπισμένη. Στο δρόμο συναντά δώδεκα παλικάρια (είναι οι Δώδεκα Μήνες), που τη ρωτάνε για το πώς περνάνε οι άνθρωποι με τους μήνες της άνοιξης, του καλοκαιριού, του φθινοπώρου και του χειμώνα. Η φτωχιά βρίσκει για όλους να πει μια καλή κουβέντα. Οι Μήνες ευχαριστημένοι της χαρίζουν ένα λαγίφι φλουριά. Όταν η πλούσια μαθαίνει τι έγινε, πηγαίνει κι αυτή και συναντά τα δώδεκα παλικάρια. Με την κακιά της όμως ψυχή αρχίζει να κακολογεί τους Μήνες. Έτσι εκείνοι της δίνουν την ανταμοιβή της, ένα λαγίφι με φίδια που την πνίγουν.

Δραστηριότητες προετοιμασίας

- Αυτοσχεδιασμοί
- Συγγραφή θεατρικών διαλόγων
- Μουσικές συνθέσεις
- Εικαστικές δημιουργίες
- Παραγωγή μαθηματικών προβλημάτων με το χρόνο
- Δημιουργία κατάλογου με τα προϊόντα της κάθε εποχής και τις γεωργικές ασχολίες
- Συζήτηση για τις επιπτώσεις της αλλαγής του καιρού στη ζωή των κατοίκων της υπαίθρου και της πόλης.

Πορεία δραματοποίησης του παραμυθιού

Ενδεικτικά, η πορεία που μπορούμε να ακολουθήσουμε είναι:

- Αφήγηση του παραμυθιού από το δάσκαλο
- Χωρισμός του παραμυθιού σε σκηνές και επισήμανση των δραματικών στοιχείων του
- Αυτοσχεδιασμοί από τους μαθητές πάνω στα θέματα των σκηνών
- Προσπάθεια συγγραφής από τους μαθητές αυτοσχεδίου διαλόγου (μέσα από τους αυτοσχεδιασμούς) της τρίτης σκηνής (με βάση τον παρακάτω ενδεικτικό διάλογο της δεύτερης σκηνής)
- Σκηνική παρουσίαση του παραμυθιού (σκηνικά, αντικείμενα, στοιχεία ενδυματολογικά, ήχος, μουσική, φωτισμός)

Παρουσίαση έργου

Το έργο μπορεί να παρουσιαστεί σε εκδήλωση για τα ελληνικά λαϊκά παραμύθια ή για τις εποχές. Επίσης, μπορεί να πλαισιώσει τη Γιορτή για την Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού.

ΣΚΗΝΕΣ

Μπορούμε να διακρίνουμε **τις σκηνές** του παραμυθιού.

Σκηνή 1^η: Η φτωχιά γυναίκα ζυμώνει ψωμί στο σπίτι της αρχόντισσας και φτιάχνει κυλό στο δικό της. Χάνει τη δουλειά της και τα παιδιά της πεινούν.

Σκηνή 2^η: Ξεκινά να λύσει το πρόβλημα και συναντά δώδεκα παλικάρια (τους Μήνες), που εκτιμούν τη συμπεριφορά της και της δίνουν ένα λαγύνη φλουριά.

Σκηνή 3^η: Η πλούσια γυναίκα ζηλεύει, ψάχνει και βρίσκει τους Μήνες, που δυσαρεστούνται από τη συμπεριφορά της και την τιμωρούν.

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Το ζύμωμα του ψωμιού: Ένα κορίτσι ανασκουμπώνεται κι αρχίζει να ζυμώνει με κινήσεις ένα ψωμί. Αφήνει το ζυμάρι στα χέρια της που κρατά ψηλά, σταματά το ζύμωμα και το πάει στα παιδιά της. Πλένει τα χέρια της με νερό και κείνο το νερό το βράζει, γίνεται κυλός και το τρώνε τα παιδιά της.

Η πείνα των παιδιών: Πέντε παιδιά περιμένουν κλαίγοντας τη φτωχιά μάνα να τα ταΐσει. Μόλις μπαίνει, τρέχουν κοντά της και βλέποντας το ζυμάρι φωνάζουν χαρούμενα.

Μήνες της άνοιξης: Οι μαθητές μπορούν να ζωγραφίσουν κάτι σχετικό. Ακόμα να παίξουν το λαουλούδι και το ανθισμένο τοπίο.

ΣΚΗΝΗ 1η

Ο «παραμυθός» διαβάζει εκφραστικά.

ΜΙΑ ΦΟΡΑ κι ' έναν καιρό, μια πύρα γυναίκα και πολύ φτωχιά είχε πέντε παιδιά κι ήταν τόσο φτωχιά, που δεν είχε στον ήλιο μοίρα. Και δεν εύρισκε και δουλειά για να δουλέψη, μόνο μια φορά την εβδομάδα την φώναζε μια αρχόντισσα γεπόνισσα της, και της ζύμωνε το ψωμί της και δεν της έδινε για τον κόπο της μηδεκάν ένα γωνιάδι ψωμί να πάη στα παιδιά της να φάνε μόν' έφευγε η καπμένη με τα ζυμάρια στα χέρια κι ερχότανε στο σπίτι της κι εκεί τα έπλυνε με παστροκό νερό και κείνο το νερό το έβραζε και γινόταν κομμάτι σαν κυλός και τρώγανε τα παιδιά της. Και μ'

αυτών το χυλό ήταν όλη την εβδομάδα χορτάτα, όσο να ξαναζυμώση πάλι η μάννα τους στην αρχόντισσα και να 'ρθη πάλι η μάννα τους με τα άνηφα τα χέρια και να τους κάνη πάλι χυλό.

Και τα παιδιά της αρχόντισσας με τόσα και τόσα φαγιά, πολλά και παχιά, και με το σφρατο το ψωμί δε θρεβότανε, μόν' ήτανε σαν ταίροι. Τα παιδιά όμως της φτωχιάς θρεβότανε και παχαινό-νε και ήτανε σαν μπαρμπουνάκια. Και σάσιζε κι η αρχόντισσα και το κάνε κουβέντα στις φιλενάδες της κι οι φιλενάδες της είπαν:

Θρεβονται και παχαινουν τα παιδιά της φτωχιάς, γιατί παίρνει την τύχη των παιδιών σου στα χέρια της και την πιγαίνει στα δικά της τα παιδιά. Γι' αυτό κείνα παχαινουν και τα δικά σου ξεπέφτουν και χαλούν.

Το πιστεψεν η αρχόντισσα και, όταν ήρθε η μέρα για να ζυμώση πάλι, δεν την άφησε τη φτωχιά να φυγή με άνηφα χέρια, μόνο την έβαλε και νίκησε καλά - καλά, για ν' απομείνη η τύχη μές' στο σπίτι της. Κι ' η φτωχιά ήρθε στο σπίτι της με τα δάκρυα στα μάτια.

Τα παιδιά της, όμα την είδαν και δεν είχαν τα χέρια της ζυμάρια, αρχίσανε να κλαίνε. Κι από ένα μέρος κλαίγανε τα παιδιά κι από τα ' άλλο η μάννα. Τέλος αυτή σα μεγάλη έκανε σίδερο την καρδιά της και μέρωσε και είπε στα παιδιά της:

Μερώστε, παιδιά μου, και μην κλαίτε και θα σας βρω κανένα κομμάτι ψωμί να σας φέρω.

Και πήγε από πόρτα σε πόρτα και τρώμαζε να βρη να της δώσουν ένα ξερογωνιαδο και το μούσκεψε καλά - καλά με το νερό και το μοίρασε στα παιδιά της, κι αφού φάγανε, τα έβαλε και πλαγιάσανε και κοιμηθήκανε. Κι αυτή σπάνω τα μεσάνυχτα παίρνει τα μάτια της και φεύγει, για να μην ιδή τα παιδιά της να πεθαίνουν από την πείνα.

ΣΚΗΝΗ 2η

(Η φτωχιά γυναίκα συναντά τους 12 Μήνες)

Σεπ: Καλώς τη θείτσα!

Γυν: Γεια σας, παλικάρια!

Δεκ: Κάθισε. Πώς ήρθες στα μέρη μας;

Γυν: Παλικάρια μου, έχω βάσανα. Δεν έχω να ταΐσω τα παιδιά μου. Πεινάμε!

Φλεβ: Καλή μάννα, πάρε ψωμί, τυρί...φάε ό,τι θες.

Γυν: Ευχαριστώ, παιδιά μου!

Μάρ: Θείτσα, πώς σου φαίνεται ο Μάρτης...

Απρ: ...ο Απρίλης...

Μάης: ...και ο Μάης

Γυν: Καλά περνάμε. Πρασινίζουν τα βουνά και οι κάμποι και η γη μοσχοβολά. Κελαπδούν τα πουλιά και οι ζευγίτες ετοιμάζουν τις αποθήκες τους.

Θερ: Τι γίνεται με το Θεριστή.

Αλων: ...με τον Αλωνιστή.

Αύγ: ...και με τον Αύγουστο;

Γυν: Και γι' αυτούς τους μήνες τίποτα κακό δεν έχουμε να πούμε, γιατί με τη ζέστα που κάνουν ωριμάζουν τα γεννήματα και τα σπυρικά. Τότε οι ζευγίτες θερίζουν τα σπαρτά και οι περιβολαρέοι μοζεύουν τα σπυρικά. Και οι φτωχοί χαίρονται, γιατί δεν χρειάζονται πολλά ρούχα το καλοκαίρι.

Σεπ: Πώς τα πάτε με το Σεπτέμβρη;

Οκτ: ...με τον Οκτώβρη;

Νοέμ: ....και με τον Νοέμβρη;

- Γυν: Πολύ καλά τα πάμε. Μαζεύουμε τα σταφύλια και τα κάνουμε κρασί. Αυτοί οι μήνες μας ειδοποιούν πως έρχεται ο χειμώνας και φροντίζουμε για ξύλα, για κάρβουνα και για βαριά ρούχα.
- Δεκ: Πώς περνάτε με το Δεκέμβρη;
- Γεν: ...με το Γενάρη;
- Φλεβ: ...και με το Φλεβάρη;
- Γυν: Α! Πολύ τους αγαπάμε, γιατί οι άνθρωποι το χειμώνα μαζεύονται μέσα στο σπίτι και ξεκουράζονται. Παιδιά μου, όλοι οι μήνες είναι αξιοί και καλοί, και ο καθένας κάνει τη δουλειά του, όπως προστάζει ο Θεός.
- Φλεβ: Αιντε τώρα, θείτσα, πάρε αυτή τη λαγίνα και πήγαινε να ζήσεις τα παιδιά σου.
- Γυν: Σας ευχαριστώ πολύ, καλά μου παλικάρια.

ΣΚΗΝΗ 3η

(Η πλούσια γυναίκα συναντά τους Δώδεκα Μήνες)

Με βάση το παρακάτω απόσπασμα από το παραμύθι τα παιδιά γράφουν το θεατρικό διάλογο της τρίτης σκηνής.

- Καλώς την κοκόνα, πώς ήταν και καταδέχτηκες και μας ήρθες
 Είμαι φτωχιά, αποκρίθηκε, κι ' ήρθα να με βοηθήσετε.
 Πολύ καλά, είπαν, πεινάς; Θέλεις να φας;
 Όχι, σας ευχαριστώ, είπε, είμαι χορτάτη.
 Πολύ καλά, είπαν τα παλικάρια, και πώς περνάτε στη χώρα;
 Μη χειρότερα, αποκρίνεται.
 Εμ, πώς περνάτε με τους μήνες; Ξαναρωτήσανε.

Πώς να περάσουμε, αποκρίθηκε εκείνη. Ο κάθε ένας τους έχει και την οργή του. Ενώ απ' τον Αύγουστο είμαστε συνηθισμένοι, στη ζέστα, έρχεται μάνι - μάνι ο Σεπτέμβρης, ο Οκτώβρης κι ο Νοέμβρης και μας κρυώνουν και άλλον τον πιάνει παροξυσμός και άλλος πουντιάζει. Ύστερα μπαίνουν οι χειμωνιάτικοι οι μήνες, Δεκέμβρης, Γενάρης και Φλεβάρης και μας παγώνουν και γεμίζουν οι δρόμοι χιόνια και δε μπορούμε να βγούμε έξω και μάλιστα κείνος ο Κουτσοφλέβρος! (Τ' ακούει ο καπνένος ο Φλεβάρης). Αμ ' κείνοι πάλι οι ξεμωραμένοι μήνες, Μάρτης, Απρίλης και Μάης! Δεν το νιώθουν πως είναι καλοκαιρινοί μήνες, μον' θέλουν να κάνουν κι αυτοί σαν τους χειμωνιάτικούς, ώστε αυτοί καταναούν τον χειμώνα εννιά μήνες. Και δε μπορούμε να βγούμε έξω την Πρωτομαγιά να πιούμε τον καφέ με το γάλα και να κυλιστούμε στα χορτάρια. Ύστερα έρχονται οι μήνες Θεριστής, Αλωνιστής και Αύγουστος. Αυτοί πάλι έχουν μανία να μας πνίγουν στον ιδρωτα με τη ζέστα που κάνουν. Και μάλιστα απ' τη ζέστα του Δεκαπενταύγουστου μας πιάνει παροξυσμός και έρχονται κι οι όριμες και μας χालνούν τ' ασπρόρουχα στις απλωστέριες. Τι να σας πω, παλικάρια. Περνούμε με τους μήνες (που να μη λαχαίνανε κατάρρα) μια ζωή ξεσκισμένη.

ΣΚΗΝΙΚΟ – ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ – ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Α. Το σπίτι της πλούσιας γυναίκας μπορεί να παρασταθεί συμβολικά με καλό τραπέζι και καρέκλες και ένα χαλί στο πάτωμα, ενώ το σπίτι της φτωχιάς γυναίκας με χαμηλό παλιό τραπέζι και ακαμπό, και στη φωτιά να βράζει ο κυλός. Φωτεινός φωτισμός με κόκκινο χρώμα στο πλουσιόσπιτο και χαμηλός κίτρινος φωτισμός στο φτωχικό.

Β. Ο χώρος των Δώδεκα Μηνών είναι μια τέντα, που είναι στρογγυλή και στη μέση κρέμεται ένας χάρτινος πολυέλαιος με 12 χάρτινες λαμπάδες. Κάτω από τον πολυέλαιο κρέμεται ένα χάρτινο τόπι. Ο φωτισμός είναι μπλε και κόκκινος.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Μια πρόσφορη λύση για τα παιδιά είναι να παίξουν με τα χρώματα δηλώνοντας την κοινωνική τάξη των προσώπων. Έτσι η αρχόντισσα και τα παιδιά της μπορεί να φοράνε ρούχα με έντονα λαμπερά χρώματα, πολλές κορδέλες και πουλιές, ενώ η φτωχιά γυναίκα και τα πέντε παιδιά της φοράνε παλιά, ξεθωρια ρούχα.

Οι Μήνες είναι ντυμένοι με λινάτσες και μπορούν να διαφοροποιούνται με την ποσότητα των ρούχων και τα ανάλογα χρώματα εποχής. Ακόμη μπορεί να κρατούν στα χέρια τους συμβολικά τα προϊόντα που τους χαρακτηρίζουν. Οι Μήνες του καλοκαιριού μπορεί να είναι ντυμένοι με κίτρινο χρώμα και να κρατούν ξερά στάχυα. Οι Μήνες του φθινοπώρου μπορεί να φοράνε ρούχα σε ανοιχτό πράσινο χρώμα και να κρατούν από ένα τσαμπί σταφύλι. Του χειμώνα μπορεί να φοράνε άσηρη γούνα και να κρατούν μια πιστελίτσα κάστανα και καρύδια. Τέλος της άνοιξης μπορεί να είναι ντυμένοι με ρούχα σε βαθύ πράσινο και να κρατούν τρυφερά χορτάρια και άνθη.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Οι μαθητές μπορούν να συνθέσουν αυτοσχέδια μουσική, ανάλογη με τους χαρακτήρες και τις συμπεριφορές της φτωχής γυναίκας και της πλούσιας τόσο στις μεταξύ τους συναντήσεις, όσο και στη συνάντησή τους με τους Μήνες. Δημιουργούν απλά ρυθμικά σχήματα με ήχους από το σώμα τους (πόδια, χέρια, φωνή) ή από αυτοσχέδια μουσικά όργανα (που θα έχουν από πριν κατασκευάσει, δίνοντας το συμβολισμό της κάθε εποχής).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Οι Δώδεκα Μήνες, από τη συλλογή *Ελληνικά Παραμύθια* του Γ. Α. Μέγα, ό. π., σσ. 66-74.

Οι Δώδεκα Μήνες από *Τα παραμύθια του τόπου μας*, Αθήνα, 1996, Εκδόσεις Σίγμα.

Γ. Ιακωβίδη, *Αγαπημένη της γιαγιάς*,
Συλ. Εθν. Πινακοθήκης

Οι βιογραφίες είναι οι λεπτομερείς περιγραφές του βίου και των πράξεων ηρώων της ιστορίας μας, καθώς και σημαντικών προσώπων της τέχνης και των γραμμάτων.

Τα Απομνημονεύματα είναι οι προσωπικές μνημές ιστορικών προσώπων που έζησαν από κοντά γεγονότα της Ελληνικής Ιστορίας. Ο ακατέργαστος προφορικός λόγος του Έλληνα Μακρυγιάννη ή η αντρίκια φωνή του πρωτεργάτη της Επανάστασης Θεόδωρου Κολοκοτρώνη έρχονται να δώσουν στην εθνική μας γιορτή τον αντίλαλο εκείνων των μεγάλων στιγμών.

Οι βιογραφίες μεγάλων λογοτεχνών, επιστημόνων και καλλιτεχνών με την κατάλληλη επιλογή και ανάδειξη στοιχείων τους από τους μαθητές μπορούν να πλαισιώσουν μια πολιτιστική εκδήλωση (π.χ. Αφιέρωμα σε ένα Λογοτέχνη).

Τα Απομνημονεύματα θα παρουσιαστούν σε αποσπασματική μορφή σε μια ιστορική επέτειο, με την αντίστοιχη μουσική - ηχητική κάλυψη.

«Είμαστε εις το εμείς»

Μακρυγιάννης, Ι., *Απομνημονεύματα του στρατηγού Ιωάννου Μακρυγιάννη*, (Πρόλογος- επιμέλεια Γ. Βλαχογιάννη), Αθήνα, κ. κ., Εκδ. Ιστορική Έρευνα

Ένα πράγμα μόνον με παρακίνησε κι εμένα να γράψω ότι τούτην την πατρίδα την έχομεν όλοι μαζί, και σοφοί και αμαθείς και πλούσιοι και φτωχοί και πολιτικοί και στρατιωτικοί και οι πλέον μικρότεροι άνθρωποι όσοι αγωνιστήκαμεν, αναλόγως ο καθείς, έχομεν να ζήσομεν εδώ. Το λοιπόν δουλέψαμεν όλοι μαζί, να την φυλάμεν κι όλοι μαζί και να μη λέγει ούτε ο δυνατός «εγώ» ούτε ο αδύνατος. Ξέρετε πότε να λέγει ο καθείς «εγώ»; Όταν αγωνιστεί μόνος του και φκιάσει ή χαλάσει, να λέγει «εγώ» όταν όμως αγωνίζονται πολλοί και φκιάσουν, τότε να λέμε «εμείς». Είμαστε εις το «εμείς» κι όχι εις το «εγώ». Και εις το εζής να μάθομεν γνώση, αν θέλομεν να φκιάσομεν χωριόν, να ζήσομεν όλοι μαζί.

Σχολιασμός

Ο Μακρυγιάννης με τη φράση του «αναλόγως ο καθείς» εννοεί πως κάθε Έλληνας προσέφερε στον αγώνα ό,τι μπορούσε ανάλογα με τις ικανότητές του και την ιδιότητά του. Άλλοι πολέμησαν, άλλοι προσέφεραν χρήματα για να αγοραστούν όπλα, άλλοι εμπύκωσαν με τα ποιήματα και τα κείμενά τους αγωνιστές και άλλοι βοήθησαν με διπλωματικό τρόπο. Έτσι η απελευθέρωση της πατρίδας είναι έργο τόσο της ατομικής, όσο και της συλλογικής προσπάθειας των Ελλήνων. Οι Έλληνες πολέμησαν γενναία και μονοιασμένα, και κέρδισαν την ελευθερία τους. Το διαχρονικό μήνυμα που στέλνει ο Μακρυγιάννης είναι πως μέσα από τη συνεργασία δημιουργούνται και προοδεύουν οι κοινωνίες και τα άτομα που τις αποτελούν. Αντίθετα, όταν η ατομική προσπάθεια έχει ως στόχο την επικράτηση του «εγώ», τότε είναι επικίνδυνη για την κοινωνία και καταστρέφει ό,τι η συλλογική προσπάθεια δημιουργεί.

Ομιλία στην Πνύκα

Κολοκοτρώνης, Θεόδωρος, *Απομνημονεύματα*

Παιδιά μου! Εις τον τόπο τούτο, όπου εγώ πατώ σήμερα, επατούσαν και εδημιουργούσαν τον παλαιό καιρό άνδρες σοφοί και άνδρες, με τους οποίους δεν είμαι άξιος να συγκριθώ, και ούτε να φθάσω στα ίχνη των...

Όταν αποφασίσαμε να κάμωμε την Επανάσταση, δεν εσυλογισθήκαμεν, ούτε πόσοι είμεθα, ούτε πως δεν έχομε άρματα, ούτε ότι οι Τούρκοι εβαστούσαν τα κάστρα και τας πόλεις, ούτε κανένας φρόνιμος μας είπε «πού πάτε εδώ να πολεμήσετε με σιταροκάραβα βατοέλα», αλλά, ως μια βροχή, έπεσε εις όλους μας η επιθυμία της ελευθερίας μας, και όλοι, και οι κληρικοί, και οι προεστοί, και οι καπεταναίοι, και οι πεπαιδευμένοι, και οι έμποροι, μικροί και μεγάλοι, όλοι εσυμφωνήσαμε εις αυτό το σκοπό, και εκάμωμε την Επανάσταση. Εις τον πρώτο χρόνο της Επανάστασης ως είχαμε μεγάλη ομόνοια, και όλοι ετρέχαμε σύμφωνοι...

Να δοθείτε εις τας σπουδάς σας, και καλλίτερα να κοπιάσετε ...παρά να μείνετε αγράμματοι. Η προκοπή σας και η μάθησή σας να μην γίνει σκερπάνι μόνο δια το άτομό σας, αλλά να κοιτάζει το καλό της Κοινότητας, και μέσα εις το καλό αυτό ευρίσκεται και το δικό σας...

Εις εσάς μένει να ισιάσετε και να στολιάσετε τον τόπο, πρέπει να έχετε ως θεμέλια της πολιτείας την ομόνοια, την θρησκεία... και την φρόνημον ελευθερία.

Πνύκα, 13 Νοεμβρίου 1838

Σχολιασμός

Ο μεγάλος ήρωας Θεόδωρος Κολοκοτρώνης απευθύνεται στους μαθητές και εκφωνεί το λόγο του με πατρική στοργή και ταπεινότητα. Θεωρεί τη νεολαία το ζωντανό κύτταρο της ελληνικής κοινωνίας και το μέλλον της χώρας. Προσπαθεί με την απλή λαϊκή του γλώσσα, τον ήπιο και μαρτυρικό του λόγο, με ζωντάνια και παραστατικότητα να συνδέσει την ιστορική διαδρομή της Ελλάδας και να εμφυσησει τη σοφή και άξια εθνική κληρονομιά. Ρητορικά λέει πως κι εκείνος δεν είναι άξιος να συγκριθεί με τους προγόνους του, για να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές το μέγεθος της ιστορικής μας διαδρομής. Παραδέχεται πως η απόφαση των Ελλήνων να ξεσηκωθούν ενάντια στους Τούρκους φαίνεται καθαρή τρέλα, αφού δεν είχαν ούτε στρατό ούτε πολεμοφόδια ούτε χρήματα ούτε συμμάχους. Όμως οι Έλληνες ως γνήσιοι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων, που δεν μπορούν να ζήσουν σκλαβωμένοι αλλά μόνο ελεύθεροι, ενώθηκαν όλοι και ως μια βροχή που κανένας θνητός δεν μπορεί να συγκρατήσει έπεσαν πάνω στους Τούρκους και απελευθέρωσαν την πατρίδα. Επισημαίνει με σαφή τρόπο τις επιτυχίες του αγώνα κατά τον πρώτο χρόνο της Επανάστασης, που κυριαρχούσε η ομόνοια και πως όλοι οι Έλληνες έτρεχαν σύμφωνοι ως μια ψυχή χωρίς εγωισμούς και διχονοίες. Στη συνέχεια με πατρικό ύφος συμβουλεύει τους μαθητές να ασχοληθούν με τις σπουδές τους, να κοπιάσουν και να μορφωθούν και να μη μείνουν αγράμματοι. Εφοδιασμένοι με το σκερπάνι των γνώσεων και του ήθους να εργαστούν για το καλό της Ελλάδας και για το δικό τους καλό, που όμως βρίσκεται στην ευημερία της κοινότητας που ζούνε. Τους αποκαλεί ελπίδα του έθνους και τους προτρέπει να ισιάσουν τον τόπο με ομόνοια και φρόνηση στηριζόμενοι στη θρησκεία και την ελευθερία.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ - ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

Δραστηριότητες προετοιμσίας

Οι μαθητές

- Ερευνούν για τον ήρωα της Ελληνικής Επανάστασης από βιβλία, φωτογραφίες και πηγές της εποχής που έζησε.
- Γράφουν τη δική τους εργασία (ομαδική ή ατομική) για το συγκεκριμένο ήρωα.
- Γράφουν και παρουσιάζουν καλλιτεχνικά κάποια από τα σοφά του λόγια και τα τοποθετούν σε διάφορα σημεία της τάξης, π. χ. "Ο Θεός έβαλε την υπογραφή του και δεν την παίρνει πίσω" ή βρίσκουν πίνακες ζωγραφικής ή φωτογραφίες με τον Κολοκοτρώνη, τον Μακρυγιάννη κ. ά..
- Γράφουν τη δική τους αυτοβιογραφία με τις σημαντικές στιγμές της ζωής τους πριν να πάνε στο σχολείο, τις πρώτες μέρες στο σχολείο και κατά τη διάρκεια του Δημοτικού. Παρουσιάζουν την αυτοβιογραφία τους στους συμμαθητές τους.

Οδηγίες παρουσίασης

Οι βιογραφίες και τα απομνημονεύματα μπορούν να λειτουργήσουν αυτόνομα στην παρουσίαση κάποιου ήρωα. Τα παιδιά με τη βοήθεια της σχετικής βιβλιογραφίας και των πηγών δημιουργούν ένα κείμενο, που το διαβάζουν εκφραστικά. Η παρουσίαση μπορεί να συνοδευτεί με μουσική υπόκρουση δημοτικού τραγουδιού και διαφάνειες πινάκων και έργων τέχνης που αναφέρονται στον ήρωα.

Τα απομνημονεύματα μπορεί να είναι το κύριο σώμα μιας εκδήλωσης πλαισιωμένο με ποιήματα για τον ήρωα και δημοτικά τραγούδια, καθώς επίσης και με διαφάνειες. Τα παιδιά διαβάζουν σχετικά αποσπάσματα και παράλληλα σχολιάζουν τα λόγια του ήρωα.

Αποσπάσματα από τη βιογραφία και τα απομνημονεύματα του ήρωα μπορούν επίσης να πλαισιώσουν την εκδήλωση της 25^{ης} Μαρτίου. Οι σχετικές αναφορές τονίζουν το πνεύμα και το ύφος του Αγώνα και δίνουν την ατμόσφαιρα της εποχής. Μπορούν τα «λόγια» από τα απομνημονεύματα να αποτελέσουν το μονόλογο του ίδιου ήρωα σε ένα δραματοποιημένο κείμενο για την εθνική γιορτή.

Τάσου,
Ο Ιωάννης Μακρυγιάννης
(ξυλογραφία)

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Πρόκειται ίσως για την κατεξοχήν λογοτεχνική κατηγορία που εμφανίζεται στις γιορτές και τις άλλες εκδηλώσεις μας στο σχολείο. Γιατί ο ποιητικός λόγος από τη φύση του είναι λόγος ελεύθερος, αυτόνομος, συμβολικός και πανανθρώπινος.

Το λυρικό υποκειμενικό «εγώ» υψώνεται πάνω απ' όλες τις φωνές για να υμνήσει τη ζωή, να μας αποκαλύψει τη δύναμη της ανθρώπινης ψυχής. Ελευθερώνει τις δυνάμεις του σύμπαντος, ξυπνά αρχέγονες αισθήσεις. Όμως και η λειτουργία της λέξης στην ποίηση διαφέρει από την καθημερινή της χρήση. Στο ποίημα και η πιο κοινή λέξη λειτουργεί «αισθητικά» και μπορεί να συγκινήσει.

Αν το πεζό λογοτεχνικό κείμενο δημιουργεί μια ατμόσφαιρα στη γιορτή μας, το ποιητικό έργο, ταυτόχρονα με τη σημειολογική του αναφορά στο περιεχόμενο της γιορτής, υποβάλλει έναν άλλο χώρο κι έναν άλλο χρόνο. Μας βαφτίζει στα καθάρια νερά μιας άχρονης άλογης πραγματικότητας και μας ξεκουράζει: κάτι σαν το λυρικό διάλειμμα του χορικού ανάμεσα στα επεισόδια της τραγωδίας.

Πολλές οι ποιητικές φωνές: οι πρωτεργάτες της ποίησής μας (Σολωμός, Παλαμιάς, Πολέμης), οι νεότεροι (Καβάφης, Σεφέρης), αλλά και οι διάδοχοί τους (Ελύτης, Ρίτσος, Βρεττάκος κ.ά.), καθώς και οι εκπρόσωποι της μεταπολεμικής γενιάς (Αναγνωστάκης, Πατρίκιος, Γκάτσος κ.ά.). Όλοι μεταμορφώνουν με το λόγο τους τα δρώμενα της γιορτής μας.

Στην εκδήλωσή μας τα ποιήματα θα αποτελέσουν είτε το κύριο «σώμα» (αν πρόκειται για αφιέρωμα σε ένα ποίητή) είτε μέρος ενός μεγαλύτερου συνόλου δημιουργιών (θέατρο, μουσική, χορός κ.ά.).

Η προετοιμασία μας στην τάξη θα γίνει με αφορμή το θέμα της εκδήλωσης. Η συζήτηση και η ανάλυση του περιεχομένου των νοημάτων που κρύβονται πίσω από τις λέξεις εντάσσει τους μαθητές στην ατμόσφαιρα του ποιήματος.

Ενδιαφέρουσες δραστηριότητες κατανόησης του ποιήματος μπορεί να είναι: η εικαστική απόδοση εικόνων - λέξεων του, η έρευνα για τη ζωή και το έργο του δημιουργού και η παρουσίαση των στοιχείων αυτών σε έκθεση στην αντίστοιχη εκδήλωση.

Τα ποιήματα που ακολουθούν είναι ενδεικτικές προτάσεις, που θεματολογικά αγκαλιάζουν όλες σχεδόν τις σχολικές γιορτές και επετείους.

Σε ορισμένα υπάρχουν ακόμα ανάγνωσης και απαγγελίας του ποιήματος. Τα περισσότερα παρατίθενται χωρίς σχόλια, ως υλικό για ελεύθερη αξιοποίηση σε γιορτές και άλλες εκδηλώσεις.

Χριστούγεννα

(Απόσπασμα) **Κωστή Παλαμά**Παλαμάς, Κ., Άπαντα, κ.κ., 3^η έκδοση, Αθήνα, εκδ. Μητρικς.

Να 'μουν του στάβλου ένα άχυρο, ένα φτωκό κομμάτι,
 την ώρα π' ανοίξε ο Χριστός στον ήλιο του το μάτι!
 Να ιδώ την πρώτη του ματιά και το χαμόγελό του,
 το στέμμα των ακτίνων του γύρω στο μέτωπό του,
 να λάμψω από τη λάμψη του κι εγώ σα διαμαντάκι
 κι από τη θεία του πνοή να γίνω λουλουδάκι,
 να μοσχοβοληθώ κι εγώ από την ευωδιά,
 που άναψε στα πόδια του των Μάγων η λατρεία

Μια ανάγνωση – πρόταση για την απαγγελία του ποιήματος

Το πρώτο δίστιχο εκφράζει το θαυμασμό και την απορία του ποιητή για το υπερφυσικό φως και την ομορφιά του αστεριού που οδήγησε τους Μάγους στη Φάτνη. Αμέσως έχουμε αλλαγή του τόνου, οι στίχοι που ακολουθούν είναι η προσωπική ευχή, μια προσευχή του ποιητή αλλά και του καθένα μας, να μπορούσε να παραστεί στο μεγάλο Μυστήριο της Γέννησης: να ήταν ένα ταπεινό άχυρο του στάβλου, ένα τίποτα, αρκεί να ήταν εκεί παρών τη στιγμή που πρωτοείδε το φως ο Χριστός! Η φωνή είναι τρυφερή, γεμάτη δέος, ο ποιητής έχει συναίσθηση της μεγάλης στιγμής, που ο Θεός της Αγάπης αντικρίζει για πρώτη φορά τον ήλιο. Οι λέξεις εκφράζουν το ανείπωτο, το θαύμα που συντελείται και μέσα στον απλό στάβλο. Σαν να βλέπει ο έκθαμβος ποιητής το φως, τη λάμψη που χύνει, τις ακτίνες στο μέτωπό του. Περιμένει να ευλογηθεί κι αυτός, να πάρει λίγο φως, να λάμψει σαν διαμαντάκι, να γίνει λουλουδάκι απ' την αναπνοή του θείου βρέφους (τα υποκοριστικά ταυτίζονται με την ταπεινότητα της ανθρώπινης ύπαρξης). Να μοσχοβοληθεί απ' την ευωδιά των αρωμαμάτων των Μάγων.

Άσμα ηρωικό και πένθιμο...

(Απόσπασμα) **Οδυσσέα Ελύτη**

Ελύτης, Οδ., (1976). Άσμα ηρωικό και πένθιμο στο χαμένο ανθυπαλακαγό της Αλβανίας, Αθήνα, εκδ. Ίκαρος, σσ. 19-20

Ήταν γενναίο παιδί.

Με τα θαμπόχρυσά κουμπιά και το πιστόλι του

Με τον αέρα του άντρα στην περπατησιά

Και με το κράνος του, γυαλιστερό σημάδι...

Με τους στρατιώτες που ζερβά-δεξιά

Και την εκδίκηση της αδικίας μπροστά του

-Φωτιά στην άνομη φωτιά!-

Με το αίμα πάνω από τα φρύδια

Τα βουνά της Αλβανίας βροντήξανε.

Ύστερα λιώσαν χιόνι να ξεπλύνουν

Το κορμί του, σιωπηλό ναυάγιο της αυγής

Και το στόμα του, μικρό πουλί ακελάπδιο
 Και τα χέρια του, ανοιχτές πλατείες της ερημίας
 Βρόντηξαν τα βουνά της Αλβανίας
 Δεν έλκλαψαν
 Γιατί να κλάψουν
 Ήταν γενναίο παιδί!

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Όλο το ποίημα είναι γραμμένο σαν μνημόσυνο σε κάθε γενναίο πολεμιστή της Αλβανίας. Ο χαμένος ανθυπολοχαγός της Αλβανίας είναι το πρόσωπο που για τον ποιητή συμβολίζει κάθε χαμένο αγωνιστή. Ένα νέο παιδί, «Ήταν ωραίο παιδί» θα πει στην αρχή του ποιήματος, «Ήταν γερό παιδί» στη δεύτερη στροφή.

«Ήταν γενναίο παιδί», ξεκινά το απόσπασμά μας. Ύστερα ένα ένα τα εξωτερικά γνωρίσματά του: το θαμπόχρυσο κουμπιά – το πιστόλι του – ο αέρας του άντρα στο περπάτημα – το γυαλιστερό κράνος, όλα σύμβολα του ανδρείου πολεμιστή. Χωρίς ρήματα. Κυριαρχούν τα ουσιαστικά, αυτά προσδιορίζουν τον άντρα, η στολή του, το όπλο του, το βόδισμα και οι στρατιώτες, και η εκδίκηση (το κίνητρο του αγώνα του). Σε παράταξη τα ουσιαστικά, έτσι θα διαβαστούν, σαν να περνά ο στρατός των αντρείων. Ίδιος ο τόνος εκτός απ' την παρένθεση «Φωτιά...», όπου έχουμε έκρηξη του συναισθήματος (ο ποιητής ταυτίζεται με τον εκδικητή πολεμιστή).

Και πάλι το ουσιαστικό «το αίμα», το τίμημα για την εκδίκηση της αδικίας. Και να, κλείνει ο κύκλος κι η στροφή με το ρήμα «βροντήξανε», που παραπέμπει σε ήχο και εικόνα μαζί με το υποκείμενο «τα βουνά». Ο ανδρείος κάνει να βροντήξουν τα βουνά (η τολμηρή μεταφορά θυμίζει δημοτικό).

Μάνα και Γιος, 1940

Νικηφόρου Βρεττάκου

Βρεττάκος Ν., (1984). *Τα Ποιήματα, τόμος πρώτος*, Αθήνα, Τρία Φύλλα

Στης ιστορίας το διάσελο όρθιος ο γιος πολέμαγε
 κι η μάνα κράτιε τα βουνά, όρθιος να στέκει ο γιος της
 μπρούντζος, χιόνι και σύννεφο. Κι αχολόγαγε η Πίνδος
 σα να' κε ο Διόνυσος γιορτή. Τα φαράγγια κατέβαζαν
 τραγούδια κι αναπήδαγαν τα έλατα και χορεύαν
 οι πέτρες. Κι όλα φωνάζαν: «Ήτε παιδες Ελλήνων...»

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Όλο το απόσπασμα είναι μια τολμηρή εικόνα και μια μεταφορά: «... όρθιος ο γιος πολέμαγε / κι η μάνα κράτιε τα βουνά ...» για να μπορεί ο γιος της να στέκει σαν «μπρούντζος, χιόνι και σύννεφο». Τι ποίημα χαρακτηρίζεται από επικό τόνο και μεγάλα μεγέθη σαν του δημοτικού τραγουδιού. Έτσι θα το απαγγείλουμε. Τα ρήματα δείχνουν ενέργεια και κίνηση τόσο του πολεμιστή, όσο και των στοιχείων της Φύσης (φαράγγια, έλατα, πέτρες) που συμμετέχουν στη γιορτή της ελληνικής νίκης.

Ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν

Διονύσιου Σολωμού

Σολωμός, Δ., (1859). Άπαντα, (Προλεγ. Παυλά), Αθήνα, εκδ. Φιλολογική, σ. 118 και 144-45

Σε γνωρίζω από την κόψη
Του σπαθιού την τρομερή
Σε γνωρίζω από την όψη
Που με βία μετράει την γη

Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη
Των Ελλήνων τα ιερά
Και σαν πρώτα ανδρειωμένη
Χαίρε, ω χαίρε Ελευθερία

Κυττάει γύρω εις την Ευρώπη
Τρεις φορές μ' ανυσιχιά
Προσπλώνεται κατόπι
Στην Ελλάδα και αρχνά

Παλληκάρια μου! οι πολέμοι
Για σας όλοι είναι χαρά
Και το γόνα σας δεν τρέμει
Στους κινδύνους εμπροστά

Απ' εσάς απομακρύνει
Κάθε δύναμη εκθρική
Αλλ' ανίκητη μια μένει
Που τας δάφνας σας μαδεί

Μια που όταν ωσαν λύκοι
Ξαναρχάστενε ζεστοί
Κουρασμένοι από τη νίκη
Αχ! τον νου σας τυρραννεί

Η Δικόνια που βσατάει
Ένα σκήπτρο η δολερή
Καθενός χαμογελάει,
Πάρ' το λέγοντας και ου

Κειό το σκήπτρο που σας δείκνει,
Έχει αλήθεια ωραία θωριά
Μην το πισστε, γιατί ρικνει
Εισέ δακρυα θλιβερά

Από το στόμα όπου φθονάει,
Παλληκάρια, ασ μην πωθή,
Πώς το χέρι σας κτυπάει
Του αδελφού την κεφαλή

Μην ειπουν στον στοχασμό τους
Τα ξένα έθνη αληθινά
Εαν μισούνται ανάμεσά τους
Δεν τους πρέπει ελευθερία

Ε. Ντελακρουά, Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου
(Μουσείο Καλών Τεχνών, Μπρονττώ, Γαλλία)

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν είναι ένα επικούρικo ποίημα 158 τετράστιχων στροφών με οκτασύλλαβους και επτασύλλαβους ομοιοκαταληκτικούς στίχους. Τον συνέθεσε ο Σολωμός το 1823 εμπνευσμένος από την Επανάσταση του 1821 και μελοποιήθηκε το 1864 από τον Κερκυραίο φίλο του Νικόλαο Μάντζαρο. Μετουσιώνει ποιητικά τα πιο μεγάλα γεγονότα της Επανάστασης, καταγγέλλει τον ύπουλο ρόλο των Μεγάλων Δυνάμεων και επίσης την καταστροφική για τους Έλληνες δικιόνεια. Η Ελευθερία δεν είναι στον Ύμνο έννοια, αλλά μορφή ιερή, Θεά, που ταυτίζεται με την ίδια την Ελλάδα. Ο ποιητής τη βλέπει να μάχεται απ' άκρη σ' άκρη της ελληνικής γης. Τη φαντάζεται ολοζώντανη μπροστά του και της απευθύνει στο β' πρόσωπο το μεγαλόηχο καιρητισμό του. Τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα στους στίχους «Σε γνωρίζω από την κόψη... Σε γνωρίζω από την όψη...» είναι η κόψη του σπαθιού, οι αγώνες της ενάντια στη σκλαβιά και η όψη της, το υπερφυσικό της ανάστημα, που μετράει με βιασύνη την αιματοβαμμένη ελληνική γη.

Η Ελευθερία είναι για τον ποιητή «Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη, των Ελλήνων τα ιερά, Και σαν πρώτα αντρειωμένη», είναι η **Μνήμη** της Ιστορίας, που ξαναγεννιέται τούτη τη μεγάλη ώρα του Αγώνα από τον κόσμο των ψυχών, των πνευμάτων, θαμμένη από καιρό μαζί με την Ελλάδα. Περιμένει σκλαβωμένη χρόνια ολόκερα και πάντα γενναία και μαχητική. Ο ποιητής συγκινημένος μπροστά στο όραμά της τη χαιρετίζει «Χαίρε, ώ χαίρε Ελευθεριά!».

Το απόσπασμα (στρ. 140-147) που παραθέτουμε, εκτός από τις δυο πρώτες στροφές του Ύμνου, είναι αφιερωμένο στην καταγγελία της ολέθριας για την Επανάσταση και την Ελευθερία **Δικιόνειας**. Η ίδια η Ελευθερία μιλά από την 141 στροφή στα «παλληκάρια» της, στους αγωνιστές που τίποτα δε φοβούνται και νικάνε όλους τους εχθρούς, εκτός από μία δύναμη που τους «μαδάει τις δάφνες»: αυτή είναι η Δικιόνεια «η δολερή», που βαστάει ένα σκίητρο και με χαμόγελο το δίνει στον καθένα. Ο ποιητής μιλά για την εξουσία που όλοι διεκδικούν και αλληλοσπαράζονται γι' αυτήν. Εύχεται ποτέ το χέρι να μη φθάνει να χτυπάει «του αδερφού την κεφαλή», γιατί τότε με το δίκιο τους θα πούνε τα ξένα έθνη «Εάν μισούνται ανάμεσά τους, δεν τους πρέπει ελευθεριά».

Πάντα επίκαιρο το θέμα της ομοφυκίας και αδερφοσύνης του λαού, εδώ τοποθετείται σε καιρία θέση, προς το τέλος του Ύμνου. Για το Σολωμό η Δικιόνεια αποτελεί εθνικό κίνδυνο την ώρα του Αγώνα, του ξεσπικωμού της Ελλάδας. Προφήτης Ποιητής, όπως κάθε μεγάλος Δημιουργός προβλέπει το σημαντικό ρόλο του εθνικού δικασμού στην ελληνική υπόθεση και πόσο οι ξένες δυνάμεις μπορούν να επηρεαστούν απ' αυτόν.

Μέσα απ' τη διαχρονική έννοια της ελευθερίας το ποίημα παίρνει διαστάσεις παγκόσμιες. Έτσι ιδωμένο μπορεί να απαγγελθεί σε κάθε εκδήλωση που σχετίζεται με τα **Δικαιώματα των λαών, τη Δημοκρατία, την Ελευθερία, την Ισότητα, την Ομοφυκία**.

Το απόσπασμα θα το απαγγείλει ένας μαθητής της ΣΤ' Τάξης. Καλό θα είναι να έχει προηγηθεί μια ανάγνωση αποσπασμάτων του «Ύμνου» και σχολιασμός των πιο ουσιαστικών του σημείων. Οι δύο πρώτες στροφές που αποτελούν το κομμάτι του Εθνικού μας Ύμνου θα δοθούν με **επικό τόνο**. Τονίζουμε το ρήμα «Σε γνωρίζω», τα ουσιαστικά (γνωρίσματα της Ελευθερίας) «κόψη», «όψη».

Το υπόλοιπο κομμάτι διαβάζεται με άλλο ύφος και τόνο. Μετά από μια καλή παύση, η απαγγελία ξεκινά με το ενεργητικό ρήμα «Κυττάει» και τονίζονται όλα τα ρήματα, με τα οποία εκφράζεται η Ελευθερία. Ακόμα τονίζεται το αντικείμενό της, «την Ελλάδα». Στο εξής ο τόνος γίνεται **λυρικός** με αποστροφή στο β' πρόσωπο («Παλληκάρια μου...») και δίνεται έμφαση στις λέξεις «χαρά – δεν τρέμει – απομακρύνει – δύναμη εχθρική». Ακολουθεί η **αντίθεση**, βασική για το νόημα αυτού του αποσπάσματος, «Αλλ' ανίκητη μια μένει / που ταις δάφναις σας μαδάει». Συνδέονται το «ανίκητη» με το «Δικιόνεια» και η «δολερή». Ακόμα τονίζεται το «σκίητρο» της Ελευθερίας και η αντίθεση που το ακολουθεί «ωραία θωριά» - «δάκρυα θλιβερά».

Τέλος, οι δυο τελευταίες στροφές αποτελούν προσηπική **ευχή** του ποιητή στους Έλληνες: να μην φθονούμε οι Έλληνες ο ένας τον άλλο. Το ποίημα κλείνει με την ποιητική ρήση «Αν μισούνται...». Είναι η πνευματική διαθήκη ενός μεγάλου Ποιητή που αγαπά τα παιδιά του, τους Έλληνες. Μ' αυτό το ύφος θα απαγγελθεί όλο το ποίημα και προπάντων το τελευταίο δίστιχο.

Η Σημαία μας

Ιωάννη Πολέμη

Κοκκίνης, Σπ., (1980). *Σχολική Ποιητική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 14

Πάντα κι όπου Σ' αντικρίζω
με λαχτάρα σταματώ
και περήφανα δακρύζω
ταπεινά Σε χαιρετώ.

Όταν ξάφνου Σε χαιδεύει
τ' αεράκι τ' αλοφρό,
μοιάζεις με κύμα, που σαλεύει
με χιονόλευκον αφρό.

Δόξα θάνατη στολίζει
κάθε θεία Σου πτυχή,
και μαζί Σου φτερουγίζει
της Πατρίδος η ψυχή.

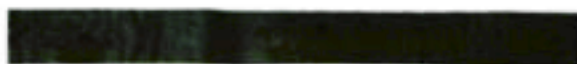
Κι ο Σταυρός που λαμπυρίζει
στην ψηλή Σου κορυφή,
είν' ο φάρος που φωτίζει
μιαν ελπίδα μας κρυφή.

Σε θεωρώ κι αναθαρρεύω
και τα χέρια μου χτυπώ,
σαν αγία Σε λατρεύω,
σαν μπτέρα Σ' αγαπώ.

Και στα στήθη μου ανεβαίνει
μια χαρούμενη φωνή,
νόσσι πάντα δοξασμένη,
ώ Σημαία γαλανή!

«Ελληνική σημαία» (καλλιζ),
5ο Ολοήμερο Δημοτ. σχολείο Γαλαταίου

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Το ποίημα θα απαγγελθεί στη Γιορτή της Σημαίας. Πρόκειται για έναν ύμνο στο σύμβολο της Ελλάδας, τη Σημαία. Με τον παραδοσιακό στίχο και την πλεχτή ομοιοκαταληξία του το ποίημα υπακούει σε έναν αυστηρό ρυθμό που καθορίζει την προφορά του.

Ο Πολέμης απευθύνεται στη Σημαία σαν σε Θεά (Σ κεφαλαίο) αλλά στο β' ενικό, στοιχείο που δίνει προσωπικό **λυρικό τόνο** στη γραφή του. Κατά την απαγγελία οι μαθητές τονίζουν με ένταση τα ενεργητικά ρήματα που ανακαλούν εικόνες – αναμνήσεις του ποιητή από τη Σημαία.

Επίσης, δίνουν έμφαση στα ουσιαστικά που συνδέονται με τη Σημαία «κύμα», «δόξα», «Σταυρός», «φάρος» ή εκφράζουν τον ψυχικό και συναισθηματικό δεσμό του ποιητή μαζί της: «αγία» - «μπτέρα».

Των Κολοκοτρωναίων

Απόσπασμα **Δημοτικό**

Πολίτης, Ν. (1969). *Εκλογαί από τα Τραγουδία του ελληνικού λαού*, Αθήνα, 6^η έκδοση, εκδ. Βαγιονάκη, σσ. 71-72

Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά κι ο ήλιος στα λαγκάδια,
λάμπουν και τ' αλαφρά σπαθιά των Κολοκοτρωναίων,
που' χουν τ' ασημια τα πολλά, τις ασημένιες πάλες,
τις πέντε αράδες τα κουμπιά, τις έξι τα τσαπράζα
σπου δεν καταδέχονται τη γης να την πατήσουν.

Καβάλα τρώνε το ψωμί, καβάλα πολεμάνε,
καβάλα πάν' στην εκκλησιά, καβάλα προσκυνάνε,
καβάλα παίρν' αντίδερο απ' του παπά το χέρι.

Φλωριά ρίχνουν στην Παναγιά, φλωριά ρίχνουν στους αγίους,
και στον αφέντη το Χριστό τις ασημένιες πάλες.

- Χριστέ μας, βλόγα τα σπαθιά, βλόγα μας και τα χέρια.

123ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Ανήκει στα Κλέφτικα Δημοτικά Τραγουδία (1806). Χωρίζεται σε δύο νοηματικές ενότητες: στ. 1-5 και 6-11. Η όψη των Κολοκοτρωναίων στο πρώτο μέρος και η συμπεριφορά τους στο δεύτερο αποτελούν τους θεματικούς άξονες του τραγουδιού. Κυριαρχούν τα συναισθήματα της περηφάνιας και της χαράς του Αγώνα. Ο τόνος είναι επικός.

Όπως σε όλα τα Δημοτικά, η γλώσσα είναι λιτή και κυριαρχεί το ρήμα («λάμπουν») και το ουσιαστικό: «τα χιόνια», «τα σπαθιά». Ας προσέξουμε τα ρήματα κίνησης, που τονίζουν τη δράση των κλεφτών ηρώων. Η σύνταξη είναι παρατακτική με σύντομες κύριες προτάσεις, υπάρχει μια δευτερεύουσα μόνο «που' χουν τ' ασημια...». Παρουσιάζονται πολλές εικόνες από τη ζωή των Κολοκοτρωναίων, με έμφαση στα σπαθιά και την αρματωσιά τους, καθώς και τον τρόπο που καβαλάνε και πάνε στην εκκλησιά. Η επανάληψη του «καβάλα» προσδιορίζει τον απαραίτητο σύντροφο του κλέφτη - αγωνιστή, το άλογό του. Ακόμα η επανάληψη του «φλωριά» που κορυφώνεται στο «ασημένιες πάλες» δείχνει την περηφάνια και γενναιοδωρία της γενιάς των Κολοκοτρωναίων.

Η χρήση του δραματικού ενεστώτα δίνει στο ποίημα ζωντάνια και αμεσότητα «λάμπουν τα σπαθιά, καβάλα τρώνε το ψωμί...». Ανάλογος και ο ρόλος του διαλόγου «Χριστέ μας, βλόγα τα σπαθιά...».

Οι Κολοκοτρωναίοι, όπως περιγράφονται από το Δημοτικό, είναι γενναίοι και περήφανοι αγωνιστές, πάνω τους κυριαρχούν τα όπλα σαν σύμβολο της πάλης των κλεφτών με τον κατακτητή. Ακόμα, είναι ευγενική η γενιά τους και σέβονται έθιμα και παραδόσεις (η προσευχή στο τέλος).

Ένας μαθητής μπορεί να απαγγείλει το ποίημα στη **Γιορτή της 25ης Μαρτίου** ή σε κάποιο αφιέρωμα στην Επανάσταση του 1821. Καλό είναι να αναδειχθούν τα ασύνδετα, τα ρήματα και τα ουσιαστικά. Ακόμα να τονιστούν οι επαναλήψεις «καβάλα», «φλωριά ρίχνουν». Το ύφος πρέπει να είναι ανάλογο με την επική ατμόσφαιρα του ποιήματος.

Τα Βιβλία

Κωστή Παλαμά

Γιαννόπουλος, Θ., (ΧΧ). *Νεότερη Σχολική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Τεγόπουλος - Νίκας, σ. 217

- Σάμπως εμείς απ' την καρδιά δεν είμαστε της φύσης
Και σαν πνοές δεν είμαστε κι από παντού δεν πνέμε;
Και δε χαλάμε σα σεισμοί και σα φωτιές δεν καίμε;
Σαν τα πελώρια βύσσινα δεν είμαστε της δύσης
και σαν τα ρόδα της αυγής Πάντα, καθώς μαυρίζουν
στ' άσπρα κωράφια του καρτιού, τα άνθη μας δεν αξίζουν
τα περιβάλια, τα βουνά, τις άκρες, τα ρουμάνια,
κλωρά και σαν ακουμπιστά στα γαλανά τα ουράνια;
Δεν είμαστε σαν τη ζωή της θάλασσας, που είν' όλη
ταξίδι, σάλεμα, δροσιά, φουρτούνα, αραξοβάλι;
Τους φιλοίβους δεν τους έχουμε, τους βόγγους και τους βρόντους
και σαν τους πολυόμματους δεν είμαστε δρακόντους;
Κι ακόμα σαν τα σύγνεφα δεν είμαστ' αεροπιλάνα
με το θυμό της αστραπής, με της βροχής το μάννα;
Δεν είμαστε σαν τα ψηλά παλάτια με τα μύρια,
πάντ' ανοικτά σε μάκρητα και τόπους, παραθύρια;
Βοήθεια εμείς δεν είμαστε, για να το κατεβάσεις
τ' άλλο το μέγα της ζωής βιβλίο τ' ολόγυρά σου;
Τάχα κι εμείς δεν είμαστε σαν τα στοιχειά της πλάσης,
σαν τις νεράιδες της στεριάς, του πέλαγου, του δάσου;
Του κόσμου εμείς δεν φέρνομε τις δέσποινες ιδέες
πίσω απ' τα μύρια αλλάσματα πάντα ίδιες, πάντα νέες;

Στις Ημέρες Τετάρτη
Το βιβλίο της ζωής
Αυτ' είν'

«Επτά Ημέρες» Καθημερινή,
Κυριακή 30 Μαΐου 2003,
σ. 19

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Το ποίημα του Παλαμά σε έντονα **συμβολικό ύφος** αποτελεί ολόκληρο μια αλληγορία και προσωποποίηση: τα βιβλία αυτοπαρουσιάζονται σαν κομμάτι, όψη της Φύσης, «σεισμοί», «φωτιές», βύσσινα δύσης», «ρόδα αυγής», και «περιβάλια», «βουνά», «ζωή θάλασσας», «σύννεφα», αλλά και στοιχεία παραμυθιού («ψηλά παλάτια», «νεράιδες»), για να δώσουν τον πιο γενικό συμβολισμό «βοήθεια» στο «βιβλίο της ζωής» και άγγελος που φέρνει «τις ιδέες» στον κόσμο, το αιώνιο, το νέο.

Σε ανάλογο ύφος με το ποίημά του *Πατέρες*, όπου δίνει σαν χρέος του ο Ποιητής (εκπρόσωπος μιας παλιάς γενιάς) συμβουλές στη νέα γενιά που έρχεται, έτσι κι εδώ απευθύνεται στα νέα παιδιά, που παραλαμβάνουν την πνευματική κληρονομιά των Βιβλίων. Ζωντανεύει τα βιβλία, τους δίνει φωνή και με μια σειρά ρητορικές αποφαιτικές ερωτήσεις (που τονίζουν περισσότερο τα **ουσιαστικά - κατηγορούμενα**, αυτό που «είναι» τα βιβλία) τα βάζει να απευθύνονται στο α' πληθυντικό πρόσωπο στους νέους, ονομαζοντας μια μια τις όψεις τους: σαν να παρακαλάνε να μην τα περιφρονήσουν, αλλά να κρατήσουν ψηλά την αξία τους. Γιατί δεν είναι κάτι άπιαστο κι αφηρημένο, αλλά όλες οι ομορφιές της φύσης και της ζωής περνούν μέσα από τα βιβλία, είναι Ψυχές, Ιδέες, Κόσμος ολόκερος.

Το ποίημα είναι γραμμένο σε δεκαπεντασύλλαβο στίχο με ομοιοκαταληξία και στικουργική που θυμίζει το δημοτικό τραγούδι. Η γλώσσα του είναι η πλούσια δημοτική με τη γλωσσολαστική δύναμη του Παλαμά. Ο λυρικός τόνος είναι διάχυτος σ' όλο το ποίημα. Το ποίημα μπορεί να απαγγελθεί στη **Γιορτή των Τριών Ιεραρχών** που είναι και **Γιορτή των Γραμμάτων**. Ή ακόμη στην **Παγκόσμια Ημέρα του Βιβλίου**, εφόσον πραγματοποιηθεί σχετική εκδήλωση στο σχολείο μας.

Στην απαγγελία μας θα πρέπει να διακρίνεται καλά το ερώτημα στο τέλος κάθε στίχου ή δίστιχου. Ακόμα πρέπει να τονίζονται τα ουσιαστικά – κατηγορούμενα με τα οποία παρομοιάζονται τα βιβλία («φύσης», «πνοές», «σεισμοί», «φωτιές...»). Το τελευταίο δίστιχο που κλείνει το ποίημα ας ακουστεί μετά από μια μικρή παύση.

Εδώ Πολυτεχνείο

Γιώργη Σαράντη

Στο συλλογικό τόμο (1984). *Αντιφασιστικά '67 - 74*, Αθήνα, εκδ. Γραμμή

Τρεις νύκτες καίγανε οι φωτιές
 την τελευταία ακούστηκαν καμπάνες
 Κάπου αλλού θα παίζεται η ζωή μας σκέφτηκα
 και τότε τον είδα
     λαμπαδιασμένο απ' τις ζητοκραυγές
 να τρέχει προς το θάνατο
 Αλέξανδρε του φώναξα
     Αλέξανδρε
 κι ύστερα πιο σπαρακτικά Αλεξανδρέεε,
 πάλι και πάλι
 Καθώς έσκυφα να τον σηκώσω απ' την ασφαλτό
 δε βρήκα παρά στάχτη
 Σ' όλους τους δρόμους
 οι στρατιώτες πυροβολούσαν το φόβο τους

«Εδώ Πολυτεχνείο»

Φώτου Γιοφύλη

Γιοφύλης, Φ., (1984). *Αντιφασιστικά 67-74*, Αθήνα, εκδ. Γραμμή

Στον άγιον ήχο της φωνής: «Εδώ Πολυτεχνείο!...»
 στο κάλεσμα της νιότης μας, που φέρνει προς το φως
 άστραψε σ' όλες τις ψυχές τ' άφθαστο μεγαλείο
 της Λευτεριάς και ξέσπασε κάθε καημός κρυφός!
 Τ' αιράνταχτα τα στήθια σας, παιδιά, γνήκων κάστρα
 και πάλαιψαν σκληρά κι ορθά με τανκς και με πιστόλια
 σαν η ψυχή σας έφερε στον ουρανό και στ' άστρα
 το θρίαμβο της Λευτεριάς, μες σε βροχή από βόλια.
 Στα παλγκάρια που ' πεσαν στην άνιση την πάλη
 δόξα τούς πρέπει και τιμή μες σε χιλιάδες χρόνια!
 Μο και σε σας που ζήσατε, για να χαρήτε πάλι
 ολάκαιρη τη Λευτεριά, την πάμφωτη κι αιώνια!...

Οι Τέσσερις Εποχές

Στέλιου Σπεράντζα

Κοκκίνης, Σπ., (1980). *Σχολική Παιπτική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 274

Είμ' Άνοιξη. Και να,
της χαράς τα τραγούδια.
Τους κάμπους, τα βουνά
τα κεντά με λουλουδία.
Και φέρνω τα πουλιά
να χτίσουνε φωλιά.
Καλοκαιριά είμ' εγώ,
Σας χαρίζω σιτάρι.
Το ροζάκι τρυγιά,
που το λες κέκριμπάρι!
Παιδιά, στη κλωροσιά
χαρείτε τη δροσιά.
Φθινόπωρο είμ' εγώ,
Να κι ο τρύγος τελειώνει.
Συννέφισμα γοργό.
Στο καλό, χειλιδόνι.
Σας φέρνω εγώ ξανά
το γέρο καστανά.
Εγώ 'μαι η χειμωνιά,
φωτιές σκορπά η γωνιά
κι η γιαγιά παραμύθια.
Χριστούγεννα, γιορτές
σας φέρνω γελαστές.

Τραγούδι στον ήλιο

Μελισσοάνθης

Αποστολίδης, Ρ., (1970). *Ανθολογία Νεοελληνικής Ποίησης*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. «Τα Νέα Ελληνικά», σ. 770

Μέσα στο φως σου γίνομαι πουλί
και τραγουδώ όλη μέρα σαν το σπινο
μιας πιεταλούδας παίρνω τα φτερά
τα θεία κι ολόασπρα σαν το κρίνο!
Σφαλώ τα βλέφαρά μου-εντός μου φως!
Τ' ανοίγω-φως παντού όλο φως τριγύρα!
Και λέω: Ήλιε, τι θάνατος λαμπρός
μες σε μια τέτοια θεία φωτοπλημμύρα!

Άνοιξη

Σοφίας Μαυροειδή-Παπαδάκη

Αποστολίδης Ρ., (1970). *Ανθολογία Νεοελληνικής Ποίησης*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. «Τα Νέα Ελληνικά», σ. 757

Ανήσυχμα μα ωραίο το ξυπνημά μου
η κάμαρά μου μύρα έχει γιομιάσει
και γύρω μου νιογέννητη όλη η φύση
καμογελάει στην έκθαμβη ματιά μου.
Λαχτάρες ανεξήγητες βαθιά μου
σθώρητο ένα χέρι έχει ξυπνήσει
μια προσμονή καινούργια, ένα μεθύσι,
μια γλύκα κι ένας πόνος στην καρδιά μου!
Ξεκλονοντας παντού τα θεία σου κάλλη,
με πεθυμίες και μύρα φορτωμένη,
Άνοιξη ξεπλανεύτρα, τι ήρθες πάλι
με νοσταλγίες τον κόσμο να γιομιάσεις,
στην έρμη μου καρδιά την προδομένη
τη γλύκα της αγαπής να θυμιάσεις

Ειρήνη

Γιάννη Ρίτσου

Αποστολίδης, ό. π. τ. Γ', σ. 1218

Ειρήνη είναι η μυρωδιά του φαγητού το βρά-
δυ,
τότε που το σταμάτημα του αυτοκινήτου στο
δρόμο δεν είναι φόβος,
τότε που το άνοιγμα στην πόρτα σημαίνει φί-
λος,
και το άνοιγμα του παραθύρου, κάθε ώρα, ση-
μαίνει ουρανός.

Ειρήνη είναι ένα ποτήρι ζεστό γάλα κ' ένα βι-
βλίο μπροστά στο παιδί που ξυπνάει
τότε που ένα τραγούδι από το κατώφλι τη νύ-
χτα
είναι τ' αλφαβητάρι της καλοσύνης στα γόνα-
τα της αυγής
τότε που ο θάνατος πίνει λίγο τόπο στην καρ-
διά...

Δώστε τα χέρια, αδέρφια μου - αυτό 'ναι Ειρή-
νη!...

Πίνδος

Στέλιου Σπεράντζα

Κοκκίνης Σπ., (1980). *Σχολική Ποιητική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 31

Των προγόνων βλαστοί, μ' ασταλένια κορμιά
του πολέμου περνώντας τη φρίκη,
της καρδιάς μας τη φλόγα τη φέραμε μια,
ως εκεί, που μας πρόσμενε η Νίκη.

Με τη λόγχη χαράξαμε αδρό στα βουνά
τ' όνομά μας - γαλάζιο λουλουδί -
να το πάρει ως τα πέρατα ο θρύλος ξανά,
στους λαούς να το κάνει τραγούδι.

Προσταγή στη φυλή μας, σαν νόμος βαριά,
το παλιό ν' αναστήσουμε θαύμα.

Να' ναι αιώνια σε τούτη τη γη η Λευτεριά,
κάποιος μοίρας ορίζει το τόμα.

Μάνα Ελλάδα, δική σου μια σάλπιγγα ηχεί
λες ακόμα στις Πίνδου μια κόχη,
στους λαούς να θυμίζει γεμάτο ψυχή
το τρανό που ξεστόμισες ΟΧΙ.

Η Μητέρα

Γεώργιου Βιζυηνού

Καστανιώτης Θ., - Νιάρχος Θ., (1998). *Τα ωραιότερα ποιήματα για τη μάνα*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη (β' έκδοση), σσ. 22-23

Πώς να πειράξω τη μητέρα
να κάμω εγώ να λυπηθεί
που όλη νύκτα κι όλη μέρα
για το καλό μου προσπαθεί;
Πώς ν' αρνηθώ ή ν' αναβάλλω
ό,τι ορίζει κι απαιτεί,
αφού στη γη δεν έχω άλλο
κανένα φίλο σαν αυτή
Αυτή στα στήθη τα γλυκά της
με είχε βρέφος σπαλό,
με κάθιζε στα γόνατά της
και μ' έμαθε να ομιλώ

Η ελιά

Κωστή Παλαμά

Κοκκίνης Σπ., ό. π. σ. 275

Είμαι του ήλιου η θυγατέρα
η πιο απ' όλες καιδευτή.
Χρόνια η αγάπη του πατέρα
σ' αυτό τον κόσμο με κρατεί.
Όσο να γύρω νεκρωμένη,
αυτόν το μάτι μου ζητεί

Είμ' η ελιά η τιμημένη [...]

Όπου κι αν λάχω κατοικία,
δε μ' απολείπουν οι καρποί
ως τα βαθιά μου γηρατιά
δε βρίσκω στη δουλειά ντροπή
μ' έχει ο Θεός ευλογημένη
κι είμαι γεμάτη προκοπή

Είμ' η ελιά η τιμημένη.

Φρίκη, ερημιά, νερό, σκοτάδι
τη γη εθάψαν μια φορά
πρόσινη αυγή με φέρνει πρώτη
στο Νιώ η περισσότερά
όλης της γης είκα γραμμένη
την εμορφάδα και την χαρά.

Είμ' η ελιά η τιμημένη.

Εδώ στον ίσκιό μου από κάτω
ήρθ' ο Χριστός ν' αναπαυθεί
κι ακούστηκε η γλυκιά λαλιά του
λίγο προτού να σταυρωθεί
το δάκρυ του, δροσιά αγιασμένη
έχει στη ρίζα μου κυθεί

Είμ' η ελιά η τιμημένη.

Γεροπλάτανος

Αλ. Φωτιάδης

Κοκκίνης, Σπ., (1980). *Σχολική Ποιητική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 264

Βάσταξε, νιε, τ' αξίει σου, γιατί αν δεν έχω στόμα,
 όμως να ζήσω επιθυμώ στο αγαπημένο χώμα.
 Θέλω δύο λόγια να σου πω, σταμάτα μη χτυπάς.
 Και πρώτα πρώτα σ' εύχομαι στα χρόνια μου να πας,
 όσα τα μάτια μου είδαν και συ να τα περάσεις
 και σαν κι εμέ στον τόπο σου να ζήσεις να γεράσεις
 εγώ ποτέ δεν γύρεψα κακό για να σου κάνω
 και από το χέρι σου, το βλέπω, θ' αποθάνω.
 Τ' ακονισμένο σίδερο σκληρά σαν κατεβάζεις
 κι αν δε μιλώ μην το θαρρείς πως δεν μπορώ, συνέχεια με σφάζεις
 όσα καλά και αν σ' έκανα, συ τα 'χεις ξεχασμένα
 πόσες φορές το πλιόκαμα σε χρόνια περασμένα
 και εσύ και όλοι σου οι πρόγονοι δεν ήρθατε από κάτω
 και εγώ πάντα τον ίσκιο μου τον άπλωσα δροσάτο.
 Πόσες φορές...επόνεσα, μην με χτυπάς, σταμάτα!
 Πόσες φορές δεν έδειξα στον ξενικό τη στράτα,
 και το πουλάκι φεύγοντας τον άνεμο τρεχάτο
 ξαλαγισμένο κρύφτηκε στα φύλλα μου από κάτω.
 χτυπάς και το κορμάκι μου βαστά από μια μεριά
 απ' το χειμώνα εγλίτωσα κι από την κακοκαιριά.
 Μ' αλίμονο απ' το χέρι σου τ' αγαπημένο ωστόσο
 η μοίρα μου το 'γραψε ποτέ να μη γλιτώσω.
 Μα κείνος με το σίδερο το χτύπησε στο κέντρο
 κι έπεσε τρίζοντας τρανά τ' αντρειωμένο δέντρο.

Πρώτη μέρα στο σχολείο

Τέλλου Άγρα

Γιαννόπουλος, Θ., (XX). *Νεότερη Σχολική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Τεγόπουλος - Νίκας, σ. 461

Τόση βιάση και σπουδή
 Για πού πας, καλό παιδί;
 Κίνησες νωρίς-νωρίς
 και τρεχάτος προχωρείς.
 Στάσου δα να διασκεδάσεις
 με τις ομορφιές της πλάσης
 Κόψε απ' τα περιβόλια πάλι
 του χιονώρου το κάλλι!
 Να σταθώ; Δεν ευκαιρώ,
 γιατί πάω στο φτερό.
 Και πού πάω; Να στο πω;
 στο σχολείο μου π' αγαπώ!
 Άνοιξε για πρώτη μέρα.
 Βλέπεις τα παιδιά εκεί πέρα;

Έχουν μόνο τους ταιριάξει
 χωριστά κάθε μια τάξη.
 Είσαι, βλέπω μαθητής.
 Μα στον ώμο τι κρατείς
 που με την ματιά την πρώτη
 σ' έκαμα για στρατιώτη;
 Είναι τ' άρματα μου αυτά,
 τ' ακριβά, τ' αγαπητά
 Το κονδύλι μου κ' η πλάκα,
 το βιβλίο μου στη σάκα.
 Κι έλα πια, να σε χαρώ,
 με ρωτάς - κι αργοπορώ.....
 Είν' η ώρα περασμένη,
 άκου, ο κώδικας σημαίνει.

Στο παιδί μου

Μανόλη Αναγνωστάκη

Αναγνωστάκης Μ., (1975). *Τα Ποιήματα*,
Αθήνα, εκδ. Πλειάς, σ. 142

Στο παιδί μου δεν άρεσαν ποτέ τα παρα-
μύθια

Και του μιλούσανε για Δράκους και για το
πιστό σκυλί

Για τα ταξίδια της Πεντάμορφης και για τον
άγριο λύκο

Μα στο παιδί δεν άρεσαν ποτέ τα παρα-
μύθια

Τώρα τα βράδια, κάθεται και του μιλώ

Λέω το σκύλο σκύλο, το λύκο λύκο, το σκο-
τάδι σκοτάδι,

Του δείχνω με το χέρι τους κακούς, του μα-
θαίνω

Ονόματα σαν προσευχές, του τραγουδώ
τους νεκρούς μας.

Α, φτάνει πια ! Πρέπει να λέμε την αλήθεια
στα παιδιά.

Όσο μπορείς

Κωνσταντίνου Καβάφη

Καβάφης Κ., (1933). *Άπαντα Ι, Ποιήματα Α*,
Αθήνα, εκδ. Ίκαρος, σ. 25

Κι αν δεν μπορείς να κάμεις την ζωή σου όπως
τη θέλεις,

τούτο προσπάθησε τουλάχιστον

όσο μπορείς, μην την εξευτελίζεις

μες στην πολλή συνάφεια του κόσμου,

μες στες πολλές κινήσεις κι ομιλίες.

Μην την εξευτελίζεις παίνοντας την,

γυρίζοντας συχνά κι εκθέτοντάς την

στις σχέσεων και των συναναστροφών

την καθημερινή απονοσία,

ώσπου να γίνει σα μια ξένη φορτική.

Πρωτοχρονιά

Χάρη Σακελλαρίου

Κοκκίνης Σπ., (1980). *Σχολική Παιχνίκη Ανθολογία*,
Αθήνα, εκδ. Έστιας, σ. 90

Μέσ' τα χιόνια, μέσ' τα κρύα
φτάνει από την Καισαρεία
ο Αι-Βασίλης κουρασμένος
και με δώρα φορτωμένος
Και χαρίζει στα παιδάκια
κίλια μύρια παιχνιδάκια,
κάποιου ανείρου τη μαγεία
τη χαρά, την ευτυχία.

Δώρα στο έλατο κρεμάει,
δώρα στη γωνιά ακουμπάει
κι άλλα δώρα αφήνει πάλι
κάτω από το προσκεφάλι.

Να, το δέντρο χιονισμένο
και με δώρα φορτωμένο.
Πάρετ' όλοι απ' τα καλά του
τα παιχνίδια τα πολλά του.
Πάρτε τόπια και μπαλόνια
απ' τα χιονισμένα κλώνια,
πάρτε κούκλες κι αραπάκια
και σφυρίχτρες και τρενάκια.
Ο Αι-Βασίλης σας τα δίνει
με χαρά και αλοσύνη,
να 'ναι ο χρόνος που προβάλλει
τρισετυχημένος πάλι.

Πάνω σ' ένα ξένο στίχο (απόσπασμα)

Γιώργου Σεφέρη

Σεφέρης Γ., (1972, 74). «Τετράδιο Γυμνασμάτων», *Ποιήματα*,
Αθήνα, εκδ. Ίκαρος, σ. 87-88

Και παρουσιάζεται μπροστά μου, πάλι και πάλι, το φάντασμα
του Οδυσσέα, με μάτια κοκκινισμένα από του
κυμάτου την αρμύρα

κι από το μετωπμένο πόθο να ξαναδεί τον καπνό που
βγαίνει από τη ζεστασιά του σπιτιού του και το σκυλί
του που γέρασε προσμένοντας στη θύρα.

Στέκεται μεγάλος, ψιθυρίζοντας ανάμεσα στ' ασηπιαμένα
του γένια, λόγια της γλώσσας μας, όπως τη μιλούσαν
πριν τρεις χιλιάδες χρόνια.

Απλώνει μια παλάμη ραζισμένη από τα σκοινιά και το
δοιάκι, με δέρμα δουλεμένο από το ξεροβόρι από την
κάψα κι από τα χιόνια.

Θα 'λεγες πως θέλει να διώξει τον υπεράνθρωπο Κύκλωπα
που βλέπει μ' ένα μάτι, τις Σειρήνες που σαν τις
ακούσεις ξεχνάς, τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη απ'
ανάμεσό μας

τόσα περίπλοκα τέρατα, που δε μας αφήνουν να στοχαστούμε
πως ήταν κι αυτός ένας άνθρωπος που πάλεψε
μέσα στον κόσμο με την ψυχή και με το σώμα.

Είναι ο μεγάλος Οδυσσέας εκείνος που είπε να γίνει το
ξύλινο άλογο και οι Αχαιοί κερδίσανε την Τροία.

Φαντάζομαι πως έρχεται να μ' αρμυρέψει πως να φτιαξω
κι εγώ ένα ξύλινο άλογο για να κερδίσω τη δική μου Τροία.

Άγιε Βασίλη

Μιχαήλ Στασινόπουλου

Κοκκίνης, Σπ., (1980).

Σχολική Παιπτική Ανθολογία,
Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 89

Άγιε Βασίλη, Άγιε Βασίλη,
βιάσου να 'ρθεις, σε καρτερώ
και τ' όνομά σου έχω στα χείλη
και στ' όνειρό μου σε θωρώ.
Βλέπω βουνά, άσπρα, χιονισμένα
και δάση μ' άσπρα τα κλαδιά
και μονακό βλέπω και σένα
να περπατάς μέσ' το βροιά.
Περνάς ακούρατος στο χιόνι
από πατρίδες μακρινές
και τ' αργό βήμα σου τυπώνει
μακριά σειρά πατημασιές.
Κι όταν στην πόλη θα 'χεις φτάσει,
θα 'ναι μια νύχτα σκοτεινή,
τα μάτια θα 'χει ύπνος σκεπάσει
και δεν θ' ακούγεται φωνή.
Μα εγώ μοναχός θα 'χω μείνει
τους κτύπους να παραφυλώ
κι όταν θ' ακούσω στη γαλήνη
το βήμα σου το σιγαλό,
θ' ανοίξω να καλωσορίσεις
μέσ' τη σιωπή μας τη φτωχή,
τα δώρα σου να μας χαρίσεις
και τη γλυκιά σου την ευχή.
Άγιε Βασίλη, Άγιε Βασίλη,
βιάσου να 'ρθεις, σε καρτερώ
και τ' όνομά σου έχω στα χείλη
και στ' όνειρό μου σε θωρώ!

Η νύχτα της Γεννήσεως

Γεωργίου Δροσίνη

Κοκκίνης, Σπ., (1980).

Σχολική Παιπτική Ανθολογία,
Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 70-71

Την άγια νύχτα τη χριστουγεννιάτικη
λυγούν τα πόδια
και προσκυνούν γονατιστά τη φάτνη τους,
τ' άδοξα βόδια.
Κι ο ζευγολάτης ξάγρυπνος θωρώντας το
σταυροκοπιέται,
και λέει με πίστη απ' της ψυχής τ' απόβαθα
Χριστός γεννιέται.
Την άγια νύχτα τη χριστουγεννιάτικη
κάποιοι ποιμένες
ξυπνούν από φωνές ύμνων μεσούρανες
στη γη σταλμένες.
Κι ακούοντας τα «ωσαννά» απ' αγγέλων
στόματα
στο σκόρπιο αέρα,
τα διαλαλούν σε χειμαδιά λιοφώτιστα
με τη φλογέρα.
Την άγια νύχτα τη χριστουγεννιάτικη
- ποιος δεν το ξέρει -
των Μάγων κάθε χρόνο το μεσάνυχτα
λάμπει το αστέρι,
Κι όποιος το βρίσκει μέσ' στ' άλλα αστέρια
ανάμεσα
και δεν το χάσει
σε μια άλλη Βηθλεέμ ακολουθώντας το
μπορεί να φτάσει.

Το θέατρο στο σχολείο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέατρο στο σχολείο αποτελεί μια δυναμική μορφή τέχνης, αφού προσφέρει διέξοδο στη δημιουργική έκφραση του παιδιού.

Το παιδί μέσα από τις θεατρικές πρακτικές καλλιεργεί τις φυσικές, διανοητικές και ψυχικές του ικανότητες. Με τη δύναμη της φαντασίας και την ελευθερία των συναισθημάτων φθάνει να κατασκευάσει το δικό του κόσμο μεταμορφώνοντας το πραγματικό σε μαγικό. Ακόμη μαθαίνει να σέβεται τους κανόνες της ομάδας, να συνθέτει μέσα από το διάλογο.

Στις πολιτιστικές εκδηλώσεις το θέατρο, είτε ως παράσταση θεατρικού έργου είτε ως δραματοποίηση αφηγηματικού κειμένου, μπορεί να διεκδικήσει την αυτονομία του. Η

θεατρική παράσταση θεωρείται

το αποκορύφωμα μιας σύνθετης και πολύπλευρης ομαδικής δουλειάς, που εμπλέκει διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα και τέχνες. Το κάθε παιδί βρίσκει τη θέση του και το ρόλο του, όχι μόνο στη σκηνή αλλά και στο εργαστήρι γραφής (αν πρόκειται για δραματοποίηση κειμένου) ή στη σκηνική κάλυψη του έργου (κατασκευή σκηνικού, κοστούμιων, αντικειμένων, σύνθεση / εκτέλεση μουσικής ή ηχητική κάλυψη, κείμενος φωτισμού) ή τέλος στον προγραμματισμό της παράστασης.

Το θέατρο μπορεί ακόμη να αποτελέσει μέρος ενός ευρύτερου συνόλου καλλιτεχνικών δημιουργιών, πλαισιώνοντας την εκδήλωση με διαφορετικές μορφές:

- ως **θεατρικός αυτοσχεδιασμός**
- ως **θεατρική εικόνα**
- ως **θεατρικό δράμα**
- ως **δραματοποιημένη ιστορία**
- ως **σκετς**
- ως **θεατρική σκηνή**
- ως **θεατρικό αναλόγιο**
- ως **χάπενινγκ**

Η θεατρική δημιουργία θα συνδεθεί θεματολογικά με την πολιτιστική εκδήλωση ή γιορτή. Οστόσο ο χαρακτήρας του θεάτρου (συλλογική παρουσίαση έργου) παρουσιάζει μια διαχρονικότητα και διαθεματικότητα, που επιτρέπουν τη χρησιμοποίησή του σε όλες σχεδόν τις εκδηλώσεις.

ΑΥΤΟ- ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Ο αυτοσχεδιασμός είναι ελεύθερη δράση, με κίνηση ή λόγο, που εκτελείται αυθόρμητα από το μαθητή με αφορμή ένα ερέθισμα. Στηρίζεται άλλοτε σε μια μικρή ιστορία, άλλοτε σε ένα θέμα, μια εικόνα, ένα αντικείμενο ή μια λέξη.

Ο αυτοσχεδιασμός αποτελεί ένα μικρό «έργο» με αρχή, μέση (ανάπτυξη) και τέλος (λύση).

Τα απαραίτητα στοιχεία της δράσης είναι οι προτεινόμενες συνθήκες και οι συμπαίκτες μας.

Μπορεί να γίνουν προτάσεις αυτοσχεδιασμών για όλες σχεδόν τις εκδηλώσεις. Είτε προετοιμάζοντας ένα λογοτεχνικό κείμενο (δραστηριότητες προετοιμασίας στο: Η σταχομαζώχτρα) είτε μια θεατρική παράσταση (Τα γουρουνγκια κουμπαραδες). Ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να αποτελέσει αυτόνομο θεατρικό είδος σε μια εκδήλωση. Παραθέτουμε ενδεικτικά παραδείγματα παρακάτω.

«Το ταξίδι»

Πρόσωπα	7: Οδυσσέας - 6 Σύντροφοι - (προαιρετικά Ποσειδώνας)
Αντικείμενα	Χαρτόκουτες, σχονιά, λευκό ύφασμα / πανί, ενδυματολογικά στοιχεία, CD μουσικής
Διάρκεια	15 λεπτά

Η δραστηριότητα ξεκινάει με αναφορά στο ταξίδι του Οδυσσέα.

Τα παιδιά πρώτα κατασκευάζουν το σκηνικό της δράσης, το καράβι, χρησιμοποιώντας χαρτόκουτες ή άλλα υλικά. Στη συνέχεια, αναλαμβάνουν ρόλους και αυτοσχεδιάζουν πάνω στο ταξίδι με κίνηση, ήχο, φωνή, λόγο.

Χώρος: Θάλασσα

Το Δημοτικό Σχολείο Αργυρούπολης

Δράση

Τα παιδιά παίρνουν θέση στο αυτοσχέδιο καράβι. Τα έξι καθόνται σε δύο σειρές αντικριστά και αρχίζουν να μιμούνται τις κινήσεις κωπηλασίας. Το παιδί - Οδυσσεύς στέκεται όρθιο στο μπροστινό μέρος του καραβιού προσέχοντας την πορεία του και δίνοντας πού και πού οδηγίες.

Αφού δοθεί η εικόνα του ταξιδιού, μπορεί το λογοτεχνικό κείμενο «Αργοναυτής» να συνοδεύσει τον αυτοσχεδιασμό. Ένας μαθητής (που θα το έχει ήδη διαβάσει) το αφηγείται αργά-αργά ή απλά προφέρει μερικές λέξεις του απ' το ταξίδι.

Πηγές

Μυριβίλλης, Στρ. (1990). *Αργοναυτής*, Αθήνα, εκδ. Εστία.

Ιγνατιάδης Γ., Κακουλίδης Λ., Χαλαραμπιδής Απ., (εκδ. Ε΄ 2003). *Ομήρου Οδύσσεια*, Α΄ Γυμνασίου, μετάφρ. Δ. Μαρκωνίτη, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων

«Η Ελληνική Σημαία»

Πρόσωπα	(Όλη η τάξη) Κλέφτες - Αρματολοί - Στεριανοί - Νησιώτες - Τρία πρόσωπα προεδρείου
Αντικείμενα	Σημαίες, ενδυματολογικά στοιχεία, τραπέζι, καρέκλες, πάγκοι
Διάρκεια	10 λεπτά

Οι μαθητές, με αφορμή την έρευνά τους από τις ιστορικές πηγές και σχετική συζήτηση, αυτοσχεδιάζουν πάνω στην απόφαση των Ελλήνων του 1821 για τη σημαία του ελληνικού έθνους.

Χωρίζονται σε διάφορες ομάδες: ομάδα κλεφτών - ομάδα αρματολών - ομάδα νησιωτών - ομάδα στεριανών. Όλες οι ομάδες συνεδριάζουν για τη σημαία του ελληνικού έθνους. Τρία παιδιά καθόνται μπροστά σε ένα τραπέζι και συντονίζουν τη συνεδρίαση. Κάθε ομάδα υποστηρίζει τη σημαία της με επιχειρήματα.

Στο τέλος οι ομάδες ψηφίζουν και αποδέχονται τη σημερινή σημαία με μπλε σταυρό στη μέση.

Πηγές

Ιστορικά κείμενα: Ιστορία ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού, Συλλογικός τόμος, (1975). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, 18΄ τόμος, Εκδοτική Αθηνών, σσ. 8-536.

Λογοτεχνία: *Η Σημαία μας*, ποίημα Ι. Πολέμη

«Απειλούμενα είδη - Η παγίδα»

Πρόσωπα	12: Δύο Κυνηγοί - Καφέ Αρκούδες (Μαμά και δυο αρκουδάκια) - Δύο Τσακάλια - Ένας λύκος, Μάγος των ζώων - Ο Βασιλιάς των Ζώων, το Λιοντάρι - Δύο Πουλιά - Ο Κόρακας (προδότης)
Αντικείμενα	Αποκόμματα εφημερίδων, φωτογραφίες, φτερά πουλιών, φύλλα δέντρων, χαρτόνια σε διάφορα χρώματα, ψαλίδι, κόλλα, λαστικάκια για κατασκευή μάσκας ζώου, κομμάτια ύφασμα σε καφέ, γαλάζιο, μαύρο κ.ά. για ενδυματολογική χρήση
Διάρκεια	15 λεπτά

Μετά από προετοιμασία με την κατάλληλη συζήτηση για τα **απειλούμενα είδη**, οι μαθητές προχωρούν στον αυτοσχεδιασμό. Παρουσιάζουν ένα θέμα από το δάσος. Απειλούμενο ζώο είναι η καφέ Αρκούδα.

Στη διερεύνηση του κάθε ρόλου μελετάται η συμπεριφορά και τα χαρακτηριστικά του αντίστοιχου ζώου: πώς περπατά η Αρκούδα (με μεγάλα, αργά πατήματα το ένα πίσω απ' το άλλο), πώς κοιτάζει, ποια η στάση του σώματός της ή πώς συμπεριφέρεται το Λιοντάρι, πώς βρυχάται, πώς αντιδράνε τα άλλα ζώα μπροστά του, ή ακόμα πώς πετά ο Κόρακας.

Χώρος: Δάσος

Στο δάσος επικρατεί μεγάλη ανησυχία. Στη συνέλευση των Ζώων ο Μάγος, ένας γερο-λύκος, προφητεύει ότι μια μεγάλη ομάδα κυνηγών θα στήσει παγίδες στα ζώα και στα πουλιά. Ο Βασιλιάς των Ζώων, το Λιοντάρι, αδύναμος και λυπημένος για την τύχη των ζώων, δεν καταλαβαίνει πώς οι άνθρωποι μπορεί να είναι τόσο ανόητοι, ώστε να κυνηγήσουν τα ζώα και τα πουλιά που προστατεύουν το δάσος. Συμβουλεύει τα ζώα να βρουν μια καλή κρυψώνα. Ανάμεσα στα πουλιά όμως υπάρχει ένας προδότης, ο Κόρακας που πάει στους Κυνηγούς και μαρτυρά την κρυψώνα της Αρκούδας.

Η Αρκούδα πηγαίνει στην κρυψώνα της και περιμένει να πέσει το σκοτάδι. Βγαίνει και ψάχνει τροφή για τα δυο μικρά της.

Ο Κυνηγός όμως, που γνωρίζει την κρυψώνα της, παραμονεύει με απλωμένο ένα μεγάλο κοντρό δίχτυ. Μόλις βλέπει την Αρκούδα, της ρίχνει το δίχτυ και την αιχμαλωτίζει στην παγίδα του.

Πηγές

Ροντάρι, Τζάνι, *Ο χορός της Αρκούδας*, (1980). *Παραμύθια σαν πλατύ χαμόγελο*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος.

Τσου σεν Πάι, *Ο σκαντζόχοιρος* (Ποίημα από την Κίνα, 9ος π. Χ. αι.), *Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού*, σ. 29

Γ. Μπόντη, *Ο ασπένιος δρόμος*, *Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού*, σ. 30

Ηλ. Βενέζη, *Η Χιονάτη της Πάρνηθας*, *Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού*, σ. 37

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΔΡΩΜΕΝΟ

Μορφή σύντομης θεατρικής έκφρασης, που αναπαριστά δράσεις με τυποποιημένο - τελετουργικό χαρακτήρα. Μπορεί να πραγματοποιηθεί στην τάξη ή αυτόνομα σε μια εκδήλωση. Περιέχει μηνύματα παιδαγωγικού χαρακτήρα.

«Το ποδαρικό»

Πρόσωπα

4: Νοικοκύρης - Νοικοκυρά - δύο παιδιά (κοριτσάκια)

Σκηνές

2

Σκηνικά

Εκκλησία, είσοδος σπιτιού

Διάρκεια

7 λεπτά

Χρόνος προετοιμασίας

4 διδακτικές ώρες

Αντικείμενα σκηνής

Ρόδι, κουδούνι

Σκηνή στην εκκλησία

Όλη η οικογένεια ντυμένη με τα καλά της πάει στην εκκλησία να παρακολουθήσει τη λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου. Ο νοικοκύρης κρατάει στην τσέπη του ένα ρόδι.

Ο χώρος της εκκλησίας μπορεί να αποδοθεί απλά με μια **πιογραφημένη λειτουργία** που θα ακουγεται δυνατά, ενώ η οικογένεια παρακολουθεί με κατάνυξη.

Σκηνή στην είσοδο του σπιτιού

Η οικογένεια φθάνει έξω από την πόρτα του σπιτιού. Ο νοικοκύρης χτυπά την πόρτα να του ανοίξουν (η ψυχοκόρη ή η γιαγιά). Μόλις ανοίγει η πόρτα, βγάζει από την τσέπη του το ρόδι και μπαίνει με το δεξί πόδι στο σπίτι για να κάνει το καλό ποδαρικό. Ακριβώς στην είσοδο του σπιτιού πετά με δύναμη το ρόδι για να σπάσει και να πεταχτούν έξω οι κόκκοι του, ενώ ταυτόχρονα εύχεται «με υγεία και χαρά, όσες ρώγες έχει το ρόδι, τόσα χρήματα να έχει η τσέπη μας όλη τη χρονιά».

Στη σκηνή θα ακουστεί το κουδούνι και θα εμφανισθεί η οικογένεια που μπαίνει στο σπίτι. Με την είσοδό του ο νοικοκύρης με το ρόδι στο χέρι θα το σπάσει πίσω από την πόρτα - είσοδο και θα δοθούν οι παραπάνω ευχές. Καλό θα ήταν να υπάρχει μια κατασκευή **πόρτας** (ένα ζωγραφιστό τελάρο) που θα αποτελέσει το βασικό σκηνικό αντικείμενο (συμβολίζει το σπίτι και το ποδαρικό).

«Το Χριστόψωμο»

Πρόσωπα	4: Πατέρας - Μητέρα - δύο παιδιά (αγόρι-κορίτσι)
Σκηνές	3
Σκηνικά	Κουζίνα, τραπέζα, τζάκι
Διάρκεια	10 λεπτά
Χρόνος προετοιμασίας	6 διδακτικές ώρες
Αντικείμενα σκηνής	Σκάφη, υλικά για χριστόψωμο, καρύδια, αμύγδαλα, σκέυη φαγητού

- Η νοικοκυρά ζυμώνει στη σκάφη για να φτιάξει το χριστόψωμο. Τα παιδιά της τη βοηθούν, φέρνουν τα υλικά.
- Η νοικοκυρά βγάζει το ζυμάρι, κόβει ένα μικρό κομμάτι και το κολλά στο κέντρο σε σχήμα σταυρού. Λέει μια ευχή για την καρποφορία της γης που επαναλαμβάνουν τα παιδιά.
- Τα παιδιά φέρνουν απ' την αποθήκη καρύδια και αμύγδαλα κι η νοικοκυρά στολίζει τις άκρες του χριστόψωμου. Ύστερα το βάζει στο φούρνο να ψηθεί. Ακούγονται χριστουγεννιάτικα κάλαντα: «Πρωτούγεννα...»
- Στο τραπέζι κάθεται όλη η οικογένεια: ο πατέρας ευλογεί το χριστόψωμο, το κόβει με ευλάβεια και δίνει σε όλους ένα κομμάτι. Το τρώνε.

Δραματοποίηση Κειμένου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η μετατροπή ενός αφηγηματικού κειμένου σε δραματικό. Περιλαμβάνει καθαρτήν τον εντοπισμό και την ανάλυση των δραματικών στοιχείων του κειμένου (δράση, σύγκρουση, πρόσωπα, χώρος, χρόνος) και στη συνέχεια τη σκηνοτική τους απόδοση.

ΔΡΑΜΑΤΟ-
ΠΟΙΗΣΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Τα παιδιά της κατοχής

Συνθετική δημιουργία μαθητών

Πρόσωπα

11: παιδιά, 1 δάσκαλος, 3 αντάρτες,
2 Γερμανοί

Σκηνές

Τρεις

Σκηνικά

Χαλάσματα, εξωτερικός χώρος

Διάρκεια

30 λεπτά

Χρόνος προετοιμασίας

25 διδακτικές ώρες

Αντικείμενα σκηνής

Ηλεκτρικοί φακοί, τρόφιμα

Πηγές

1. Ζέη, Άλκη, (1987), *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος
3. Μάρρα, Ειρήνη, (1996), *Το άδειο μπουκάλι*, Αθήνα, εκδ. Πατάκι
4. Σαρή, Ζωρζ, (1997), *Κόκκινη κλωστή δεμένη*, Αθήνα, εκδ. Πατάκι
5. Φωτογραφίες, εικόνες από Κατοχή

Υπόθεση

Είναι Φλεβάρης του 1943. Τέσσερα ορφανά παιδιά - ο Λευτέρης, ο Νικήτας, ο Πέτρος κι η αδελφή του η Ειρήνη - κοιμούνται στα χαλάσματα της Αθήνας. Πεινούν και κρυώνουν. Σκέφτονται να κλέψουν το μαυραγορίτη και σχεδιάζουν πώς θα το πετύχουν.

Λένε το σχέδιό τους στον κυρ Δημήτρη, τον καλό δάσκαλο, που συμφωνεί με την πρωική τους πράξη. Έτσι οι μικροί ήρωες παίρνουν από την αποθήκη του μαυραγορίτη τις κονσέρβες και γάλα κι επιστρέφουν στα χαλάσματα.

Στα χαλάσματα μαζεύονται πολλά πεινασμένα παιδιά και τρώνε ευχαριστημένα. Ξαφνικά ακούγεται μια δυνατή έκρηξη και μετά πυροβολισμοί. Είναι οι αντάρτες που ανατίναξαν τα πυρομαχικά και τους κυνηγούν οι Γερμανοί. Τα παιδιά κρύβουν τους αντάρτες και ξεγελάνε τους Γερμανούς. Οι αντάρτες ευχαριστούν τους μικρούς ήρωες και θαυμάζουν την παλικαριά τους.

Χαρακτικό Φ. Ταίτσου από το έργο
«Τα Παιδιά της Κατοχής», Π. Μουγιακάκου

ΣΚΗΝΕΣ – ΔΡΑΣΗ - ΧΩΡΟΣ

Οι μαθητές χωρίζουν την ιστορία σε σκηνικές δράσεις. Συζητάνε για τους ήρωες της ιστορίας και το χαρακτήρα τους, για το δραματικό χώρο και πώς διαμορφώνει τη συμπεριφορά των προσώπων. Παρατηρούν πώς αντιπαράτιθενται οι δυνάμεις στο δραματικό μύθο: τα παιδιά – Ελληνόπουλα της Κατοχής, μαζί τους οι αντάρτες και από την άλλη πλευρά οι Γερμανοί.

1η Σκηνή

Τα παιδιά – ήρωες της ιστορίας- καταστρώνουν σχέδιο και παίρνουν μαζί με το δάσκαλο το βράδυ τρόφιμα από την αποθήκη του μωραγορίτη.

2η Σκηνή

Το σχέδιο των παιδιών εκτελείται με επιτυχία.

3η Σκηνή

Τα παιδιά στα καλάσματα τρώνε. Ξαφνικά ακούγονται πυροβολισμοί κι έρχονται τρεις αντάρτες που τους κυνηγούν οι Γερμανοί. Τα παιδιά ξεγελάνε τους Γερμανούς και κρύβουν τους αντάρτες.

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Για να προχωρήσουν στην κατανόηση των χαρακτήρων και τη δημιουργία του θεατρικού διαλόγου / κειμένου, οι μαθητές αυτοσχεδιάζουν πάνω στις καταστάσεις της ιστορίας.

1. «Πεινάνε» και ψάχνουν κάτι να φάνε.
2. Καταστρώνουν σχέδιο για να πάρουν κρυφά μαζί με το δάσκαλο, το βράδυ, τρόφιμα από την αποθήκη του μωραγορίτη.
3. Εκτελούν το σχέδιό τους. Για κάθε παιδί ορίζεται συγκεκριμένη αποστολή.
4. Πολλά παιδιά μαζεμένα στα καλάσματα τρώνε ευτυχισμένα.
5. Ακούγονται πυροβολισμοί κι έρχονται τρεις αντάρτες που τους κυνηγούν οι Γερμανοί. Τα παιδιά ξεγελάνε τους Γερμανούς και κρύβουν τους αντάρτες.

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Μέσα απ' τους αυτοσχεδιασμούς γεννιούνται οι πρώτοι διάλογοι, τους οποίους ολοκληρώνουν οι μαθητές.

1η Σκηνή (Στα καλάσματα)

Λευτέρης: Η επιχείρηση θα γίνει αργά τη νύχτα.

Νικήτας: Ωραία, γιατί τότε ο μωραγορίτης θα κοιμάται στο σπίτι του.

Ειρήνη: Και η αποθήκη του θα είναι αψύλακτη.

Πέτρος: Θα μπορούμε από το πίσω παράθυρο, το είδα χτες, ανοίγει εύκολα.

Λευτέρης: Πέτρο, θα μου κάνεις σκαμνάκι και θα πηδήξω μέσα. Θα σας ανοίξω, θα αρπάξουμε όσα τρόφιμα μπορούμε και ...λαγός!

2η Σκηνή (Νύχτα έξω από την αποθήκη του μωραγορίτη. Τα παιδιά με το δάσκαλο προχωρούν σκυφτά)

Πέτρος: Να την, αυτή είναι η αποθήκη!

Λευτέρης: Νικήτα, πάρε το φακό και ρίξε μια ματιά μέσα.

Νικήτας: Εντάξει, κανένας...

Λευτέρης: Πάμε στο παράθυρο.

Δάσκαλος: Παιδιά, εγώ θα καθίσω εδώ στη γωνία και θα παραφυλάω.

Λευτέρης: Νικήτα, κάνε μου σκαμνάκι.

(Πηδάει μέσα και ανοίγει την πόρτα στα παιδιά που μπαίνουν με φακούς)

Ειρήνη: Πω, πω, πόσες κονσέρβες έχει εδώ μέσα ο παλιομαυραγορίτης!

Πέτρος: Φτάνουν να χορτάσουν πολλά παιδιά!

Ειρήνη: Δεν είναι άνθρωπος αυτός! Τα παιδιά πεθαίνουν στους δρόμους κι αυτός θησαυρίζει!

▶ **3η Σκηνή** (Στα χαλάσματα, τα παιδιά τρώνε και ακούγονται πυροβολισμοί)

Λευτέρης: Πάρτε φίλοι μας, φάτε να χορτάσετε!

Πέτρος: Φτάνουν για όλους μας!

Ειρήνη: Είναι απ' την αποθήκη του μαυραγορίτη.

Βασίλης: Πω, πω, κρέας με φασόλια!

Μαρία: Κοιτάξτε, γάλα! Μάνα μου!

Στέφανος: Ο ωραιότερος δείπνος της ζωής μας!

Νικήτας: ...και μάλιστα κρυφός δείπνος.

Δάσκαλος: Πώς μας κατάντησε ο πόλεμος!

(Εκρήξεις. Τα παιδιά τρομάζουν)

Ελένη: Τι γίνεται;

Δάσκαλος: Οι αντάρτες ανατίναξαν την κεντρική αποθήκη με τα πυρομαχικά.

Παιδιά: Ζήτη! Ζήτη!

Φωτεινή: Παιδιά, κοιτάξτε, τρεις άντρες έρχονται καταδώ.

Λευτέρης: Είναι αντάρτες.

(Πλησιάζουν οι τρεις αντάρτες. Τα παιδιά τους υποδέχονται με πανηγυρισμούς)

Αντώνης: Παιδιά, μας κυνηγούν οι Γερμανοί.

Γιώργης: Κάντε στην άκρη, να τρέξουμε να τους ξεφύγουμε!

Λευτέρης: Μπειτε στα χαλάσματα.

Πέτρος: Παιδιά, κρύψτε τα τρόφιμα.

Δάσκαλος: Θα παίξουμε το κρυφτό για να ξεγελάσουμε τους Γερμανούς. Εσύ, Στέφανε, κάνε πως τα φυλάς. Φωτεινή, Βασίλη, έχετε καεί. Οι υπόλοιποι κρυφτείτε.

(Οι Γερμανοί πλησιάζουν)

Γερμανός Α: Πού είναι οι αντάρτες, πού πήγαν;

Γερμανός Β: Μιλήστε, παλιόπαιδα!

Ειρήνη: Μη μας κάνετε κακό! Τους είδαμε να τρέχουν από κει...

(Οι Γερμανοί φεύγουν. Οι αντάρτες βγαίνουν από την κρυψώνα τους)

ΧΩΡΟΣ - ΣΚΗΝΙΚΟ

Το έργο επιβάλλει την ύπαρξη δύο σκηνικών. Η αλλαγή του χώρου μπορεί να γίνει με δύο ενωμένα τελάρα, όπως η ράχη ενός βιβλίου. Τα σκηνικά τα ζωγραφίζουν οι ίδιοι οι μαθητές.

Πρώτο τελάρο - χαλάσματα. Θα συμπληρωθεί με μεγάλα κομμάτια φελιζόλ, σε διαφορετικά μεγέθη, που τα ζωγραφίζουμε γκριζα, όπως οι τοίχοι των σπιτιών (έπιπλα σκηνής).

Δεύτερο τελάρο - εξωτερικός χώρος, δρομάκι από τη μια πλευρά και η αποθήκη μαυραγορίτη από την άλλη. Η αποθήκη θα έχει κουτιά με κονσέρβες και γάλα, καθώς και πιθάρια με λάδι.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Παιδιά: Ντυμένα με σκισμένα παντελόνια και τριμμένα πουλόβερ. Παπούτσια παλιά.

Δάσκαλος: Μπαλωμένο κοστούμι, κασκόλ, γυαλιά.

Αντάρτες: Χλαίνη, δίκωχο, μπότες, γένια, ντουφέκι και φυσεκλίκια. Βρώμικοι.

Γερμανοί: Γερμανική στολή και αυτόματα όπλα. Καθαροί.

ΗΧΟΣ - ΜΟΥΣΙΚΗ

Οι μαθητές αυτοσχεδιάζουν ήχους πολεμικής ατμόσφαιρας. Επιλέγουν μουσικά θέματα από το έργο του Μ. Θεοδωράκη *Κατάσταση Πολιορκίας*.

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Φακοί, χαμηλός φωτισμός από πίσω για τη νύκτα. Δυνατός φωτισμός για το δεύτερο αυτοσχεδιασμό της μέρας.

Οδηγίες

Ο δάσκαλος δίνει θέμα στα παιδιά «Τα παιδιά της Κατοχής». Οι μαθητές προχωρούν στις παρακάτω δραστηριότητες:

- Συγκεντρώνουν μικρά κειμενάκια από τον Τύπο, τη Λογοτεχνία για την κατοχή, καθώς και σχετικά σκίτσα και φωτογραφίες.
- Παρατηρούν προσεκτικά τις εικόνες, διαβάζουν τα κείμενα και συζητούν το θέμα καταγράφοντας τις πρώτες σκέψεις τους.
- Εκπονούν στην τάξη ερωτηματολόγιο, συζητούν με τους γονείς τους και κυρίως με τους παππούδες τους, που έζησαν την Κατοχή. Συγκεντρώνουν τα στοιχεία.
- Συνθέτουν μερικές σκηνές- δράσεις και κάνουν πάνω σ' αυτές αυτοσχεδιασμούς (π. χ. δυο παιδιά στο δρόμο ψάχνουν κάτι να βρουν να φάνε στα σκουπίδια...).
- Με ανάπτυξη των αυτοσχεδιασμών και συζήτηση δημιουργούν το πρώτο κείμενο με τους διαλόγους.
- Συνεργάζονται για να ετοιμάσουν την παράσταση. Μοιράζουν τους ρόλους, ξεκινάνε πρόβες. Φροντίζουν το δραματικό χώρο, το σκηνικό, τα αντικείμενα, τα κουστούμια, τη μουσική, το φωτισμό.
- Φτιάχνουν ακόμα πρόγραμμα και αφίσα της εκδήλωσης.

Ο μυλωνάς και τα καλικαντζαράκια

Λαϊκό παραμύθι, (1991), Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη

Πρόσωπα	35
Σκηνές	7
Σκηνικά	Ο μύλος, το ξέφωτο, το σπίτι του μυλωνά
Διάρκεια	30 λεπτά
Χρόνος προετοιμασίας	25 διδακτικές ώρες
Αντικείμενα σκηνής	Σούβλα, μάρσκες ζώων

Το παραμύθι

Λένε πως κάτω απ' τη γη υπάρχει ένα πελώριο δέντρο που την κρατάει, για να μην πέσει. Οι καλικάντζαροι, που όλα αναποδα τα κάνουν, έχουν βάλει σκοπό τους να το κόψουν, για να γελάνε που θα βλέπουν τη γη να γκρεμίζεται. Πασχίζουν, λοιπόν, μέρα νύχτα να το ρίξουν. Μα το δέντρο είναι μεγάλο και γερό κι αυτοί μικρούληδες και καζοί. Πότε χάνουν τα πριόνια και τα τσεκούρια τους, πότε τσακώνονται μεταξύ τους. Κι έτσι, όταν έρχονται τα Χριστούγεννα, ίσα που έχουν καταφέρει να κόψουν ένα κομμάτι.

Τότε τα παρατάνε κι ανεβαίνουν στη γη, να διασκεδάσουν πειράζοντας τους ανθρώπους. Πολλούς μαζί δεν τους πλησιάζουν, μα όποιον πετύχουν μόνο του σε καμιά ερημιά του δίνουνε και καταλαβαίνει! Μόνο τη νύχτα, βέβαια, κάνουνε τις σκανταλιές τους, γιατί το φως δεν το μπορούνε, όπως όλα τα δαιμονικά.

Και σαν τελειώσουν οι γιορτές των Χριστουγέννων και φτάσουν τα Φώτα, τότε φεύγουν και ξαναπιάνουν να πελεκάνε το δέντρο που έχει θρέψει στο μεταξύ. Έτσι γίνεται κάθε χρόνο και ποτέ τους δεν κατάφεραν οι καλικάντζαροι να το κόψουν. Κι ούτε ποτέ θα τα καταφέρουν, έτσι καζουλοί που είναι.

Ήτανε μεσάνυχτα Χριστουγέννων κι ο Δημητρός, ο μυλωνάς, αναβει τη θρακα να ψήσει το γουρουνόπουλο που ετοιμάζε από νωρίς. Γιορτινά φαί δεν το 'τρωγε κάθε μέρα. Καθόταν, λοιπόν, ευχαριστημένος και γυρίζε τη σουβλα απολαμβάνοντας την όμορφη νύχτα. Ξαφνικά, πάνω που είχε αφαιρεθεί, ένα καλικάντζαράκι βρέθηκε μ' έναν πηλο στην πόρτα του μύλου. Κοντοστούπικο, βρομερό και κρατούσε ένα κλαδί μ' ένα βατρακάκι καρφωμένο στην άκρη. Τον κοίταξε με τα κόκκινα μάτια του, έκανε άλλον έναν πηλο προς το μέρος του και του 'βγαλε τη γλώσσα. Ο Δημητρός πάγωσε απ' το φόβο του. Είχε ακούσει ιστορίες και ιστορίες γι' αυτά του διαόλου τα πλάσματα και ήξερε ότι, άμα τα θυμώσεις, μπορούν να σου κάνουν μεγάλο κακό. Έκανε, λοιπόν, σαν να μην έτρεχε τίποτα και γύρισε και του 'πε αδιάφορα:

- Α, καλώστανε.
- Α, καλώθονε κι εγώ, του αποκρίθηκε ο καλικάντζαρος που και ψευδός ήτανε και τη γλώσσα των ανθρώπων δεν την ήξερε καλά.
- Κι έβγαλε το σκουφι του και αποκλίθηκε, όπως είχε δει να κάνουν μια φορά.
- Πωθ θε λένε; ρώτησε το μυλωνά που τον κοιτάζε με την άκρη του ματιού, για να μη βλέπει το ξεκοιλιασμένο βατρακάκι.
- Πως με λένε; Ξέρω 'γω; Ο εαυτός μου ... Εαυτό μου με λένε, του απάντησε χωρίς να ξέρει τι λέει, έτσι που τα 'χε χαμένα απ' την τρομάρα.
- Εαυτόθ μου, να βουτήκθω λιγα βατρακι μου στο γουρουνοδομακι,

Και χωρίς να περιμένει απάντηση άρχισε να τριβει το βατρακάκι πάνω στο λίπος του γουρουνόπουλου.

Ο μυλωνάς κόντευε να σκάσει απ' την απδία, όπως το 'βλεπε να γλείφει με λαιμαργία το ξαντερισμένο βατρακι, μα με το φόβο που είχε δεν τολμούσε να πει τίποτα. «Ασ' το», ελεγε μέσα του, «το διαόλι. Μου βρόμισε το φαί μου, μα τουλάχιστον δε θα με πειραξει. Που θα πσει, θα φύγει, άμα κάτω πούχος...»

«Ο Ανάποδος Καλικάντζαρος», θεατρική παράσταση των 20ου και 7ου Δημοτικών σχολείων Ν. Ιωνίας (2004)

Μα ο καλικάντζαρος δεν είχε κανένα σκοπό να φύγει και ν' αφήσει τέτοια λικουδιά. Βούταγε, λοιπόν, κάθε τόσο το βατράκι στο λίπος, το 'γλειφε και, όπως ήτανε σαλιωμένο, το ξαναβούταγε. Και κάθε τόσο γύρναγε στο μυλωνά και του 'βγαζε τη γλώσσα του και του 'λεγε:

-Ωραιο γουρούνι, Εσαυτόθ μου!

Και δώστου ξανά στο γουρουνόπουλο.

Έκανε κι έκανε υπομονή ο μυλωνάς, μέχρι που του ανέβηκε το αίμα στο κεφάλι απ' την απδία και το θυμό. Αρπάζει τότε τη σουβλά και τη φέρνει στου καλικάντζαρου το κεφάλι.

Έβγαλε κάτι ουρλιαχτά το δαιμονισμένο, να σου σπκώνεται η τρίχα. Πήγε να το λυπηθεί ο Δημητρός έτσι που πόναγε, αλλά το 'χασε απ' τα μάτια του. Είχε βγει έξω τρέχοντας και τσίριζε:

-Βοήθεια, βοήθεια! Με κάρθανε, με κάρθανε!

Τρομοκρατήθηκε ο μυλωνάς. «Θα τ' ακούσουν κι οι άλλοι και θα τρέξουνε», σκέφτηκε, «και ποιός ξέρει τι θα μου κάνουν. Δε θα βγω αποδώ μέσα ζωντανός. Πρέπει να βιαστώ να φύγω!»

Πήρε, λοιπόν, τρία μεγάλα σακιά και τα φόρτωσε στο μουλάρι του. Πήρε και τη σουβλά με το γουρουνόπουλο, την έκρυψε στο ένα σακί κι αυτός κώθηκε ανάμεσα στ' άλλα δύο καλά καλά, να μη φαίνεται.

Το μουλάρι, όπως όλα τα μουλάρια, πήξε το δρόμο του γυρισμού και ξεκίνησε μόνο του για το χωριό.

Ο καλικάντζαρος στο μεταξύ είχε βρει τους άλλους και τους έλεγε με κλάματα και φωνές τι είχε πάθει. Μα μόλις τον ρωτούσανε ποιος τον έκαψε, αποκρινόταν:

-Ο Εσαυτόθ μου, ο μπαρμπα-Εσαυτόθ μου!

Γέλιο και κακό οι καλικαντζαράιοι, τους λύθηκε το άντερο να γελάνε!

-Μόνος σου κάρθες, μπαρμπα-χαζέ; τον πειράζανε.

-Μα ντιπ χαμένα τα 'χεις, βλακοκάντζαρε;

-Κι άμα κάρθες μόνος σου, τι μας νοιάζει εμάς; Άντε να ξανακαείς.

-Μ' έκαπθε ο Εσαυτόθ μου! Αχ, καλέ, μ' έκαπθε ο Εσαυτόθ μου!

Και δώστου γέλιο τα σκασμένα! Μα κάποια στιγμή το καλικαντζαράκι φώναξε μ' όση δύναμη του 'χε απομείνει:

-Θαθ λέω, μ' έκαπθε ο Εσαυτόθ μου, ο μυλωνάθ. Μου 'φερε τη θούβλα θτο κεφάλι μουουου!

Τότε καταλάβανε οι άλλοι και πάψανε να γελάνε κι οι φάτσες τους αγριέψανε τόσο, που αν τους έβλεπε άνθρωπος, θα του πάγωνε το αίμα απ' την τρομάρα.

Καβάλησε ο καθένας ό,τι ζωά βρήκε μπροστά του, άλλος με τα πόδια, άλλος με τα χέρια, άλλος πιδώνοντας και ξεκινήσανε τρεχάλα για το μύλο.

Πάνω που είχε φύγει το μουλάρι με τον Δημητρώ κρυμμένο στα σακιά, όταν φτάσανε. Μπήκανε μέσα και ψάχνανε παντού, κάλαγαν και ξηλώνανε ό,τι βρισκανε. Πουθενά ο μυλωνάς...

-Βρε, μπας κι είναι στο μουλάρι; είπε ένας κοντός και ξεκινήσανε να προλάβουνε το μουλάρι πριν φτάσει στο χωριό, γιατί μ' όλους τους χωριανούς μαζί δεν τολμάγανε να τα βάλουνε.

Το προλάβανε στα μισά του δρόμου. Ψαχουλέψανε τα σακιά με τα κοκαλιάρικα χέρια τους, μα ο μυλωνάς είχε κρυφτεί καλά και κράταγε την ανάσα του απ' το φόβο και δεν τον βρήκανε. Έ, είναι και θεόχαζα τα καλικαντζαράκια, το ξέρουμε δα αυτό, πού να τους κόψει να κοιτάζουνε ανάμεσα στα σακιά!

-Στο μύλο θα 'ναι, δεν ψάξαμε καλά, είπε ένας ψηλός.

Και δώστου πίσω στο μύλο. Φύλλο και φτερό τα κάνανε, ψάζανε ο' όλες τις γωνιές, πάνω, κάτω, στη στέγη... τίποτα.

- Στο μουλάρι είναι, δεν μπορεί! Πάμε να ξαναδούμε! ...είπε ένας μυζάρης που του 'πεφτε στο μούτρα το σκουφί.

Ξαναφτάνουν το μουλάρι, το κοιτάνε αποδώ, το κοιτάνε αποκεί, μυλωνά δε βλέπουν.

Πίσω στο μύλο και πάλι απ' την αρχή. Ξεποδαριόστηκαν να τρέχουνε όλη νύχτα και το μουλάρι κόντευε πια να φτάσει στο χωριό.

Και πάνω που τρέχανε πάνω κάτω πεισιμωμένα, λάλησε ο πρώτος πετεινός.

- Οχ, αδέρφια, είπε ένας αλλήθωρος, ζημερώνει! Δεν πρέπει να μας βρει η μέρα πάνω στη γη!

- Δε βαριέσαι, του απαντήσανε οι άλλοι μες στη φούρια τους, ο πρώτος είναι ακόμα, έχουμε καιρό. Πρέπει να βρούμε το μυλωνά να τον καταχεριάσουμε.

Και ξανά στο μύλο, ξανά στο μουλάρι, μέχρι που λάλησε κι ο δεύτερος πετεινός.

Άλλη μια φορά, προλαβαίνουμε. Δε θα μας γλιτώσει!

Και ξανά πίσω στο μύλο. Μα τότε λάλησε κι ο τρίτος πετεινός κι άρχισε η μέρα να φωτίζει.

- Πάμε να φύγουμε, παιδιά. Τώρα δε μας σώζει τίποτα!

Κι όπου φύγει φύγει τα καλικαντζαράκια, ακούζοντας και τσιρίζοντας απ' τη λύσσα τους και απ' το πρώτο φως που τους έτσαυζε τα μάτια. Τα που προλάβανε να κατέβουν στα μέρη τους, πριν ο ήλιος φωτίσει για τα καλά.

Το μουλάρι είχε μπει πια στο χωριό. Κι ο Δημητρός - που στο μεταξύ είχαν ασπρίσει τα μαλλιά του απ' το φόβο του - σταυροκοπήθηκε κι ορκίστηκε να μην ξαναβγεί μόνος του νύχτα στην ερημιά τον καιρό που βγαίνουν οι καλικάντζαροι.

Κι αλήθεια, από τότε δεν τους ξανασυνάντησε ποτέ. Μα κείνη τη χριστουγεννιάτικη νύχτα τη θυμότανε σ' όλη του τη ζωή. Κι όταν γέρασε και τη διηγότανε στα εγγόνια του, εκείνα γέλαγαν και την έπαιρναν για παραμύθι.

Μα και των καλικάντζαρων τα εγγόνια ακόμα γελάνε με το παραμύθι του βλακοκάντζαρου που τον έκαψε ο «Εαυτός του» μια νύχτα Χριστουγέννων, πολλά πολλά χρόνια πριν.

Πρώτα διαβάζουμε στα παιδιά το παραμύθι. Τους ζητάμε να μας πουν με λίγα λόγια το μύθο, την ιστορία.

Αφού αναφερθούμε στο μύθο, ζητάμε από τα παιδιά να μας πουν ποιοι είναι **οι ήρωες** του παραμυθιού. Κάνουμε μια καρτέλα για τον καθένα και συμπληρώνουμε τα βασικά γνωρίσματα (εξωτερικά και εσωτερικά) τους:

Μυλωνάς: ένας αγαθός λαϊκός άνθρωπος, με την πονηριά του παραμυθικού ήρωα. Γενναίος, δυνατός, παρά την τρομάρα του αντιδρά.

Καλικαντζαράκι: κοντά, βρώμικο, ψευδίζει. Είναι χαζό, όπως και τα άλλα.

Άλλα καλικαντζαράκια (6): κοντά, ευκίνητα, με στριγγιές φωνές. Χαζά, ψάχνουν όλη την νύχτα χωρίς αποτέλεσμα.

Το μουλάρι: ήρωας του παραμυθιού, πιστός φίλος του μυλωνά, έξυπνο και εργατικό ζώο (πηγαίνει φορτωμένο μόνο του στο χωριό). Δε σταματά πουθενά.

Τα εγγόνια του μυλωνά (2): σαν όλα τα παιδιά, διψάνε για παραμύθια. Χαρούμενα, έξυπνα, γελάνε με το πάθημα του καλικάντζαρου.

Στη συνέχεια, αναφερόμαστε στο **δραματικό χώρο** του παραμυθιού. Τα παιδιά θα μας πουν ποιοι είναι οι χώροι όπου διαδραματίζονται τα συμβάντα:

α. Ο μύλος

β. Ξέφωτο όπου μαζεύονται οι καλικάντζαροι στο φως του φεγγαριού

γ. Σπίτι του μυλωνά (τέλος)

ΣΚΗΝΕΣ

Οι σκηνές του παραμυθιού διακρίνονται ως εξής:

- ▶ **1η Σκηνή:** Ο μυλωνάς ανάβει τη θράκα και ψήνει το γουρουνόπουλο.
- ▶ **2η Σκηνή:** Εμφανίζεται ξαφνικά μπροστά στο μυλωνά ένα καλικαντζαράκι. Διάλογος, ο μυλωνάς λέει ότι τον λένε Εσαυτό. Το καλικαντζαράκι αρχίζει να γλείφει το γουρουνόπουλο. Ο μυλωνάς κάνει υπομονή, ώσπου παίρνει τη σουβλά και το χτυπά. Εκείνο καίγεται.
- ▶ **3η Σκηνή:** Ο μυλωνάς τρομοκρατημένος φορτώνει το μουλάρι του και μπαίνει κι εκείνος ανάμεσα στα σσκιά. Το μουλάρι ξεκινά για το χωριό.
- ▶ **4η Σκηνή:** Το καλικαντζαράκι βγαίνει απ' το μύλο ουρλιάζοντας και ζητά βοήθεια απ' τα άλλα καλικαντζαράκια. Μαζεύονται όλα τα καλικαντζαράκια και μόλις ακούνε ότι το καλικαντζαράκι το έκαψε ο Εσαυτός του, βάζουν τα γέλια και το κοροϊδεύουν.
- ▶ **5η Σκηνή:** Κάποια στιγμή καταλαβαίνουν ότι πρόκειται για το μυλωνά, και αρχίζει το ψάξιμο: μια πηγαίνουν στο μύλο και τα κάνουν όλα άνω κάτω, μια τρέχουν πίσω απ' το μουλάρι, αλλά δε βρίσκουν το μυλωνά. Το ξημέρωμα τα καλικαντζαράκια ακούνε τον πρώτο, το δεύτερο, τον τρίτο πετεινό κι εξαφανίζονται άπρακτα.
- ▶ **6η Σκηνή:** Ο μυλωνάς φτάνει σώος στο χωριό και από τότε δεν ξαναβγαίνει Παραμονή νύκτα μόνος του. Διηγείται την ιστορία του στα εγγόνια του και γελάνε όλοι μαζί.

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Στη συνέχεια, οι μαθητές προχωρούν στον **αυτοσχεδιασμό** στις δοσμένες συνθήκες του παραμυθιού. Ακολουθούν ενδεικτικές προτάσεις αυτοσχεδιασμών.

Αυτοσχεδιασμός: *Ο μικρός τύραννος της γειτονιάς κλέβει το ψιτό*

Ο Δημητρός στήνει κάποια αντικείμενα (σουβλά κτλ.) για να ψήσει στην αυλή του. Γυρίζει τη σουβλά και ξερογλείφεται. Ένα μικρό ζιζάνιο, γνωστό στη γειτονιά για τις κατεργαριές του, ορμάει πεταχτά και βουτάει ένα κομμάτι κρέας από τη σουβλά. Ο Δημητρός δεν προλαβαίνει να αντιδράσει.

Η σκηνή επαναλαμβάνεται: το ζιζάνιο ξαναμπαίνει στην ξηνη αυλή και πάλι με δόλο αρπάζει ένα άλλο κομμάτι κρέας. Ο Δημητρός το κυνηγά, αλλά εκείνο ξεφεύγει.

Την τρίτη φορά θυμωμένος κάνει τον ανήξερο, αλλά περιμένει τον κλέφτη με ένα ραβδί στο χέρι. Τον χτυπά κι εκείνος τρέχει φωνάζοντας.

Αυτοσχεδιασμός: *Η συμμορία ετοιμάζεται για επίθεση*

Το ζιζάνιο αφιρρίζει και μαζεύονται όλοι οι φίλοι του (συμμορία). Αποφασίζουν να ψάξουν αυτόν που το χτύπησε. Μαζεύουν πέτρες, μπουκάλια κ.ά. και αρχίζουν να τον ψάχνουν στην αυλή του και στη γειτονιά.

Αυτοσχεδιασμός: *Το κρυφό*

Ο Δημητρός, επειδή ακούει το σφύριγμα, πάει και κρύβεται στην αποθήκη έξω απ' το σπίτι, πίσω από ένα μεγάλο πιθάρι με λάδι. Η συμμορία μπαίνει στην αυλή, ψάχνουν, αλλά δεν τον βρίσκουν.

Αφού μπουν στις καταστάσεις και βιώσουν τις συνθήκες του παραμυθιού, τα παιδιά αρχίζουν να παίζουν μια μια τις σκηνές του παραμυθιού. Χρησιμοποιείται ο διάλογος του παραμυθιού. Όπου υπάρχει αφήγηση, τα παιδιά συμπληρώνουν τα κενά.

ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

► 1η Σκηνή: Στο μύλο, ο Μυλωνάς (Ο Μυλωνάς γυρίζοντας τη σούβλα)

Μυλωνάς: Μμμ, ωραίο παχύ γουρούνι, θα γίνει ένα ψητό να γλείφεις τα δάκτυλά σου! (Κοιτάζει έξω)

Μυλωνάς: Όμορφο βράδυ, κρίο, αλλά εκεί ξστεριά! (Πάλι στη σούβλα του)

Μυλωνάς: Μήπως τρώμε κάθε μέρα τέτοιο μεζέ; Μια φορά γιορτάζουμε Χριστούγεννα!

► 2η Σκηνή: Στο μύλο, ο Μυλωνάς, ένα Καλικαντζαράκι (Μπαίνει ένα καλικαντζαράκι, βρομερό, κρατά ένα κλαδί μ' ένα βατραχάκι καρφωμένο, τον κοιτάζει, του βγάζει τη γλώσσα)

Μυλωνάς: Α, καλώττονε!

Καλικαντζαράκι: (Βγάζοντας το σκουπί του, υποκλίνεται) Α, καλώττονε κι εγώ! (Ο μυλωνάς δεν απαντάει, κοιτάζει αλλού)

Καλικαντζαράκι: Πωθ θε λένε;

Μυλωνάς: (Τρομαγμένος) Πώς με λένε; Ξέρω γω; Ο εαυτός μου... Εαυτό μου με λένε.

Καλικαντζαράκι: (Βλέποντας με βουλιμία το ψητό) Εαυτόθ μου, να βουτήκθω λίγο βατραχί μου στο γουρουνοδοουμί; (Χωρίς να πάρει απάντηση, τρίβει το βατραχί στο λίπος του γουρουνιού και το γλείφει)

Καλικαντζαράκι: Μμμ, ωραίο γουρούνι, Εαυτόθ μου! (Ο μυλωνάς απδιασμένος λέει στον εαυτό του)

Μυλωνάς: Το διαόλι, μου βρόμισε το φαί μου, μα τουλάχιστον δε θα με πειράξει. Πού θα πάει, θα φύγει, άμα κάτω ήσυχος... (Ο καλικαντζαρος συνεχίζει να βουτά στο λίπος το βατραχί του και να το γλείφει)

Καλικαντζαράκι: Πολύ ωραίο γουρούνι, Εαυτόθ μου! (Ξανά το ίδιο)

Καλικαντζαράκι: Δε χορταίνω να το γλείφω! (Απδιασμένος ο μυλωνάς δεν κρατιέται, αρπάζει τη σούβλα)

Μυλωνάς: Ε, μα δεν τρώγεσαι, διαόλι! Πάρε να μάθεις! (Το κοπανά στο κεφάλι)

Καλικαντζαράκι: Α, α, σούφου μου, φτάνει, μ' έκαπθεθ, Εαυτόθ μου! (Ουρλιάζει και τρέχει τσιρίζοντας έξω)

Καλικαντζαράκι: Βοήθεια, βοήθεια! Με κάπθανε, με κάπθανε!

► 3η Σκηνή: Στο μύλο, ο Μυλωνάς (Μόνος του ο μυλωνάς τρομαγμένος)

Μυλωνάς: Θα τ' ακούσουν κι οι άλλοι και θα τρέξουνε. Ποιος ξέρει τι θα μου κάνουνε. Δε θα βγω από δω μέσα ζωντανός. Πρέπει να βιαστώ να φύγω! (Φορτώνεται τρία σακιά αλεύρι και τη σούβλα)

Μυλωνάς: Θα φορτώσω το μουλάρι και θα κρυφτώ ανάμεσα στα σακιά. Το ζο ξέρει το δρόμο να πάει. Με λίγη τύχη μπορεί να τα καταφέρω! (Βγαίνει απ' το μύλο)

► 4η Σκηνή: Στο ξέφωτο, τα Καλικαντζαράκια (Μαζεύονται στο ξέφωτο όλοι οι Καλικαντζαράκι τραγουδούν και κινούνται ρυθμικά)

Καλικαντζαράκι (πρώτο): Βοήθεια, με κάπθανε!

Καλικαντζαράκι (δεύτερο): Τι έπαθες και σκούζεις έτσι;

Καλικαντζαράκι (τρίτο): Ποιος σε έκαψε;

- Καλικαντζαράκι (πρώτο):** Ο Εαυτόθ μου, ο μπαρμπα - Εαυτόθ μου! (Οι Καλικάντζαροι λύνονται στα γέλια, πηδάνε, φωνάζουν)
- Καλικαντζαράκι(τέταρτο):** Μόνος σου κήκες μπαρμπα - χαζέ;
- Καλικαντζαράκι (πέμπτο):** Μα ντιπ χαμένα τα 'χεις, βλακοκάντζαρε;
- Καλικαντζαράκι (έκτο):** Κι άμα κήκες μόνος σου, τι μας νοιάζει εμάς
- Καλικαντζαράκι (δεύτερο):** Άντε να ξανακαείς! (Οι Καλικάντζαροι λύνονται στα γέλια, πηδάνε, φωνάζουν).
- Καλικαντζαράκι (πρώτο):** Μ' έκαπθε ο Εαυτόθ μου! Αχ, καλέ, μ' έκαπθε ο Εαυτόθ μου! (Οι Καλικάντζαροι πάλι γελάνε, φωνάζουν)
- Καλικαντζαράκι (πρώτο):** (Φωνάζει δυνατά) Θασθ λέω, μ' έκαπθε ο Εαυτόθ μου, ο μυλωνάθ! (Οι Καλικάντζαροι σταματάνε ξαφνικά, αγριεύουν)
- Καλικαντζαράκι (τρίτο):** Ο μπαρμπα - Μυλωνάς με το μύλο;
- Καλικαντζαράκι (τέταρτο):** Πώς σ' έκαψε καλέ;
- Καλικαντζαράκι (πρώτο):** Μου 'φερε τη σουβλα στο κεφάλι! (Οι Καλικάντζαροι αγριεύουν και χειρονομούν επιθετικά)
- Καλικαντζαράκι (πέμπτο):** Α, ο μυλωνάς, τώρα θα δει τι θα πάθει!
- Καλικαντζαράκι (έκτο):** Πάμε να τον βρούμε αδέρφια, όλοι στο μύλο! (Οι Καλικάντζαροι καβαλάνε ό,τι βρουν, άλλος γάτα, άλλος σκύλο, άλλος με τα πόδια, και τρέχουν)

► 5η Σκηνή: Στο μύλο και στο δρόμο, τα Καλικαντζαράκια

(Μέσα στο μύλο)

- Καλικαντζαράκι (πρώτο):** Εδώ έχει κρυφτεί, ψάξτε καλά!
- Καλικαντζαράκι (δεύτερο):** Πού να 'χει πάει, έφαξα παντού!
- Καλικαντζαράκι (τρίτο):** Δεν είναι δω, μας ξέφυγε!
- Καλικαντζαράκι (πρώτο):** Πού θα πάθ, θα θε βρούμε, παλιο-μυλωνά!
- Καλικαντζαράκι (τέταρτο):** Βρε, μπας κι είναι στο μουλάρι που είδαμε στο δρόμο;
- Καλικαντζαράκι (πέμπτο):** Στο μουλάρι, πάμε στο μουλάρι! (Οι Καλικάντζαροι καβαλάνε ό,τι βρουν, άλλος γάτα, άλλος σκύλο, άλλος με τα πόδια, και τρέχουν)

(Στο δρόμο, προφταίνουν το μουλάρι)

- Καλικαντζαράκι (πρώτο):** Ψάξτε καλά ανάμεθα στα θακιά!
- Καλικαντζαράκι (έκτο):** Πουθενά δεν είναι, ψακούλεψα όλα τα σακιά!
- Καλικαντζαράκι (δεύτερο):** Στο μύλο θα 'ναι, δεν ψάξαμε καλά!
- Καλικαντζαράκι (τρίτο):** Όλοι στο μύλο!

(Μέσα στο μύλο)

- Καλικαντζαράκι (πρώτο):** (Ενώ ψάχνει) Έβγα, παλιο - μυλωνά, να δεις τι θα πάθεις!
- Καλικαντζαράκι (τέταρτο):** Δεν είναι δω πέρα, έφαξα όλες τις γωνιές!
- Καλικαντζαράκι (πέμπτο):** Κι εγώ ανέβηκα στη στέγη, τίποτα!
- Καλικαντζαράκι (έκτο):** Στο μουλάρι είναι, δε μπορεί!
- Καλικαντζαράκι (δεύτερο):** Πάμε να ξαναδούμε!
- (Τρέχουν στο δρόμο, προφταίνουν το μουλάρι)
- Καλικαντζαράκι (πρώτο):** Να κοιτάξουμε όλο το μουλάρι!
- Καλικαντζαράκι (δεύτερο):** Πουθενά δεν είναι, το ψακούλεψα καλά!
- Καλικαντζαράκι (τρίτο):** Στο μύλο θάναι, δεν ψάξαμε καλά!

Καλικαντζαράκι (τέταρτο): Πάμε να ξαναδούμε!

(Τρέχουν για το μύλο, όταν λαλεί ο πρώτος πετεινός)

Καλικαντζαράκι (πέμπτο): Οκ αδέρφια, ξημερώνει!

Καλικαντζαράκι (έκτο): Δεν πρέπει να μας βρει η μέρα πάνω στη γη!

Καλικαντζαράκι (πρώτο): Δε βαριέσαι, ο πρώτος είναι ακόμα.

Καλικαντζαράκι (δεύτερο): Έχουμε καιρό, πάνε να ξαναψάξουμε!

(Φτάνουν στο μύλο, όταν ακούγεται ο δεύτερος πετεινός)

Καλικαντζαράκι (τρίτο): Άλλη μια φορά, προλαβαίνουμε!

Καλικαντζαράκι (τέταρτο): Θα τον βρούμε, δε μας γλιτώνει!
(Ψάχνουν μέσα στο μύλο, όταν ακούγεται και ο τρίτος πετεινός και η μέρα φωτίζει)

Καλικαντζαράκι (πρώτο): Πάνε να φύγουμε, παιδιά! Τώρα δε μας θάδει τίποτα!

(Φεύγουν ακούζοντας με μάτια μισόκλειστα απ' το φως)

► 6η Σκηνή: Στο χωριό, ο Μυλωνάς

Μυλωνάς: (Φτάνοντας στο χωριό, ακόμα τραμαγμένος, κατεβαίνει απ' το μούλαρι) Αχ, τρομάρα και τούτη, φτηνά τη γλιτώσα, Παναγία και Χριστέ μου! (Σταυροκοπιέται)

Άλλη φορά τ' ορκίζομαι, δε θα ξαναβγώ μονάχος μου στην ερημιά τέτοιες μέρες που τριγυρνάνε τα διαόλια! (Μπαινεί στο σπίτι του)

Τέλος φθάνουμε στα **σκηνικά στοιχεία** του παραμυθιού μας: σκηνικό, αντικείμενα, φωτισμός, κοστούμια. Και βέβαια, μουσική και πηχτική κάλυψη.

ΣΚΗΝΙΚΟ – ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ - ΦΩΤΙΣΜΟΣ

- Ο μύλος μπορεί συμβολικά να παρασταθεί με ένα μεγάλο **ανεμόμυλο** που θα φτιάξουν τα παιδιά. Ο κατάλληλος **φωτισμός** θα συμπληρώσει το σκηνικό. Για να δείξουν τη νύχτα, θα φωτίσουν τη σκηνή από πίσω.
- Το ξηφωτό: εδώ οι μαθητές θα παίξουν με το φωτισμό (νύχτα) και τον άδειο χώρο (εξωτερικός χώρος). Κυρίως όμως ο ανοικτός χώρος θα δηλωθεί από **την κίνηση των παιδιών** (μεγάλες κινήσεις, ελεύθερος βηματισμός, τρέξιμο, πηδήματα).

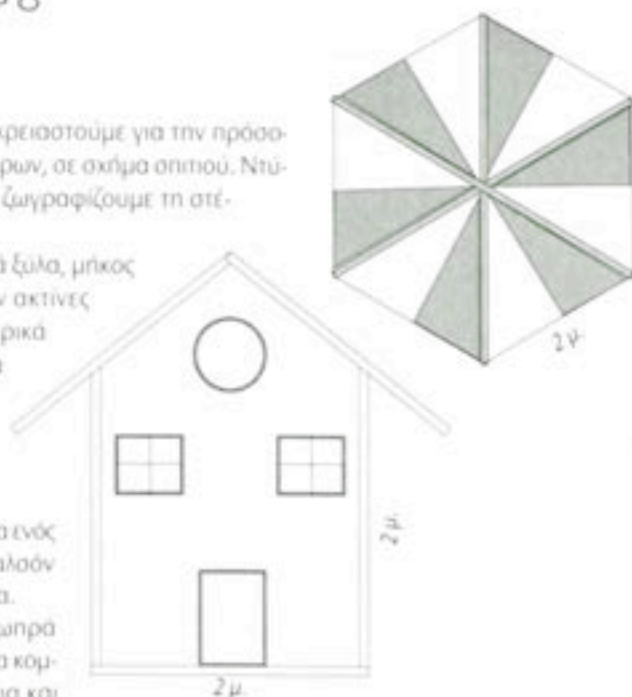
Ο φωτισμός θα παίξει σημαντικό δραματικό ρόλο στο τελευταίο μέρος του παραμυθιού, όταν αρχίζει να χαράζει.

«Ο Ανόλοδος Καλικάντζαρος»,
θεατρική παράσταση των 20ού
και 7ου Δημοτικών σχολείων
Ν. Ιωνίας (2004)

Κατασκευή ανεμόμυλου

Για να φτιάξουμε τον ανεμόμυλο θα χρειαστούμε για την πρόσφηση του ένα τελάρο, ύψους 2 περίπου μέτρων, σε σχήμα σπιτιού. Ντύνουμε το τελάρο με χαρτί και πάνω του ζωγραφίζουμε τη στέγη, την πόρτα και τα παραθύρα.

Για το μύλο θα χρειαστούμε τρία λεπτά ξύλα, μήκος 2 μέτρων, στερεωμένα στο κέντρο σαν ακτίνες εξαγώνου. Ενώνουμε τις ακτίνες περιμετρικά με σπάγκο και σε κάθε ακτίνα κολλάμε ένα τριγωνικό χαρτί (βλ. σχέδιο). Αυτά τα χαρτιά θα είναι τα φτερά του μύλου.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Ο μυλωνάς φοράει απλά βαμβακερά ρούχα ενός χωρικού: πουκαμίσια, βαμβακερό κοντρό καλαόν και κάλτσες μάλλινες από πάνω, ως τα γόνατα.

Το καλικαντζαράκι είναι ντυμένο με ζωγρά χρώματα (κόκκινο κολλάν, μοβ μπλουζάκι, ένα κομμένο σε μύτες γιλέκο, χρωματιστά σκορπίνια και κίτρινο σκουφί). Κρατά ένα κλαδί με ένα βατραχάκι στην άκρη του.

Τα άλλα καλικαντζαράκια είναι κι αυτά ντυμένα με ζωγρά χρώματα, τα πιο μεγάλα με μαύρο κολλάν.

Τα εγγόνια του Δημητρίου φοράνε σημερινά ρούχα σε απαλά χρώματα.

ΖΩΑ / ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ ΠΑΙΔΙΩΝ

Το μουλάρι θα το κάνουν τρία παιδιά: τα δύο σε όρθια στάση θα είναι τα τέσσερα πόδια του και το άλλο (οριζόντια εξαπλωμένο στους ώμους των πρώτων) η πλάτη, το σώμα του. Και τα τρία παιδιά θα καλυφθούν με κοντρό γκριζο ύφασμα. Για κεφάλι οι μαθητές θα φτιάξουν μια μάσκα ζώου, που θα φοράει το ένα από τα όρθια παιδιά.

Άλλα ζώα: οι μαθητές θα φτιάξουν μάσκες ζώων που θα φορέσουν μερικά παιδιά

(Μάσκα γάτας - Μάσκα σκύλου κ.ά.)

ΜΟΥΣΙΚΗ / ΗΧΟΣ

- Μουσική εισαγωγή - κλείσιμο - γέφυρες
- Τραγούδι καλικαντζαράων
- Ηχητικά εφέ στη σκηνή στο ξέφωτο, όπου τα καλικαντζαράκια κοπανάνε διάφορα αντικείμενα και κάνουν περιέργους ανατριχιαστικούς ήχους με στόμα, σύριμο σώματος, ποδιών κλπ. Οι ήχοι μπορούν να εναλλάσσονται και μετά, στο κυνηγητό του μυλωνά.

Εικόνα χωρίς λόγια που παριστάνει μια σύντομη δράση. Προσδιορίζεται από τα θεατρικά στοιχεία των προσώπων (κινήσεις, εκφράσεις, κοστούμια) και του χώρου (σκηνικό, αντικείμενα).

Φάτνη

Ένα ιστορικό διάταγμα γενικής απογραφής, που έβγαλε ο αυτοκράτορας της Ρώμης Αύγουστος, υποχρέωσε την Παρθένο Μαρία και τον Ιωσήφ να ταξιδέψουν από τη Ναζαρέτ της Γαλιλαίας στη Βηθλεέμ. Στις παραμονές του τοκετού η Παναγία βαδίζει μέσα στη βαρυχειμωνιά μια μεγάλη απόσταση. Είναι νύχτα προκωρημένη, όταν φτάνει η Παρθένος στη Βηθλεέμ. Ο Ιωσήφ ψάχνει ένα δωμάτιο, ένα στρώμα, να αναπαυθεί η ετοιμόγεννη Μαρία. Χτυπά την πόρτα του πανδοχείου, χτυπά τις πόρτες των σπιτιών, αλλά μάταιος κόπος.

Κι όσο προχωράει η νύχτα, το κρύο γίνεται πιο τσουικτερό.

Απελπισμένος τότε ο Ιωσήφ οδηγεί την Παναγία στο στάβλο των ζώων, δίπλα στο πανδοχείο. Εκεί στο υγρό και παγωμένο σπάλαιο η Παναγία γεννά το Χριστό, τον Υιό του Θεού, το Σωτήρα του κόσμου. Η ιστορική Μητέρα βάζει το Νεογέννητο στη φάτνη, που είναι το μόνο καθαρό σημείο του στάβλου.

Μέσα στη σκοτεινή νύχτα ο ουρανόσταλτος άγγελος φέρνει το πιο χαρμόσυνο μήνυμα στην ανθρωπότητα: «Ἐτέχθη υμῖν σήμερον Σωτήρ». Κι αμέσως στρατιές αγγέλων καταφθάνουν και ψάλλουν: «Δόξα εν υψίστοις Θεῷ και ἐπί γης εἰρήνη εν ἀνθρώποις εὐδοκία».

Το θαυμαστό γεγονός το πληροφορούνται πρώτοι, οι απλοί και ταπεινοί ποιμένες που ξαγρυπνούν φυλάγοντας τα πρόβατά τους. Οι ποιμένες απευδουν ευλαβικά και προσκυνούν το Θείο Βρέφος. Δοξολογούν το Θεό αντάμα με τους αγγέλους και γίνεται μια πρωτοφανής χορωδιακή αρμονία: «Ἄγγελοι μετὰ ποιμένων δοξολογοῦσιν».

Καταφθάνουν τότε στην ταπεινή φάτνη οι τρεις Μάγοι, οδηγημένοι από το υπέρλαμπρο άστρο, γονατίζουν και προσκυνούν το μικρό Χριστό σκορπίζοντας τα πλούσια δώρα τους, λίβανο, σμύρνα και χρυσά, και όλα εκεί στη φτωχική τη φάτνη λάμπουν.

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ (Tableau Vivant)

Πρόσωπα

35: Ιωσήφ, Μαρία, 3 Μάγοι, 10 βοσκοί, 10 άγγελοι

Σκηνές

1

Σκηνικά

Φάτνη

Διάρκεια

10 λεπτά

Χρόνος προετοιμασίας Αντικείμενα σκηνής

10 διδακτικές ώρες
Άχυρο, ραβδιά, δώρα Μάγων, κούκλα σε κούνια

Οδηγίες για τη θεατρική εικόνα

Ενώ περιγράφεται η σκηνή της Γέννησης του Χριστού, μερικά παιδιά των Α΄ - Β΄ τάξεων δίνουν σε θεατρική εικόνα την αναπαράσταση της Φάτνης και μένουν εκεί σε όλη τη διάρκεια της γιορτής.

Το σκηνικό της Φάτνης θα στηθεί στο πίσω κεντρικό μέρος της «σκηνής» μας. Μπορεί απλά να παραστήσουμε τη Φάτνη με ένα της βασικό στοιχείο, το άχυρο: να στρώσουμε άχυρο στο πάτωμα της σκηνής.

Στην αρχή της εικόνας ακούγεται χαμπλά εκκλησιαστική μουσική. Μπαίνουν δύο παιδιά (Ιωσήφ-Μαρία) με αργό βήδισμα, ενώ ο Ιωσήφ στηρίζει με το χέρι του τη Μαρία. Παιρνούν θέση στη φάτνη: ο Ιωσήφ στρώνει καλά τα άχυρα και βάζει τη Μαρία να αναπαυθεί.

Η **μουσική** δυναμώνει, ενώ άπλετος κίτρινος **φωτισμός** από προβολέα εστιάζεται στη Φάτνη για να αναδείξει τη στιγμή της Γέννησης. Ο Ιωσήφ και η Μαρία ακύβουν πάνω από τη Φάτνη και χαμογελούν στο βρέφος. Μια κούκλα φασκιωμένη μπορεί να παίξει το ρόλο του «βρέφους». Πάντα η μουσική δυνατά, ενώ μπαίνουν οι άγγελοι, με κοντό άσπρο κιτωνα, φτερά και χρυσό στεφάνι στο κεφάλι. Κινούνται με ελαφρύ βήδισμα, ενώ κουνάνε ανεπισημητά τα χέρια μαζί με τα φτερά τους. Στέκονται σε όρθια στάση, με ανοικτά σχεδόν φτερά γύρω από τη φάτνη σαν προστατευτικό τείχος. Ακολουθεί η είσοδος των απλοϊκών βοσκών, με βαρύ βήδισμα: φοράνε προβιές ή δέρματα ανοικτού χρώματος και κρατάνε γκλίτσα στο δεξί χέρι. Σταματάνε στη μια άκρη της φάτνης, ακύβουν ταπεινά προς το βρέφος. Τέλος, ο ένας πίσω από τον άλλο, μπαίνουν οι τρεις Μάγοι, με βήμα μεγαλοπρεπές, ρούχα πολυτελή, διακοσμημένα, μέτωπο στολισμένο με χρυσή ταινία: κρατάνε ακριβά δώρα (κάποια εκκλησιαστικά σκεύη θα ήταν ιδεώδη για την αναπαράστασή μας).

«Γιορτή Χριστουγέννων», Δημοτικό σχολείο Κολλεγίου Αθηνών
(Δ΄ Τάξη, 2000)

Σύντομο μέρος ενός μεγαλύτερου έργου με δραματική και θεατρική αυτοτέλεια. Περιέχει μηνύματα παιδαγωγικού χαρακτήρα και στηρίζει τις εθνικές και ιστορικές επετείους.

ΣΚΕΤΣ

Να ζει το Μεσολόγγι

Βασίλη Ρώτα

Ρώτας, Βασίλης, (1931), *Να ζει το Μεσολόγγι*, Αθήνα, Οίκος Δημητράκου

Πρόσωπα

18: Πάπα-Γιώργος, Πάνος, Γιώργανα,
15 παιδιά

Σκηνές

1

Σκηνικά

Δωμάτιο

Διάρκεια

10 λεπτά

Χρόνος προετοιμασίας

14 διδακτικές ώρες

Αντικείμενα σκηνής

Τζάκι, κύτρα, σοφράς, σκαμνιά, καριοφίλα, φουσέκια, κούκλα, εικονίσματα, καντήλι

Υπόθεση

Είναι άνοιξη του 1826 και το Μεσολόγγι ζει τις τελευταίες στιγμές του. Τα τρόφιμα έχουν τελειώσει και οι κάτοικοί του τρέφονται με σκουλήκια, γάτες και σκύλους. Το νερό είναι λιγοστό και από μολυσμένα πηγάδια. Οι αρρώστιες θερίζουν και τα μωρά πεθαίνουν. Μα όλοι αντιστέκονται καρτερικά. Ο παπα - Γιώργης είναι λαβωμένος στο πόδι και επιβλέπει στο σπίτι του το φτιάξιμο των φουσεκιών κρατώντας το πηκό των υπερασπιστών ψηλά. Ξεπροβοδίζει το γιο του τον Πάνο, που πάει στο ταμπούρι του να πολεμήσει. Τα παιδιά φτιάχνουν τα φουσεκία για να έχουν πολεμοφόδια οι αγωνιστές και να μάχονται για να ζήσει το Μεσολόγγι. Δυστυχώς, το ορφανό μωρό πεθαίνει από την πείνα. Ο παπα-Γιώργης αρνείται να φάει και δίνει κουράγιο στους άλλους. Μπαίνει η Χρυσούλα κρατώντας λουλούδια από τον τάφο της μάνας της και μετά φέρνουν τον Πάνο λαβωμένο, που αργά - αργά ξεψυχά. Καταφθάνει στο σπίτι κι ο καπετάν Τζαβέλας, αποδίδουν φόρο τιμής στο άξιο παλικάρι και αποφασίζουν να κάνουν την έξοδο, μιας και δεν υπάρχει πουθενά ελπίδα βοήθειας.

ΣΚΗΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

▶ ΠΡΩΤΗ ΣΚΗΝΗ

Παπός: (Έχει το δεξί του χέρι στο κεφάλι του Πάνου) Πάνο μου, μείνε λιγάκι μαζί μου, να καμαρώσω τη λεβεντιά σου. Χτες ακόμα ήσουν παιδί, και σήμερα! Πόσο μεγάλωσες!

Πάνος: Έλα τώρα, πατέρα, δώσ' μου την ευχή σου! (Ακούγεται κανονιά) Νάτα! Βλέπεις Άρχισε πάλι το γιουρούσι και γω είμαι ακόμα εδώ.

Παπάς: (Του πιάνει το χέρι) Χάντε, παιδί μου, στη θέση σου. Πρώτα το Μεσολόγγι. Όμως πρόσεχε! Να φυλάγεσαι!

Πάνος: Ξέρω, καλέ πατέρα!

Παπάς: Έπρεπε να 'μαι κοντά σου. Μα το πόδι μου, αχ! με κρατά εδώ καρφωμένο. Τι κάνω εδώ; Επιβλέπω τα φουσεκία. Πες του αρχηγού να στείλει άλλον στο πόδι μου. Θέλω να 'ρθω στο ταμπουρι, να 'μαι κοντά σου (Με συγκίνηση). Κοίταξε, παιδί μου, πρέπει να ζήσεις, να ξαναγυρίσεις στο Σούλι. (Ακούγονται δυο κανονιές)

Πάνος: (Πετάγεται) Το γιουρούσι! Καλό βόλι, πατέρα!

Παπάς: (Του πιάνει το κεφάλι με τα δυο του χέρια) Καλό βόλι, παιδί μου, κι ο Θεός να σε φυλάξει. (Τον φιλά)

Πάνος: Καλό βόλι, παιδιά! (Φεύγει βιαστικά)

Παιδιά: Καλό βόλι!

Παπάς: (Βογγάζει από τον πόνο) Ωχ! Ωχ! Βόθηθα με, Φωτεινή!

Φωτεινή: Τι θέλεις, πατέρα μου; (Πάει και γονατίζει κοντά του)

Παπάς: Το πόδι μου. Σάλεψέ το λίγο. Πονώ φοβερά. (Βογγάζει)

Φωτεινή: (Έκτελε) Έτσι; Έτσι; Είσοι τώρα καλά;

Παπάς: (Χτυπώντας το χέρι του στο γόνατό του) Να κάθομαι εδώ, σα θεριό πισωμένο στο δόκανο και να πολεμάει το παιδάκι!

Φωτεινή: Μη στενοχωριέσαι, πατέρα μου, κι ο Πάνος μας πολεμάει καλά. Το 'δειξε και στ' άλλο γιουρούσι.

Παπάς: (Ήσυχασε κάπως) Κοίτα τα φουσεκία τώρα. (Και αρχίζει να λέει μέρη από τον ψαλμό του Παρακλητικού Κανόνα)

Γιώργαινα: (Ανασπώνεται με κόπο και αργά) Έλα, με ρούφηξες πια! Δε μου βυζαίνεις το γάλα, το αίμα μου βυζαίνεις! (Αφήνει το μωρό στο στρώμα και σπώνεται)

Παπάς: (Χωρίς να σταματήσει το διάβασμα, της κάνει νόημα να πάει κοντά του) Μη βλαστημάς, Γιώργαινα!

Γιώργαινα: Δε βλαστημάω, παππούλη, λιγώθηκα, θα ξεψυχήσω!

Παπάς: Δεν έβρασε ακόμα το φαί για τα παιδιά;

Γιώργαινα: Βράζει ο σκύλος. Δε βράζει. Και δεν έχουμε ούτε ξύλα πια. Τι να βάλω, τα χέρια μου; Άμα σκολάσει ο πόλεμος, θα ριξουνε το δεσποτικό, να βγάλουμε ξύλα.

Παπάς: Το δεσποτικό δεν πρέπει να το ριξουν. Είναι κειμήλιο.

Γιώργαινα: Τι κειμήλιο, παππούλη; Κειμήλια θα τηράξουμε ή θα γλιτώσουμε τις ψυχές;

Παπάς: Και οι ψυχές θέλουν την πίστη τους, Γιώργαινα. Εμείς στο Μεσολόγγι την πίστη μας θέλουμε να γλιτώσουμε και όχι τις ψυχές. Καλύτερα να ριξουνε τ' άλλα σπίτια πρώτα και να μην πειράξουν το δεσποτικό.

Γιώργαινα: Πάνε τα σπίτια, τα ριζανε. Εδώ, παππούλη, είμαστε για καλασμό κι εσύ ελπίζεις να γλιτώσει το Μεσολόγγι.

Παπάς: Γιώργαινα, μην το ξαναπεις. Το Μεσολόγγι δεν ξαναπέφτει σε χέρια Τούρκων.

Γιώργαινα: Κι αν καθούμε όλοι, τι να την κάνει τη λευτεριά του; Λευτεριά έχουν και τ' άγρια βουνά.

Παπός: *(Τη μαλώνει)* Σώπα, άπιστη γυναίκα. Κι όλοι να χαθούμε, φτάνει να μείνει λεύτερη τούτη η γης και θα φυτρώσει ξανά ανθρώπους, όπως φυτρώνει την αγριάδα.

Γιώργαινα: Μα δε φυτρώνει ούτε χορτάρι. *(Καινά τα χέρια της με απελισιά)* Τα τσαρούχια μας τα φάγαμε, τα φύκια και τα σκουλήκια και τα ποντίκια τα φάγαμε, και τα σκυλιά και τις γάτες. Ωχου! Ο Θεός ας μας σπλαχνιστεί.

74ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Παπός: Μη ληγοψυχάς, Γιώργαινα! Κι αν σκοτώθηκε ο άντρας σου, έχεις παιδί. Είμαστε όλοι ταμένοι και μεις, εδώ, στο Μεσολόγγι κρατάμε τη λευτεριά του Γένους.

Γιώργαινα: *(Κλαιώντας)* Ο Θεός ας με συγχωρέσει. Από προχτές το βράδυ δεν έχω βάλει στο στόμα μου άλλο από νερό, και το παιδί, παππούλη, βυζαίνει την ψυχή μου πια της δόλιας.

Παπός: Κοίταξε, τοίμασε μια ώρα αρχύτερα το φαί των παιδιών και βάλε του λόγου σου διπλή μερίδα. *(Πάει αναστενάζοντας και γονατίζει στο τζάκι, όπου ανακατεύει το φαί στο τσουκάλι και σιδοιμίζει τη φωτιά)*

Φωτεινή: *(Σπικνώνεται και πλησιάζει τον Κωστάκη)* Κωστάκη, που πάς, παιδάκι μου; Έλα να σε βάλω στο στρώμα, εσύ δεν μπορείς να σταθείς στα πόδια σου. *(Τον παίρνει σπικνωτά και τον βάζει στη στρωματοσάδα, εκείνος σπικνώνεται και πάει προς τα τζάκι, και λυγίζει τα γόνατά του και σωριάζεται καταγής)*

Παπός: -προς οέ πια την ψυχήν μου...-

Φωτεινή: *(Τρέχει κοντά του)* Κωστάκη! Κωστάκη! *(Τα παιδιά γυρίζουν και κοιτάζουν με ανησυχία, και δυο βγάζουν κραυγές φρίκης: Α!!)*

Παπός: Όχι φωνές. Όχι φωνές. Έλα δω, Φωτεινή! *(Η Φωτεινή πάει κοντά του)* Άστο, κοίταξε τα φουσεκία.

Φωτεινή: *(Με φρίκη)* Θαρρώ πέθανε, πατέρα!

Παπός: Πες της Γιώργαινας και κοίταξε εσύ τα φουσεκία!

Φωτεινή: *(Πάει και την αγγίζει στον ώμο, καθώς είναι σκυμμένη στη φωτιά)* Γιώργαινα! *(Της δείχνει τον Κωστάκη και ξαναγυρίζει στη θέση της)*

Παπός: Πρόφτασε, Γιώργαινα! Δώσ' του μια γουλιά ζουμί ή καλύτερα βυζαχτο.

Γιώργαινα: Τι να βυζάζω; Όλα τα βυζαίνω πια! *(Πάει κοντά, γονατίζει στο παιδί και προσπαθεί να το συνεφέρει)*

Παπός: Το πνεύμα Σου το αγαθόν οδηγήσει με εν γη ευθεία.....

Γιώργαινα: *(Γονατιστή καθώς είναι, γέρνει κοντά του)* Δε σαλεύει, δεν ανασαίνει!

Παπός: Παραδόθει;

Γιώργαινα: Ξεψύχασε!

Παπός: *(Σπκώνει τα χέρια του και κάνει το σταυρό του)* Ας παραλάβει ο Κύριος την ψυχή του στη μακαριότητά Του. Σήκωστο. Πάρτο από μέσα. *(Η Γιώργα να παίρνει το νεκρό σώμα από τις μασκάλες και τα παιδιά ξεφωνίζουν και κλαίνε από φρίκη)* Τι δουλειά σας. Γλιγορα τα χέρια σας. Φκιάνετε καλά τα φουσεκία. Για φέρε μου να ιδώ, Φωτεινή. *(Η Φωτεινή εκτελεί)* Χμ! καλό! Πιο σφικτά...Τι 'ναι αυτό; Τούτο είναι νοτισμένο, πώς βράχθηκε αυτό;

Φωτεινή: Κλαίνε, πατέρα, και...

Παπός: *(Με αυστηρότητα)* Ποιος κλαίει; Δε σας είπα να μην κλαίτε; Ποιος κλαίει; Νάρθει δω αμέσως.

Μήτσος: *(Πλπσιάζει με κλάματα)* Εγώ, ω, ω, ω!

Παπός: Έλα κοντά, παιδί μου! Γιατί κλαίς; *(Το καϊδεύει)*

Μήτσος: Πεινάω, ω, ω, ω!

Παπός: Μα...εσύ να κλαις; Εσύ που χτες ο πατέρας σου χάλασε δεκαπέντε Τούρκους Ντροπής! Όχι, παιδί μου, μην κλαις, γιατί να, κοίτα, έκανες λούτσα ετούτο το φουσεκί. Και χαλάει η μπορούήτι και τότε; Πάει το Μεσολόγγι μας!

Μήτσος: Πεινάω, ω, ω, ω! *(Κλαίει)*

Παπός: Θεέ μου, βοήθησέ μας στη δυστυχία μας!

Παιδιά: Πεινάμε, πεινάμε! *(Και ξεσπούν σε κλάματα)*

Φωτεινή: Σιωπάτε! Μην κάνετε έτσι! Δεν ακούτε το κανόνι; Σιωπάτε! Να, η κυρά Γιώργα να φέρει το φαί. Οι πατεράδες μας, οι μανάδες μας, τ' αδέλφια μας πολεμάνε. Όλοι πολεμάνε και μεις δω να κλαίμε; Ντροπής! Εμπρός, εμπρός φκιάνετε φουσεκία!

ΠΡΟΣΩΠΑ - ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Παπα-Γιώργης: Ένας λεβέντης παπάς, που αγαπά το Μεσολόγγι και αγωνίζεται να ζήσει ελεύθερο. Είναι λαβωμένος στο πόδι και επιβλέπει το φτιάξιμο των φουσεκιών στο σπίτι του. Αρνείται να φάει και δίνει κουράγιο σε όλους να μη λιγοψυχήσουν και να σταθούν όρθιοι. Ταυτόχρονα είναι και συναισθηματικός και αγωνιά για το γιο του, τον Πάνο, που πολεμά στο ταμπουρί του.

Πάνος: Ο γιος του παπά, ένα άξιο παλικάρι 16 χρόνων, που πολεμά γενναία τους Τούρκους και ποτίζει με το αίμα του το δένδρο της λευτεριάς.

Φωτεινή: Η κόρη του παπά, μια δυναμική κοπέλα 14 χρόνων, που επιβλέπει το φουσεκί και εκτελεί πιστά τις εντολές του πατέρα της. Συναισθηματική, λυγίζει μπροστά στους θανάτους του ορφανού μωρού και του αδελφού της Πάνου.

Γιώργα: Μια δυναμική Μεσολογγίτισσα 21 χρόνων, που με το γάλα της βυζαίνει το ορφανό μωρό. Φτιάχνει το φαγητό των παιδιών και κάνει όλες τις φροντίδες του σπιτιού. Είναι απογοητευμένη από την κατάσταση, αλλά με τη στήριξη του παπα-Γιώργη ανακάμπτει και ξαναβρίσκει το κουράγιό της.

Παιδιά: Δεκαπέντε παιδιά που φτιάχνουν τα φουσεκία με μπορούήτι, βόλια, καλάμια και φύλλα από παλιά βιβλία. Τα δέκα δουλεύουν πυρετωδώς και τα υπόλοιπα κοιμούνται. Σπκώνονται, κινούνται βουβά και εκφράζονται συναισθηματικά με τους λυγμούς και τα κλάματά τους. Η σκηνική τους παρουσία δίνει τη θλιβερή και αγωνιώδη ατμόσφαιρα στις σκηνές.

Προκειμένου να αποδώσουν οι μαθητές τους ήρωες στη σκηνή, αυτοσχεδιάζουμε πάνω στα θέματα και στις καταστάσεις του έργου.

■ Αυτοσχεδιασμός 1

Οι μαθητές αισθάνονται και αντιδρούν σαν να είναι παιδιά στο Μεσολόγγι. Πεινάνε, διψάνε, φοβούνται, οι γονείς τους πολεμούν, ενώ τα ίδια φτιάχνουν τα φουσέκια. Κόβουν φύλλα από παλιά βιβλία, ρίχνουν μέσα μπαρούτι και τα διπλώνουν σφιχτά. Αυτή η διαδικασία φτιαξίματος φουσεκιών γίνεται ταυτόχρονα και με συγκεκριμένο τρόπο κίνησης, ρυθμού και βλέμματος.

■ Αυτοσχεδιασμός 2

Με το παράγγελμα του δασκάλου, π.χ. σφύριγμα, τα παιδιά τρομοκρατούνται, αλλά επανέρχονται αμέσως. Με το παράγγελμα του θανάτου, κλαίνει γοερά, μουσκεύουν λίγο τα φουσεκία, μετά σκουπίζουν τα δάκρυά τους και συνεχίζουν το έργο τους.

■ Αυτοσχεδιασμός 3

Ένα αδύνατο παιδί της τάξης παίζει το νεκρό. Μερικοί τον σπκώνουν στα χέρια τους και τον μεταφέρουν τουλάχιστον δέκα μέτρα. Οι υπόλοιποι παρακολουθούν ή ακολουθούν από πίσω. Οι συντονισμένες κινήσεις δείχνουν τη λυπητερή στιγμή.

ΧΩΡΟΣ – ΣΚΗΝΙΚΟ - ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ

Ο χώρος είναι ένα μεγάλο δωμάτιο με μια μεγάλη πόρτα στο βάθος, στη μέση της σκηνής, που είναι μισάνοικτη και φαίνεται ο δρόμος και τα χαλάσματα απέναντι (ζωγραφισμένα στην πλάτη της σκηνής). Υπάρχουν πολέμιστρες και από τις δυο πλευρές της σκηνής. Στα αριστερά υπάρχει ένα τζάκι καπνισμένο με μια κύτρα που βράζει το φαγητό. Στα δεξιά είναι ένας σουφράς (χαμπλά στρογγυλό τραπέζι), που κάθονται καμιά δεκαριά παιδιά και φτιάχνουν φουσεκία με μπαρούτι, βόλια, καλάμια και φύλλα από παλιά βιβλία. Στην αριστερή πλευρά και μέχρι το τζάκι υπάρχουν στρωσιδία, που κοιμούνται πέντε παιδιά. Μαζί τους και το ορφανό μωρό, που είναι μια κούκλα φασκιωμένη με κουρέλια. Από πάνω δυο εικονίσματα και ένα καντήλι σβηστό. Στο μέσο και μπροστά είναι ένα σκαμνί, που κάθεται ο παπάς.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Ο παπάς έχει άσπρα μαλλιά και γένια, φοράει σκουφάκι παπαδίστικο του σπιτιού και άσπρη πουκαμίσια μακριά. Από πάνω ένα ράσο μαύρο ή σκούρο καφέ με μανίκια ή και χωρίς, μακριά ως το γόνατο. Το λαβωμένο πόδι του είναι φασκιωμένο μέσα σε κουρέλια. Η Γιώργκινα φορά σκούρα μακριά φούστα και μαύρο μαντίλι. Η Φωτεινή φορά σκούρα φούστα και έχει τυλιξει το κορμί της μ' ένα σάλι. Ο Πάνος και όσοι πολεμούν φορούν φουστανέλες, κάλτσες και μαντίλι στο λαιμό και κρατούν όπλα. Τα παιδιά φορούν σκέτες μαύρες πουκαμισίες και μερικά φουστανελίτσες και είναι ξεσκουφωτα. Όλοι τους είναι ξηπόλητοι και τα ρούχα τους πρέπει να δείχνουν παλιά, λερωμένα και μπαλωμένα.

ΜΟΥΣΙΚΗ - ΗΧΗΤΙΚΑ

Η σκηνή υποστηρίζεται από ηχογραφημένους ήχους υπόκωφων κανονιών και ντουφεκίες, που δίνουν την αίσθηση της συνεχούς μάχης. Μπορεί να είναι ηχογραφημένες οι ψαλμωδίες, τα τρία τροπάρια από το Μικρό Παρακλήτικό Κανόνα της Υπεραγίας Θεοτόκου. Η Χορωδία συμμετέχει τραγουδώντας τα τραγούδια του έργου (που υπάρχουν στις άλλες πέντε σκηνές του έργου). Με την κατάλληλη συναισθηματική φόρτιση και αξιοποιώντας τις φωνητικές τους δυνατότητες, τα παιδιά μπορούν να ξεσπούν σε λυγμούς και κλάματα, παρουσιάζοντας δραματικά τις καταστάσεις που ζουν. Τα κλάματα του μωρού μπορεί να είναι ηχογραφημένα.

74ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Επικρατεί το κόκκινο χρώμα και ελαφρά το κίτρινο, που δίνουν στην ατμόσφαιρα τη λύπη, την αγωνία και τις δύσκολες στιγμές που περνά το Μεσολόγγι. Όταν ο παπάς δίνει κουράγιο και οι υπόλοιποι εκτελούν τις εντολές του, η σκηνή φωτίζεται από το λευκό χρώμα, σβήνοντας το κόκκινο και κρατώντας λίγο κίτρινο, για να φανεί η διαφορά και να δημιουργηθεί η ατμόσφαιρα της ελπίδας.

Με τον όρο αυτό αναφερόμαστε στη διαίρεση του θεατρικού έργου σε επεισόδια (σκηνή πρώτη κτλ), που στην παράσταση δηλώνονται με την είσοδο και έξοδο των ηθοποιών. Η διακρίση σκηνών ιστορείται από την εποχή του γαλλικού θεάτρου του 17ου αιώνα.

ΣΚΗΝΕΣ ΘΕΑΤΡΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

Το γαϊτανάκι

Σαρρή, Ζωρζ, (1988), Το τρακ, Αθήνα, Εκδόσεις Πατάκι

Πρόσωπα 6: Νικόλας, Νικόλας Β', Δήμαρχος, Θερμαστές Α', Β', Γ'

Σκηνές 3

Σκηνικά Εσωτερικό χώρου ξενοδοχείου, πλατεία, καράβι

Διάρκεια 20 λεπτά

Χρόνος προετοιμασίας 20 διδακτικές ώρες

Αντικείμενα σκηνής Καθρέφτης, βάζο, ξύλα και πανιά για το καράβι

Υπόθεση

Ο γερο-Νικόλας ζει μονάχος χωμένος στα βιβλία του. Μια μέρα τραγουδώντας μπαίνουν στον κήπο του τρία κοριτσάκια.

«Αν όλα τα παιδιά της γης / πιάναν γερά τα χέρια / κορίτσια – αγόρια στη σειρά / και σπίνανε χορό / ο κύκλος θα γινότανε / πολύ - πολύ μεγάλος / κι αλόκληρη τη γη μας / θ' αγάλιαζε θαρρώ».

Ο γερο- Νικόλας ενθουσιάζεται με το τραγούδι και μια όμορφη ιδέα γεννιέται στο νεανικό μυαλό του. Αφού η γη είναι στρογγυλή, αν όλοι οι νέοι του κόσμου ξεκινώντας διαφορές και διακρίσεις δίνουν τα χέρια τους μια ορισμένη μέρα και ώρα, θα μπορούσαν να φτιάξουν ένα γαϊτανάκι κι όλοι μαζί αγαπημένοι να τραγουδήσουν και να χορέψουν.

Ο γιατρός Ξανανιώνης με τα μαγικά του κάπια Νεοζιλ θα κάνει πάλι νέο το Νικόλα, που θα ξεκινήσει το ταξίδι του για να μιλήσει για την ιδέα του στους νέους. Οι δυσκολίες και τα εμπόδια είναι πολλά. Υπάρχουν άνθρωποι που δε θέλουν την ισότητα και αδερφοσύνη και κυνηγούν το Νικόλα. Τίποτα όμως δεν εμποδίζει τον ήρωά μας να επικοινωνήσει με νέους ανθρώπους και να τους ξεσηκώσει με το σχέδιό του.

Έτσι, την πρώτη μέρα της άνοιξης όλοι οι νέοι του κόσμου δίνουν τα χέρια, τραγουδούν και χορεύουν ΤΟ ΓΑΪΤΑΝΑΚΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ.

92ο και 97ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

ΣΚΗΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

▶ ΣΚΗΝΗ 1η

Στο Ξενοδοχείο. Ο ΚΥΡ ΝΙΚΟΛΑΣ μπροστά σ' ένα μεγάλο καθρέφτη.

ΚΥΡ ΝΙΚΟΛΑΣ: Καλημέρα σας, νεαρέ μου! Σε τι μπορώ να σας φανώ χρήσιμος;

Ξανάρκεται στο προσκήνιο.

ΚΥΡ ΝΙΚΟΛΑΣ: Δεν έχει καλούς τρόπους αυτός ο νέος! Του μιλάω ευγενικά κι αυτός με κοροϊδεύει. Κάνει σαν πιθκοκ. Ποιος να 'ναι; Τι γυρεύεις;

Πηγαίνει πάλι πίσω στον καθρέφτη.

ΚΥΡ ΝΙΚΟΛΑΣ: Άκουσε, νεαρέ μου: Όποιος και αν είσαι, πρέπει να πεις μια καλημέρα σ' έναν άνθρωπο που θα μπορούσε να 'ταν τρεις φορές παππούς σου. Λίγος σεβασμός για την όσηρη μου γενειάδα.

Πάει να καιδέψει τη γενειάδα του και πίνει το μάγουλό του. Ξαφνικά θυμάται.

ΝΙΚΟΛΑΣ: Τα χάπια Νεοζιλ! Εγώ είμαι! Ζήτω! Ζήτω! Είμαι νέος και δυνατός!

Κάνει «ακροβατικά». Κοιτάζεται πάλι στον καθρέφτη.

ΝΙΚΟΛΑΣ: Και πώς μου πάει το μπλουτζίν κι αυτό το κόκκινο παουκάμισο, κόκκινο σαν τα γαρίφαλά μου! Αχ, που είσαι, αδερφέ μου Νικόλα, να με δεις!

Ο ΝΙΚΟΛΑΣ β' παρουσιάζεται ξαφνικά μπροστά του.

ΝΙΚΟΛΑΣ Β' : Εδώ είμαι!

ΝΙΚΟΛΑΣ: Πώς σου φαίνομαι;

ΝΙΚΟΛΑΣ Β' : Όμορφος και φωτεινός σαν την ιδέα σου.

ΝΙΚΟΛΑΣ: Και τώρα εμπρός! Ξεκινάω για το μεγάλο ταξίδι. Θα κάνω το γύρο της γης.

ΝΙΚΟΛΑΣ Β' : Ξεκνός όμως πως είσαι απένταρος. Τα ταξίδια κοστίζουν.

ΝΙΚΟΛΑΣ: Τώρα που έγινα νέος ποιος με πιάνει; Είμαι χειροδύναμος. Θα δουλεύω στους αγρούς με τους αγρότες, στα εργοστάσια με τους εργάτες. Θα τους μιλήσω για το γαϊτανάκι μας. Θα τους μάθω το τραγούδι μας και θα κερδίζω όσα χρήματα χρειάζομαι για να τρώω, να πληρώνω τα ναύλα μου στα τρένα, στα βαπόρια και στα αεροπλάνα που θα με πάνε στα πέρατα του κόσμου. Τίποτε πια δεν μπορεί να με σταματήσει.

▶ ΣΚΗΝΗ 2η

Στο Δημαρχείο. Στη μέση της σκηνής ένα βάζο. Στην πλατεία οι θεατές περιμένουν το ΔΗΜΑΡΧΟ να βγάλει λόγο. Ανάμεσά τους ο ΝΙΚΟΛΑΣ.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Πρέπει, είπα ΠΡΕΠΕΙ, να κλάψωμεν τους ηρωικούς στρατιώτες μας. Πρέπει, είπα ΠΡΕΠΕΙ, να κτίσωμεν μεγαλοπρεπή μνημεία. Βλακέντιε, βγάλε το δίσκο και μαζέψε λεφτά... Πρέπει, είπα ΠΡΕΠΕΙ, να 'μαστε υπερήφανοι και ευτυχείς, ευτυχείς λέω, που η πόλις μας εθυσίασεν εις τον βωμόν του πολέμου τόσοους στρατιώτες! Ας μην το λησμονήσωμεν ποτέ, είπα ΠΟΤΕ, ΠΟΤΕΕΕ!!!

Ο ΝΙΚΟΛΑΣ σπκώνεται από την πλατεία και λέει:

ΝΙΚΟΛΑΣ: Μπορώ, κύριε δήμαρχε, να μιλήσω κι εγώ; Έχω κάτι πολύ σπουδαίο να σας αναγγείλω.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Και βέβαια, βέβαια, νεαρέ μου! Ανέβα, σου παρακλωρώ το βήθρον μου. Έτσι είμαστε εμείς οι ΑΡΧΕΣ στην πόλη μας! Θέλουμε, τι λέω, απαιτούμε ν' ακούμε την φωνή των νέων μας. Εμπρός, μην διστάζεις. Ανέβα!

Ο ΝΙΚΟΛΑΣ ανεβαίνει πάνω στο βήθρο.

ΝΙΚΟΛΑΣ: Ονομάζομαι Νικόλας Γαρίφαλος, έρχομαι από πολύ μακριά. Ο κύριος δήμαρχος έχει δίκιο...

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ καρδάνεται.

ΝΙΚΟΛΑΣ: Ποτέ δεν πρέπει να λησμονήσετε τα παιδιά σας που κάθηκαν στον πόλεμο. Αλλά δεν πρέπει να ξεχνάτε πως υπάρχουν γύρω σας κι άλλα μικρά παιδιά, παιδιά σας κι αυτά, που κάνουν τα πρώτα βήματα στη ζωή και που πρέπει να μεγαλώσουν μέσα στη χαρά, συντροφιά με τα λουλούδια των αγρών και τα πουλιά των ουρανών...

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ξαφνιάζεται με τα λόγια του ΝΙΚΟΛΑ.

ΝΙΚΟΛΑΣ: Μια μέρα, που δε θ' αργήσει να 'ρθει, όλοι οι νέοι, όλων των λαών, θα δώσουν τα χέρια και θα φτιάξουν έναν κύκλο γύρω από τη γη, για να χορέψουν και να τραγουδήσουν αδελφωμένοι. Όσο μεγάλη κι αν είναι η λύπη σας, δώστε τα χέρια, μπειτε στο Γαϊτανάκι του Κόσμου. Κι έτσι τα παιδιά σας, βλέποντάς σας ενωμένους να χορεύετε και να τραγουδάτε...

Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ αρχίζει να θυμώνει, φουσκώνει και ξεφουσκώνει...

► ΣΚΗΝΗ 3η

Στο λιμάνι, στο μηχανοστάσιο του βαποριού: τρεις ΘΕΡΜΑΣΤΕΣ

ΝΙΚΟΛΑΣ: Μπας κι είστε μηχανές;

ΘΕΡΜΑΣΤΕΣ: Ένα δυο, οπ!

ΝΙΚΟΛΑΣ: Κρίμα! Κι ήθελα τόσο πολύ να σας μιλήσω για το Γαϊτανάκι μου. Για να δω; Έχετε αυτιά;

Ο ΝΙΚΟΛΑΣ εξετάζει τα αυτιά τους κι αρχίζει να τους σιγοτραγουδάει:

ΝΙΚΟΛΑΣ: Αν όλοι οι θερμαστές της γης
πίνανν γερά τα χέρια...

Οι ΤΡΕΙΣ ΘΕΡΜΑΣΤΕΣ σιγά σιγά κάνουν τις αυτόματες κινήσεις τους, χαλαρώνουν και γίνονται κανονικοί άνθρωποι.

ΘΕΡΜΑΣΤΗΣ Α': Τι όμορφο τραγούδι!

ΘΕΡΜΑΣΤΗΣ Β': Πόσα χρόνια έχω ν' ακούσω τραγούδι!

ΘΕΡΜΑΣΤΗΣ Γ': Πόσο θα 'θελα να τραγουδήσω κι εγώ!

ΝΙΚΟΛΑΣ: Καθίστε. Τώρα που είναι ώρα ανάπαυσης, θα σας μάθω το Γαϊτανάκι του Κόσμου. Οι ΤΡΕΙΣ ΘΕΡΜΑΣΤΕΣ κάθονται κάμω, γύρω από το ΝΙΚΟΛΑ. Σκύβουν τα κεφάλια και όλοι μαζί τραγουδάνε το Γαϊτανάκι. Είναι σαν να τους μίλησε ο ΝΙΚΟΛΑΣ για την ιδέα του.

ΘΕΡΜΑΣΤΗΣ Α': Τι όμορφο τραγούδι!

ΘΕΡΜΑΣΤΗΣ Β': Σπουδαία ιδέα!

ΘΕΡΜΑΣΤΗΣ Γ': Πόσο θα 'θελα να μπω κι εγώ μέσα στο χορό!

ΝΙΚΟΛΑΣ: Τότε λοιπόν δώστε κι εσείς τα χέρια, χορέψτε με τους νέους όλου του κόσμου. Όταν θα φτάσει εκείνη η μέρα, ο ουρανός θα είναι χωρίς σύννεφα, οι αγροί θα 'ναι σκεπασμένοι με λουλούδια και πάνω στα δέντρα χιλιάδες πουλιά θα κελαηδούν.

ΠΡΟΣΩΠΑ – ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ**Νικόλας**

Βασικός ήρωας είναι ο Νικόλας: παρουσιάζεται στην αρχή του έργου σαν γέρο -ασφός, που δε σκκωνει κεφάλι απ' τα βιβλία του. Η ψυχή του όμως είναι νεανική κι αγνή, το μυαλό του φωτεινό. Έτσι, όταν τα κοριτσάκια στον κήπο τραγουδούν, γεννιέται μέσα του ο παλιός, άδολος εαυτός του (που επί σκκνης τον παίζει ο Νικόλας Β').

Ο Νικόλας παίρνει τα χάπια Νεοζίλ και γίνεται πάλι νέος. Μεταμορφώνεται ολόκληρος και συμπεριφέρεται σαν νέος άνθρωπος, γεμάτος ενθουσιασμό για τη ζωή και αγάπη για τον άνθρωπο. Έμπιστεύεται τους ανθρώπους, δεν τους φοβάται, προσπαθεί να αλλάξει ακόμα και τους σκκλους.

Αυτοσχεδιασμός «Γέρος και νέος»

Τα παιδιά σκέφτονται και νιώθουν σαν να είναι γέροι. Μιμούνται το βαδισμα, τη στάση του σώματος, την κίνηση, την έκφραση και τη φωνή ενός γέρου. Στη συνέχεια, κάθονται, σκκωνονται από την καρέκλα, ανοίγουν την πόρτα ή το παράθυρο, τρώνε, μιλούν, διαβάζουν ένα βιβλίο.

Κάνουν το ίδιο σαν ένας νέος άνθρωπος: μιμούνται τον τρόπο που κινείται, που μιλάει, που μετακινεί ένα έπιπλο.

Παρατηρούν τη μεταβαση από τη μια ηλικία στην άλλη.

Μελετούν το πώς μεταμορφώνουν τα χάπια Νεοζίλ το Νικόλα.

Δήμαρχος

Πρόκειται για καρικατούρα ανθρώπου της εξουσίας. Μιλά χωρίς να γνωρίζει τι λέει, ο λόγος του δεν έχει καμιά συνοχή κι αλήθεια και η κίνηση του δεν έχει στόχο. Είναι ένας αξιοθρήνητος άνθρωπος, ντυμένος (κατά τη συγγραφέα) «καραγκιόλης» - δήμαρχος.

Μόλις ο Νικόλας παίρνει το λόγο και μιλά για την ιδέα του, ο караγκιόζο - Δήμαρχος τον διωχνεί χτυπώντας τον με τη μαγκουρα.

Άσκηση

Οι μαθητές φτιάχνουν όλοι μαζί έναν Κουκλό - Δήμαρχο. Επιλέγουν τα στοιχεία που θα του βάλουν (χαρακτηριστικά της στολής, του προσώπου κτλ.).

Βρίσκουν και κάποια σύμβολα που δηλώνουν τη θέση του.

Αυτοσχεδιασμός «Αντιθέσεις»

Τα παιδιά παίζουν με αντιθετες καταστασεις και πράγματα (Δήμαρχος- Νικόλας).

- Σχηματίζουν ζευγάρια: ο ένας πετά μπαλάκι στον άλλο λέγοντας του μια λέξη, ο άλλος απαντά ταυτόχρονα με την αντιθετη λέξη (μέρα - νυχτα, όμορφος - άσκημος κτλ.).
- Φαντάζονται ότι ο ένας έρχεται από μια παγωμένη χώρα και ο άλλος από μια πολύ ζεστή. Ο καθένας περιγράφει τη ζωή του και ζητά λεπτομέρειες απ' τον άλλο για τη δική του ζωή.

Θερμαστές

Άνθρωποι - μηχανές, κάνουν αυτόματες κινήσεις, κουρδισμένοι μαζί εκτελούν την εργασία τους σγέλαστοι. Μόλις όμως τους μιλά ο Νικόλας για το «Γαϊτανάκι», αρχίζουν να χαλαρώνουν και σιγά-σιγά συμπεριφέρονται φυσιολογικά.

Αυτοσχεδιασμός: «Η Μηχανή»

Ένα παιδί προτείνει έναν ήχο και μια κίνηση «μηχανής». Στη συνέχεια, ένα άλλο παιδί έρχεται κοντά του και προτείνει ένα δικό του ήχο και κίνηση. Σιγά - σιγά σκκματίζουν μια μηχανή που λειτουργεί, μπαίνοντας ο ένας κοντά στον άλλο σαν ενωμένα εξαρτήματα. Παίρνουν όλοι τις κατάλληλες θέσεις και βρίσκουν τον κοινό ρυθμό της μηχανής.

ΧΩΡΟΣ – ΣΚΗΝΙΚΟ - ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Οι χώροι είναι πολλοί: το γραφείο - δωμάτιο του Νικόλα στην αρχή, το δωμάτιο ξενοδοχείου, το Δημαρχείο, το καράβι στο λιμάνι...

Μπορούμε να παρουσιάσουμε σε ένα μόνιμο χώρο όλες τις σκηνές για να αποφυγούμε την κατασκευή πολλών σκηνικών, καθώς και τις συχνές αλλαγές τους. Η δράση διαφοροποιείται κυρίως με **αντικείμενα**, ενδεικτικά του χώρου (οπίθι, δρόμος κτλ.).

- Σκηνή πρώτη: στο δωμάτιο ξενοδοχείου, όπου γίνεται η μεταμόρφωση του Νικόλα σε νεό, το βασικό αντικείμενο, που δείχνει την αλλαγή, είναι ο **καθρέπτης**. Γύρω απ' τον καθρέπτη εξελίσσεται η δράση.
- Στο Δημαρχείο, **ένα βάζο** θα γίνει το κέντρο δράσης, αφού εδώ θα εμφανιστεί και θα μιλήσει ο Καραγκιόζο - Δήμαρχος αλλά και ο Νικόλας.
- Στο λιμάνι **το καράβι** είναι ο δραματικός χώρος, μπορεί να παρουσιασθεί με αντικείμενα, όπως ξύλα και ένα μεγάλο άσπρο πανί.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Το κοστούμι διαφοροποιείται ανάλογα με την κοινωνική τάξη και το χαρακτήρα. Οι κατηγορίες στο έργο είναι:

- Οι νέοι μαζί με το Νικόλα (διαφοροποιήσεις κατά επάγγελμα)
- Ο -Καραγκιόζο - Δήμαρχος
- Άλλα επαγγέλματα, όπως καπετάνιος, θερμαστές

Ο Νικόλας και όλοι οι νέοι μπορεί να φορούν ένα μπλουζίν και ένα χρωματιστό, ζωηρού χρώματος πουκάμισο.

Τα κορίτσια μπορεί να φορέσουν χρωματιστό πουκάμισο, φούστα ή παντελόνι και ένα μαντίλι στο λαιμό.

Ο Δήμαρχος φορά χαρακτηριστικά ρούχα της ανώτερης τάξης, παραδείγματος χάρι το ημιψηλό καπέλο. Η -Καραγκιοζίστικη- πλευρά του δηλώνεται από την παρδαλή γραβάτα και τη χρυσή καδένα.

Ο Ταχυδρόμος κρατά τη σάκα με τα γράμματα.

Οι Θερμαστές - Μπαχάνες φορούν ίδια φόρμα σε γκριζό χρώμα. Όταν αρχίσουν να συμπεριφέρονται σαν άνθρωποι, μετά την παρέμβαση του Νικόλα, τότε πετάνε το πάνω μέρος της και εμφανίζονται με χρωματιστά μπλουζάκια.

ΜΟΥΣΙΚΗ - ΗΧΗΤΙΚΑ

Αξιοποιούνται όλες οι φωνητικές δυνατότητες των παιδιών.

Είτοι στη σκηνή του πάρκου με το Δήμαρχο, μπορεί να φωνάζουν τα παιδιά που αποτελούν το κοινό επί σκηνής γιουκαϊζοντας το γελαίο Δήμαρχο, ενώ πολύ λίγα, που παίζουν τους μπράβους, χειροκροτούν το λόγο του.

Στο καράβι στην αρχή οι Θερμαστές κινούνται σαν αυτόματα «φτυαρίζοντας», ενώ φωνάζουν μονότονα - Ένα, δύο, όπ!-, - Ένα ....-Ταυτόχρονα, ακούγεται ηχογραφημένος ο ήχος από τα φτυάρια. Μετά το τραγούδι του Νικόλα για το Γαϊτανάκι του «Αν όλοι οι θερμαστές της γης / πιάναν γέρα τα χέρια...», οι τρεις Θερμαστές χαλαρώνουν, μιλάνε κανονικά και σιγά - σιγά αρχίζουν κι αυτοί να τραγουδούν. Όταν ο Νικόλας τους εξηγήσει την ιδέα του, οι Θερμαστές ζωντανεύουν ακόμα πιο πολύ, σπκώνονται και με εκφραστική ρυθμική κίνηση, χωρίς αντικείμενα, φτυαρίζουν τραγουδώντας πιο δυνατά.

Τα παιδιά με τη φωνή τους (και με τη βοήθεια ηχογραφημένων θορύβων, όπου χρειάζεται) μπορούν να αποδίδουν ηχητικά - φωνητικά τη δραματική ατμόσφαιρα της σκηνής.

Στο τέλος μπορεί να δημιουργηθεί μια αυτοσχέδια μελωδία για το «Γαϊτανάκι»: ένα ένα παιδί τραγουδά ένα στίχο στο δικό του ρυθμό και μπαίνει στον κύκλο για να χορέψει το Γαϊτανάκι.

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Ο φωτισμός ακολουθεί κι αυτός τη δράση του έργου και τις σκηνικές υποδείξεις του συγγραφέα.

Στη σκηνή της μεταμόρφωσης του Νικόλα, ο γερο - Νικόλας μπορεί να φορά περούκα με άσπρα μαλλιά που στη συνέχεια θα βγάλει. Αν όμως φορέσει μια περούκα σε πρασινωπή απόκρωση και πέσει πάνω του μπλε φωτισμός προβολέα, τότε τα μαλλιά της περούκας θα μαυρισούν και μπροστά στα μάτια των θεατών ο γερο - Νικόλας θα γίνει νέος. Στο τέλος ένας φωτεινός κύκλος στο πάτωμα θα γίνει το Γαϊτανάκι και μέσα σ' αυτόν τα παιδιά θα τραγουδήσουν και θα χορέψουν.

Θεατρική παράσταση «Το Γαϊτανάκι» - Σαρρή, Υπαθριο Θέατρο Δημοτικού σχολείου Κολλεγίου Αθηνών (Δ' Τάξη, 2000)

Ο Μορμόλης

Χάφελντ, Ράινερ, (2000). Ο Μορμόλης, μετ. Παν. Σκούφης, Αθήνα, Εκδ. Ντουντούμης

Πρόσωπα

5: Ρίκης, Μάντα, Αστυφύλακας, Δήμαρχος, Δασκάλα

Σκηνές

1

Σκηνικά

Γραφείο

Διάρκεια

15 λεπτά

Χρόνος προετοιμασίας

15 διδακτικές ώρες

Αντικείμενα σκηνής

Έπιπλο γραφείου, δύο καρέκλες, πλαίσιο παραθύρου, ένα μεγάλο ξύλινο κουτί (Μορμόλης)

Υπόθεση

Ο Μορμόλης είναι ένα ξύλινο κουτί που ο Ρίκης και η Μάντα το κάνουν φίλο τους για να μπορούν να αντισταθούν στα «πρέπει» και τις στείρες συμβουλές των μεγάλων. Έτσι ο Μορμόλης αρχίζει να λέει και να κάνει μέσα από τα παιδιά ό,τι αυτά θέλουν, εκνευρίζοντας και φέρνοντας σε αδιέξοδο τους μεγάλους, που δεν καταλαβαίνουν τι είναι αυτό το παράξενο κουτί.

Ο Μορμόλης δεν πτοείται ούτε από τις φοβέρες του Μπουρίνια ούτε από τις κρίσεις του θείου. Αλλά δεν τρομάζει ούτε όταν έρχεται ο αστυνόμος ή τον πάνε στο γραφείο του δημάρχου ή όταν ο υπουργός έρχεται να τον συλλάβει.

Στο τέλος οι μεγάλοι καταλαβαίνουν ότι, αν αγαπάς τα παιδιά, αγαπάς και το Μορμόλη.

ΣΚΗΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

► ΣΚΗΝΗ 4η

(Ο Δήμαρχος κάθεται σ' ένα γραφείο και γράφει. Μπαίνει ο αστυφύλακας με το Μορμόλη.)

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Ορίστε, κύριε Δήμαρχε!

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Τι είν' αυτό;

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Ο Μορμόλης.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Α, έτσι; Ένταξει. Τι είπες πως είναι αυτό;

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Ο Μορμόλης.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Τι είν' αυτό; Με κοροϊδεύεις.

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Διατάξετε! Όχι, κύριε Δήμαρχε.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Τι γυρεύει αυτό το κασόνι πάνω στο γραφείο μου. Παρ' το από δω!

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Το κατέσχεσα.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Δε βρίσκεις τίποτα καλύτερο να κάνεις. Πιάσε κανένα κλέφτη! Βάλε κανένα πρόστιμο στους οδηγούς! Μάζεψε τα παιδιά να μην κάνουν φασαρία! Και μη μου ξανάρθεις εδώ με κατασκευμένα κουτιά. Μ' έναν, πως τον είπες; Βωμόλη;

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Διατάξετε! Μορμόλη!

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Μορμόλη! Τι βλακείες είναι αυτές; Αστυφύλακες βλακες δε μου χρειάζονται!

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Μα, κύριε Μπουρίνια...

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Σταμάτα! Δεν το βλέπεις ότι τώρα παίζω το δήμαρχο; Έτσι ε; Άκου δω, ο κύριος Μπουρίνιας είναι φίλος μου. Μην πεις τίποτα εναντίον του. Κατάλαβες;

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Διατάξετε! Ο κύριος Μπουρίνιας μου είπε για τον Μορμόλη. Συγγνώμη γι' αυτό εδώ το κουτί. Αυτός μου είπε να το κατασχω.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Μμμ! Για φέρ' το δω... Αφού το είπε ο κύριος Μπουρίνιας... Τι έχει μέσα;

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Διατάξετε! Δεν ξέρω.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Δεν ξέρεις;

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Δεν ξέρω.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Μήπως θα 'πρεπε να... Τίνας είναι το κουτί;

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Των παιδιών. Των δύο παιδιών που μένουνε στου Χατζηπέτρου.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Ε, άμα είναι δικό τους, καλό πράγμα δε θα 'ναι. Αυτά τα παιδιά είναι όλο φωνή κι αυθάδεια. Ακάνιοι φασαρίες! Πολύ υποπτο αυτό το κουτί... Τ' άκουσες; Χτυπήσε! Κάποιος είναι μέσα.

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Νάνος πρέπει να 'ναι

ΜΑΝΤΑ: Πείτε και κανένα «εμπρός»!

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Α, εσείς χτυπήσατε; Τι γυρεύετε εδώ;

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Αυτό είναι τα παιδιά.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Για ελάτε εδώ!

ΡΙΚΗΣ: Άλλος γερο-στριμμένος!

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Πώς;

ΡΙΚΗΣ: Τίποτα. Σητημένος είπα. Αυτός εδώ είναι σαν κολόνα σητημένος.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Τι είναι αυτό το κουτί;

ΡΙΚΗΣ: Κουτί;

Αυτοσεκεία στο «Μορμόλη»
(Θεατρικό Εργαστήρι των συγγραφέων)

MANTA: Ποιο κουτί;

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Στραβοί είστε; Αυτό εδώ!

ΡΙΚΗΣ: Αυτό δεν είναι. Αυτός είν' ο Μορμόλης.

MANTA: Περίεργο! Οι μεγάλοι τον λένε συνέχεια κουτί.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Και τι είναι ο Μορμόλης;

ΡΙΚΗΣ και MANTA: Ο Μορμόλης είν' ο Μορμόλης και εμείς είμαστε εμείς.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Σε μπελαδες μ' έβαλες, Καρούμπαλε.

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Ο Κύριος Μπουρίνιανς...

ΡΙΚΗΣ και MANTA: Είν' ένας βλάκας γερο-γκρινιάρης.

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Τι πράγμα;

MANTA: ...λέει ο Μορμόλης.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Άκου αναίδια! Άκου αυθαδία! Να τους ουλλάβεις αμέσως.

ΡΙΚΗΣ: Ε! Για σταθετέ! Δεν το είπαμε εμείς! Ο Μορμόλης το λέει!

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Έτσι, ε; Ε, τώρα θα δεις!

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Σιπ! Απαγορεύεται!

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Τι απαγορεύεται;

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Να δέρνεις τα παιδιά.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Μα εγώ είμαι ο δήμαρχος.

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Ούτε οι δήμαρχοι επιτρέπεται να δέρνουν τα παιδιά.

MANTA: Λέει ο Μορμόλης!

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Όχι, δεν το λέει ο Μορμόλης, το λέει ο νόμος. Να, εδώ.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Ε, τότε κάντε κάτι άλλο! Δεν μπορώ, σας λέω, τα παιδιά! Δεν τα μπορώ, με τρελαίνουν! Δεν μπορείτε να τα ουλλάβετε;

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Με τι δικαιολογία; Δεν είναι τόσο απλό!

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Ε, φωνάξτε τότε κάποιον που να μπορεί να το βγάλει πέρα μαζί τους! Ξέρω κι εγώ! Φέρτε τον παπά, το γιατρό!... Φέρτε τη δασκάλα!

ΑΣΤΥΦΥΛΑΚΑΣ: Τι δασκάλα. Καλή ιδέα!

ΡΙΚΗΣ: Δασκάλα... Αφού τώρα δεν έχουμε σχολείο!

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Θα σας δείξει αυτή

MANTA: Τι θα μας δείξει;

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Θα σας μάθει να ακούτε... και να...

ΡΙΚΗΣ: Εμείς πάντα ακούμε.

MANTA: Δηλαδή... σχεδόν πάντα.

ΡΙΚΗΣ: Τον Μορμόλη τον ακούμε πάντα.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Αυτό το καταραμένο κουτί!

MANTA: Να το ξανα πάρουμε;

ΡΙΚΗΣ: Αν το πάρουμε, θα σας αφήσουμε ήσυχο.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Θα το προτιμούσα κι εγώ. Αλλά ο κύριος Μπουρίνιανς είναι φίλος μου. Του έχω μεγάλη υποχρέωση. Όχι, θα το πάρω και θα το κάνω κομμάτια. Να... Αχ, βρωμάκουτο!

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Η δασκάλα! Πάρτε τα γρήγορα! Πάρτε τα και τα δύο! Κλείστε τα στο σχολείο και βάλτε τα τιμωρία!

92ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

ΔΑΣΚΑΛΑ: Τώρα δε γίνεται έκουνη διακοπές! Τα σχολεία είναι κλειστά! Κι εγώ δεν μπορώ να τους κάνω τίποτα. Ούτε κάνω εγώ τέτοιες κουταμάρες, να τα βάζω τιμωρία!

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Πρέπει όμως να εξακριβώσετε τι είναι ο Μορμόλης!

ΔΑΣΚΑΛΑ: Ο Μορμόλης

ΡΙΚΗΣ: Να τος, εκεί είναι.

ΜΑΝΤΑ: Είναι ο Μορμόλης μας.

ΔΑΣΚΑΛΑ: Έτσι, ε; Τι να 'ναι λοιπόν αυτός ο Μορμόλης; Μοιάζει με ξύλινο κουτί.

ΡΙΚΗΣ: Ναι, αλλά δεν είναι κουτί.

ΜΑΝΤΑ: Ο Μορμόλης είναι ο Μορμόλης.

ΔΑΣΚΑΛΑ: Νομίζω πως κατάλαβα.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Ε, τότε πείτε μου να καταλάβω και εγώ.

ΔΑΣΚΑΛΑ: Το Μορμόλη τον καταλαβαίνουν μόνο τα παιδιά. Κι εσείς δεν υπήρξατε κάποτε παιδί, κυριε Δήμαρχε;

ΜΑΝΤΑ: Σίγουρα ένα πολύ χαζό παιδί.

ΡΙΚΗΣ: Και μαρτυριάρικο.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Εγώ ήμουν ένα πολύ φρόνιμο, πολύ εργατικό και πολύ καλό παιδί.

ΜΑΝΤΑ: Κι απ' αυτό το πολύ καλό παιδί βγήκε ένας πολύ κακός Δήμαρχος.

ΔΑΣΚΑΛΑ: Πώς έγινε αυτό, κυριε Δήμαρχε;

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Μα δε φταιώ εγώ. Ο κύριος Μπουρίνιας...

ΜΑΝΤΑ: Παιδιά! Φοβάται τον Μπουρίνια!

ΡΙΚΗΣ: Τον φοβάται; Αφού τώρα μας είπε πως είναι φίλος του! Τώρα δε μας είπε πως είναι φίλος του;

ΔΑΣΚΑΛΑ: Ωραία φίλια! Άμα ο ένας τρέμει τον άλλον...

ΜΑΝΤΑ: Λοιπόν, παρατήρησες ότι ο κάθε μεγάλος φοβάται κάποιον άλλον μεγάλο!

Ο Δήμαρχος φοβάται τον κύριο Μπουρίνια,

η θεία μου φοβάται την αστυνομία,

Ο αστυνόμος τρέμει του δημάρχου την γκρίνια.

Ο κύριος Μπουρίνιας τα κάνει μπρος στην θεία.

Ο ένας τρέμει τον άλλο κι ο μεγάλος τον μεγάλο

και φοβούνται όλοι όλοι φοβούνται τον Μορμόλη

ΠΡΟΣΩΠΑ – ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Δήμαρχος

Οι ρόλοι στο έργο αντιστρέφονται. Οι μεγάλοι αντιπροσωπεύουν για τα παιδιά ανόητους ανθρώπους, που δεν καταλαβαίνουν τίποτα, πανικοβάλλονται με το παραμικρό και καταντούν γελοίοι. Ο Δήμαρχος, ενώ είναι ο επίσημος αντιπρόσωπος της πόλης, εδώ παρουσιάζεται ένας αδύναμος φοβητσιάρης άνθρωπος, που χρησιμοποιεί τη βία για να επιβληθεί στα παιδιά. Έτσι δεν προκαλεί το σεβασμό αλλά την ειρωνεία και την περιφρόνηση.

Αυτοσχεδιασμοί

- Ψάχνω να βρω ένα επικίνδυνο όπλο που είναι κρυμμένο στο γραφείο μου.
- Ανακρίνω δυο παιδιά για την επικίνδυνη δράση τους.
- Ανοίγω ένα «επικίνδυνο» κουτί.

Αστυφύλακας

Ο Αστυφύλακας διακρίνεται για την αφέλειά του, αφού δείχνει το Μορμόλη στο Δήμαρχο σαν το δράστη της αναταραχής, δηλώνοντας ότι «το κατέσχεσε» και εκπλήρωσε το καθήκον του.

Αυτοσχεδιασμοί

- Συλλαμβάνω με τις κατάλληλες κινήσεις και το αστυνομικό ύφος ένα παιδί ταραξία.
- Κατάσχω ένα ...επικίνδυνο ΚΟΥΤΙ. Προσπαθώ να ασκήσω σωστά τα καθήκοντά μου.

Ρίχης - Μάντα

Τα δύο παιδιά παρουσιάζονται με τη σοφία ενός μεγάλου. Με χιούμορ και σπαρταριστή εξυπνάδα ανατρέπουν τα δεδομένα, μεταθέτοντας τα αιτήματά τους στο Μορμόλη, το μαγικό κουτί που τα ξέρει όλα και όλοι το φοβούνται.

Αυτοσχεδιασμοί

- Οι μαθητές φτιάχνουν έναν καταλογο με τα «πρέπει» των μεγάλων και παίζουν με τα αντίθετά τους.
- «Δίνουν ζωή» σε ένα κουτί. Το κουτί μετακινείται, πετάει, τρώει κτλ.
- Παίζουν με ένα αντικείμενο που αλλάζει και γίνεται καρέκλα, μαντίλι για το λαιμό, ακούπα, μακαρί...

Δασκάλα

Η Δασκάλα έρχεται να βάλει τα πράγματα στη θέση τους με μια απλή λογική. «Το Μορμόλη τον καταλαβαίνουν μόνο τα παιδιά». Ο ρόλος της είναι ενός ανθρώπου που καταλαβαίνει τις σκέψεις των παιδιών.

Αυτοσχεδιασμοί

- Μπαίνω σε ένα χώρο, όπου όλοι μαλώνουν και επαναφέρω την τάξη.
- Τα παιδιά χωρίζονται σε δυο ομάδες, η μια μιλά «καρακίτικα» και η άλλη δεν καταλαβαίνει. Τότε ένα παιδί κάνει το διερμηνέα ανάμεσά τους.

ΧΩΡΟΣ - ΣΚΗΝΙΚΟ - ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Το ίδιο το έργο υποδεικνύει το σκηνικό.

Στη σκηνή μας έχουμε το σκηνικό ενός γραφείου (του Δημάρχου). Ένα τραπέζι, δυο καρέκλες, ένα τελάρο για παράθυρο, μια κάσα πόρτας. Ο Μορμόλης μπορεί να παρουσιάσει με ένα μεγάλο παλιό κουτί.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Στο έργο τα πρόσωπα υποδύονται σύγχρονους ανθρώπους. Έτσι τα ρούχα, τα παπούτσια και τα αξεσουάρ δηλώνουν το πρόσωπο, την ηλικία του, την κοινωνική του θέση και το δραματικό χρόνο της σκηνής:

- Παιδικά καλοκαιρινά ρούχα για τα παιδιά
- Ρούχα για μεγάλους κατά κατηγορίες: α. Στολή αστυφύλακα για τον Αστυνόμο, β. Κοστούμι επίσημο μαύρο, γραβάτα κίτ. για τον Κύριο Δήμαρχο, γ. Φούστα και μπλούζα σε νεανικό στιλ για τη Δασκάλα

ΜΟΥΣΙΚΗ - ΗΧΗΤΙΚΑ

Στο έργο υπάρχουν τραγούδια με θέμα το Μορμόλη, που διακωμωδούν τους μεγάλους. Τα δυο πρώτα και το τελευταίο έχουν την ίδια μελωδία, που είναι η βασική μελωδία του έργου.

Τα παιδιά μπορούν να συνθέσουν το τραγούδι τους είτε ακολουθώντας το ρυθμό μιας γνωστής μελωδίας είτε αυτοσχεδιάζοντας. Ο αυτοσχεδιασμός θα περιλαμβάνει τραγούδι και χορευτική κίνηση. Μπορεί ακόμα, αφού πρόκειται για σατιρικό τραγούδι, να υπάρχει εκφραστική χειρονομία και γκριμάτσα (γλώσσα παντομίμας).

(Μπορούμε να ακούσουμε το CD με τη μουσική και τα τραγούδια του Γ. Σπανού σε στίχους Ε. Κυριαζή από την παράσταση της "Παιδικής Σκηνής" του Γ. Φέρτη και της Ξ. Καλογεροπούλου)

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Ο φωτισμός παρακολουθεί τη δράση των προσώπων και τις αλλαγές των καταστάσεων. Σ' αυτή τη σκηνή, έχουμε το φυσικό φωτισμό της καθημερινής ζωής ενός σπιτιού. Μπορούμε να τον πετύχουμε με το κίτρινο και το λευκό φως ενός προβολέα.

Για να αναδειχθεί η δραματική διάσταση του Μορμόλη, φωτίζουμε το κουτί με ένα προβολέα, όταν μιλούν τα παιδιά, και τον σβήνουμε, όταν μιλούν οι μεγάλοι.

Στα τραγούδια ο φωτισμός μπορεί να δυναμώνει και να παίζει με τα πρόσωπα, σηματοδοτώντας μια γκριμάτσα ή μια χειρόνομια.

Ο Μικρός Πρίγκιπας

Εξιπερύ, Αντουάν, (2002). *Ο Μικρός Πρίγκιπας*, μετ.Μ. Καρακώστα, Αθήνα, 13η έκδοση, Εκδ. Πατάκη (σε διδακτική των συγγραφέων)

Πρόσωπα	2
Σκηνές	1
Σκηνικά	Μικρός λόφος
Διάρκεια	10 λεπτά
Χρόνος προετοιμασίας	10 διδακτικές ώρες
Αντικείμενα σκηνής	Υφασμα, στέμμα Πρίγκιπα, μάσκα και ουρά Αλεπούς

Υπόθεση

Ένας αεροπόρος κάνει το δρόμο του και βρίσκεται σε κάποιον άλλο πλανήτη. Ο Μικρός Πρίγκιπας, μοναδικός κάτοικος του πλανήτη, τον βοηθάει μέσα από τις δικές του αναμνήσεις, να ταξιδέψει σε άλλους πλανήτες και να γνωρίσει χαρούμενες και θλιβερές καταστάσεις. Έτσι ο αεροπόρος επιστρέφει στη γη πιο σοφός, έχοντας γνωρίσει τη φιλία, την αγάπη αλλά και τη ματαιοδοξία των ανθρώπων. Ο Μικρός Πρίγκιπας πάντα θα τον συντροφεύει, σύμβολο της αγνότητας, του ονείρου και της αιώνιας παιδικής ψυχής.

ΣΚΗΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Σκηνή XXI

Αλεπού: Καλημέρα!

Μ. Πρίγκιπας: Καλημέρα...! (Ψάχνει να τη βρει)

Αλεπού: Εδώ είμαι, κάτω απ' τη μηλιά.

Μ. Πρίγκιπας: Ποια είσαι; Είσαι πολύ όμορφη...

Αλεπού: Είμαι μια Αλεπού...

Μ. Πρίγκιπας: Έλα να παίξεις μαζί μου.. Είμαι τόσο λυπημένος...

Αλεπού: Δεν μπορώ να παίξω μαζί σου, δεν είμαι εξημερωμένη...

Μ. Πρίγκιπας: Α, συγγνώμη, (μετά από σκέψη) τι πάει να πει «εξημερώνω»;

Αλεπού: Είναι κάτι που έχει ξεχαστεί από καιρό. Σημαίνει «δημιουργώ δεσμούς...»

Μ. Πρίγκιπας: Δημιουργώ δεσμούς;

Αλεπού: Βέβαια, είπε η αλεπού. Για μένα ακόμα δεν είσαι παρά ένα αγοράκι αλόιδιο μ' άλλα εκατό χιλιάδες αγοράκια και δε σε χρειάζομαι. Κι ούτε εσύ με χρειάζεσαι. Για σένα δεν είμαι παρά μια αλεπού ίδια μ' εκατό χιλιάδες άλλες αλεπούδες. Αν όμως μ' εξημερώσεις, θα χρειάζομαστε ο ένας τον άλλο. Θα είσαι για μένα μοναδικός στον κόσμο. Θα είμαι για σένα μοναδική στον κόσμο... Σε παρακαλώ... εξημερώσε με.

Μ. Πρίγκιπας: Το θέλω, αλλά δεν έχω πολύ χρόνο. Έχω ν' ανακαλύψω φίλους και πολλά πράγματα να γνωρίσω.

Αλεπού: Γνωρίζουμε μονάχα τα πράγματα που εξημερώνουμε. Οι άνθρωποι δεν έχουν πια καιρό να γνωρίσουν τίποτα. Τα αγοράζουν όλα έτοιμα απ' τους εμπόρους. Επειδή όμως δεν υπάρχουν έμποροι που να πουλάν φίλους, οι άνθρωποι δεν έχουν πια φίλους. Αν θέλεις ένα φίλο, εξημερώσε με.

Μικρός πρίγκιπας: Τι πρέπει να κάνω;

Αλεπού: Χρειάζεται μεγάλη υπομονή. Στην αρχή θα καθίσεις μακριά μου, έτσι στο χορτάρι... Κάθε μέρα, όμως, θα μπορείς να κάθεσαι όλο και πιο κοντά...

(Την επομένη ο μικρός πρίγκιπας ξαναήρθε.)

Αλεπού: Θα ήταν καλύτερα, αν έρχόσουν την ίδια πάντα ώρα. Αν έρχεσαι, για παράδειγμα, στις τέσσερις, το απόγεμα, από τις τρεις θ' αρχίζω να είμαι ευτυχομένη... Αν έρχεσαι όμως όποτε λάχει, δε θα ξέρω ποτέ τι ώρα να φορέσω στην καρδιά μου τα γιορτινά της... Χρειάζεται κάποια τελετή.

ΠΡΟΣΩΠΑ – ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Ο Μικρός Πρίγκιπας είναι ο κεντρικός ήρωας του έργου. Εκφρασσει την αγνότητα του παιδιού που ανακαλύπτει τον κόσμο, τη φιλία, την αγάπη. Είναι ένα «αστέρι» από άλλο πλανήτη, που μας μαθαίνει πώς να ζήσουμε στο δικό μας πλανήτη. Μας μαθαίνει όσα θέλουμε να γνωρίσουμε και τον τρόπο για να τα πραγματοποιήσουμε. Είναι ο βαθύτερος εαυτός μας, ένα παιδί που πάντα σνειρεύεται.

Η Αλεπού εκφράζει τον κόσμο της Ψυχής, τον Άνθρωπο που γνωρίζει τον εαυτό του αλλά και τη σημασία της αληθινής επικοινωνίας. Αυτή μαθαίνει στο Μικρό Πρίγκιπα τις αξίες της ζωής.

Αυτοσχεδιασμός στο «Μικρό Πρίγκιπα»
(Θεατρικό Εργαστήρι των συγγραφέων)

Άσκηση: «Αντίδραση»

Τα παιδιά γίνονται ζευγάρια. Οι Α παρτενέρ κάνουν μια ενέργεια και οι Β αντιδρούν στη δράση του παρτενέρ τους. Παραδείγματος χάριν, ο Α σπρώχνει τον Β και ο Β αντιστέκεται.

Άσκηση: «Αντιθετές κινήσεις»

Σε ζευγάρια, ο Α κάνει μια κίνηση και ο Β την αντίθετή της. Παραδείγματος χάριν, ο ένας κάνει επικύψη και ο άλλος σκώνεται στις μύτες με τα χέρια προς τα πάνω. Ή ο Α κάνει ένα βήμα προς τον Β, και ο Β ένα βήμα προς τα πίσω.

Άσκηση: «Καθρέφτης»

Σε ζευγάρια, οι παρτενέρ σε απόσταση τεσσάρων βημάτων κοιτάζονται στα ματιά. Ο ένας όταν είναι έτοιμος, κάνει μια κίνηση - όσο γίνεται απλή και καθαρή - και ο άλλος κάνει το ίδιο ταυτόχρονα.

Αυτοσχεδιασμός: «Η εξημέρωση»

Σε ζευγάρια: ο ένας παίζει το ρόλο ενός αγριού ζώου και ο άλλος του ανθρώπου. Ο άνθρωπος προσπαθεί να εξημερώσει το ζώο. Η εξημέρωση περιλαμβάνει διαφορές φάσεις. Στην αρχή τα πρόσωπα κάθονται μακριά, δεν κοιτάζονται, δεν έχουν σχέση. Αργότερα η απόσταση μικραίνει, αρχίζουν να κοιτάζονται, μια σχέση γεννιέται.

ΧΩΡΟΣ – ΣΚΗΝΙΚΟ - ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Ο χώρος είναι ο μικρός πλανήτης του Μικρού Πρίγκιπα. Είναι μαγικός σαν τον ίδιο, ονειρικός και διαστημικός. Μπορεί να αποδοθεί με ένα πολύ ανοικτό γαλάζιο ύφασμα. Αν όμως υπάρχει δυνατότητα φωτισμού με προβολείς, μπορεί να φωτιστεί ο άδειος χώρος με ένα ονειρικό γαλάζιο φωτισμό.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Εφόσον πρόκειται για πλάσμα άλλου πλανήτη αλλά με χαρακτηριστικά παιδιού, ο Μικρός Πρίγκιπας μπορεί να φορά μια ολόσωμη χρωματιστή φόρμα (π.χ. πράσινη) από λεπτό ύφασμα μαζί με μια εσάρπα (κιτρινή), ενώ το πρόσωπό του θα καλύπτει μια γαλάζια μάσκα, σύμβολο της «άλλης» του ύπαρξης.

Η Αλεπού πάλι που έχει χαρακτηριστικά ζώου, αλλά έχει ανθρώπινη συμπεριφορά, φορά μόνο μια μάσκα δηλωτική της ζωομορφίας της. Καλό είναι να παιχθεί από ένα κορίτσι, που θα ντυθεί με ένα απλό κι ωραίο φουστάνι σε γήινο χρώμα. Η ιδέα είναι να μοιάζει με ένα αθώο κορίτσι γεννημένο στη φύση.

Αυτοσχεδιασμός στο «Μικρό Πρίγκιπα»
(Θεατρ. Εργαστήρι των συγγραφέων)

ΜΟΥΣΙΚΗ - ΗΧΗΤΙΚΑ

Ο ήχος και η μουσική στη σκηνική μας πρόταση θα αποδώσουν την ποιότητα και την ευαισθησία της συνάντησης.

Στην αρχή, πριν εμφανιστεί η Αλεπού, μπορεί να ακούγεται ένας τραγουδιός ήχος σαν ψιθύρισμα φύλλων, που θα αυτοσχεδιάσουν οι μαθητές. Μετά οι δυο ήρωες γνωρίζονται. Όταν η Αλε-

πού του λέει για τα βήματά του που, σαν την εξημέρωση, θα ακούγονται στα αυτιά της «σαν μουσική», μπορεί να υπάρχει μια μουσική υπόκρουση σαν ζωηρός ήχος βημάτων που ξυπνάει τη γη (πάλι από αυτοσχεδιασμό των παιδιών). Αργότερα του μιλάει για «τον άνεμο μέσα στο στάχυα...» και ακούμε έναν ανάλαφρο ήχο ανέμου, που μπορεί να είναι ο ζωντανός ήχος μιας φλογέρας (που παίζει ένας μαθητής) σε μίξη.

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Ο φωτισμός παίζει ανάλογο ρόλο μ' αυτόν του ήχου και της μουσικής. Για να φωτίσουμε ένα χώρο «ανείρου» και φαντασίας, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε δυο προβολείς καλύπτοντάς τους με μπλε σελοφάν. Στο τέλος της σκηνής σβήνουν και ανάβει ένας τρίτος καλυμμένος με κόκκινο σελοφάν.

Ανέβα στη στέγη να φάμε το σύννεφο

Ξανθούλης Γιάννης, (1994). *Ανέβα στη στέγη να φάμε το σύννεφο*, Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτη

Πρόσωπα	6 κύρια: Γιαγιά, Αννούλα, Βαγγελάκης, Κυριακή, Δήμαρχος, Μαύρο Σύννεφο - Κάποια παιδιά για το τέλος σκηνής
Σκηνές	3
Σκηνικά	Οι στέγες
Διάρκεια	20 λεπτά
Χρόνος προετοιμασίας	18 διδακτικές ώρες
Αντικείμενα σκηνής	Μεγάλοι άνοισο κύβοι, γκριζο ύφασμα, καπέλο Βαγγελάκη

Υπόθεση

Η Αννούλα έχει ανέβει να διαμαρτυρηθεί για τη ζωή των ανθρώπων και δεν κατεβαίνει, πριν ο Δήμαρχος αλλάξει την «τσιμεντένια» ζωή τους. Πρώτα συναντά τη γιαγιά της που έχει πεθάνει και ζει πάνω απ' τις στέγες. Της υπόσκεται να τη βοηθήσει και της χαρίζει ένα τζιν, το Βαγγελάκη.

Η Αννούλα και ο Βαγγελάκης υποδέχονται μια παλιά όμορφη Κυριακή, που έρχεται να τους συναντήσει πάνω στη στέγη της Τσιμεντούπολης.

Νοσταλγία και χαρούμενες μνήμες πλημμυρίζουν τα λόγια και το τραγούδι τους.

Καταφύγιο στις στέγες βρίσκουν και η Κότα κι ο Χελιδόνος που αγαπιούνται και κάνουν εδώ το γάμο τους. Στην παρέα τους θα έρθουν και τα προηγούμενα Χριστούγεννα....

Ενώ οι γονείς της Αννούλας διαμαρτύρονται στο Δήμαρχο για την πόλη, η Αννούλα με τη Γιαγιά της στις στέγες γράφουν τα αιτήματά τους προς το Δήμαρχο Τσιμεντόπουλο, ώστε να αλλάξει πρόσωπο η πόλη τους και η ζωή τους.

Ο Βαγγελάκης φέρνει το Δήμαρχο Τσιμεντόπουλο πάνω στις στέγες, απ' όπου βλέπει ο ίδιος τη φοβερή εικόνα μιας σταχτής πόλης, όπου όλα αργοπεθαίνουν. Έτσι αποφασίζει να κάνει όλα όσα ζήτησε η Αννούλα κι η Γιαγιά της. Όλοι μαζεύονται και γιορτάζουν τα καλά νέα.

ΣΚΗΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

► Σκηνή 1η

(Στις στέγες)

ΓΙΑΓΙΑ: Είμαι η γιαγιά σου, Αννούλα. Δε με θυμάσαι. Δε με θυμάσαι, γιατί έφυγα απ' την πολιτεία πριν πολλά χρόνια, προτού η πολιτεία ονομαστεί Τσιμεντουπολη, προτού γεννηθείς...

ΑΝΝΟΥΛΑ: Και μ' έβλεπες απ' τη στέγη, γιαγιά, όλα αυτά τα χρόνια;

ΓΙΑΓΙΑ: Ναι. Από δω πάνω. Δεν κατεβαίνα πιο κάτω, γιατί με πειράζει το καυσαέριο. Άλλα από δω σας παρατηρούσα.

ΑΝΝΟΥΛΑ: Μα αυτό είναι καταπληκτικό...

ΓΙΑΓΙΑ: Ναι, είναι. Και μπορεί να στενοχωρήσες τους γονείς σου που ανέβηκες στις στέγες, αλλά εσύ είσαι δίκιο. Δεν είναι πόλη για παιδιά η Τσιμεντουπολη.

ΑΝΝΟΥΛΑ: Θα με βοηθήσεις, γιαγιά; Αν μπορείς φυσικά...

ΓΙΑΓΙΑ: Φυσικά και μπορώ και θα σε βοηθήσω. Κι όχι μόνο αυτό αλλά θα σου γνωρίσω κι όλο το μαγικό κόσμο που ζει πάνω στις στέγες και... δεν τον ξέρουν οι άνθρωποι....

ΑΝΝΟΥΛΑ: Μηράβο, γιαγιά. Ζήτηω οι στέγες...

ΓΙΑΓΙΑ: Ζήτηω οι στέγες, παιδιά... Θα σε βοηθήσει το δώρο που θα σου κάνω. ....ο Βαγγελάκης, ένα ξωτικό...

Ακούγονται κιλιάδες καμπάνες και μπαίνει τραγουδώντας ο Βαγγελάκης.

ΒΑΓΓΕΛΑΚΗΣ: Διταζέτε, ωραία μου δεσποινίς...

ΑΝΝΟΥΛΑ: Σε μένα μιλά;

ΓΙΑΓΙΑ: ...Σε χάρισα στην εγγονή μου και σε παρακαλώ να τη βοηθήσεις όσο καιρό θα μείνει στις στέγες.....(Φεύγει)

ΑΝΝΟΥΛΑ: Λοιπόν, Βαγγελάκη, τι θα μου δείξεις;

ΒΑΓΓΕΛΑΚΗΣ: Ας αρχίσουμε ..απ' την κυρία Κυριακή. Είναι μια παλιά τρελή Κυριακή, που ζει εδώ και δέκα χρόνια στις στέγες.

► Σκηνή 2η

(Μπαίνει η Κυριακή)

ΚΥΡΙΑΚΗ: Είμαι Κυριακή αλλά παλιά Κυριακή. Τόσο παλιά που δε θα με θυμάσαι.....

ΑΝΝΟΥΛΑ: Ήταν αλιωτικές οι Κυριακές τότε, κυρία Κυριακή;

ΚΥΡΙΑΚΗ: Αν ήταν λέει! Τότε το μεσημέρι της Κυριακής μσοκοβολούσε ψιτό κρέας, κοτόπουλο στο φούρνο, πιλάφια, σαλάτες από φρέσκα μαρουλάκια, κρεμμυδάκια και ανθο και όμορφα σπιτικά γλυκά. Τότε, ακόμη, οι σοφοί εφευρέτες δεν είχαν ανακαλύψει τα τσιπς και τα γαριδάκια κι όλα αυτά τα σκουληκάκια που μασάτε εσείς, τα παιδιά, σήμερα... Και προπαντός, ήταν σπουδαίο πράγμα να είσαι Κυριακή. Σήμερα κοιτιέται να καταντήσω χειρότερη κι απ' τη Δευτέρα...κι απ' την Τρίτη...

ΑΝΝΟΥΛΑ: Έχεις δίκιο. Η μαμά μου, επειδή εργαζέται όλη τη βδομάδα στο γραφείο της, την Κυριακή κάνει ένα σωρό δουλειές.

ΚΥΡΙΑΚΗ: Μόνο η μαμά σου; Κι ύστερα, τζουή, πλέοραση. Κι ο μπαμπάς σου σίγουρα θα πηγαίνει στο ποδόσφαιρο.

ΑΝΝΟΥΛΑ: Ναι, έτσι γίνεται. Μαζί με τους φίλους του. Είναι Παναθηναϊκάρες!

ΚΥΡΙΑΚΗ: Κι Ολυμπιακάρεις να είναι, τι θα βγει;

ΒΑΓΓΕΛΑΚΗΣ: Ενώ αν είναι ΑΕΚάρεις...

ΚΥΡΙΑΚΗ: Μα τώρα για ποδόσφαιρο θα μιλήσουμε; Έτσι οι άνθρωποι σπαταλούν τον καιρό τους κι ύστερα μας ξεχνούν εμάς, τις Κυριακές, και φεύγουμε και δε μας θυμούνται...Εγώ όμως τα κατάφερα κι έμεινα εδώ πάνω...

ΒΑΓΓΕΛΑΚΗΣ: Κι από τότε τραγουδά...

ΚΥΡΙΑΚΗ: *(Τραγουδά)*

Μια παλιά, τρελή Κυριακή
είναι καλύτερη απ' το τίποτα, βεβαίως.
Εδώ και δέκα χρόνια είμαι στην κορφή
και ζω στις στέγες δίχως έξοδα και χρέος.
Κι ενώ οι άλλες μου αδερφές, οι Κυριακές,
ήρθαν και ζήσαν και πέρασαν και πάνε,
εγώ κατάφερα να ζω, κι ως είμαι κτες,
κι όλοι στις στέγες μ' αγαπούν και μ' εκτιμάνε.

Σκηνή 3η

(Μπαίνει στη σκηνή ο Δήμαρχος Τσιμεντόπουλος)

ΓΙΑΓΙΑ: Κατό φωνή κι ο Δήμαρχος...

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Τι ασκλαμάρες είναι αυτές. Θέλω, επιτέλους, να μάθω τι συμβαίνει εδώ πάνω.

ΑΝΝΟΥΛΑ: Γεια σας, κύριε Δήμαρχε. Να σας συστήσω τη γιαγιά μου...

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Μπα; Όστε εκεί έφτασε το κακό; Τώρα και οι γιαγιάδες σκαρφαλώνουν στις στέγες;

ΓΙΑΓΙΑ: Πώς ταξιδέψατε, κύριε Δήμαρχε, ίσαμε εδώ πάνω;

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Ούτε που ξέρω. Εμφανίστηκε μπροστά μου ένα παλιόπαιδο και με θράσος μου είπε: «Είμαι ο Βαγγελακής, το Τζίνι. Κι έχω διαταγή να σας πάω κατεπελγόντως στις στέγες». Ακοίς εκεί...Κι ώσπου να πω «κα», βρέθηκα εδώ πάνω. Και ζαλιζομαι...και δε βλέπω και καλά...Τι είναι αυτό εκεί κάτω, που μοιάζει σαν γκριζά τουρτα;

ΓΙΑΓΙΑ: Η Τσιμεντούπολη, κύριε Δήμαρχε...

ΑΝΝΟΥΛΑ: Είδατε τα χάλια της;

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Σιωπή, εσύ...

ΓΙΑΓΙΑ: Κατάλαβες; Σε ανεβάσαμε εδώ, να δεις πόσο ασκημο είναι το τσιμέντο χωρίς πράσινο, χωρίς ένα φυλλαράκι, χωρίς ένα λουλουδάκι...

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Μα ποια είσ' εσύ, κυρά μου; Μάγισσα ή νεράιδα;

ΑΝΝΟΥΛΑ: Νεραϊδογιαγιά είναι.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Βρι, κακό που έπαθα! Ποιος; Εγώ, ο Τσιμεντόπουλος...Κι αυτό το μαυρο φίδι εκεί κάτω τι είναι;

ΓΙΑΓΙΑ: Η Λεωφόρος Τσιμεντού. Εκεί που είναι το σπίτι σου. Είδες πώς φαίνεται;

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Κι αυτό εκεί πέρα που μοιάζει με στάχτη;

ΑΝΝΟΥΛΑ: Η παιδική χαρά της Τσιμεντούπολης. Παιδική είναι, αλλά χαρά δεν έχει...

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Κι αυτή η βρόμικη σιδηροκαλόνια;

ΓΙΑΓΙΑ: Είναι ένα δέντρο πνιγμένο στο καυσαέριο. Πράσινο ήταν, αλλά έγινε μαύρο σαν τηγά-
νι.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Από κάτω φαίνονται αλλιώς...Κάτι άρχισε να καίει το λαιμό μου. Ναι. Δακρύζουν
και τα μάτια μου. Άρχισε και η καρδιά μου να χτυπά γρήγορα, σαν μίξερ...Και
μυρίζει...πίσσα.

ΓΙΑΓΙΑ: Δεν είναι τίποτα. Είναι το περίφημο Μαύρο Σύννεφο της Τσιμεντούπολης....

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Πουφ! Πώς μυρίζει.....

(Μπαίνει το Μαύρο Σύννεφο)

ΜΑΥΡΟ ΣΥΝΝΕΦΟ: Είμαι το Μαύρο Σύννεφο,
μόλυνση φορτωμένο.
Γονείς μου τα εργοστάσια,
στα μαύρα είμαι ντυμένο....

ΜΑΥΡΟ ΣΥΝΝΕΦΟ: Αυτά, κυριε Δήμαρχε. Μη μου πεις τώρα ότι δε με ξέρεις...Απ' τα εργο-
στάσια της Τσιμεντούπολης γεννήθηκα.

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: (φωνάζει) Θα τρελαθώ!....(Το Σύννεφο φεύγει)

ΔΗΜΑΡΧΟΣ: Δεν το φαντάστηκα
πατέ ότι ήταν έτσι.
Ότι ήμουν Δήμαρχος
α' ένα άσκημο κοτέτσι.

ΓΙΑΓΙΑ: Θέλει αποφάσεις
κι όχι τόσο εγωισμό.
Κάτι ας αλλάξει,
κάτι ας γίνει πιο σωστό.

ΟΛΟΙ: Ό,τι έγινε, έγινε
εμπρός δώστε το χέρι.
Κάποιος θα πρέπει
οξυγόνο να μας φέρει.

Ό,τι έγινε, έγινε
ας αρχίσουμε δουλειά,
μόνο απ' τις στέγες
θα τα δούμε αληθινά.

ΠΡΟΣΩΠΑ – ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Αννούλα: Είναι ένα παιδί, που ονειρεύεται μια όμορφη, καθαρή και ανθρώπινη πόλη και μια
ζωή χωρίς νέφος και βαριά ατμόσφαιρα. Είναι ένα χαρούμενο, γλυκό παιδί που αγα-
πά τους ανθρώπους και τα ζώα κι αποφασίζει να λύσει τα προβλήματα των μεγάλων!

Γιαγιά: Είναι ο κλασικός τύπος της μαγικής αιωνόβιας γιαγιάς, που εδώ και μετά θάνατον φροντι-
ζει την εγγονή της σαν καλό πνεύμα και της χαρίζει ένα τζίνι παραμυθιού, το Βαγγελάκι.

Βαγγελάκης: Είναι ένα παιδί - ζωτικό. Θυμίζει το σκανταλιάρη Πουκ στο Όνειρο Καλοκαιρινής Νύκτας. Σαν όλα τα τζίνια εκτελεί διαταγές της Αννούλας.

Κυριακή: Είναι μια αριστοκρατική Κυρία άλλων εποχών, ντυμένη με τα κυριακάτικα της, το κρινολίνο, το καπέλο με τα φτερά, τα γάντια και το σμπρελίνο της. Μοιάζει με τις κυρίες που βλέπουμε και θαυμάζουμε στις παλιές φωτογραφίες ή σε πινακές ζωγράφων. Ξέρει να τραγουδά και να χορεύει όλους τους χορούς της εποχής της. Φέρνει μαζί της αρωματά κι αναμνήσεις.

Δήμαρχος Τσιμεντόπουλος: Είναι ένας παχύς, κοντόφθαλμος, γκριζός κύριος. Η Αννούλα τον αποκαλεί «βλάκα», επειδή δεν επικοινωνεί με το περιβάλλον και τους πολίτες της πόλης του. Δε βλέπει γύρω του, δε γνωρίζει ποια είναι η πόλη που έφτιαξε. Όταν την αντικρίζει από ψηλά, μέσα στα μαύρα σύννεφα, τότε επιτέλους βλέπει το τερατούργημά του και αποφασίζει να την αλλάξει.

Μαύρο Σύννεφο: Είναι η προσωποποίηση του κινδύνου, της αρρωστίας που αγκαλιάζει την πόλη. Είναι μια μαύρη απειλή, γέννημα του Δημάρχου. Απειλεί τους πολίτες κι όλοι το φοβούνται, ακόμα κι ο Δήμαρχος.

Ασκήσεις

Οι μαθητές:

- Κινούνται στο χώρο στην αρχή με βήματα αδύναμα, σώμα που γέρνει, σαν να είναι αρρωστοί, στη συνέχεια κινούνται, όλο πιο κουρασμένοι, ώσπου να πέσουν κάτω. Σε ένα δεύτερο χρόνο, σπκωνονται και προχωρούν με βήματα σταθερά, ορθό σώμα, γεμάτοι δύναμη. Τα παιδιά παρατηρούν την αλλαγή στο σώμα τους.
- Αναπνέουν κανονικά και ήρεμα παρατηρώντας πώς φουσκώνει η κοιλιά στην εισπνοή, ενώ αδειάζει σαν μπαλόνι στην εκπνοή. Στη συνέχεια, βαδίζουν γρήγορα παρατηρώντας την αναπνοή τους. Επιταχύνουν κι άλλο το βήμα μας, ώσπου λαχανιάζουν. Παρατηρούν ότι η αναπνοή γίνεται κοφτή και πιο δύσκολη.
- Ζωγραφίζουν στο μισό χαρτόνι μια πόλη γκριζα, με μαύρα σύννεφα να τη σκεπάζουν. Στο άλλο μισό ζωγραφίζουν τη φωτεινή πόλη, όπως την ονειρεύονται. Μέσα στο χώρο τοποθετούν τους κατοίκους. Στο πρώτο μισό, οι άνθρωποι είναι θλιμμένοι, κουρασμένοι και τα παιδιά κλωμά και δεν έχουν πού να παίξουν. Στο άλλο μισό οι άνθρωποι είναι χαρούμενοι, τα παιδιά ζωπρά και παίζουν σε πάρκα και δρόμους.
- Σχεδιάζουν σε ένα μεγάλο χαρτόνι του μέτρου, με μεγάλα γράμματα, συνθήματα κατά της μόλυνσης του περιβάλλοντος αλλά και κατά των ανθρώπων της εξουσίας, που δεν ενδιαφέρονται για την καθαριότητα της πόλης μας.
- Φτιάχνουν ένα πανό στερεώνοντας το χαρτόνι σε δύο ξύλινους πέλκεις.

Αυτοσχεδιασμός: «Οι εχθροί»

Οι μαθητές φαντάζονται ότι κινδυνεύουν από αόρατους εχθρούς που τους κυνηγάνε. Τρέχουν, ανεβαίνουν ψηλά (επιπέδα από κουτιά, κύβους) για να σωθούν.

Αυτοσχεδιασμός: «Αντίθετες παρατάξεις»

Τα παιδιά χωρίζονται σε δυο ομάδες: Από τη μια στέκεται η παράταξη Α (ο καθένας σε λίγα βήματα από το διπλανό του) και απέναντί της η Β. Ξεκινά ένας από την παράταξη Α και λέει μια λέ-

ξη μαζί με μια κίνηση σε έναν από τη Β παραταξη. Εκείνος πρέπει να αντιδράσει με την αντίθετη λέξη και την αντίστοιχη κίνησή της.

ΧΩΡΟΣ – ΣΚΗΝΙΚΟ - ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Όλες οι σκηνές που επιλέξαμε ξετυλώνονται πάνω σε μια στέγη σπιτιού.

Μπορούμε να δημιουργήσουμε την αίσθηση του ύψους με κουτιά / κυβούς μικρά και μεγάλα, που θα τοποθετήσουμε σε προοπτική από μπροστά προς τα πίσω. Στο πιο ψηλό κουτί θα παίξει η Αννούλα με τη Γιαγιά της. Αργότερα, θα παρουσιασθεί στο ίδιο κουτί ο Βαγγελάκης και σε ένα διπλανό η Κυριακή αλλά και ο Δήμαρχος σε άλλη σκηνή.

Οι μαθητές μπορούν να ζωγραφίσουν στο φόντο της σκηνής τα σύννεφα με μαύρο και γκριζό χρώμα, αφήνοντας μόνο ένα μικρό κομμάτι γαλάζιο στο μέρος που είναι το ψηλό κουτί - στέγη.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Τα κοστούμια μας μπορούν να γίνουν με απλά και φτηνά υλικά. Στην **Ανούλα** ταιριάζει ένα κορμύμενο, λουλουδάτο φόρεμα. Τα παιδιά μπορούν να ζωγραφίσουν λουλουδιά σε κομμάτια χαρτί και να τα καρφισώσουν πάνω στο φουστάνι.

Η **Γιαγιά** είναι ντυμένη σαν «καρτ-ποστάλ». Οι μαθητές θα αναζητήσουν ένα παλιό φουστάνι εποχής σε ανοικτό χρώμα, ένα διακριτικό καπέλάκι, τσάντα και τακούνια.

Ο **Βαγγελάκης**, σαν τζίνι - ξωτικό, θα πρέπει να είναι ντυμένος με ένα παραμυθένιο ρούχο. Μπορούν να το κατασκευάσουν τα παιδιά κολλώντας μεγάλα μπλε κομμάτια ύφασμα ή χαρτί βελούτε πάνω στα ρούχα. Μια μπέρτα από κίτρινο γκοφρέ χαρτί θα συμπληρώσει το κοστούμι του Βαγγελάκη. Στο κεφάλι του μπορούν να φτιάξουν ένα είδος μισού στεφανιού με κουδουνάκια στις άκρες. Το πρόσωπο θα μακιγιαριστεί σε χρώμα γαλάζιο.

Για την **Κυριακή** θα χρειαστούμε ρούχα παλιά με δαντέλες και φρου-φρου, καπέλο που μπορούμε να κάνουμε πιο φανταχτερό κολλώντας του κρωματιστά φτερά, γάντια, ομπρέλινο.

Ο **Δήμαρχος** φορά ένα μπέζι ή ανοικτό γκρι κοστούμι, μαύρη γραβάτα, μαύρο καπέλο και μαύρα λουστρινένια παπούτσια. Κρατά μια μαύρη ομπρέλα. Καπνίζει ένα μαύρο τσιμπούκι.

ΜΟΥΣΙΚΗ - ΗΧΗΤΙΚΑ

Ο ήχος και η μουσική μπορούν να αναδείξουν τη δραματικότητα του έργου.

Έτσι, όταν αναφέρεται η μόλυνση και η ρύπανση της πόλης, μπορεί να ακούγονται ήχοι αυτοκινήτων, κορναρισματα, θόρυβος αεροπλάνων, και λίγο μετά ήχοι από παιδιά που βήκουν, φτερνίσματα, κλάματα κτλ.

Αλλά και ήχοι σχετικοί με τα πρόσωπα μπορούν να χρησιμοποιηθούν. Όπως όταν βγαίνει ο Βαγγελάκης / Τζίνι, τον «αναγγέλλει» ένας δυνατός ήχος από πολλές καμπάνες (πχογραφημένος). Με ανάλογο τρόπο, την είσοδο του αδιάφορου Δημάρχου, αναγγέλλει ένας παρατεταμένος βαρύς θόρυβος από την Τσιμεντούπολη που «μουγκρίζει»!

Η Μουσική ντύνει επίσης δραματικά το χώρο δημιουργώντας την ατμόσφαιρα μιας παλιάς όμορφης εποχής, όπου το έργο ανακαλεί αυτό το παρελθόν. Έτσι, τόσο στην πρώτη σκηνή της Γιαγιάς όσο και στη σκηνή της Κυριακής, ακούγονται νοσταλγικές μελωδίες παλιές, με βιολί...

Όταν ο Δήμαρχος διαπιστώνει (στο τελευταίο μέρος του έργου) την πραγματικότητα και αποφασιάζει να αλλάξει την Τσιμεντούπολη, τότε η μουσική αναγγέλλει αυτή την ευχάριστη ατμόσφαιρα. Μπορούμε ίσως να επιλέξουμε μια παλιά νοσταλγική μελωδία.

Τα τραγούδια του έργου έχουν μελοποιηθεί από τον Γιώργο Κατσαρό που έγραψε και τη μουσική της πρώτης παράστασής του (1980) για την Παιδική Σκηνή «Αλφαβητάρι».

Αν θέλουμε να κάνουμε τις δικές μας προτάσεις, πρέπει να στηριχτούμε στο δραματικό μύθο, στο ήθος των προσώπων που τραγουδάνε. Ας είναι απλές μελωδίες που μπορούν εύκολα να τραγουδήσουν τα παιδιά. Καλό θα είναι να προηγηθούν ασκήσεις με εκφραστική κίνηση και ρυθμό (βλέπε ενότητα Θεατρική Παράσταση).

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Και ο φωτισμός τονίζει τις δραματικές καταστάσεις: όταν οι ήρωες αναπολούν το παρελθόν μπορούμε να φωτίσουμε με κόκκινο φωτισμό. Όταν αντικρίζουν τη μαύρη Τιμεντούπολη, η σκηνή φωτίζεται με σκούρα χρώματα.

Μια φορά κι ένα νερό

Στέφαν Ράινερ, Ράινερ Λύκερ, (1979). *Μια φορά κι ένα νερό*, μετ. Χρ. Διάφας, Αθήνα, Εκδ. Θεατρικού Μουσείου

Πρόσωπα	7: Μήτσος, Τάκης, Γιαγιά, Μαρίνα, Γιατρός, Κυρ Απόστολος
Σκηνές	1
Σκηνικά	Ένα σκηνικό με κινητά στοιχεία (ποτάμι - αγρόκτημα)
Διάρκεια	10 λεπτά
Χρόνος προετοιμασίας	10 διδακτικές ώρες
Αντικείμενα σκηνής	Ύφασμα για ποτάμι, καρτί γκοφρέ για σύννεφο, σχέδια, σύνεργα φαρμάκου, εργαλεία γιατρού

Υπόθεση

Ένα αγόρι πηγαίνει με τον πατέρα του για διακοπές στο Ποταμοχώρι. Νοικιάζουν δωμάτιο στο σπίτι μιας ντόπιας αγροτικής οικογένειας, που έχει κι αυτή ένα αγόρι. Τα δυο παιδιά γίνονται φίλοι και κάνουν σχέδια για τις διακοπές. Ο πατέρας ετοιμάζει τα σύνεργα της ψαρικής. Το ποτάμι όμως, μολυσμένο από τα απόβλητα μιας βιομηχανικής μονάδας παρασκευής χαρτιού που έχει γίνει πρόσφατα εκεί κοντά, δεν προσφέρεται ούτε για ψάρεμα ούτε για κολύμπι ούτε για παιχνίδια. Συμβαίνουν απίστευτα πράγματα: γουρουνάκια διαμαρτύρονται για τις ορμόνες που τους δίνουν να φάνε, το δάσος κλαίει, όταν το κόβουν, το ποτάμι τρέχει να γλιτώσει από το βούρκο που το κυνηγά και το ζευγάρι των βιομηκάνων, ψηλά από το αεροπλάνο, απλώς δυσαρρεστεύει που χάλασε η βόλτα τους εξαιτίας της βρώμας. Το έργο θίγει το οικολογικό - περιβαλλοντολογικό πρόβλημα και καλεί τους θεατές να πάρουν θέση. Καταλογίζει ευθύνες και προτείνει λύσεις, που στηρίζονται στην ενεργοποίηση των παιδιών εναντίον της αλόγιστης βιομηχανικής ανάπτυξης σε βάρος του περιβάλλοντος.

ΣΚΗΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

► ΣΚΗΝΗ 11η

(Ο Τάκης και ο Μήτσος είναι πάνω στη σκεδιά. Ένα μεγάλο σύννεφο αφρού γλιστράει)

ΜΗΤΣΟΣ: Τι είναι αυτό; Για δεξ!

ΤΑΚΗΣ: Πο! Πο! Αφρόλουτρο! Αληθινό μπουρμπουλιθόλουτρο στον σκουπιδοτόπο!

ΜΗΤΣΟΣ: Ε, αυτό δεν το ανακάλυψε κανείς. Είμαστε οι μεγαλύτεροι εξερευνητές του κόσμου.

ΤΑΚΗΣ: Τι εννοείς ανακάλυψε; Αφού υπάρχει σ' όλες τις μπανιέρες.

ΜΗΤΣΟΣ: Ναι, αλλά στο ποτάμι μας πρώτη φορά βγαίνει...

ΤΑΚΗΣ: Να εξετάσουμε τι είδους αφρός είναι!

ΜΗΤΣΟΣ: Θα κάνουμε και το πρώτο μπάνιο. Βουτάμε στον αφρό! (Πηδούν στον αφρό)

ΤΑΚΗΣ: Γαργαλάει...

ΜΗΤΣΟΣ: Και τοιμμάει.

ΤΑΚΗΣ: Θα κάνω μακροβουτι! (Κάνουν πως κολυμπούν με ένταση)

ΜΗΤΣΟΣ: Κοίτα τη φάτσα σου!

ΤΑΚΗΣ: Κοίτα τη δικιά σου φάτσα! (Έχουν και οι δυο κόκκινα τα μούτρα τους)

ΜΗΤΣΟΣ: Το κεφάλι σου είναι κόκκινο!

ΤΑΚΗΣ: Και το δικό σου ένας τοματοκέφαλος έγινε!

ΜΗΤΣΟΣ: Πο! Πο! για διαφήμιση είμαστε. Το νέο κόκκινο, απολαυστικό μπουρμπουλιθόλουτρο!

ΤΑΚΗΣ: Γίναμε Ινδιάνοι!

ΜΗΤΣΟΣ: Α! Ωραίο! Ας ψάξουμε για ίκνη του εχθρού.

ΓΙΑΓΙΑ: Ε! Μήτσο, Τάκη! Ελάτε για βραδινό!

ΜΗΤΣΟΣ: Βρε Τάκη, δε βγαίνει αυτό το χρώμα!

ΤΑΚΗΣ: Θα πούμε πως βραβιάκαμε!

ΓΙΑΓΙΑ: Πού είστε επιτέλους! Το φαγητό είναι έτοιμο! Τι μούτρα είναι αυτά;

ΜΗΤΣΟΣ: Ψάχνουμε για ίκνη του εχθρού.

1ο Δημοτικό Σχολείο Βρύσησίων

ΓΙΑΓΙΑ: Έτσι ε; Πάμε στον ινδιάνικο καταυλισμό για φαί!

ΤΑΚΗΣ: Οι κόκκινοι πολεμιστές δεν έχουν πια χωριό!

ΜΗΤΣΟΣ: Θα δέσουμε τη λευκή γιαγιά στο ποτάμι του βασανισμού!

ΓΙΑΓΙΑ: Έλεος!

ΤΑΚΗΣ: Μόνο αν μας πεις τι φαί έχουμε!

ΓΙΑΓΙΑ: Ψάρι φέτες!

ΤΑΚΗΣ: Λέει ψέματα! Το κλωμό πρόσωπο λέει ψέματα! Ο μπαμπός μου υποσχέθηκε πέστροφες!

ΓΙΑΓΙΑ: Άντε να πλυθείτε τώρα!

ΜΗΤΣΟΣ: Δε γίνεται. Είμαστε ανεξίτηλοι Ινδιάνοι!

ΤΑΚΗΣ: Αισθάνομαι περίεργα!

ΜΗΤΣΟΣ: Κι εγώ νιώθω άσχημα!

ΓΙΑΓΙΑ: Τι πάθατε ξαφνικά! Α, εσείς καίγεστε από πυρετό! Γρήγορα στο κρεβάτι! Μαρίνα τα παιδιά είναι αρρωστα!

ΜΑΡΙΝΑ: Αρρωστα; Χριστός κι Απόστολος! Μήτρο, τα παιδιά αρρώστησαν! *(Έρχεται ο Μήτρος. Η Μαρίνα και η γιαγιά βάζουν τα παιδιά στο κρεβάτι)*

ΤΑΚΗΣ: Αχ! Ζαλίζομαι! Πώς ζαλίζομαι.

ΜΑΡΙΝΑ: Μα τι κάνατε και γίνετε έτσι;

ΜΗΤΡΟΣ: Τι πάθανε τα παιδιά; Πάω να φωνάξω το γιατρό! *(Και φεύγει)*

ΜΑΡΙΝΑ: Κυρ Απόστολε, κυρ Απόστολε, αρρώστησε ο γιος σας.

ΑΠΟΣΤ.: *(Έρχεται)* Δεν είναι δυνατόν! Αφού είμαστε σε διακοπή!

ΜΑΡΙΝΑ: Τα καπμένα τα παιδιά. Ψήνονται στον πυρετό.

ΑΠΟΣΤ.: Μωρέ, αυτοί κοκκίνισαν εντελώς.

ΜΑΡΙΝΑ: Τι σας λέω; Έχουν πυρετό!

ΑΠΟΣΤ.: Χρειαζόμαστε κάπια και ασπιρίνες. Έχετε;

ΜΑΡΙΝΑ: Καλύτερα να φτιάξω κανένα χαμομήλι.

ΓΙΑΓΙΑ: Όχι, καλύτερα φλαμούρι ή κανένα γάλα ζεστό με μέλι.

ΜΑΡΙΝΑ: Να τους πλύνουμε τα μούτρα.

ΓΙΑΓΙΑ: Ό,τι και να κάνεις, η μπογιά δε βγαίνει.

ΜΑΡΙΝΑ: Να τους βάλουμε ζεστές κομπρέσες

ΓΙΑΓΙΑ: Καλύτερα κρύες.

ΓΙΑΤΡΟΣ: *(Έρχεται)* Τι πάθατε;

ΓΙΑΓΙΑ: Μπογιάτισμα και πυρετό!

ΓΙΑΤΡΟΣ: Καταλαβαίνω!

ΜΗΤΣΟΣ: Θα κάνω εμετό!

ΓΙΑΤΡΟΣ: Μπα και δε μου λέτε πού ήσασταν και γίνετε έτσι;

ΤΑΚΗΣ: Στο ποτάμι!

ΓΙΑΤΡΟΣ: Άσασ... στο ποτάμι. Δεν μπορώ να σας πω ακριβώς τι έπαθαν. Πάντως μοιάζει με δηλητηρίαση. *(Βλέπει το στόμα τους και τη γλώσσα τους)*

ΤΑΚΗΣ: Άσασ....

ΜΗΤΣΟΣ: Μπεεεεε..

ΓΙΑΤΡΟΣ: Δώστε τους βιταμίνη C. Μεγάλη δόση και λεμόνι. Και να παραμείνουν στο κρεβάτι τρεις μέρες τουλάχιστον. Και να μην ξαναπάνε στο ποτάμι. Είναι μολυσμένο!

ΠΡΟΣΩΠΑ – ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Η σκηνή δείχνει τα δυο παιδιά, που έκαναν μπάνιο στο μολυσμένο ποτάμι και αρρώστησαν. Παρουσιάζεται από 7 πρόσωπα:

Κυρ Απόστολος: Είναι ο σύγχρονος κάτοικος της πόλης, που εργάζεται πολλές ώρες. Περιμένει τις καλοκαιρινές διακοπές για να ξεσκάσει και να απολαύσει το κόμμι του, που είναι το ψάρεμα της πέστροφας.

Τάκης: Είναι το παιδί της πόλης, ο γιος του κυρ Απόστολου, που όλη τη χρονιά πηγαίνει στο σχολείο. Βλέπει τις διακοπές στο Ποταμοχώρι σαν τη μεγάλη του ευκαιρία να ζήσει στο φυσικό περιβάλλον και να το εξερευνήσει. Με τη φαντασία του μεταμορφώνει τους χώρους και ζει την περιπέτεια.

Μήτσος: Είναι το παιδί του χωριού, αθώο και καλοσυνάτο, που αμέσως γίνεται φίλος με τον Τάκη και παίζουν μαζί. Συμμετέχει στην εξερεύνηση και στις δραστηριότητες της εξοχής, μιας και είναι ο φυσικός του χώρος.

Γιαγιά: Είναι η δυναμική χωρική που προστατεύει τα παιδιά και νοιάζεται για το φαγητό τους. Είναι σοφή, έχει εμπειρίες και δίνει τις κατάλληλες συμβουλές για να γίνουν τα παιδιά από την αρρώστια.

Μαρίνα: Είναι η μητέρα του Μήτσου, η νοικοκυρά του αγροτικού σπιτιού, που φροντίζει τα παιδιά και όλη την οικογένεια. Είναι δυναμική και παίρνει πρωτοβουλίες δίνοντας λύσεις στα καθημερινά ζητήματα.

Μήτρος: Είναι ο φτωχός αγρότης πατέρας, που εργάζεται στα χωράφια του αλλά και στο εργαστάσιο παραγωγής χαρτιού, που μολύνει το ποτάμι, για να συμπληρώσει το εισόδημά του και να καλύψει τις οικονομικές ανάγκες της οικογένειάς.

Γιατρός: Είναι ο αγροτικός γιατρός που συμπάσχει με τους χωριανούς και τους βοηθά απλόχερα. Καλός επιστήμονας και καλός άνθρωπος, που οι χωρικοί τον εμπιστεύονται.

Το έργο, που αποτελείται από 25 σκηνές, μπορεί και να παρουσιαστεί ολόκληρο από μια τάξη, καθώς συμμετέχουν 25 πρόσωπα (2 παιδιά, 8 γυναίκες, 15 άντρες) και έχει συνολική διάρκεια 1.30'.

Αυτοσχεδιασμός - Εξερεύνηση-

Τα παιδιά φαντάζονται πως περνάνε τις καλοκαιρινές τους διακοπές στο Ποταμοχώρι. Εξερευνούν το δάσος, το ποτάμι, το χωριό, όλα το φυσικό περιβάλλον. Βλέπουν κομμένα και ξεραμένα δέντρα, πεθαμένα ψάρια και ανακαλύπτουν πως τα νερά του ποταμιού είναι μολυσμένα και καταστρέφουν τη ζωή.....

Αυτοσχεδιασμός -Το μολυσμένο νερό-

Τα παιδιά είναι κατάκοπα από την κούραση και τη ζέστη. «Πίνουν» καθαρό νερό και ξεδιψάνε. Τα πρόσωπά τους λάμπουν από χαρά και ευχαρίστηση. Μετά «πίνουν μολυσμένο νερό» και αντιδρούν ανάλογα με μορφασμούς και πιάνοντας την κοιλιά τους.

Αυτοσχεδιασμός -Ποτάμι - Βούρκος-

Οι μαθητές χωρίζονται σε ζευγάρια (το ποτάμι - ο βούρκος), είναι αντίπαλοι και σπρώχνουν ο ένας τον άλλον. Ταυτόχρονα λογοφέρουν λέγοντας τα επικειρήματά τους και έχουν την ανάλογη συμπεριφορά. Το ποτάμι είναι αγνό και παλεύει καθαρά με τίμιους τρόπους, ενώ ο βούρκος είναι ύπουλος και άγριος.

ΧΩΡΟΣ – ΣΚΗΝΙΚΟ - ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Στη μια πλευρά της σκηνής θα είναι το μολυσμένο ποτάμι, που μπορεί να παρασταθεί με ένα μπλε λεκιασμένο ύφασμα (1,5Χ5), που θα το κρατούν δυο παιδιά, που θα φορούν βρώμικα ρούχα. Αυτά τα παιδιά θα κινούν το ύφασμα ανάλογα με τη ροή του έργου. Όταν βουτούν στο ποτάμι ο Τάκης και ο Μήτσος, θα τους σκεπάζουν με το ύφασμα και όταν θα επιπλέουν στο ποτάμι, θα έχουν το ύφασμα κάτω από τα πόδια τους. Ο Τάκης και ο Μήτσος θα έχουν μια σχεδία φτιαγμένη από χοντρό χαρτόνι και ένα κουπί. Το σύννεφο αφρού μπορεί να είναι λευκό ύφασμα ή αφρός από μπκάνημα, ειδικό εφέ.

Το σκηνικό μπορεί να είναι ένα και με κινητά στοιχεία να μετατρέπεται ο χώρος σε αγρόκτημα, όχθη ποταμού, ποτάμι, προαυλίο εργοστασίου. Στην άλλη πλευρά της σκηνής θα είναι το αγροτόσπιτο με δυο σκαμπό και με ένα κρεβάτι, που θα ξαπλώσουν τα άρρωστα παιδιά. Το αγροτόσπιτο είναι ζωγραφισμένο σε χαρτί του μέτρου και κολλημένο στην πλάτη της σκηνής. Ο κυρ Απόστολος θα έχει τα σύνεργα ψαρικής και ο γιατρός την τσάντα με τα ιατρικά εργαλεία του.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Ο κυρ Απόστολος, ο Τάκης και ο γιατρός θα φορούν ρούχα της πόλης που θα δείχνουν την οικονομική και κοινωνική διαφορά τους. Ο Μήτσος, η Μαρίνα, ο Μήτσος και η γιαγιά θα φορούν χωριάτικα και φτηνά ρούχα. Τα παιδιά θα βαφτούν με κόκκινη μπογιά, σαν Ινδιάνοι, όταν μπουν στο ποτάμι και αρρωστήσουν.

ΜΟΥΣΙΚΗ - ΗΧΗΤΙΚΑ

Αξιοποιούμε όλες τις φωνητικές δυνατότητες των παιδιών. Όταν τα παιδιά μπαίνουν στο ποτάμι και καλυμπούν, τα υπόλοιπα παιδιά με τη φωνή τους κάνουν τους ήχους του νερού αυξομειώνοντας την ένταση ανάλογα με τα τσαλαβουτήγματα. Η σκηνή μπορεί να υποστηρικτεί με μουσικά όργανα ή αντικείμενα που να παράγουν ήχους αναμόνης (νιώθουν άρρωστα, περιμένουν το γιατρό) ή έντασης (πέφτουν στο ποτάμι, παίζουν τους Ινδιάνους). Γενικά, το καλύτερο είναι τα παιδιά με τη φωνή τους (και κάποτε με τη βοήθεια ηχογραφημένων θορύβων) να δίνουν ηχητικά - φωνητικά την αντίστοιχη ατμόσφαιρα της σκηνής.

Το Δημοτικό Σχολείο Βριλησσιών

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Η δράση στο ποτάμι πρέπει να φωτίζεται έντονα με λευκό και κίτρινο φως. Στο σπίτι, που τα παιδιά είναι άρρωστα και κυριαρχεί η αγνία, πρέπει να υπάρχει κόκκινο και μπλε φως για να προβάλλονται τα συναισθήματα των ηρώων και η χρονική στιγμή της σκηνής που διαδραματίζεται το βράδυ.

«Ειρήνη»

Ποταμίτης, Δημήτρης, *Ιστορίες του λαπού Αριστοφάνη*, Αθήνα, Εκδ. Ντουντούμπ

Πρόσωπα

10: Ερμής, Τρυγαιός, Πόλεμος, Υπηρέτες Πόλεμου, Ειρήνη, Αγρότες

Σκηνές

1

Σκηνικά

(1) κατοικία των θεών
- σπηλιά της Ειρήνης

Διάρκεια

10 λεπτά

Χρόνος προετοιμασίας

10 διδακτικές ώρες

Αντικείμενα σκηνής

Τσουβάλι, μεγάλο γουδί, γουδοχέρι, σκαινί, κύπελλα, κανάτες, μουσικά όργανα

Θεατρική παράσταση «Ειρήνη»
Παιδικού Τμήματος Δήμου Μαρκόπουλου

Υπόθεση

Ένας αγρότης από την Αττική, ο Τρυγαιός, εξκληρισμένος από τον πόλεμο, πάει στο Δία για να τον ρωτήσει πότε επιτέλους θα γίνει ειρήνη. Εκεί ο Ερμής τον πληροφορεί πως ο Πόλεμος έχει φυλακίσει την Ειρήνη σε μια σπηλιά που την είσοδό της φράζει ένας τεράστιος βράχος. Ο Τρυγαιός παρακολουθεί έντρομος τον Πόλεμο να ράνει τις ελληνικές πόλεις σ' ένα γουδί για να τις κοπανήσει και να φτιάξει...σκορδαλιά. Όπου να πάει ο Πόλεμος να φέρει το γουδοχέρι, ο Τρυγαιός καλεί όλους τους αγρότες, που αφήνουν τα χωράφια τους, και όλοι μαζί μετακινούν το βράχο και ελευθερώνουν την Ειρήνη, δίνοντας την υπόσχεσή τους πως από δω και πέρα θα ζήσουν ειρηνικά. Ο Οπλοπώλης διαμαρτύρεται, γιατί με την απελευθέρωση της Ειρήνης έχασε τα κέρδη του και τι θα κάνει τα ακόντια. Ο Τρυγαιός του λέει να τα μπήξει στη γη για να σκορφαλώσει ο κισσός. Στο τέλος όλοι οι Έλληνες συμμετέχουν στο τρικούβερτο γλέντι δίνοντας την υπόσχεση «ποτέ πια πόλεμος!».

ΣΚΗΝΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ**ΣΚΗΝΗ 1η**

ΕΡΜΗΣ: Τι γυρεύεις εδώ πάνω;

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Ήρθα για να σου φέρω ένα δωράκι.

ΕΡΜΗΣ: Δωράκι; Εμένα;

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Αμέ!

ΕΡΜΗΣ: Λιποθυμώ, κρατήστε με. Καλώς μας ήρθες λοιπόν, αγαπημένε!

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Δε μου λες. Μια δεσποσύνη Ειρήνη, εσύ την ξέρεις;

ΕΡΜΗΣ: Ειρήνη, Ειρήνη... Τη Ρηνούλα, καλέ, θα λέει. Καλέ, το Ρηνιώ δεν ξέρω; Άκου, η κακομοίρα!

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Γιατί κακομοίρα;

ΕΡΜΗΣ: Την ήξερες;

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Απ' έξω κι ανακατωτά.

ΕΡΜΗΣ: Να την ξεχάσεις! Δεν νομίζω πως θα την ξαναδείς ποτέ σου.

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Γιατί, πού πήγε;

ΕΡΜΗΣ: *(Εμπιστευτικά)*. Σε μια τρυπα ενός βράχου την έχει φυλακισμένη ο Πόλεμος. Και γύρω γύρω πέτρες να μην αποδράσει.

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Α, τον αλήτη. Και πού 'ναι ο βράχος;

ΕΡΜΗΣ: Να τος.

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Καμμενούλα, Ειρήνη. Και δε μου λες, αυτός ο αλιθής ο Πόλεμος πού είναι;

ΕΡΜΗΣ: Τριγυρνάει κάπου εδώ.

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Και με μας τους Έλληνες και με τις πολιτείες μας τι σκέφτεται να κάνει;

ΕΡΜΗΣ: Να σας κοπανήσει.

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Να μας κοπανήσει;

ΕΡΜΗΣ: Ναι, να σας κοπανήσει.

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Καλά, και πώς;

ΕΡΜΗΣ: Άκου! Αγόρασε ένα γουδί πελώριο κι έχει σκοπό εκεί μέσα να βάλει όλες τις πόλεις της Ελλάδας με κάμποσο σκορδάκι, να τις κοπανήσει να τις κάνει σκορδαλιά. *(Μουγκρητό)*. Μα σιωπή. Μου φαίνεται πως έρχεται. Κρύψου.

(Μουσική εμβατηριακή) *(Μπαίνει ο Πόλεμος μ' ένα τσουβάλι που μέσα έχει τις πόλεις της Ελλάδας κι ένα πελώριο γουδί)*.

ΠΟΛΕΜΟΣ: Ένα δυο εν δυο,
εμπρός με βήμα ταχύ,
ο Πό - ο Πόλεμος φτάνει,
σταθείτε προσοχή,
Έν δυο εν δυο
μπρος φέρτε μου ένα γουδί,
Αθήνα και Πάτρα και Βόλο
να λιώσω, να κάνω ζουμί.

Και τώρα η σειρά σου Θεσσαλονίκη, κι εσύ μέσα στο μείγμα. Λίγα σκόρδα, λίγο τυράκι, λίγο αλατοπίπερο ας ριξω τώρα. Ωραία, τουρλού τουρλού ας γίνουν όλα, πολιτείες και σκόρδα. *(Μιμίζει το μίγμα)*. Καλέ, τι μάγευρας είμαι εγώ! Όμως από το μείγμα κάτι λείπει. Α, ναι, λίγα δάκρυα. *(Δίνει ένα καστούκι στον Τρυγαίο που αρχίζει να κλαίει. Ο Πόλεμος μαζεύει τα δάκρυά του στο γουδί)*. Έτσι μπράβο, μπρό μου, κλάψε, κλάψε, κι άλλα δάκρυα, μη μας κόψει η συνταγή. Ωραία. Και τώρα το γουδοκέρι, να κοπανήσουμε το πράμα. Α, τ' άφησα μέσα. Πάω να το φέρω. *(Στον Ερμή)*: Κι εσύ μαζί μου. *(Βγαίνουν)*.

ΤΡΥΓΑΙΟΣ: Βάι βάι βάι βάι!... Κακό που πάθαμε! Λοιπόν ένα μας σώζει και ας μην αργούμε. Πρέπει να λευτερώσουμε την Ειρήνη, προτού γυρίσει ο Πόλεμος με το γουδοκέρι. Γιατί αν αρχίσει το κοπάνημα, καίκαμε, πάμε καλά μας. Παιδιά, εδώ θα χρειαστώ τη βοήθειά σας.

Θα με βοηθήσετε να λευτερώσουμε τη σκλαβοπούλα την Ειρήνη. Λοιπόν, ακούστε το σχέδιό μου. Εγώ θα δέσω με τούτο το σκοινί τις πέτρες που κλείνουν τη σπηλιά της Ειρήνης. Και μερικοί

από σας θα βοηθήσετε να τραβήξουμε τις πέτρες. (Δένει τις πέτρες). Εμπρός λοιπόν, εσείς θα τραβάτε κι εγώ θα τραγουδώ:

Ει κοπ, εί κοπ!
Τραβάτε αργά
και κάντε υπομονή.
Σιγά σιγά μ' επιμονή
η Ρηνιώ στο φως θα βγει.
Λεύτεροι τότε θα 'ναι όλοι,
θάλασσα, ερξική και πόλη,
ύπνος, ξύπνος και παιχνίδια,
καθισιά και πανηγύρια.

Θεατρική παράσταση «Ειρήνη»
Παιδικού Τμήματος Δήμου Μαρκόπουλου

(Στη διάρκεια του τραγουδιού οι αγρότες τραβήξαν τις πέτρες, αλλά η Ειρήνη δε βγήκε από τη σπηλιά).

ΠΡΟΣΩΠΑ - ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Στην πρώτη σκηνή του έργου συμμετέχουν ο **Τρυγαίος**, ο **Ερμής**, ο **Πόλεμος** με τους **στρατιώτες-υπηρέτες** του, η **Ειρήνη** με βουβά ρόλο και οι **αγρότες** (Στη δεύτερη σκηνή συμμετέχει και ο Οπλοπώλης)

Τρυγαίος: Είναι απελπισμένος αγρότης από την Αττική που θέλει να τελειώσει ο πόλεμος και να ζήσει με την ειρήνη. Είναι έξυπνος και αποτελεσματικός. Παρακαλούθει με προσοχή τον Πόλεμο και μόλις έχει την ευκαιρία, οργανώνει τους αγρότες με το καταπληκτικό του σχέδιο κι ελευθερώνει την Ειρήνη.

Ερμής: Είναι πονηρός θεός που φοβάται το Δία, αλλά άπληστος. Του αρέσουν τα φαντακτερά δωρά κι έτσι ευκολα δωροδοκείται από τον Τρυγαίο, που θέλει τη σιωπή του για να ελευθερώσει την Ειρήνη.

Πόλεμος: Είναι κακός, επιθετικός και αιμοβόρος που διψά για την καταστροφή. Αλαζόνος που θεωρεί τον εαυτό του ανίκητο και αδιάτακτος. Χαστουκίζει με δύναμη τον Τρυγαίο για να μαζέψει τα δάκρυά του.

Αγρότες: Είναι φιλόποιοι και φιλειρηνικοί πολίτες, που αφήνουν τις δουλειές τους για να βοηθήσουν τον Τρυγαίο να απελευθερώσει την Ειρήνη.

Υπηρέτες του Πολέμου: Είναι πειθήνια και εκτελεστικά όργανα του Πολέμου, που τον υπακούουν τυφλά.

Ειρήνη: Είναι φυλακισμένη μέσα στη σπηλιά και φοβισμένη. Στην πρώτη σκηνή επικοινωνεί βουβά, μόνο με το σώμα της: πού και πού κλαίει κι αγωνιά. (Στη δεύτερη σκηνή συμμετέχει και με το λόγο της)

Αυτοσχεδιασμός: «Στρατιώτες»

Οι μαθητές σκέφτονται και νιώθουν πως είναι στρατιώτες στην Αρχαία Ελλάδα και ετοιμάζονται για πόλεμο. Φοράνε τις πανοπλίες τους, τα κράνη τους, βάζουν στο αριστερό τους χέρι την ασπίδα και στο δεξί το κοντάρι. Το πρόσωπό τους έχει πάρει μια άγρια όψη και το ύφος τους είναι βλοσυρό. Με το σύνθημα ένα - δύο, εν - δυο, περπατάνε καμαρωτά, παρελαύνουν σε ζευγάρια και είναι έτοιμοι για τη μάχη.

Αυτοσχεδιασμός «Το γουδί»

Όλα τα παιδιά παίρνουν ένα μεγάλο γουδί κι ένα γουδοχέρι. «Ρίχνουν» στο γουδί κάποια υλικά (ας πούμε, σκόρδα, λίγο τυράκι και αλατοπίπερο). Στη συνέχεια, χτυπάνε τα υλικά με ρυθμικό τρό-

πο και φτιάχνουν τη σκορδαλιά, που μπορούν να δοκιμάσουν με ψωμί ή άλλα φαγώσιμα και να δημιουργήσουν μια ατμόσφαιρα γέλιου και χαράς.

Αυτοσχεδιασμός «Ει κοπ»

Οι μαθητές παίρνουν ένα μακρύ σκονί και δένουν βαριά αντικείμενα που τραβάνε αργά και σταθερά με το σύνθημα: «Ει κοπ, έι κοπ». Σκοπός μας είναι να μετακινήσουμε τις πέτρες. Την προσπάθεια αυτή βοηθούν και άλλοι μαθητές που τραβούν με τα χέρια τις μικρότερες πέτρες.

ΧΩΡΟΣ – ΣΚΗΝΙΚΟ – ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

Στη μια πλευρά της σκηνής είναι η κατοικία των θεών, με φανταχτερά χρώματα και πολυτέλεια. Επικρατεί το πορφυρέο χρώμα στους τοίχους και τα χρυσά αντικείμενα, κύπελλα, κανάτες, νομίσματα... Στην άλλη πλευρά της σκηνής είναι η σπηλιά-φυλακή της Ειρήνης, που μπροστά από την είσοδό της έχει μεγάλες και μικρές πέτρες από φελιζόλ και πραγματικές πέτρες. Επικρατούν τα σκούρα χρώματα που δηλώνουν τη λύπη και την απογοήτευση. Στο κέντρο της σκηνής θα κινηθούν ο Πόλεμος με τους στρατιώτες του που θα παρελάσουν. Επίσης, στο κέντρο και μπροστά, ο Πόλεμος θα κάνει τη δράση με τη σκορδαλιά, με το κοπάνημα των υλικών στο γουδί και το χαστούκι στον Τρυγαίο για να του μαζέψει τα δάκρυα.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Ο Ερμής φορά ένα άσπρο χιτώνα με χρυσή ζώνη και χρυσά σανδάλια που τονίζουν τη θεϊκή ιδιότητά του. Ο Τρυγαίος και οι αγρότες φορούν χωριάτικα ρούχα (παντελόνι φαρδύ, πουκαμίσα), σανδάλια και ψάθινα καπέλα. Ο Πόλεμος και οι στρατιώτες του φορούν πανοπλία, κράνος, κρατούν στο αριστερό χέρι ασπίδα και στο δεξί το κοντάρι τους και δηλώνουν τη στρατιωτική τους προέλευση. Η Ειρήνη φορά λευκό μακρύ χιτώνα και έχει γυμνά πόδια.

ΜΟΥΣΙΚΗ - ΗΧΗΤΙΚΑ

Αξιοποιούμε τις μουσικές και φωνητικές ικανότητες των παιδιών. Τα παιδιά μπορούν να συνθέσουν τη μουσική των τραγουδιών του έργου και να τα παίξουν με την αρχή τους χρησιμοποιώντας διάφορα μουσικά όργανα. Μπορούν με ηχογραφημένη μουσική να τραγουδήσουν ως χορωδία τα τραγούδια. Ο Πόλεμος και οι στρατιώτες του μπορούν να μουγκρίζουν κάθε τόσο και να δηλώνουν τον αιμοβόρο χαρακτήρα τους. Ο Τρυγαίος, όταν τρώει το χαστούκι από τον Πόλεμο, ξεσπά σε λυγμούς, που το ίδιο μπορούν ταυτόχρονα να κάνουν και όλοι οι αγρότες. Κατά τη διάρκεια των δυο τραγουδιών οι ηθοποιοί επί σκηνής πρέπει να κινούνται και να δρουν με το υψος των τραγουδιών και να δίνουν την ανάλογη ατμόσφαιρα στους θεατές. Το πρώτο τραγούδι είναι η επικράτηση του πολέμου, ενώ το δεύτερο είναι η αντίθετη κατάσταση, η προσδοκία για την επικράτηση της ειρήνης.

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Στο παλάτι των θεών μπορεί να χρησιμοποιηθεί προβολέας με μπλέ και κίτρινο χρώμα. Στη σπηλιά - φυλακή το κόκκινο χρώμα θα τονίσει τη δραματικότητα της κατάστασης. Οι δράσεις στο κέντρο της σκηνής θα αναδειχθούν με λευκό και κίτρινο φωτισμό. Όταν παίζεται η σκηνή στο παλάτι, η πλευρά της σπηλιάς μπορεί να είναι μισοφωτισμένη και το κέντρο ελαφρά φωτισμένο με κίτρινο χρώμα.

Ο φωτισμός θέλει ιδιαίτερη προσοχή, γιατί δίνει την ατμόσφαιρα και δημιουργεί τα ανάλογα συναισθήματα, και βοηθά στην κατανόηση του έργου και του μηνύματός του.

Θεατρική παράσταση είναι η ομαδική θεατρική δημιουργία που καταλήγει στο ανέβασμα ενός θεατρικού ή δραματοποιημένου έργου.

Η πορεία της θεατρικής παράστασης περιλαμβάνει πρώτα την επιλογή του έργου, την ανάγνωση και κατανόηση της δομής του δραματικού μύθου. Οι μαθητές θα επισημάνουν τα πρόσωπα, τη δράση, τις συγκρούσεις τους και θα ανακαλύψουν τους χώρους δράσης. Μετά θα προχωρήσουν στην ανάλυση των σκηνών του έργου, όπως τις διακρίνει ο ίδιος ο θεατρικός συγγραφέας.

Στη συνέχεια, θα αυτοσχεδιάσουν πάνω στους χαρακτήρες - ρόλους. Θα πλάσουν μέσα από τις προτάσεις και τους αυτοσχεδιασμούς τους το χαρακτήρα του κάθε ρόλου.

Κατόπιν θα προτείνουν σκηνικές λύσεις για την ατμόσφαιρα του έργου, ιδέες για τα κοστούμια των ηρώων και τα αντικείμενα - σύμβολα που φοράνε ή κρατάνε. Μπορούν να δημιουργήσουν με τη φαντασία μας αντικείμενα από πολύ απλά και φτηνά υλικά. Το θέατρο είναι η τέχνη της μεταμόρφωσης και της μαγείας.

«Κουκλοθέατρο» - Νηπιαγωγείο Αρσακείου
(αρχείο Φ. Δενδρινού)

123ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Η ηχητική - μουσική επένδυση του έργου έχει πολλές δυνατότητες (χρήση ηχογόνων μέσων, φωνής, ήχων του σώματος, ποδιών, χεριών).

Με το φωτισμό επίσης φορτίζουμε δραματικά τα πρόσωπα, δίνουμε ατμόσφαιρα στο χώρο και τη δράση.

Στην παράσταση συμμετέχουν κατά βάση οι μαθητές, αλλά μπορεί να υιοθετηθούν και άλλες μορφές θεάτρου, όπως το **Κουκλοθέατρο** ή το **Θέατρο Σκιών**.

Για το Κουκλοθέατρο έχει ιδιαίτερη σημασία η κίνηση των δαχτύλων των χεριών. Στον Καραγκιόζη παίζουμε με τις σκιές πίσω από ένα σεντόνι - μπερντέ, στον οποίο ρίχνουμε μια εστία φωτός.

Μπορούμε να οργανώσουμε παράσταση Κουκλοθέατρου με την ευκαιρία του εορτασμού των Χριστουγέννων - Πρωτοχρονιάς (παίζοντας ένα παραμύθι ή μια χριστουγεννιάτικη ιστορία). Φυσικά, υπάρχουν κι άλλες ευκαιρίες: μια λογοτεχνική εκδήλωση, μια αμιγώς θεατρική (αφιέρωμα στο Θέατρο για παιδιά), μια αποκριάτικη εκδήλωση κ.ά.

Ός προς το Θέατρο Σκιών, μια κατάλληλη ευκαιρία είναι αυτή της 25ης Μαρτίου με τα έργα του Βασίλη Ρώτα ή του Ευγένιου Σπαθάρη. Αλλά και δικά μας μικρά σκετσάκια μπορούμε να παρουσιάσουμε με φιγούρες του Θεάτρου Σκιών.

Και ο Καραγκιόζης μπορεί να βρει πολλές ευκαιρίες για παράσταση, ακόμη και στο πλαίσιο ενός ανάλογου πολιτιστικού προγράμματος.

Το Δημοτικό Σχολείο Βριλησσιών

«ΤΑ ΓΟΥΡΟΥΝΑΚΙΑ ΚΟΥΜΠΑΡΑΔΕΣ»

Τριβιζάς, Ευγένιος, (1995). *Τα γουρουνάκια κουμπάρδες*, Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτη

Πρόσωπα	16
	Γουρουνάκια: Γουργουριστός - Φουκαριάρης - Κουμάσης - Κελεπούρης - Όσκαρ
	Λύκοι: Λυκαοθένης - Λυκίτας - Λυκάφωτος
	Άνθρωποι: Ανεμοδούρας ο Συννεφολόγος - Νουθεσίας ο Ξενοδόχος - Η Γριούλα του Δάσους
Σκηνές	7
Σκηνικά	4
Διάρκεια	1 ώρα και 30 λεπτά
Χρόνος προετοιμασίας	2,5 μήνες

Υπόθεση

Στην Κουμπαραδοουή ζουν δυο κατηγορίες πολιτών, τα γεμάτα γουρουνάκια - κουμπάρδες και τα άδεια γουρουνάκια - κουμπάρδες. Το κλίμα της χώρας αυτής δεν είναι και πολύ εύκρατο, οι βροχές είναι σπάνιες και έτσι πολλοί κάτοικοι μένουν άδεια από κέρματα, γιατί εκεί βρέχει νομίσματα και όποιος προλάβει να βραχεί περισσότερο γεμίζει νομίσματα από την σχισμή του κουμπάρά του. Πολλοί καταφεύγουν ακόμη και σε πλαστικούς χειρούργους για να γεμίσουν το σώμα τους σχισμές, ώστε να έχουν περισσότερες ελπίδες να γεμίσουν λεφτά. Οι πλούσιοι κουμπάρδες βέβαια δε ζουν ξένοιαστοι, αφού καταδοκούν οι λύκοι με τα κόκκινα σφυριά. Ένας στρατός από λύκους που κρύβεται στο δάσος με τις Μαύρες Λεύκες, περιμένει να κάνει έφοδο στα σπήια των Γεμάτων Γουρουνιών. Είναι η επιχείρηση "Θρύψαλο". Δε μένει ούτε ένα γεμάτο γουρουνάκι-κουμπάρδες όρθιο ύστερα από αυτή τη μαύρη έφοδο.

Οι δυο φίλοι, ο **Φουκαριάρης** και ο **Γουργουριστός**, είναι άδεια γουρουνάκια -κουμπάρδες που μοιράζονται ακόμα και το μισό κουλούρι στα δυο. Έτυχε στην οδό Πεπρωμένου που ζουν να μην πετύχουν καμιά νομισματοβροχή και σκέφτονται σοβαρά να ξεντευτούν για να επιζήσουν. Ο Γουργουριστός όμως δεν θέλει να γίνει μετανάστης και πείθει το Φουκαριάρη να κάνουν υπομονή ως την επόμενη βροχή.

Ο **Ανεμοδούρας** ο **Συννεφολόγος**, που προβλέπει έναντι μεγάλης αμοιβής που, τότε και αν θα βρέξει, όχι μόνο δεν τους έδωσε ελπίδες, αλλά τους πήρε και την τελευταία δεκάρα τους. Κι όμως η χρυσή βροχή έρχεται ανέλπιστα, μόλις ο Φουκαριάρης πάει να φέρει κάτι να φάνε. Ο Γουργουριστός που είναι εκεί γεμίζει, πλουτίζει, αγοράζει το πιο ακριβό σπή και τρώει τα πιο απίθανα γλυκά του κόσμου. Μόλις φτάνει ο Φουκαριάρης και βλέπει όλη την αλλαγή, προσπαθεί να του θυμίσει την παλιά φίλια τους, όμως ο Γουργουριστός είναι πια άλλο γουρούνι, γεμιστό. Δε θυμάται τίποτα. Ο Φουκαριάρης παίρνει την απόφαση να ρίξει μαύρη πέτρα πίσω του, όμως πριν ξεκινήσει σβήνει το σημάδι των λύκων από την πόρτα του Γουργουριστού κι έτσι σώζει τον άκαρδο φίλο του. Στο πανδοχείο της Πικρής Ελπίδας ο Φουκαριάρης συναντά έναν πολύ παράξενο τύπο που του υποδεικνύει να γίνει λύκος για να 'αλλάξει η ζωή του. Αυτός του εξηγεί ότι τα άδεια γουρουνάκια

-κουμπάρδες που κáνονται στην ξενιτιά, γίνονται λύκοι. Ο Ξενοδόχος διευκολύνει αυτή την αλλαγή με ένα μαγικό υγρό και έτσι οι λύκοι που του χρωστάνε τα πάντα δουλεύουν πια γι' αυτόν. Ο Φουκαριάρης ακολουθεί τη μοίρα του και μεταμορφώνεται, όμως πάνω σ' αυτή την ώρα εμφανίζεται στο πανδοχείο ο Γουργουριστός ψάχνοντας για το φίλο που τον έσωσε από την επιδρομή των λύκων. Ο Γουργουριστός αναγνωρίζει στο πρόσωπο του λύκου το φίλο του, όμως ο Φουκαριάρης που είναι πια λύκος έχει ξεχάσει. Ο Γουργουριστός τον αγκαλιάζει μετανιωμένος και τότε γίνεται σαν από θαύμα η αναγνώριση. Οι δυο φίλοι καταστρώνουν γρήγορα σχέδιο σωτηρίας και εκδίκλησης για το φοβερό Πανδοχέα, που δεν είναι άλλος από τον Ανεμοδοούρα τον Συννεφολόγο.

Θεατρική παράσταση «Τα γουρουνάκια κουμπάρδες» του Τ.Ε.Α.Π.Η. Πανεπιστημίου Αθηνών (αρχείο Μ. Φραγκή)

Η ΔΡΑΣΗ – ΟΙ ΔΡΑΜΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Η δράση του έργου στηρίζεται στην αντίθεση ανάμεσα στην ακόρεστη δίψα για πλούτο που έχουν κάποια γουρουνάκια, με συνέπειες τη μεταμόρφωσή τους σε απαίσιους λύκους, και στην ανέμελη απλή ζωή με αγάπη και φιλία που ονειρεύονται οι δυο φίλοι Φουκαριάρης και Γουργουριστός.

Η πείνα και η εξαθλίωση αποτελούν κίνητρα για δράση (Γουργουριστός - μετά ο Φουκαριάρης). Η δραματική κατάσταση γεννιέται απ' τη στιγμή που και η φιλία δοκιμάζεται και φαίνεται να υποκύπτει μέσα από τη δράση του Γουργουριστού.

Όμως τελικά ξεπερνά κάθε εμπόδιο και νικά τον εχθρό (Ανεμοδοούρας ή Πανδοχέας).

ΠΡΟΣΩΠΑ – ΑΣΚΗΣΕΙΣ - ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Γουργουριστός

Το γουρουνάκι Γουργουριστός χαρακτηρίζεται από αντίθετες αντιδράσεις και αλλαγή συμπεριφοράς. Στην αρχή είναι αδέκαρο, πεινασμένο, αλλά πιστεύει στη φιλία, κάνει όνειρα με το φίλο του το Φουκαριάρη. Μόλις όμως βρέχει χρυσή βροχή και μαζεύει νομίσματα, αλλάζει ζωή και χαρακτήρα, γίνεται απλότητος και αχάριστος απέναντι στο φίλο του. Όταν βέβαια καταλαβαίνει τι έκανε, ενώ εκείνος του σωζει τη ζωή, ψάχνει να τον βρει μετανιώνοντας για την άσχημη συμπεριφορά του. Με την αγάπη του επαναφέρει το Φουκαριάρη - Λύκο στην πρώτη του μορφή και γυρίζουν μαζί στην Κουμπαραδουσιά.

Αυτοσχεδιασμός: «Πείνα»

Ο δάσκαλος κρύβει σε όλη την αίθουσα καραμέλες. Έπειτα λέει στους μαθητές να ψάξουν αλλά με δεμένα χέρια και πόδια. Όλοι θα καταλάβουν την υπεράνθρωπη προσπάθεια που καταβάλλουν τα πεινασμένα, άρα και ανικα να περπατήσουν γουρουνάκια, που θα συρθούν σε κάθε γωνιά ψάχνοντας. Το σώμα ζωντανεύει παράλληλα με τη διάθεση.

Αυτοσχεδιασμός: «Χρυσή βροχή»

Όλοι οι μαθητές μπαίνουν σε σακιά ως τη μέση. Από ψηλά ο δάσκαλος πετάει καραμέλες και

τρέχουν να τις πιάσουν. Τα γουρουνάκια - κουμπάρδες έχουν μόνο μια σκισμή, άρα δυσκολεύονται να αρπάξουν πολλά κέρματα, ακριβώς όπως όταν προσπαθείς να τρέξεις μέσα σε σακί.

Φουκαριάρης

Ένα φτωχό αλλά καλόκαρδο γουρουνάκι. Πεινάει, αλλά είναι έτοιμο να προσφέρει το μισό κουλούρι στο φίλο του Γοργουριστό. Πικραίνεται από την αλλαγή στη συμπεριφορά του φίλου του. Στην απελπισία του και το θυμό του φεύγει από την Κουμπαραδοούπη, αλλά πριν φύγει οβήνει το σημάδι από το σπίτι του Γοργουριστού (και τον γλιτώνει από τους λύκους). Στο Πανδοχείο της Πικρής Ελπίδας δέχεται την πρόταση του Ξενοδόκου να τον μεταμορφώσει σε λύκο.

Αυτοσχεδιασμός: «Φιλία - Προσφορά»

Τα παιδιά αναφέρονται με μικρές προσωπικές αφηγήσεις σε περιπτώσεις που έλαβαν ένα δώρο ή έκαναν ένα δώρο. Γιατί το πήραν ή το έδωσαν, πώς ένιωσαν και πώς προετοιμάστηκε όλη η έκπληξη.

Αυτοσχεδιασμός: «Θυμός»

Οι μαθητές με το σώμα ή με το πρόσωπό τους δείχνουν πώς περνάνε από την ήρεμη κατάσταση σε μεγάλο θυμό.

Στη συνέχεια, γίνονται ζώα (σκύλοι, γάτες) που θυμώνουν πάρα πολύ. Παρατηρούν τις αλλαγές στο σώμα τους. Μπορούν να βρυκθούν, να ουρλιάζουν, να μιλήσουν ανθρώπινα αλλά πάντα θυμωμένα.

Αυτοσχεδιασμός: «Παράπονο»

Οι μαθητές σκέφτονται τον παραπονιάρη αδελφό ή φίλο τους. Πώς εκφράζει το παράπονό του; Υπάρχει τρόπος να εκφράσουμε το παράπονο χωρίς λόγια; Ποιο είδος τραγουδιού ταιριάζει ή είναι παραπονιάρικο; Υπάρχει χορός παραπονιάρικος; Πώς θα τον χορεύαμε;

Κελεπούρης

Καλοντυμένο γεμιστό γουρουνάκι που περπατά με δυσκολία. Έχει τις ανησυχίες και την κοντόφθαλμη ματιά του πλούσιου που δεν ξέρει πώς να προφυλάξει την περιουσία του από τους λύκους. Πέφτει εύκολα λεία του απατεώνα Κουμάση.

Αυτοσχεδιασμός: «Ανασφάλεια»

Ένας μαθητής περπατά με φόβο και προφύλαξη κοιτάζοντας αν τον ακολουθεί κανένας, ενώ με το χέρι ψηλαφεί συνεχώς το πορτοφόλι του.

Κουμάσος

Γουρουνάκι απατεώνας που προσπαθεί να εκμεταλλευθεί τους φόβους των γεμιστών γουρουνιών και τους πουλάει ψεύτικα ρούχα και είδη ασφαλείας. Ξέρει να μιλάει ωραία και να πείθει.

Αυτοσχεδιασμός: «Διαφήμιση»

Ένας μαθητής κουβαλά σε μια βαλίτσα διάφορα καταπληκτικά εργαλεία με «μαγικές» ιδιότητες. Αρχίζει και τα βγάζει ένα - ένα διαφημίζοντας τις ιδιότητές τους.

Βρασίδας - Όσκαρ

Ένα άδριο γουρουνάκι που γίνεται από ανάγκη ο προσωπικός υπηρέτης του Γουργουριστού, όταν γίνεται πλούσιος και αλλάζει όνομα.

Αυτοσχεδιασμός: «Υπηρέτης - Αφέντης»

Οι μαθητές παίζουν σε ζευγάρια το ρόλο του υπηρέτη: επαναλαμβάνουν τα λόγια του Αφέντη ή δηλώνουν την υποταγή τους με «ναι» ή «αμέσως», υποκλίνονται και τρέχουν να πραγματοποιήσουν τις επιθυμίες του.

Λύκοι

Πάντα πεινασμένοι, άγριοι, είναι οι εχθροί των γουρουνιών. Η κακή πλευρά του εαυτού μας.

Αυτοσχεδιασμός: «Η πείνα»

Οι μαθητές φαντάζονται με ποιο ρυθμό τρέχουν να φάνε οι πεινασμένοι λύκοι, πώς τρέχει στο νερό του ένας διψασμένος.

Αμέσως μετά δοκιμάζουν να φτάσουν στο στόχο τους σε μια πολύ μακρινή απόσταση. Προσέχουν πώς αλλάζει ο ρυθμός τους.

Αυτοσχεδιασμός φωνής: «Το ουρλιαχτό»

Τα παιδιά κυνηγάνε τα γεμιστά γουρουνάκια και ουρλιάζουν άγρια και δυνατά. Δοκιμάζουν να φωνάξουν με την αναπνοή, το άνοιγμα του λάρυγγα κτλ.

Συννεφολόγος ο Ανεμοδούρας**/ Ξενοδόχος**

Είναι η κλασική περίπτωση του απατεώνα διπλοπρόσωπου ανθρώπου που κυνηγά το συμφέρον του κυρίως να λογαριάζει κανέναν.

Αυτοσχεδιασμός: «Πρόγνωση καιρού»

Ένας μαθητής διαλαλεί ένα μετεωρολογικό δελτίο καιρού με απίθανες εναλλαγές καιρού.

Αυτοσχεδιασμός: «Μαγικό βοτάνι»

Ένας μαθητής ρητορεύει και προσπαθεί να δαλεάσει το υποψήφιο θύμα του να δοκιμάσει το βοτάνι του δίνοντάς του υποσχέσεις για μια παραδεισένια ζωή.

Θεατρική παράσταση «Τα γουρουνάκια κουμπάρδες» του τμήματος Νηπιαγωγών Παιχνιδιού Αθηνών (αρχ. Μ. Φραγκή)

Γριούλα του δάσους

Αυτοσκεδασμός: «Μαντεία»

Τα παιδιά παίζουν την μάγισσα που δίνει με σμοιβή πληροφορίες για το μέλλον. Ποιος είναι ο λόγος που έρχεται κάποιος σ' αυτήν, τι θέλει να μάθει, πώς ρωτάει, πώς πληρώνει; Τι επιδιώκει η μάγισσα; Πώς προσέχει και παρατηρεί τον πελάτη της; Ποιος είναι ο στόχος της;

ΧΩΡΟΣ – ΣΚΗΝΙΚΟ - ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ

(Στο τέλος του βιβλίου «Τα Γουρουνάκια - Κουμπαραδες», δ. π., υπάρχουν οδηγίες για το σκηνικό και τα κοστούμια του έργου)

Η Κουμπαραδουάη είναι η χώρα του έργου μας, μια παράξενη μακρινή χώρα, όπου βρέχει νομισμάτα αντί βροχή. Ο χώρος μας έχει κάτι από **παραμύθι** και κάτι από **πραγματικότητα**. Θα παίζουμε και με τα δύο στοιχεία, χρησιμοποιώντας απλά υλικά και τη φαντασία μας.

Οι μαθητές ζωγραφίζουν σε ομάδες με τη βοήθεια του εικαστικού τους επιμέρους χώρους του σκηνικού: ένα πάρκο με φράχτη και δέντρα - ένα αρχοντάκι.

Κάνουν κολλάζ, φέρνουν υλικά. Σιγά -σιγά μπορεί να συγκεντρωθεί υλικό για το σκηνικό από όλους.

Η Κουμπαραδουάη συνορεύει με το **Δάσος της Μαύρης Λεύκας**.

Τα παιδιά ζωντανεύουν πρώτα με τα σώματά τους αυτό το δάσος με τις λεύκες, μια χειμωνιάτικη νύχτα. Άλλοι γίνονται δέντρα, άλλοι ζώα και άλλοι ζωτικά του δάσους.

Έπειτα φτιάχνουν με ό,τι υλικά θέλουν (παλιές εφημερίδες, χαρτόνια, ύφασμα και σύρμα) τους κορμούς και τα κλαδιά των δέντρων. Τα βάφουν με σκούρο χρώμα για να αποκτήσουν ενιαία μορφή και να είναι όσο πιο εφιαλτική η εικόνα τους.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Όπως σημειώνει ο σκηνοθέτης Γ. Καλαντζόπουλος, τα αδειανά γουρουνάκια μοιάζουν πιο πολύ με ανθρώπους απ' τα γεμάτα γουρουνάκια που σέρνονται απ' την απληστία τους. Σκηνικά θα αντιπαραθέσουμε τόσο με τα εκφραστικά μέσα, όσο και με το κοστούμι και τη μάσκα το γουρούνι / άνθρωπο με το γουρούνι / ζώο.

Έτσι ο Φουκαριάρης και ο Γουργουριστός μπορούν να φοράνε μάσκες μισές που καλύπτουν το μισό μόνο μέρος του κεφαλιού και κοστούμι με στοιχεία (φτωχικής) ανθρώπινης ενδυμασίας. Μια απλή και οικονομική ιδέα είναι να κάνουν τα παιδιά κολλάζ πάνω στα ροζ ρούχα τους (μπλούζα, παντελόνι). Βέβαια, πρέπει το κοστούμι να αλλάζει με τις συνθήκες και το χαρακτήρα: ο Γουργουριστός, όταν πλουτίζει, θα φορά ένδυμα ροζ με όγκο και πλούσιες πτυχές, όμως η μάσκα του θα καλύπτει το πρόσωπό του (και η κίνησή του προς τα κάτω θα συμπληρώνει την εικόνα του άπληστου γουρουνιού). Τα γουρουνάκια μπορούν να είναι βαμμένα με ροζ μακιγιάζ.

Ο Όσκαρ (υπνρέτης) φορά εκτός από τα ρούχα γουρουνιού ένα γιλέκο χρωματιστό.

Θεατρική παράσταση «Τα γουρουνάκια κουμπαραδες» του τμήματος Νηπιαγωγίων Πανεπιστημίου Αθηνών (αρχείο Μ. Φραγκή)

Ο Ανεμοδούρας μπορεί να φορά ένα περιεργό ψηλό καπέλο με έμβλημα τον κεραυνό. Ο Πανδοχάς (ο Ανεμοδούρας μεταμορφωμένος) φορά ένα γιαπωνέζικο κιμονό (ή ρόμπα σατέν) και έχει μακιγιάζ στο πρόσωπό του με άσπρη βάση, κόκκινα χείλη, σκιές στα μάγουλα, μέτωπο.

Οι Λύκοι φοράνε όλοι το ίδιο ρούχο, μια γκριζα πουκαμίσια και μάσκα λύκου.

Η Γριούλα του Δάσους μπορεί να φοράει μια μακριά μαύρη φούστα και μια μαύρη πουκαμίσια και στο κεφάλι μια μεγάλη μαύρη μαντίλα ελεύθερη, που κρατά την άκρη της καλύπτοντας το πρόσωπό της.

ΜΟΥΣΙΚΗ - ΗΧΗΤΙΚΑ

Τα παιδιά δοκιμάζουν να χτυπήσουν με δυο ξύλα το τραγούδι της χρυσής βροχής.

Προσθέτουν στη βροχή και βροντές με ένα μεγάλο φύλλο μεταλλικό (τοίγκος).

Φαντάζονται τον ήχο, το τέμπο, το ρυθμό της νομισματοβροχής. Χορεύουν με τη διάθεση των τρελών απ' τη χαρά γουρουινιών. Όταν χορεύουν στο τέλος όλα στη βροχή, βγάζουν τον ήχο της χαράς και τραγουδάνε όλοι.

Το τραγούδι είναι ενσωματωμένο στο δραματικό μύθο, στο έργο. Είναι ένας άλλος τρόπος ιδιαίτερα θεατρικός για να παρουσιαστεί ο χαρακτήρας του ήρωα ή των ηρώων και η δράση τους.

Ο ήχος επίσης μεταφράζει τις δραματικές καταστάσεις και μπορεί να αποδώσει την ατμόσφαιρα της κάθε σκηνής (ήχοι στο Μαύρο Δάσος από τις φωνές, ψιθύρους παιδιών, ηχογραφημένοι από χρήση αντικειμένων κτλ.). Ακόμα τα άγρια ουρλιαχτά των λύκων στο Πανδοχείο μπορεί να γίνουν από τις φωνές των μαθητών.

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Οι μαθητές αναδεικνύουν το δραματικό χώρο της κάθε σκηνής μας, καθώς και τα πρόσωπα-χαρακτήρες. Άλλος φωτισμός θα φωτίσει το Άγριο Μαύρο Δάσος: δοκιμάζουν με ποιο φωτισμό το «ζωντανό δάσος» γίνεται πιο τρομακτικό, όπως το βλέπει ο Φουκαριάρης, που απ' την αρχή έλεγε στα γουρουνάκια που μεταναστεύουν ότι συμβαίνουν φοβερά πράγματα. Δημιουργούν με το σώμα τους στο φως σκιές και ζώνες λιγότερο και περισσότερο φωτισμένες.

Ακόμα στο Πανδοχείο ο φωτισμός πρέπει να δημιουργεί ατμόσφαιρα μυστηρίου και φόβου.

Με ένα κόκκινο σελοφάν θα καλύψουν τον προβολέα μας πετυχαίνοντας ένα φωτισμό δηλωτικό της αγωνίας και του πάθους. Στη σκηνή μάλιστα της μεταμόρφωσης, μπορούν να φωτίσουν περισσότερο το πρόσωπο του Φουκαριάρη πάλι με τον ίδιο τρόπο, αναδεικνύοντας τη δραματικότητα του.

Διαφορετικός θα είναι ο φωτισμός (κοντά στο φυσικό φωτισμό) για την Κουμπαραδουάη. Κι εδώ όμως οι μαθητές θα διαφοροποιήσουν τον εξωτερικό χώρο του πάρκου και του αρχοντοσπίτου απ' τον εσωτερικό του αρχοντοσπίτου με τα πλούσια φαγητά (ο φωτισμός πρέπει να τα προβάλλει ιδιαίτερα).

Είναι η προφορική απόδοση ενός θεατρικού ή λογοτεχνικού έργου από μαθητές που μοιράζονται τα πρόσωπα. Απαιτεί ιδιαίτερη προετοιμασία αγωγής του λόγου και μετάδοσης των δραματικών καταστάσεων. Το αναλόγιο συμπληρώνεται σκηνικά με τη μουσική και το φωτισμό. Ιδιαίτερα η μουσική επιλογή στηρίζει την ακρόαση.

Παράδειγμα θεατρικού αναλογίου μπορούμε να δώσουμε στη **Γιορτή της 28ης Οκτωβρίου** με τα κείμενα: *Το χρονικό* (σ. 32), *Άδειο μπουκάλι* (βλ. σ. 44), [Η παράλαση] από το *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*, [Τα κουλουράκια] από το *Κόκκινη κλωστή δεμένη* (Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού, σ. 215 και 218 αντίστοιχα), καθώς και ποιήματα (σ. 86). Μπορεί μάλιστα το αναλόγιο να πλαισιωθεί από άλλες μορφές τέχνης δίνοντας ένα ενδιαφέρον πολυθέαμα (βλέπε σχετική ενότητα).

Επίσης, θεατρικό αναλόγιο μπορεί να παρουσιασθεί στην **Επέτειο της 17ης Νοεμβρίου** με τα κείμενα: *Το χρονικό* (σ. 35), *Τα γενέθλια* (σ. 49), [Η εξέγερση] (Ανθολόγιο, σ. 223) και ποιήματα (σσ. 92, 98).

Στη **Γιορτή των Τριών Ιεραρχών** το αναλόγιο μπορεί να περιλαμβάνει αποσπάσματα από το διδακτικό λόγο και τις ρήσεις των Τριών Ιεραρχών αλλά και σχολιασμό / σκέψεις των μαθητών από το ρητορικό διαγωνισμό (σ. 66).

Με ανάλογο τρόπο θα οργανωθεί θεατρικό αναλόγιο σε μια **Τοπική Γιορτή**, στη **Γιορτή της Μητέρας**, στην **Παγκόσμια Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων** και στην **Παγκόσμια Ημέρα Παιδικού Βιβλίου**.

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΑΝΑΛΟΓΙΟ

11ο Δημοτικό Σχολείο Αργυρούπολης

ΧΑΠΕΝΙΝΓΚ

Πρόκειται για ένα καλλιτεχνικό γεγονός, που κατασκευάζεται με την προβλεπή να φανεί τυχαίο. Χαρακτηριστικά του είναι ο δημόσιος, μεγάλος χώρος, τα πολλά πρόσωπα, η ιδιόμορφη γλώσσα και ο αυτοσχεδιασμός. Εκφράζει τις ιδέες μιας ομάδας που έχει σκοπό να αφηγηθεί τους θεατές με ένα παράξενο θέαμα. Συχνά στις μέρες μας παίρνει και τη μορφή «εγκατάστασης», κυρίως στον εικαστικό χώρο, όπου συνυπάρχουν το έργο (γλυπτό ή πίνακας), ο φωτισμός, ο ήχος και ο λόγος.

Ως είδος στην τέχνη, το «χάπενινγκ» πρωτοπαρουσιάστηκε στη δεκαετία του '60.

Παραδείγματα¹

Στην **αποκριάτικη** εκδήλωσή μας οι μαθητές μπορούν να οργανώσουν ένα χάπενινγκ - παρέλαση ομάδων, με ιδιαίτερη μεταμφίηση και διαφορετικό πλακάτ. Ενδιαφέρον έχει να υπάρχει ένα μεγάλο θέμα, που θα επιμερίζεται στις ομάδες - υποθέματα, ώστε η παρέλαση να έχει ενιαίο χαρακτήρα και οπτικά να ξετυλίγεται σε συνεχείς εικόνες.

Ένα τέτοιο θέμα θα μπορούσε να είναι, παραδείγματος χάρι, «Το δάσος» και υποθέματα τα: «Δέντρα» - «Ζώα» - «Πουλιά». Οι μαθητές μπορούν να αντλήσουν ιδέες από τη μουσική του έργου του Saint - Saens Καρναβάλι των Ζώων, καθώς και από το ομώνυμο θεατρικό έργο (Ζαφειρίου Σταύρος, 2000, Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα).

Τα ζώα παρελαύνουν ένα ένα και αναδεικνύουν με αυτοσχεδιασμό τα χαρακτηριστικά τους: φωνή, κίνηση, χάρη στο περπάτημα, γρηγοράδα στο τρέξιμο, κ. ά. Ως προς την αμφίηση, παραπέμπουμε στην ενότητα «Εικαστικά» για κατασκευή μάσκας (σ. 200).

Στα πλαίσια του εορτασμού της **Παγκόσμιας Ημέρας Περιβάλλοντος** οι μαθητές μπορεί να οργανώσουν ένα χάπενινγκ για τα ποτάμια: πώς γεννιούνται τα ποτάμια με το καθαρό νερό τους και πώς σιγά - σιγά με τα απόβλητα των εργοστασίων αλλάζουν χρώμα, ροή, δύναμη. Η δουλειά θα οργανωθεί κατά ομάδες. Μια ομάδα μαθητών θα κάνει το ποτάμι, μια άλλη τα απόβλητα και τα σκουπίδια, μια τρίτη τους ανθρώπους που υφίστανται τις αλλαγές στο περιβάλλον, μια τέταρτη τους εργοστασιάρχες - υπεύθυνους της ρυπανσης.

1. Στο σχολείο το χάπενινγκ θα πραγματοποιηθεί απρογραμματίστα, ας πούμε σε ένα μεγάλο διάλειμμα ή πριν την έναρξη των μαθημάτων.

Με ευκαιρία τις εκδηλώσεις μας για την **Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού** ή τη **Διεθνή Ημέρα Ειρήνης** μπορούμε να πραγματοποιήσουμε ένα χάπενινγκ με θέμα εμπνευσμένο από τα παραμύθια.

Ομάδες μαθητών θα παίξουν σε tableaux vivants σκηνές από γνωστά διαφορετικά παραμύθια (π.χ. *Η Πεντάμορφη και το Τέρας*, *Η Ωραία Κοιμωμένη του Δάσους*, *Ο παπουτσωμένος γάτος*), ενσαρκώνοντας τους ήρωες, τα τέρατα, τους μάγους και τις μάγισσες, τους βασιλιάδες, τα ζώα και τα στοιχεία της φύσης.

Κάθε ομάδα, πριν τη σκηνή, παρουσιάζει σε πανό τον τίτλο του παραμυθιού της.

Μια πρωτότυπη ιδέα θα ήταν οι μαθητές να παίξουν με τα καθημερινά τους ρούχα, αλλά χρησιμοποιώντας χαρακτηριστικά αξεσουάρ και αντικείμενα (Μια μάσκα για το Τέρας, μια ξανθιά περούκα για την Πεντάμορφη, ένα αδράχι για τη βασιλοπούλα στο *Ωραία Κοιμωμένη*, μουστάκια, ουρά και μποτάκια για τον *Παπουτσωμένο γάτο*).

Ένα άλλο θέμα για χάπενινγκ, που μπορεί να παρουσιασθεί στην **Παγκόσμια Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων** ή σε μια εκδήλωση **Διαπολιτισμικού Προγράμματος**, είναι η «Συνάντηση πολιτισμών».

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες, που αντιπροσωπεύουν διαφορετικούς πολιτισμούς (Ευρώπη, Αφρική, Κίνα, Ινδία κ.ά.). Η κάθε ομάδα παρελαύνει καταρχήν με τη δική της ενδυμασία και το πανό της. Στη συνέχεια, μια μια παρουσιάζει ένα χαρακτηριστικό δρώμενο ή κορό.

Οι μαθητές κατανέμονται σε ρόλους: άλλοι συμμετέχουν στο δρώμενο, άλλοι συνοδεύουν με ζωντανή μουσική, άλλοι έχουν ζωγραφίσει ή κατασκευάσει μάσκες ή αυτοσχέδια μουσικά όργανα.

Οι μαθητές κάθε ομάδας, όταν δε συμμετέχουν δρώντας ως ηθοποιοί / χορευτές, παρατηρούν ως θεατές τα δρώμενα, έτσι ώστε πραγματικά να γίνεται «συνάντηση πολιτισμών».

Στο τέλος, μπορεί να γίνει ένα μεγάλο φαγοπότι, με εδέσματα από διαφορετικά μέρη του κόσμου, όπου όλοι τρώνε μαζί.

Δημ. Σχολείο Κολλεγίου Αθηνών

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διδασκαλία της μουσικής στο Δημοτικό σχολείο στηρίζεται στις σύγχρονες αντιλήψεις και τάσεις της μουσικής αγωγής, η οποία στοχεύει στην αντίληψη οργανωμένων ηχητικών προτύπων των μαθητών, στην ανάπτυξη των ακουστικών και φωνητικών τους δεξιοτήτων, στη γνώση και κατανόηση της μουσικής μας παράδοσης, καθώς και άλλων παραδόσεων, και πάνω απ' όλα στην καλλιέργεια της ευαισθησίας απέναντι στη μουσική.

Στο πλαίσιο της σύγχρονης μουσικής αγωγής οι μαθητές πρέπει να συμμετέχουν σωματικά και συναισθηματικά στη μουσική ακρόαση. Σύμφωνα με το Ένισιο Διαθεματικό Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών του μαθήματος της Μουσικής, οι μαθητές μαθαίνουν να ακούν και να ανταποκρίνονται με διάφορους τρόπους στη μουσική καθώς και σε ρυθμικά πρότυπα. Ακόμα να εκφράζουν συναισθήματα τραγουδώντας ένα φάσμα τραγουδιών που προέρχονται από διάφορες ηχητικές πηγές.

Η Μουσική **στις πολιτιστικές εκδηλώσεις** μπορεί να λειτουργήσει καταρχήν αυτόνομα, όπως σε ένα μουσικό αφιέρωμα σε κάποιο δημιουργό ή σε ένα είδος τραγουδιού (π.χ. στο δημοτικό). Μπορεί επίσης να πλαισιώσει όλες τις εκδηλώσεις δίνοντας την ατμόσφαιρα και το ύφος της γιορτής.

Η διδασκαλία του τραγουδιού θα ακολουθήσει τη διδακτική του μαθήματος, που προβλέπει δημιουργικές μουσικές δραστηριότητες των μαθητών, μέσα από ρυθμική κίνηση, τραγούδι, ακρόαση, μουσικό παιχνίδι και κατασκευή - χρήση αυτοσχέδιων μουσικών οργάνων.

Οι μαθητές, αφού κατανοήσουν το χαρακτήρα και το ύφος της γιορτής ή εκδήλωσης, θα στραφούν προς ένα ορισμένο είδος τραγουδιού / μουσικής. Θα ερευνήσουν **την ιστορία** του τραγουδιού, αλλά και του χορού που πιθανά το συνοδεύει.

Θα αναζητήσουν ακόμη τα έθιμα, τις λαϊκές δηλαδή αντιλήψεις που διαπνέουν το συγκεκριμένο τραγούδι, καθώς και σχετικά λατρευτικά **δρώμενα**, μέσα στον πυρήνα των οποίων άνθισε το συγκεκριμένο τραγούδι / χορός.

Αν πρόκειται για σύγχρονο τραγούδι, θα ερευνήσουν τυχόν επιδράσεις του από το ευρωπαϊκό τραγούδι ή άλλα στοιχεία που το προσδιορίζουν.

Αφού έχουν ενημερωθεί για το ιστορικό του τραγουδιού, οι μαθητές θα προσπαθήσουν να αποδώσουν με κίνηση και ήχο το ρυθμό και την ατμόσφαιρα του συγκεκριμένου τραγουδιού. Αν το τραγούδι χορεύεται, ο δάσκαλος με τη βοήθεια και του γυμναστή θα αναλάβει να διδάξει στους μαθητές τον αντίστοιχο χορό.

Χορεύοντας πια οι μαθητές θα μπορέσουν να αποδώσουν τη μελωδία του τραγουδιού, πάντα με τα δικά τους εκφραστικά μέσα.

Μέσα απ' αυτή τη διαδικασία, η ομαδική ή ατομική παρουσίαση μιας μουσικής δημιουργίας των μαθητών στις πολιτιστικές εκδηλώσεις θα εκφράζει τη ζωντανή και άμεση συμμετοχή τους στα σχολικά δρώμενα.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Η παραδοσιακή μουσική είναι «ένα μίγμα από απομεινάρια αρχαίων Ελληνικών κλιμάκων και Βυζαντινής εκκλησιαστικής μουσικής, που σιγά - σιγά πήρε οντότητα δική της». Είναι κυρίως μονοφωνική σε ελεύθερες κλίμακες, με εξαίρεση την επανησιακή μουσική λόγω της επίδρασής της από τη δυτική μουσική. Ακόμα εξαίρεση αποτελούν τα πολυφωνικά τραγούδια της Ηπείρου¹.

Οι ελληνικοί ρυθμοί είναι τα 5/4 ή 5/8 ή 7/8. Το μουσικό μέτρο είχε στη βάση του το ποιητικό μέτρο με την εναλλαγή μακρών και βραχέων συλλαβών.

Τραγούδι και μουσική πάνε μαζί και κάθε χωρισμός τους είναι «αφύσικος»².

Το **δημοτικό τραγούδι** χωρίζεται σε διάφορες κατηγορίες: Ιστορικά, Κλέφτικα, Ακριτικά, Παραλογές, Τραγούδια της Αγάπης, Νυφιατικά, Νανουριάματα, Κάλαντα, Βαϊτικά, της Ξενιτιάς, Μοιρολόγια, Μοιρολόγια του Κάτω Κόσμου και του Χορού, Γνωμικά, Εργατικά και Βλάχικα, Μοιρολόγια και Περιγελαστικά.

Ο Κυριακίδης συνδέει το νεότερο δημοτικό τραγούδι με το **αρχαίο ελληνικό τραγούδι**.

Υπάρχουν διάφορα **μουσικά όργανα** για κάθε γεωγραφική περιφέρεια, όπως **κλαρίνο, βιολί, λαγούτο** και **σαντούρι, πίπιζα, νταούλι, λύρα, γκάι-ντα** και **ντέφι**.

Οι λαϊκοί μουσικοί είναι σχεδόν όλοι αυτοδίδακτοι. Μαθαίνουν τα τραγούδια, τη μουσική και το χορό από γενιά σε γενιά. Έτσι υπάρχουν «μουσικές οικογένειες» κατά τόπους.

Στις πολιτιστικές εκδηλώσεις, οι μαθητές θα ξεκινήσουν με έρευνα της λαϊκής παράδοσης, ώστε να γνωρίσουν τις ρίζες και το χαρακτήρα του υπό μελέτη τραγουδιού. Στη συνέχεια, μπορεί να ζωντανέψουν με δραματοποίηση τα σχετικά δρώμενα, αλλά και να μάθουν να χορεύουν το χορό που συνοδεύει το τραγούδι. Στην παρουσίαση του τραγουδιού τα παιδιά θα αναδειξουν όλες τις πλευρές της δουλειάς τους: άλλοι θα τραγουδήσουν, άλλοι θα χορέψουν και άλλοι, εφόσον υπάρχει η δυνατότητα, θα συνοδεύσουν το τραγούδι με παραδοσιακά όργανα.

Ως προς τη συνοδεία του τραγουδιού από παραδοσιακά μουσικά όργανα, θα πρέπει να γίνει σχετική ενημέρωση για τις κατηγορίες τους (πνευστά, κρουστά, έγχορδα). Μια σημαντική δραστηριότητα θα ήταν να επισκεφθούμε το Μουσείο Λαϊκών Οργάνων στην Πλάκα (ή άλλο Μουσείο της περιοχής μας). Ακόμα, μπορούμε να καλέσουμε ένα παραδοσιακό οργανοπαίκτη που θα μας δείξει πώς παίζεται ένα παραδοσιακό όργανο, πώς κουρδίζεται και θα μας μιλήσει για τις εμπειρίες του πάνω στη μουσική που παίζει.

Οι μαθητές έχοντας αυτά τα ερεθίσματα μπορούν να κατασκευάσουν οι ίδιοι αυτοσχέδια μουσικά όργανα που να μοιάζουν μ' αυτά της ελληνικής παραδοσιακής μουσικής και να τα χρησιμοποιήσουν για να συνοδεύσουν τα τραγούδια τους.

1. Στρατού Δ., (σ' εκδ. 1973, β' 1984). *Μια παράδοση... μια περίπτωση (ελληνικοί λαϊκοί χοροί)*, Αθήνα, εκδ. Γκάνη.

2. Ανυγειανάνκης Φ., *Η μουσική στη νεότερη Ελλάδα*.

3. Πετροπούλου Δ., (1958). *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια*, τ. Α', Αθήνα.

4. Πολίτης Ν., (1969). *Εκλογές από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*, Αθήνα, εκδ. Βαγιονάκη, 6η έκδοση.

5. Κυριακίδης Στ., (1978). *Το δημοτικό τραγούδι, Νεοελληνικό μελέτημα 3*, Αθήνα.

Ακολουθούν ενδεικτικές προτάσεις προσέγγισης παραδοσιακού τραγουδιού, τις οποίες μπορούν να αξιοποιήσουν οι μαθητές στο πλαίσιο μιας σχολικής εκδήλωσης.

Κάλαντα

Σχόλιο

Ήταν μια εποχή που ο κόσμος καταλάβαινε ότι έρχονταν οι Μεγάλες Γιορτές από τις φωνές των παιδιών «Χριστός γεννιέται σήμερα!»... «Άγιος Βασίλης έρχεται!».....

«Σήμερα τα Φώτα και οι φωτισμοί!»... Χτυπούσαν τις πόρτες τα παιδιά κρατώντας το φαναράκι της νύκτας - ένα άστρο χριστουγεννιάτικο για κάθε σπίτι - και άρχιζαν να τραγουδάνε τα κάλαντα με το ρυθμό απ' τα τριγωνάκια και το ταμπούρλο τους. Η παρουσία τους ήταν ευλογία για το σπίτι μαζί με τις ευχές που πρωτοέδιναν στο νοικοκύρη και στη νοικοκυρά. Και η αμοιβή των μικρών καλαντιστών ήταν μια πράξη τελεστική που συμβόλιζε την αφθονία των αγαθών του νοικοκύρη. Έρχινε η νοικοκυρά στο καλάθι των παιδιών ή στο σακούλι τους νομίσματα για τον πλούτο, καρπούς για την καλή σοδειά, καλούδια για την ευτυχία⁶.

Δραστηριότητες

Οι μαθητές:

- Ακούνε κάλαντα Χριστουγέννων, Πρωτοχρονιάς και Φώτων από διάφορες περιοχές της Ελλάδας (CD Δήμνας Σαμίου, *Τα Ελληνικά Κάλαντα*).
- Συλλέγουν παλιές κάρτες που εικονίζουν παιδιά με παραδοσιακά όργανα να τραγουδούν τα κάλαντα. Εντοπίζουν τα όργανα που χρησιμοποιούνταν στο παρελθόν. Μπορούν ακόμη να συμβουλευθούν και σχετικά βιβλία με εικόνες.
- Επισκέπτονται το Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων Φοίβου Ανωγειανάκη (Κέντρο Μουσικολογίας στην Πλάκα) ή άλλο Μουσείο της περιοχής τους ή έρχονται σε επαφή με ένα λαϊκό οργανοπαίκτη. Παρατηρούν τα λαϊκά όργανα και κατανοούν το ρόλο τους.
- Παρουσιάζουν το υλικό που συγκεντρώνουν στη γιορτή των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς ή σε μια εκδήλωση για τη λαϊκή παραδοσιακή μουσική.

Αιολοδόμπακες Λύρες Κρήτης 18ου αιώνα. Δοξάρι με γερακοκούδουνα. Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων

6. Λουκάτος Δημ., (1997). Χριστουγεννιάτικα και των εορτών, Αθήνα, εκδ. Φιλιππότη.

Αποκριάτικα Τραγούδια

Οι αποκριάτικοι χοροί και τα τραγούδια είχαν σαν σκοπό στην Ελλάδα, όπως παντού, τη διασκέδαση και την ευθυμία των ανθρώπων πριν μπουν στην περίοδο της Σαρακοστής. Γι' αυτό Αποκρίά θα πει φαγοπάτι, μασκάρεμα, τραγούδι και χορός.

Τα τραγούδια παρουσιάζουν αρκετές ομοιότητες μεταξύ τους σε όλη την Ελλάδα.

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα έχουμε στη Θράκη με τον «Τσιρτσιλιάγκο».

Αποκριάτικο Θράκης: «Τσιρτσιλιάγκος»

Σχόλιο

Σατιρικό αποκριάτικο τραγούδι της περιοχής Διδυμοτείχου, με αναφορές σε ζώα. Αυτού του είδους τα τραγούδια που δεν είναι σοβαρά, στη Θράκη τα λένε χασ' κα, δηλαδή αστεία. Ο Χρόνης Αηδονίδης στη μελέτη του⁷ μιλά για το ρυθμό και τη μελωδία των τραγουδιών του είδους, που συγκρίνει με τα παιδικά τραγούδια και παιχνίδια. Μάλιστα το ύφος και το κείμενο του συγκεκριμένου τραγουδιού υποβάλλουν στον τραγουδιστή την ανάγκη να χρησιμοποιήσει την τοπική διάλεκτο και τα τοπικά μουσικά όργανα, γκάντα και θρακιώτικα λύρα. Χορεύεται είτε ως ξεσυρτο από γυναίκες είτε ως χασάπικο από άντρες στον αργό ρυθμό του χασαποσέρβικου.

Δραστηριότητες

Οι μαθητές:

- Επισκέπτονται το Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων στην Πλάκα (ή ένα τοπικό λαϊκό Μουσείο) και γνωρίζουν μουσικά όργανα διαφόρων περιοχών, μεταξύ των οποίων και τη γκάντα.
- Συζητάνε με ηλικιωμένους κατοίκους της περιοχής τους και καταγράφουν όσα θυμούνται από αποκριάτικα έθιμα και τραγούδια.
- Παρουσιάζουν σε φωτογραφίες τη γκάντα.
- Συγκεντρώνουν το υλικό που υπάρχει και παρουσιάζουν με τρόπους της επιλογής τους αποκριάτικα έθιμα και τραγούδια ή «ντύνουν» με κάποιο από τα θέματά τους τη γιορτή του σχολείου (και της τάξης). Ένας ενδιαφέρων τρόπος παρουσίασης θα ήταν π.χ. η αναπαράσταση της ιστορίας του τραγουδιού ή ακόμη η δραματοποίηση και σκηνική αναβίωση ενός σχετικού αποκριάτικου δρώμενου⁸.

92ο και 97ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

7. Αηδονίδης Χρόνης, *Τραγούδια και σκοποί της Θράκης*, Παν/κές Εκδόσεις Κρήτης - Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας - Δημόκριτειο Παν/μιο Θράκης, (επιμ. Ν. Διονυσόπουλου) με το C.D.

8. Η κατασκευή μάσκας ζώων από τους μαθητές είναι επίσης ένας τρόπος να ζωντανέψουν - μέσα από τις ανάλογες εκφράσεις - τα σατιρικά στοιχεία του τραγουδιού και του σχετικού δρώμενου.

Τραγούδια Πρωτομαγιάς

Την Πρωτομαγιά οι νέοι χορεύουν στις πλαγιές ή τα λιβάδια τραγουδώντας τοπικά τραγούδια. Για τους αγρότες ο Μάης φέρνει τους καρπούς στη γη, γι' αυτό και τους κόβουν (σιτάρι, κριθάρι, σικιά, αμυγδαλιά, ακόρδο, ροδιά κ.ά.) και τους κρεμούν πάνω από την πόρτα.

Πρωτομαγιάτικο Λέσβου

Σχόλιο

Στη Λέσβο οι γυναίκες σπκώνονται την Πρωτομαγιά προτού βγει ο ήλιος, τους ξυπνάνε όλους και αμέσως τρώνε κάτι γλυκό για να μην τους «κουμπώσει ο γαϊδαρός». Στα παλιά τα χρόνια, την Πρωτομαγιά τη γιορτάζανε με μεγάλα γλέντια και μεταμφιέσεις. Μεγάλες παρέες γυρίζανε τις γεπονιές καβάλα σε σαράντα γαϊδάρους και γαϊδάρες και με τα τραγούδια τους και τα γκαρίσματα ξεσέκωναν τους μαχαλάδες στο πόδι. Στολισμένοι με λουλούδια, αλυγαριές, αγριοκρομμύδες και σκαθούρες τραγουδούσαν⁹.

Τεχνική Υποστήριξη

αυλός, κιθάρα, ξυλόφωνο, τουμπελέκι, ακορντεόν

Δραστηριότητες

Οι μαθητές

- Κάνουν έρευνα των εθίμων της Πρωτομαγιάς.
- Μοθαίνουν το τραγούδι μαζί με το χορό του.
- Οργανώνουν δρώμενο πάνω στα έθιμα με τη χρήση τραγουδιών, σχετικών αντικειμένων (στεφάνια, μαγιάτικα λουλούδια κ.ά.), καθώς και με χρήση ηχητικών μέσων.

89ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

9. Νικίτας, Παναγιώτης, (2001, β' έκδοση). Λεσβιακό - Το λεσβιακό μινολόγιο, Μυτιλήνη, Δελτίον της Εταιρείας Λεσβιακών μελετών, τόμ. Α', τεύχ. Α', σσ. 99-100.

ΕΝΤΕΧΝΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Έχει τις ρίζες του, όπως και η κλασική μουσική, στις μεσαιωνικές Αυλές, στις πόλεις και στις εκκλησίες. Με την ανάπτυξη της πολυφωνικής μελωδίας (13ος -14ος αι.), οι συνθέτες έγραφαν την κύρια μελωδία για τον τραγουδιστή, ενώ τις δευτερεύουσες μελωδίες αναλάμβαναν τα μουσικά όργανα.

Στο έντεχνο τραγούδι, οι φθόγγοι είναι γραμμένοι και οι στίχοι συνήθως πιο λόγιοι από αυτούς του λαϊκού τραγουδιού. Επίσης, η μελωδία είναι πολυπλοκότερη. Φθόγγοι και στίχοι δεν υφίστανται περιστασιακές αλλαγές. Προορίζεται για εκτέλεση από επαγγελματίες τραγουδιστές και συνοδεύεται συνήθως από πιάνο ή ενόργανο σύνολο.

Οι σύγχρονοι συνθέτες εξακολουθούν να ερευνούν τη σχέση της φωνής με τη συνοδεία οργάνου και να επεκτείνουν το εκφραστικό και τεχνικό πεδίο του τραγουδιστή.

Ακολουθούν ενδεικτικές δημιουργικές δραστηριότητες παρουσίασης και πλαισίωσης του έντεχνου τραγουδιού σε μια σχολική εκδήλωση.

1. Ελάτε, παιδάκια

Α. Γιώτη - Α. Χατζηκώστα

«Τα τραγούδια του σχολείου»

Σχόλιο

Γερμανική χριστουγεννιάτικη μελωδία.

*Ελάτε παιδάκια, παιδάκια καλά
κοντά σε μια φάτνη στην άγια σπηλιά
και δείτε τι στέλνει μια τέτοια βραδιά
ο πλάστης μ' αγάπη σε σας τα παιδιά.*

*Γεννιέτ' ο Χριστούλης καρείτε παιδιά,
καρίστε μ' αγάπη σ' Αυτόν την καρδιά.
Μικρά και μεγάλα στη φάτνη κινούν
κι εκεί το μικρούλη Χριστό προσκυνούν.*

Γερμανική μελωδία

45ο Δημοτικό Σχολείο Πειραιά

Τεχνική Υποστήριξη

αυλός, κιθάρα, ξυλόφωνο, τουμπέλεκι, ακορντεόν

Δραστηριότητες

Οι μαθητές:

- Στολίζουν το χριστουγεννιάτικο δέντρο με στολίδια που μπορούν να τα φτιάξουν οι ίδιοι, μαζεύονται γύρω του και τραγουδούν την παραπάνω (ή άλλη) χριστουγεννιάτικη μελωδία.

- Συγκεντρώνουν υλικό για τα χριστουγεννιάτικα - πρωτοχρονιάτικα έθιμα από διάφορες χώρες και τα παρουσιάζουν με τη συνοδεία κατάλληλης μουσικής στη γιορτή του σχολείου.
- Φτιάχνουν χριστουγεννιάτικες κάρτες, τις διακοσμούν σε ταμπλό και οργανώνουν εικαστική έκθεση στη γιορτή των Χριστουγέννων, που τη συνοδεύουν με χριστουγεννιάτικη μουσική.

2. Τραγούδι των καλικάντζαρων

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΚΑΛΙΚΑΝΤΖΑΡΩΝ

Κα - λι... κόν - τζα - ρα θα - μά - νι - αι... τρέ - γαν... αα ζουν να κα - θού... να
 έ - λι... κι - στα κά - νουν αα - να... Αέξ... έ - λι... φως κά - θω - ζε... τις αα... ές

Σχόλιο

Πρόκειται για πρωτότυπη σύνθεση που δημιουργήθηκε (από τη συγγραφική ομάδα) για τις ανάγκες της δραματοποίησης του λαϊκού παραμυθιού «Ο μυλωνάς και τα καλικάντζαράκια».

Τεχνική Υποστήριξη

αυλός, κιθάρα, ξυλόφωνο, τουμπιλέκι, σκορντεόν

Δραστηριότητες

Οι μαθητές:

- Επιλέγουν κάποια στοιχεία ενδυμασίας και ζωντανεύουν με όλα τους τα εκφραστικά μέσα τη σκηνή από το παραμύθι με τους καλικάντζαρους (βλέπε Θέατρο).
- Παρουσιάζουν μια αυτοσχέδια σύνθεση σε μια τοπική εκδήλωση στα πλαίσια του Δωδεκαήμερου.

3. Ο χορός των μπιζελιών από το έργο «Εδώ Λιλιπούπολη»

Το κοντρό μπιζέλι
χορεύει τσιφτετέλι
χορεύει τσιφτετέλι
στο χορό των μπιζελιών.
Και τα κολοκυθάκια
χτυπάνε παλαμάκια
πάνω στην πρασινάδα
και πάνω στο γκαζόν.

Βλίτα και σπανάκι
χορεύουνε συρτάκι
χορεύουνε συρτάκι
στο χορό των μπιζελιών.
Και η μπόμια η μεγάλη
χορεύει πεντοζάλη
πάνω στην πρασινάδα
και πάνω στο γκαζόν.

Μ' ένα πράσινο καινούριο παπιγιόν
προχωρώ για το χορό των μπιζελιών
Ήρθε η ώρα πια κι εγώ
Ήρθε η ώρα πια κι εγώ
να χορέψω με λαχτάρα
αγκαλιά με μια αγκινάρα
το πρώτο μου ταγκό.

Μ' ένα πράσινο καινούριο παπιγιόν
προχωρώ για το χορό των μπιζελιών
Ήρθε η ώρα πια κι εγώ
Ήρθε η ώρα πια κι εγώ
να χορέψω με λαχτάρα
αγκαλιά με μια αγκινάρα
το πρώτο μου ταγκό.

4. Δεν είμαστε ζουλού από το έργο «Εδώ Λιλιπούπολη»

Τη μέρα κείνη την αρχαία
των προπαπούδων η παλιά τρελοπαρέα
αποβιβάστηκε με μπόγους και μπουσούλα
στου Κάντομπλου
τη ρόδινη πηγούλα

Και τα βουνά εκείνα ακόμα
αντιλαλούν απ' το σουξέ
αντιλαλούν απ' το σουξέ
που τραγουδούσαν μ' ένα στόμα.

Δεν είμαστε ζουλού
δεν είμαστε παπούσα,
είμαστε η άγρια φυλή
των Λιλιπούσα, ούσα, ούσα, ούσα...

Κι αέρας, κύματα και κώμα
αντιλαλούν απ' το σουξέ
αντιλαλούν απ' το σουξέ
που τραγουδούσαν μ' ένα στόμα.

Της αποφάσεως τη μέρα ετούτη
γιορτάζουμε ολημέρα παραμέρα
περικυκλώνοντας με βάρκες και φελούκες
στον κάβο πετάμε στρακαστρούκες

Δεν είμαστε ζουλού
δεν είμαστε παπούσα,
είμαστε η άγρια φυλή
των Λιλιπούσα, ούσα, ούσα, ούσα...

84ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Σχόλιο

Η **Λιλιπούπολη** «υπήρξε γέννημα μιας φιλελεύθερης και πειραματικής ραδιοφωνίας από τη μια του Τρίτου Προγράμματος και, από την άλλη, μιας ομάδας νέων ανθρώπων, που συγκεντρώθηκαν στο Τρίτο και δούλεψαν ελεύθερα με κέφι, με αξιοπρέπεια κι αυτοσεβασμό....πρώτη φορά κάποιοι μιλούσαν στα παιδιά υπεύθυνα με καθαρή ποιητική γλώσσα θίγοντας θέματα που βασανίζουν και πονάν τον τόπο...»¹⁰. Τη μουσική γράψανε τρεις νέοι συνθέτες – η Πλάτωνος, ο Μαραγκόπουλος κι ο Κυπουργός- και τους στίχους η Μαρ.Κριεζή. Τραγουδούν οι : Αντ. Κοντογεωργίου, Σαβ. Γιαννάτου, Μαρ.Σφακιανόκη και ο Σπ. Σακκάς. Την ορχήστρα διευθύνει ο Μάνος Χατζιδάκις.

Δραστηριότητες

Οι μαθητές

- Επιλέγουν από τα τραγούδια της Λιλιπούπολης αυτά που τους αρέσουν πιο πολύ και τα ζωγραφίζουν με χρώματα της επιλογής τους.
- Χορεύουν στο ρυθμό των τραγουδιών με αντικείμενα και αυτοσχέδια όργανα.
- Παρουσιάζουν το δικό τους ραδιοφωνικό πρόγραμμα με τραγούδια της Λιλιπούπολης.

*Αυτοσχέδια όργανα
(Θεατρ. Εργαστήρι των συγγραφέων)*

10. Από το σημείωμα του Μάνου Χατζιδάκι, CD «Εδώ Λιλιπούπολη», Κολούμπια, (παιγρόφηση 1980).

ΜΟΥΣΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Είναι ρυθμικές ασκήσεις και αυτοσχέδιασμοί που ευαισθητοποιούν τους μαθητές στο ρυθμό και στην αναγνώριση και παραγωγή του ήχου.

Μπορούν να χρησιμοποιηθούν στη Γιορτή Αποφοίτησης ή στην Παγκόσμια Ημέρα Παιδιού, στην Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος ή σε άλλη εκδήλωση.

1. Αγώνας δρόμου

Οι μαθητές οργανώνουν στο προαύλιο αγώνα δρόμου. Οι διαγωνιζόμενοι (4 ή 5 ζευγάρια) χωρίζονται σε δύο παράλληλες γραμμές και παίρνουν θέση. Στο κάθε ζευγάρι το ένα παιδί τοποθετείται πίσω από τον παρτενέρ του. Συμφωνείται ότι τα παιδιά της πρώτης γραμμής θα κινούνται, ενώ της δεύτερης θα παίζουν το καθένα ένα μουσικό όργανο. Ο δάσκαλος προτείνει σε κάποιο παιδί της δεύτερης γραμμής να παίξει με το οργανάκι του έναν, δύο ή τρεις ήχους. Το μπροστινό παιδί πρέπει να κινηθεί κάνοντας τόσα βήματα, όσοι και οι ήχοι του οργάνου του παρτενέρ του. Αν κάποια παιδιά κινηθούν λάθος, επανέρχονται στις αρχικές γραμμές τους.

Σημείωση: Το παιχνίδι μπορεί να πλαστικοποιηθεί ως ένα μέρος «Αγώνων» της Γιορτής Λήξης.

92ο και 97ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

2. Μίμηση ζώων

Τα παιδιά μιμούνται γνωστές κινήσεις ζώων με τα πόδια, τα χέρια, το κεφάλι και όλο το σώμα. Έτσι συνειδητοποιούν τους διαφορετικούς ρυθμούς.

Πώς περπατά η πάπια, ο λαγός, το αλόγο.

Πώς περπατά η γάτα.

Πώς πετούν η πεταλούδα, ο γλάρος, η μέλισσα.

Πώς ταιμπά το πουλί τους σπόρους.

Πώς τρώει η κότα.

Πώς κινείται το φίδι (όλο το σώμα).

Σημείωση: Η άσκηση μπορεί να παρουσιασθεί ως μουσικός αυτοσχέδιασμος σε μια σχολική εκδήλωση (Γιορτή Λήξης, Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος).

3. Χορεύοντας στη βροχή

Ο καθένας διαλέγει ένα δικό του τραγούδι της βροχής (καταιγίδα, ψιλόβροχο...) και κινείται με ένα ορισμένο τρόπο και συγκεκριμένο στόχο, παραδειγματός καρπ στις συνθήκες της μόρας, για να προλάβει το μάθημα.

Οι μαθητές μπορούν να δημιουργήσουν μόνοι τους τον ήχο της βροχής, κτυπώντας τα δάχτυλα στην παλάμη: κτύπημα ενός δακτύλου για το ψιχάλισμα, κτύπημα δύο δακτύλων, όταν δυναμώνει η ψιχάλα, κτύπημα τριών, τεσσάρων,

πέντε δακτύλων για δυνατή βροχή. Η ένταση της βροχής μειώνεται με το χτύπημα λιγότερων δακτύλων μέχρι και πάλι να φθάσουμε στο χτύπημα του ενός δακτύλου, οπότε βγαίνει ο ήχος ανοίγοντας το χέρι.

Σημείωση: Η άσκηση μπορεί να πλαίσιοίσει ως αυτοσχεδιασμός μια σχολική εκδήλωση για την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος, μια εκδήλωση για τα Πρωτοβρόκια ή μια Φθινοπωρινή γιορτή.

4. Μια ηχο-ιστορία

Οι μαθητές πρώτα επιλέγουν ένα θέμα, μύθο ή εικόνα. Στη συνέχεια, συλλέγουν εικόνες σχετικές με την ιστορία. Για να φτιάξουν μια ηχο-ιστορία τα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιήσουν καταρχήν το σώμα τους ως ηχογόνο αντικείμενο. Μετά παράγουν ήχους με τη χρήση διαφόρων αντικειμένων, όπως με μολύβια, χαρτί, μπουκάλια κ.ά. Ακόμη, μπορούν να χρησιμοποιήσουν κρουστά όργανα, που λόγω του ηχοχρωματικού τους πλούτου είναι ιδιαίτερα χρήσιμα στις ηχο-ιστορίες.

Παράδειγμα

Μια μέρα η Μαρία ξεκινώντας να πάει στο σχολείο βλέπει τον καιρό συννεφιασμένο. Δεν ήρθε να αισθανθεί τις πρώτες σταγόνες στο πρόσωπό της και επιταχύνει το βήμα της. Σε λίγο ο ουρανός βροντά και αστράφτει και η Μαρία αρχίζει να περπατά πολύ γρήγορα για να αποφύγει τη νεροποντή. Να όμως που κοντρές στάλες πέφτουν και η Μαρία τρέχει όσο πιο γρήγορα μπορεί για να γλιτώσει την καταγίδα.

Σημείωση: Η ηχο-ιστορία μπορεί να παρουσιασθεί σε μια σχολική εκδήλωση για την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος, μια εκδήλωση για την Παγκόσμια Ημέρα Παιδιού κ.ά.

5. Η μελωδία της θάλασσας

Πρόκειται για άσκηση των αισθήσεων. Οι μαθητές κλείνουν τα μάτια και φαντάζονται πως ακούν τη μελωδία της θάλασσας, όταν περνάει κάτω από τα βότσαλα και τα παρσούρει μαζί της.

Στη συνέχεια, προσπαθούν να αναπαράγουν τον ήχο του φλοιοβού μιας ήρεμης θάλασσας χρησιμοποιώντας τη φωνή και το σώμα τους. Μετά εκφράζονται με τον ήχο μιας κυματώδους θάλασσας που σιγά - σιγά γίνεται τρικυμιώδης.

Μπορούν να ακούσουν τον ήχο της θάλασσας με αυτοσχέδια όργανα: παίρνουν ένα κομμάτι καλάμι μπαμπού και καρφώνουν κατά μήκος στα πλάινά του λεπτά μακριά προκάκια, τα οποία περνάνε από το ένα άκρο του ως στο άλλο. Βάζουν μέσα στο καλάμι αρκετά κομμάτια από σπασμένα όστρακα μυδιών, κλείνουμε τα δύο άκρα του και με το αναποδογύρισμα του καλάμιου τα όστρακα δημιουργούν τον ήχο της θάλασσας.

Ο φλοιοβός μπορεί να δοθεί με απλό τρόπο, με απλές κυκλικές κινήσεις πάνω στο δέρμα ενός ταμπουρινού.

Σημείωση: Ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να παρουσιασθεί σε μια σχολική εκδήλωση για το Καλοκαίρι ή στη Γιορτή Λήξης.

Σο Δημοτικό Σχολείο Αγίας Παρασκευής

Η Σύνθεση

Δύο ή τρία παιδιά χτυπούν σταθερά ένα ρυθμό, π.χ. με το όνομα ενός παιδιού, Μα - ρία. Αυτό μπορούν να το κάνουν είτε με τα χέρια, είτε με τα πόδια, είτε με κάποιο υλικό που βγάζει ήχο.

Μια άλλη ομάδα από δύο ή τρία παιδιά κάνει άλλο ρυθμό, με το όνομα ενός φρούτου, που τον χτυπάνε παράλληλα με τους πρώτους. Έπειτα το ίδιο γίνεται και με τρίτη ομάδα.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα μια «σύνθεση», που μπορεί να εξελιχθεί.

Σημείωση: Μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε μια εκδήλωση «**Πρωτότυπων Συνθέσεων**» των μαθητών, όπου οι μαθητές μπορούν στα πλαίσια ενός Πολυθεάματος να παρουσιάσουν με κίνηση, φωνή και ρυθμό τη δική τους σύνθεση.

Παιχνίδι αριθμησης (με ζάρια)

Ο μαθητής καλείται να φτιάξει ένα ζάρι από σκληρό χαρτόνι. Μετά επιλέγει μια πικρή κίνηση με το σώμα του, π.χ. χειροκρότημα, χτύπημα ποδιών. Ρίχνει το ζάρι και παράγει την πικρή κίνηση τόσες φορές όσες δείχνει το ζάρι.

Σημείωση: Μπορεί να χρησιμοποιηθεί θεματολογικά, σε πρόγραμμα /εκδήλωση των Μαθηματικών.

Ταξίδι με το τρένο από την Αθήνα στην Κόρινθο

Τα παιδιά παίζουν το «ρυθμικό τρένο». Στέκονται όρθια ακολουθώντας το ένα στην πλάτη του προηγούμενου. Το πρώτο παιδί είναι ο οδηγός και τα υπόλοιπα οι επιβάτες. Στο πάτωμα υπάρχουν καρτέλες με τα ονόματα των πόλεων για να βλέπουν τα παιδιά τη διαδρομή που θα ακολουθήσουν. Όταν ο δρόμος είναι ευθεία ή κατηφόρα, το ρυθμικό σχήμα είναι πιο γρήγορο και τα παιδιά κινούνται πιο γρήγορα. Όταν ο δρόμος είναι ανηφόρα, το ρυθμικό σχήμα γίνεται πιο αργό και τα παιδιά κινούνται με πιο αργές κινήσεις.

Σημείωση: Μπορεί να χρησιμοποιηθεί θεματολογικά σε πρόγραμμα /εκδήλωση της Γεωγραφίας.

Διαπολιτισμική δραστηριότητα

Η μελέτη της μουσικής άλλων λαών καλλιεργεί τη μουσική γνώση και διευρύνει την εμπειρία των μαθητών για να εκτιμήσουν τον πολιτισμό των άλλων λαών.

Η κατανόηση της διαφορετικότητας στη μουσική είναι ένα ουσιαστικό βήμα για να κατανοήσουμε τη διαφορετικότητα στην κοινωνία. Η μελέτη μάλιστα της μουσικής άλλων λαών θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από σεβασμό στον αυθεντικό τρόπο μεταδόσης και παραγωγής της μουσικής τους.

Οι μαθητές ακούν μουσική και τραγούδια άλλων λαών. Συζητούν και εντοπίζουν ομοιότητες και διαφορές της ελληνικής μουσικής και της ξένης. Κάποιοι μαθητές άλλης εθνικότητας προσκομίζουν τραγούδια από τη χώρα τους.

Σημείωση: Μπορεί να χρησιμοποιηθεί αυτοδύναμα σε μια Διαπολιτισμική εκδήλωση ή ως μέρος ενός σχετικού Πολιτιστικού Προγράμματος ή ακόμη σε πρόγραμμα της Γεωγραφίας.

89ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Ο Χορός είναι πανάρχαια μορφή τέχνης που συναντάται σε όλους τους πολιτισμούς. Εκφράζει τις συγκινήσεις του ανθρώπου, τη σχέση του με τη φύση και την ομάδα.

Περιγραφές χορών έχουμε σε ορισμένα αρχαία κείμενα: στον Όμηρο, στον Πλούταρχο, στον Ξενοφώντα, στον Λουκιανό κ.ά. Τα αρχαία αγγεία είναι ακόμα μια πηγή για τους χορούς με τις παραστάσεις τους.

Από τον πρωτόγονο χορευτή, που μεταμφιεσμένος με προσωπίό κατευθύνει το λατρευτικό χορό ως το διονυσιακό χορό του Διθυράμβου, ο χορός έχει διανύσει μια πορεία ρυθμικής εκφραστικής κίνησης, δεμένης με τη **μαγικο-θρησκευτική** κατάσταση της κοινότητας. Σε όλους τους πολιτισμούς διατηρήθηκε η μιμική χορογραφία, μέρος ενός τελετουργικού συνόλου.

Ιδιαίτερη θέση κατέχει ο χορός στην αρχαία Ελλάδα, όπου αποτελούσε και μέρος της εκπαίδευσης. Στην αρχαία ελληνική τραγωδία **ο Χορός** αποτελεί μαζί με **τους Υποκριτές** τα δρώντα πρόσωπα του έργου (λυρικό και επικό μέρος).

Μόνο στα Μεσαίωνα και κυρίως στην Αναγέννηση μειώνεται πια ο θρησκευτικός χαρακτήρας του χορού και ο χορός βαδίζει προς τις σύγχρονες μορφές του. Εξαιρεση αποτελούν οι λαϊκοί παραδοσιακοί χοροί, που κράτησαν τις παλιές τους ρίζες και τον ειδικό χαρακτήρα της χορογραφίας.

Ο Χορός στις πολιτιστικές **εκδηλώσεις** μπορεί να λειτουργήσει αυτόνομα ως εκδήλωση με τοπικούς χορούς ή παράσταση βασισμένη στο χορό - χοροθέατρο. Εξάλλου ο παραδοσιακός χορός μαζί με το τραγούδι δίνει τον πανηγυρικό χαρακτήρα σε κάθε εκδήλωση της κοινότητας. Ο χορός μπορεί ακόμη να πλαισιώσει όλες τις σχολικές εκδηλώσεις είτε ως παραδοσιακός (εθνικές ή τοπικές εορτές και επέτειοι) είτε ως σύγχρονο είδος (ευρωπαϊκός, λατινο-αμερικάνικος, κ.α.) ή, τέλος, ως αυτοσχέδια χορογραφία από τους μαθητές πάνω σε ένα θέμα (όπως παιδί, περιβάλλον).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Δημοτικό Σχολείο Βουλιασίων

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΧΟΡΟΙ

Η βασική μορφή των περισσότερων παραδοσιακών χορών είναι ο **κυκλικός χορός**.

Γεννημένος από τη σχέση του ανθρώπου με τη γη και τη γονιμότητά της, οριοθετεί έναν ιερό χώρο. Κυκλικό χορό τελούν ακόμα και σήμερα σε ορισμένα λαϊκά δρώμενα για την αφύπνιση της γονιμοποιού δύναμης¹.

Οι χοροί χωρίζονται ανάλογα με τον τρόπο που χορεύονται σε συρτούς, πεδηχτούς και ανάμικτους. Έχουν ονομασίες περιοχών, όπως Τσακύνικος, Καλαματιανός, Ποντιακός, ή ονομασίες προσώπων, που είναι η βάση του χορού, όπως Μενούσης, Λάμπρος, Νικόλος. Ακόμα ονομάζονται από την εποχή τους, όπως Λαμπριάτικος, Μαγιάτικος, ή από το ελάγγελο, όπως Κασάπικος, μηχανικός.

Οι λαϊκοί παραδοσιακοί χοροί, μαζί με τη θρησκεία και τα βαθιά ριζωμένα καταλοιπα

της αρχαίας Ελλάδας, αποτέλεσαν την ιστορική συνέχεια των Ελλήνων. Οι λαϊκοί χοροί και τα τραγούδια επέζησαν στον τόπο που γεννήθηκαν, όπως επέζησε αιώνες τώρα η ελληνική γλώσσα. Στην έκφραση και στο μουσικό ρυθμό των παραδοσιακών χορών βρισκόμαστε το νήμα που τους συνδέει με τα αρχαία κείμενα, τις αρχαίες μουσικές κλίμακες, τα αρχαία μέτρα, τη ζωγραφική των αρχαίων αγγείων, τις βυζαντινές τοιχογραφίες και τη βυζαντινή μουσική.

Όπως λέει ο Μέγας², «ο χριστιανισμός δεν κατάφερε να εξαλείψει το μαγικό τρόπο σκέψης του λαϊκού ανθρώπου».

Μέσα από τη διδασκαλία των παραδοσιακών χορών, οι μαθητές γνωρίζουν στοιχεία της ελληνικής λαϊκής παράδοσης και κατανοούν την αξία της πολιτισμικής μας κληρονομιάς. Αποκτούν γνώσεις για το χορό, το τραγούδι και τα λαϊκά έθιμα σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Μαθαίνουν να εκτιμούν την αρμονία, το ρυθμό, τη συμμετρία και την αισθητική της κίνησης, καλλιεργούν δεξιότητες στο χορό, καίρονται και εκφράζονται δημιουργικά³.

Οι προτάσεις που ακολουθούν είναι ενδεικτικές. Δίνουν τον τρόπο προσέγγισης του παραδοσιακού χορού μέσα από δημιουργικές δραστηριότητες και ιδέες παρουσιάσής του στο πλαίσιο των σχολικών εκδηλώσεων.

89ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

1. Κακούρη, Αικ., (1987). *Η Γενετική του Θεάτρου*, εκδ. Μπουρομάτης και Σία, Αθήνα, σ. 132-135.
2. Δόρα Στράτου.
3. ΜΕΓΑΣ, Γ., (2003). *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα της Λαϊκής Παράδοσης*, Αθήνα, Εστια, γ' έκδ. στη δημοτική, σ. 302.
4. Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών του Χορού.

Καλαματιανός ή Συρτός

Σχόλιο

Ο Συρτός είναι ο αρχαιότερος χορός. Ήταν (η πιο πιθανή άποψη) ο χορός που χόρευαν στις αρχαίες τελετές γύρω από το βωμό του θεού. Σε όλα σχεδόν τα αγγεία βλέπουμε αυτό τον κυκλικό συρτό χορό με το ίδιο πιάσιμο χεριών. Αλλά, όπως παρατηρεί η Δώρα Στράτου, και σε πολλές τοιχογραφίες μοναστηριών βλέπουμε τον κυκλικό συρτό χορό με τον πρωτοχορευτή να κρατά το μαντίλι στο χέρι.

Δραστηριότητες

Οι μαθητές:

- Επισκέπτονται το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (ή βλέπουν σχετικό βίντεο), παρατηρούν και σχολιάζουν εικόνες αγγείων με κυκλικούς χορούς.
- Ακούνε και μαθαίνουν καλαματιανά τραγούδια.
- Πλαισιώνουν με το χορό μια ιστορική αναπαράσταση γεγονότων από τον Αγώνα του 1821 και τα παρουσιάζουν σε τοπική γιορτή ή στην εθνική επέτειο της 25ης Μαρτίου.

«Δημοτικοί χοροί» των 20ού και 7ου δημ. σχολείων Ν. Ιωνίας (εκδόλιση του Συλλόγου Γονέων, 2004)

Πηγές

Στράτου, Δώρα, (1973). *Μια παράδοση... μια περιπέτεια (ελληνικοί λαϊκοί χοροί)*, Αθήνα, εκδ. Γκόντι β' έκδοση (α' Φέξης), σσ. 32-33

Γιατρός (Ηπειρού)

Σχόλιο

Οι χοροί της Ηπείρου χορεύονται σε βαρύ, αργό ρυθμό. Οι κινήσεις τους χαρακτηρίζονται από μεγαλοπρέπεια. Η μουσική τους είναι επηρεασμένη από τη μεσαιωνική πολυφωνία. Ακόμη, η πλούσια ενδυμασία και το περίτεχνο κόσμημα αναδεικνύουν ως σήμερα την πειρωτική λαϊκή παράδοση.

Στην Ήπειρο ο χορός συνοδεύεται από ντόπια λαϊκά όργανα, όπως το κλαρίνο, το χαρακτηριστικό πειρωτικό όργανο.

Δραστηριότητες

Οι μαθητές:

- Ερευνούν τη λαϊκή παράδοση της Ηπείρου (έθιμα, ενδυμασία, κοσμήματα, χορούς τραγούδια).
- Επισκέπτονται ένα λαϊκό οργανοπαικτή και γνωρίζουν τα πειρωτικά παραδοσιακά όργανα.
- Παρουσιάζουν το χορό σε μια πολιτιστική εκδήλιση για τη λαϊκή παράδοση της Ηπείρου.

Γιατρός, 20ό και 7ο δημ. σχολεία Ν. Ιωνίας (εκδόλιση από το Σύλλογο Γονέων, 2004)

Τσακώνικος (Πελοποννήσου)

Σχόλιο

Είναι χορός της Τσακωνιάς του Νομού Αρκαδίας, όπου σε μερικά χωριά ακόμα μιλούν τη δωρική διάλεκτο. Έχει μυθική προέλευση και αναπαριστά την είσοδο και την έξοδο του Θησέα από το λαβύρινθο. Φαίνεται πως ήρθε από την Κρήτη με τις μετακινήσεις των πληθυσμών. Λένε δηλαδή πως ήταν ο αρχαίος χορός Γερανός. Χορεύεται από άνδρες και γυναίκες, με λαβή των χεριών από τους αγώνες. Οι χορευτές (στα δυο άκρα) και οι χορεύτριες (στο κέντρο) σχηματίζουν ανοιχτό κύκλο. Κατά τη διάρκεια του χορού γίνονται διάφοροι ελιγμοί, κουλουριάζονται όπως το φίδι, και οδηγημένοι από τον κορυφαίο ξεκουλουριάζονται, κάνουν κύκλους και καμάρες.

(Μαρτυρία του Πλουτάρχου, *Βίη Παράλληλοι*. Σχολιάζει η Δώρα Στράτου στο βιβλίο που παραθέσαμε πριν, σ. 33)

Δραστηριότητες

Οι μαθητές:

- Διηγούνται το μύθο του Θησέα.
- Οργανώνουν το χώρο δράσης, συλλέγουν σχετικά αντικείμενα και δραματοποιούν την έξοδο του Θησέα από το Λαβύρινθο.
- Παρουσιάζουν το χορό και το δρώμενο σε τοπική ή εθνική εκδήλωση.

Καρογκούνα:
Παιδικό τμήμα Δήμου Μαρκόπουλου

Χοροί Αλεξανδρείας (Μακεδονίας)

Σχόλιο

Στον τόπο που γεννήθηκε ο Μέγας Αλέξανδρος, σε πενήντα περίπου χωριά της περιφέρειας, χορεύουν οι γυναίκες ένα βαρύ τελετουργικό χορό. Φοράνε νυφικό και στο κεφάλι ένα κάλυμμα σαν περικεφαλαία αρχαίου πολεμιστή. Ο μύθος λέει ότι σε μια μάχη του Μ. Αλέξανδρου ή του παππού του, Αμύντα Γ', όταν οι άνδρες δεν τα κατάφεραν, μπήκαν οι γυναίκες στο πεδίο μάχης και νίκησαν, κερδίζοντας το προνόμιο να φοράνε την περικεφαλαία.

Δραστηριότητες

Οι μαθητές:

- Συλλέγουν τα ιστορικά στοιχεία του χορού.
- Βλέπουν φωτογραφίες και επισημαίνουν τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής ενδυμασίας της περιοχής.
- Αναπαριστάνουν βάσει των δραματικών στοιχείων του σχετικού μύθου τη μάχη του Μ. Αλέξανδρου, όπου πρωταγωνιστούν γυναίκες.
- Παρουσιάζουν το χορό μαζί με το ιστορικό δρώμενο σε μια τοπική εκδήλωση.

Χοροί Μακεδονίας:
Παιδικό τμήμα Δήμου Μαρκόπουλου

Μπάλλος (Κυκλάδες – Αιγαίο)

Σχόλιο

Ο μπάλλος είναι περίτεχνος ερωτικός χορός. Χορεύεται αντικριστά σε ζευγάρια σε όλα σχεδόν τα νησιά του Αιγαίου. Ο χορός πιθανά έχει δεχθεί δυτικές επιρροές.

Δραστηριότητες

Οι μαθητές:

- Ακούνε νησιώτικα τραγούδια και αναγνωρίζουν τον μπάλλο.
- Μαθαίνουν το χορό και οργανώνουν ένα πανηγύρι.
- Αναπαριστούν ένα νησιώτικο γάμο, όπου στο γλέντι χορεύουν μπάλλο. Παρουσιάζουν τη δημιουργία τους σε τοπική εκδήλωση.

Μπάλλος και Καραγκούνα, 20^ο και 7^ο δημ. σχολεία Ν. Ιωνίας (εκδήλωση από το Σύλλογο Γονέων, 2004)

Καραγκούνα

Σχόλιο

Χορεύεται από άνδρες και γυναίκες στη Θεσσαλία. Πήρε το όνομά του από τους Καραγκούνιδες, που είναι κάτοικοι της Θεσσαλίας και ασχολούνται με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. Άλλη εκδοχή είναι ότι προήλθε από το «Καρα-γκούνα», που σημαίνει μαύρη γούνα. Είναι αργός και επιβλητικός χορός. Οι χορευτές και οι χορεύτριες σχηματίζουν ανοιχτό κύκλο με μέτωπο προς το κέντρο.

Δραστηριότητες

Οι μαθητές:

- Ερευνούν τις σχολιές των κατοίκων, παλιά και τώρα.
- Επισκέπτονται το λαογραφικό μουσείο ή κέντρο της περιοχής τους και παρατηρούν τις ενδυμασίες, καθώς και τα παραδοσιακά αντικείμενα, εργαλεία, σκεύη κτλ.
- Οργανώνουν στο σχολείο τους έκθεση τοπικής τέχνης με τη συνεργασία της κοινότητας. Στον ίδιο χώρο χορεύουν την Καραγκούνα.

Σούστα, 20^ο και 7^ο δημ. σχολεία Ν. Ιωνίας (εκδήλωση από το Σύλλογο Γονέων, 2004)

Σούστα (Δωδεκάνησα - Κρήτη)

Σχόλιο

Χορεύεται κυρίως στα Δωδεκάνησα και στην Κρήτη, όμως έτσι ονομάζεται και κάθε πηδαιχτός χορός της Βόρειας Ελλάδας.

Η Σούστα είναι ο κύριος χορός των Δωδεκανήσιων. Ανάλογα με τα νησιά, έχει διαφορετικό ύφος. Στη Ρόδο είναι κυματιστός, όχι τόσο πηδαιχτός, ενώ στη Χάλκη είναι καθαρά πηδαιχτός. Στην Κάρπαθο χορεύεται βαρύτες και στατικός, με δωρικό ύφος, αφού μέχρι σήμερα στα χωριά του Ολύμπου Καρπάθου μιλάνε τη δωρική διάλεκτο.

Δραστηριότητες

Οι μαθητές:

- Μελετούν τα έθιμα και τους χορούς των Δωδεκανήσιων (ή της Κρήτης).
- Επισκέπτονται το λαογραφικό μουσείο της περιοχής τους και παρατηρούν τις τοπικές φορεσιές και τα λαϊκά κοσμήματα.
- Οργανώνουν σε συνεργασία με πολιτιστικούς φορείς του τόπου ένα πανηγύρι και χορεύουν τη σούστα.

Σούστα, 20ά και 7ο Δημ. σχολείο Ν. Ιωνίας
(εκδήλωση από το Σύλλογο Γονέων)

123ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Τα παιδιά γνωρίζουν το χορό και ως απλή, **ρυθμική εκφραστική κίνηση**. Στο θεατρικό παιχνίδι και τον αυτοσχεδιασμό η ανακάλυψη και συνειδηση του ρυθμού είναι βασικό στοιχείο τόσο της ατομικής, όσο και της ομαδικής έκφρασης. Τα παιδιά δημιουργούν με τη δύναμη της φαντασίας και τη συνεργασία τις δικές τους **σύγχρονες χορογραφίες**.

Ο χορευτικός αυτοσχεδιασμός με τη βοήθεια της θεατρικής έκφρασης οδηγεί σε δημιουργικές δραστηριότητες, που μπορεί να καλύψουν τις ανάγκες εκδηλώσεων και επετείων με ένα πρωτότυπο και ιδιαίτερα παραστατικό τρόπο. Αν μάλιστα συνδυάσουμε την οπτικο-ακουστική διάσταση, η εκδήλωση θα πάρει τη μορφή ενός πολυτέχνου - πολυθεάματος.

Ακολουθούν ενδεικτικές προτάσεις χορευτικών αυτοσχεδιασμών⁵. Οι μαθητές μπορούν να τις εμπλουτίσουν με το δικό τους τρόπο και να τις αξιοποιήσουν στο πλαίσιο των σχολικών εκδηλώσεων.

ΧΟΡΕΥΤΙΚΟΣ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑ- ΣΜΟΣ

123ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Χορογραφία αγγέλων

Τα φώτα σβήνουν. Ενώ ακούγεται ένα χριστουγεννιάτικο τραγούδι, ταυτόχρονα πέντε παιδιά της Α' τάξης ντυμένα άγγελοι (ασπρό κοντό ένδυμα, φτερά, χρυσή ταινία στο μέτωπο) παίρνουν θέσεις στη σκηνή για ένα χορευτικό αυτοσχεδιασμό.

Μπαίνουν από διαφορετικές εισόδους με ρυθμικό τροκαδάκι και κάνουν ημικύκλιο με μέτωπο στους θεατές. Μπορεί να ακούγεται απαλή εκκλησιαστική μουσική. Τα παιδιά εκτελούν συγχρόνως στροφούλες χεριών και σώματος, βηματάκια πλάγια μετά τη στροφή κτλ. Πλησιάζουν όλα μαζί στο κέντρο και σε ημικύκλιο πιο κλειστό σκύβουν, κάνουν γονάτιση, σπκωνονται και βάζουν τα χέρια στη στάση προσοχής. Πέντε μεγαλύτερα κορίτσια της Ε' και Στ' τάξης μπαίνουν με ρυθμικό τροκαδάκι και χορεύουν με ελεύθερο αυτοσχεδιασμό. Η

5. Οι προτάσεις των χορευτικών αυτοσχεδιασμών έγιναν από τη Δέσποινα Μπίρη, καθηγήτρια Φυσικής Αγωγής.

κίνησή τους γίνεται γύρω από τα μικρά παιδιά. Ένα-ένα τα μεγαλύτερα παιδιά παίρνουν από ένα μικρό παιδί δημιουργώντας ζευγαράκι και σκορπίζουν στη σκηνή. Εκτελούν μαζί με τα μικρά, κρατώντας το χέρι τους, ταυτόχρονες στροφές, μικρά πετάγματα, σκυψίματα κ.α. Το χορευτικό μπορεί να κλείσει με τα μεγάλα σε ημιγονάτιση και τα μικρά στο πόδι της ημιγονάτισης να αγκαλιάζουν τα μεγάλα. Ενώ τα φώτα χαμηλώνουν, ακουγεται πάλι εκκλησιαστική μουσική.

Δραστηριότητες

Τα παιδιά:

- Κινούνται ελεύθερα στο ρυθμό μιας χριστουγεννιάτικης μελωδίας.
- Κατασκευάζουν τη Φάτνη (μακέτα, στα Εικαστικά) για τη Γιορτή των Χριστουγέννων και τη συμπληρώνουν με τα πρόσωπα και ζωα της.
- Αναπαριστούν τη Φάτνη μοιράζοντας ρόλους (ενότητα Θεάτρου).
- Συνθέτουν μια χορογραφία και την παρουσιάζουν μέσα στο σκηνικό της Φάτνης.

Αποκριάτικη χορογραφία

Η σκηνή έχει δύο εισόδους. Υπάρχουν αντικείμενα, φτιαγμένα από τα παιδιά, που θυμίζουν δάσος (δέντρα, μια λιμουζά, θάμνοι, λουλουδία). Όλα τα παιδιά φοράνε το κοστούμι και τη μάσκα του ζώου που υποδύονται. Στην αρχή, μπαίνουν δύο παιδιά από την πρώτη είσοδο, ντυμένα μέλισσες, και τρία από τη δεύτερη είσοδο, ντυμένα πολύχρωμα πουλιά. Με απαλή, παικνιδιάρικη μουσική εκτελούν χορευτικό αυτοσχεδιασμό κάνοντας στροφές, κυματισμούς των χεριών, πλησιάζουν και απομακρύνονται, πιάνουν χέρια και χορεύουν μαζί. Η μουσική χαμηλώνει σταδιακά, οι μέλισσες στέκονται δίπλα στα λουλουδία και τα πουλιά στα δέντρα.

Από την πρώτη είσοδο μπαίνουν δυο παιδιά-λαγουδάκια με συνοδεία μουσικής από τύμπανο ή βιολί και από τη δεύτερη είσοδο δύο παιδιά-ελάφια εκτελώντας τις δικές τους χαρακτηριστικές κινήσεις με άλματα, πηδήματα, στροφές και πλησιάζουν στη λιμουζά κάνοντας πως πίνουν νερό, ενώ η μουσική χαμηλώνει αργά.

Υότερα, και από τις δύο εισόδους μπαίνουν δύο παιδιά-πιθήκοι με βαρύ βόδισμα και με τη συνοδεία κρουστών. Σταματάνε, χτυπάνε με τα χέρια το στήθος τους, πλησιάζουν και ξαπλώνουν

126ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

στη ρίζα του δέντρου. Ακούγεται απαλή μουσική από όλα τα όργανα και όλα τα ζώα χορεύουν, κάνοντας το καθένα τη χαρακτηριστική κίνησή του, μετά ανακατεύονται μεταξύ τους, πιάνονται και χορεύουν μαζί.

Η μουσική σταματά και ακούγεται έντονα ο ήχος κρουστού. Τα ζώα κοιτάνε τρομαγμένα προς την πρώτη είσοδο, απ' όπου μπαίνει ένα παιδί-λιοντάρι. Τρέχουν, κρύβονται πίσω από τα δέντρα, ενώ το λιοντάρι κάνει χορευτικό αυτοσχεδιασμό. Βαδίζει περήφανα, σέρνει τα πόδια και την ουρά, κάνει μεγάλα πηδήματα, βρυχάται κ.ά. Αναζητά τα ζώα, τα βρίσκει και τους δείχνει τις καλές προθέσεις του, πιάνοντάς τα από το χέρι και οδηγώντας τα στο κέντρο της σκηνής. Από τη δεύτερη είσοδο μπαίνει ένα παιδί - χελώνα κρατώντας ένα γαϊτανάκι με τη συνοδεία νηπιαγωγικής μουσικής. Τα ζώα πιάνουν από μια κορδέλα στο γαϊτανάκι και χορεύουν μπάλλο.

(Μπορεί να χρησιμοποιηθεί η μουσική από το «Καρναβάλι των ζώων» του Σούμαν.)

Δραστηριότητες

Οι μαθητές

- Ερευνούν σε βιβλιοθήκες και συγκεντρώνουν βιβλία και περιοδικά με πληροφορίες και εικονογραφικό υλικό για τις Απόκριες και τον εορτασμό τους. Παρατηρούν τις μεταμφιέσεις και τις μάσκες.
- Κατασκευάζουν αποκριάτικες μάσκες ζώων (ενόπτια Εικαστικών), τις φοράνε και δραματοποιούν μια δική τους ιστορία ή μύθο.
- Μεταμφιεσμένοι χορεύουν στην παραπάνω χορογραφία και στη συνέχεια την παρουσιάζουν (με δικά τους στοιχεία) σε αποκριάτικη εκδήλωση του σχολείου.

1 Το Δημοτικό Σχολείο Αργυρούπολης

Χορογραφία για το περιβάλλον

Το σκηνικό έχει σχέση με τη θάλασσα. Στο πάτωμα υπάρχει ένα μεγάλο γαλάζιο πανί. Ο φωτισμός είναι γαλάζος και απαλός. Τα φώτα σβήνουν κι ένας λευκός φωτισμός από «κανονάκι» πέφτει στη σκηνή και φωτίζει ένα κορίτσι-κηλίδα που μπαίνει στη σκηνή με τη συνοδεία «απειλητικής» μουσικής. Το κορίτσι-κηλίδα φορά ένα μαύρο φόρεμα με πολλές πιέτες που ανεμίζουν και θυμίζουν το άπλωμα της κηλίδας. Κινείται σ' όλη τη σκηνή με χορευτικό αυτοσχεδιασμό εκτελώ-

ντας στροφές, κυλίματα στο πάτωμα, κυματισμούς σώματος και χεριών, μικρά αλματάκια, ενώ το πρόσωπό της έχει μια απειλητική έκφραση. Στη συνέχεια, ακούγεται έντονος παφλασμός από κύμα πάνω από τη μουσική που χαμπλώνει. Δυο παιδιά μπαίνουν από τη μια πλευρά της σκηνής κρατώντας ανοιχτό ένα μεγάλο κομμάτι γαλάζιο ύφασμα. Το κανονάκι σβήνει και ο γαλάζιος φωτισμός γίνεται έντονος. Τα παιδιά τρέχουν προς την άλλη μεριά κουνώντας δυνατά το πανί σαν κύμα και περνούν πάνω από την κλιδα. Η κλιδα δείχνει να ζαλίζεται και πέφτει κάτω τρομαγμένη από το δυνατό κύμα. Ξανασηκώνεται, προσπαθεί να σταθεί όρθια, αλλά το κύμα περνά ξανά από πάνω της πιο έντονα. Τότε η κλιδα πέφτει κάτω και σέρνεται με αργές κινήσεις, ενώ η μουσική γίνεται απαλή και ο παφλασμός συνεχίζει να ακούγεται. Το κύμα περνά τρίτη και τελευταία φορά, και η κλιδα βγαίνει από τη σκηνή σερνόμενη προς την πλευρά του κύματος.

Η μουσική χαμπλώνει και σταματά αργά και ο παφλασμός συνεχίζει, ενώ τα φώτα της σκηνής σβήνουν και αποχωρούν τα παιδιά που κρατάνε το κύμα.

(Μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην αρχή η μουσική από την «Ποιμενική Συμφωνία» του Μπετόβεν, ενώ στη συνέχεια -είσοδος κλιδας - η δωδεκάφθογγη σύγχρονη μουσική.)

Δραστηριότητες

Τα παιδιά:

- Ερευνούν και συλλέγουν στοιχεία για τη μόλυνση και ρύπανση του περιβάλλοντος.
- Επιστούν ένα σχετικό σενάριο-ιστορία, μοιράζουν ρόλους, αυτοσχεδιάζουν πάνω σε καταστάσεις και παρουσιάζουν τον αυτοσχεδιασμό τους σε εκδήλωση για το περιβάλλον.
- Ξεκινώντας από τη δομή του θεατρικού αυτοσχεδιασμού, οι μαθητές εμπλουτίζουν τη δράση με την κατάλληλη μουσική και προχωρούν σε χορευτικό αυτοσχεδιασμό. Επιλέγουν το σκηνικό, τα κοστούμια, τις μάσκες και τον ανάλογο φωτισμό. Παρουσιάζουν τη χορογραφία στον εορτασμό για την Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος.

1 Το Δημοτικό Σχολείο Αργυρούπολης

Τα Εικαστικά στο Δημοτικό δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να εξωτερικεύσουν και να αποδώσουν την εικόνα του κόσμου γύρω τους με προσωπικό τρόπο. Αντλώντας από τις εμπειρίες του το παιδί απεικονίζει τον κόσμο, με οδηγό τη φαντασία και το συναίσθημα. Μαθαίνει να εκτιμά το ωραίο και να καλλιεργεί την αγάπη για την Τέχνη και τον Πολιτισμό.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών των Εικαστικών, ο μαθητής παρατηρεί το περιβάλλον και αξιοποιεί τις δυνατότητές του δημιουργώντας εικαστικά έργα με απλά υλικά και μέσα. Επίσης, μαθαίνει να εκφράζει με δημιουργικό τρόπο τα βιώματά του. Ακόμη, προσεγγίζει το φαινόμενο της τέχνης (γνωρίζει ιδιαίτερα την παραδοσιακή ελληνική τέχνη) και συνδέει την τέχνη με δραστηριότητες και παιχνίδια. Μέσα από επισκέψεις σε μουσεία και εργαστήρια καλλιτεχνών, γνωρίζει τον εικαστικό δημιουργό, τα υλικά, τα εργαλεία του, αντλεί πληροφορίες για τα καλλιτεχνικά επαγγέλματα (ζωγράφος, γλύπτης κ.ά.) και τέλος εξοικειώνεται με τα έργα τέχνης¹.

Οι εικαστικές δημιουργίες μπορεί να λειτουργήσουν αυτόνομα σε μια πολιτιστική εκδήλωση. Οι μαθητές εκφράζουν στα έργα τους τις ιδέες και τα συναισθήματά τους για το θέμα της εκδήλωσης. Οργανώνουν και παρουσιάζουν τις δημιουργίες τους σε εκθέσεις μέσα στο χώρο του σχολείου.

Τα Εικαστικά μπορούν και να πλαισιώσουν μια γιορτή, συνήθως με την παρουσίαση των έργων των παιδιών. Επίσης, οι μαθητές με την ευκαιρία μιας θεατρικής παράστασης ή ενός πολυθεάματος, μπορούν να κατασκευάσουν το σκηνικό του έργου ή να «ντύσουν» εικαστικά το χώρο της γιορτής.

Τα Εικαστικά δίνουν γενικότερα το ύφος και την ατμόσφαιρα στη γιορτή μέσα από την ενδυμασία, τα αντικείμενα, το πρόγραμμα, τις αφίσες, τη διακόσμηση της αίθουσας. Ακόμη και το στήσιμο μιας γιορτής² είναι μια εικαστική πρόταση.

Οι εικαστικές προτάσεις που ακολουθούν μπορούν να πλαισιώσουν διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις και πολιτιστικά προγράμματα. Οι μαθητές ευαισθητοποιούνται με αφορμή ένα ερέθισμα και δημιουργούν καλλιτεχνικές συνθέσεις δρώντας ατομικά ή ομαδικά³.

1. Φ.Ε.Κ. τεύχος Β' αρ. φυλ. 303/13-03-03, Παράρτημα, Τόμος Α', Υ.Π.Ε.Π.Θ., Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Μάιος 2003, σσ. 3830-3839.

2. Στήσιμο γιορτής: εννοούμε τον τρόπο και τα μέσα που επιλέγουμε να παρουσιάσουμε τη γιορτή. Παραδείγματος χάριν, αν επιλέξουμε το Πολυθέαμα ως τρόπο εορτασμού της 28ης Οκτωβρίου, θα στήσουμε την εκδήλωσή μας σε ένα μεγάλο χώρο και σε πολλά (συντά και παράλληλα) επίπεδα δράσης. Ο φωτισμός και ο ήχος θα αναδείξουν το θέαμά μας.

3. Διδακτικά βιβλία - Πηγές Εικαστικών:

Ζιρώ Όλγα, Μερτζάνη Ελένη, Πετρίδου Βασιλική, Υπεύθυνος για τη συγγραφή στο πλαίσιο του Π.Ι. Γιώργης Σιγάλας, (2004). *Ιστορία της Τέχνης, Γ' Τάξη Ενιαίου Λυκείου*, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β.

Ζιρώ Όλγα, Κούβου Ουρανία, Μερτζάνη Ελένη, Μωραϊτού Ελένη, Σιγάλας Γιώργης, *Συντονισμός και καθοδήγηση Σιγάλας Γ.*, (2004). *Εικαστικά Α' Ενιαίου Λυκείου*, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Προσωπογραφία

Ερέθισμα:

Το πρόσωπο που θα ζωγραφίσουμε

Υλικά:

Χαρτί κανσόν, μολύβι, κρομπογιές, ξυλομπογιές

Τρόπος εργασίας:

Ατομικός

Οι μαθητές σχεδιάζουν πρώτα σε χαρτί το περίγραμμα ενός προσώπου (μητέρα, πατέρας, αδελφός ή αδελφή, δάσκαλος, φίλος ή άλλο πρόσωπο). Μετά προσθέτουν τα χαρακτηριστικά του.

Τα έργα των μαθητών εκτίθενται σε εκδηλώσεις, όπως στην Παγκόσμια Ημέρα Παιδιού, στη Γιορτή της Μητέρας, στη Γιορτή των Τριών Ιεραρχών κ.α.

2ο Δημοτικό Σχολείο Αγίου Παρασκευής

Κατασκευή πανό και σημαίας

Ερέθισμα:

Θέμα εκδήλωσης

Υλικά:

Υφασμα, χαρτί κανσόν, χοντρό χαρτόνι, μαρκαδόροι, υγρές μπογιές, ξύλα

Τρόπος εργασίας:

Ατομικός

Πανό

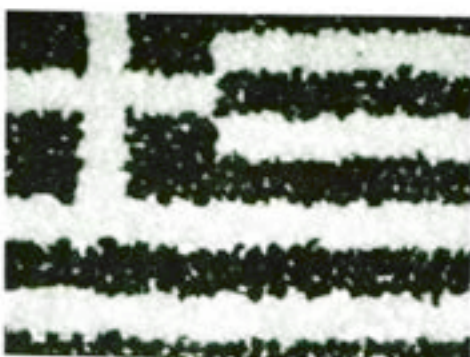
Σε ένα κομμάτι ύφασμα (συνήθως λευκό) οι μαθητές γράφουν συνθήματα ή ζωγραφίζουν με μαρκαδόρους ένα σχετικό με την επέτειο θέμα. Μπορούν να φτιάξουν πανό και σε χαρτί του μέτρου, όπου ζωγραφίζουν με υγρή μπογιά. Μπορούν να φτιάξουν ακόμη πλακάτ, με τετράγωνα, χοντρό χαρτόνια που πάνω τους γράφουν ή ζωγραφίζουν.

Σημαία

Τα παιδιά σχεδιάζουν σε ένα κομμάτι λευκό ύφασμα την ελληνική σημαία. Βάφουν με μπλε χρώμα τις αντίστοιχες λωρίδες και τη στερεώνουν σε ένα ξύλινο πήχυ. Χρησιμοποιούν τα πανό σε όλες τις εθνικές επετείες, την Παγκόσμια Ημέρα Ειρήνης και Περιβάλλοντος.

Επίσης, κατασκευάζουν τη σημαία για τη Γιορτή της Σημαίας και για τις εθνικές επετείες.

«Ελληνική σημαία» (καλλιζ),
8ο Νηπιαγωγείο Γαλατσίου

Ζωγραφική των τοίχων του σχολείου

Ερέθισμα:	Η αποφοίτηση των μαθητών της ΣΤ' τάξης
Υλικά:	Προστατευτικές σακούλες, χαρτοταινίες και εφημερίδες (για προετοιμασία), πινέλα, λαδομπογιές
Τρόπος εργασίας:	Κατά ομάδες

Οι μαθητές ξέρουν ήδη τα υλικά που χρησιμοποιούν και τις τεχνικές που έχουν διδαχθεί. Ακόμα η εμπειρία τους επιτρέπει την ομαδική εργασία, την ανάληψη πρωτοβουλιών από την κάθε ομάδα καθώς και την τήρηση μέτρων ασφαλείας και καθαριότητας.

Χωρίζονται σε ομάδες (η κάθε ομάδα αναλαμβάνει έναν τοίχο), επιλέγουν το θέμα τους, τα υλικά και την τεχνική που θα ακολουθήσουν. Μια ομάδα επιλέγει να ζωγραφίσει σε έναν τοίχο κοντά στον κήπο ένα φυσικό τοπίο που τους έλειπε από την πόλη. Μια άλλη στους εξωτερικούς τοίχους

Ζωγραφική των τοίχων (ομαδικό έργο),
101ο Δ. Σχ.
Γαλατσίου
(Ε' τάξη, 1988)

ζωγραφίζει ένα θαλασσινό τοπίο, μια τρίτη το διάστημα με τους πλανήτες. Τα παιδιά βάζουν σακούλες για να προστατευθούν από τα χρώματα και απλώνουν εφημερίδες για να μη λερώσουν το πάτωμα του σχολείου. Ζωγραφίζουν με συγκέντρωση, προμιά και με κλίμα συνεργασίας.

Το έργο μπορεί να παρουσιασθεί σε εκδήλωση για το περιβάλλον ή ακόμη να αποτελέσει το φόντο του χώρου για τη Γιορτή Αποφοίτησης.

Πλάθω μικρά αντικείμενα, ζωάκια κ.ά.

Ερέθισμα:	Εικόνες
Υλικά:	Αλατοζύμαρο, πηλός ή πλαστελίνη
Τρόπος εργασίας:	Ατομικός

Οι μαθητές κόβουν τον πηλό σε μικρά κομματάκια και πλάθουν διάφορα ζωάκια. Μετά προσθέτουν τα χαρακτηριστικά τους από διάφορα υλικά (χαρτόνια, οδοντογλυφίδες, χρωματιστές πινέζες, καβούκια κ.ά.) και φτιάχνουν σκαντζάχοιρους, ακινούς, σαλιγκάρια, πεταλούδες, ποντίκια, λαγούς κ.ά.

Στολίζουν με τα ζωάκια την τάξη ή το χριστουγεννιάτικο δέντρο του σχολείου. Μπορούν επίσης να οργανώσουν μια εικαστική γωνιά στην αίθουσα εκδηλώσεων του σχολείου, με την αφορμή μιας εκδήλωσης - έκθεσης γλυπτικής με θέμα «Τα ζώα».

«Ζωολογικός κήπος», πηλός,
5ο Δημοτικό Σχολείο Μοσχάτου (Δ' τάξη, 1986)

2ο Δημ. Σχ. Αγίας Παρασκευής

«Βυθός», πηλός, 5ο Δημοτικό Σχολείο Μοσχάτου

Φτιάχνω ένα στεφάνι για μια γιορτή

- Ερέθισμα:** Συζήτηση για μια επέτειο ή γιορτή
- Υλικά:** Χαρτόνι χοντρό, φύλλα δάφνης, κόλλα, ψαλίδι και διαβήτης
- Τρόπος εργασίας:** Κατά ομάδες

Νηπιαγωγείο Δημ. Επικεράσης
Αγ. Παρασκευής

Κατασκευή: Οι μαθητές χαράζουν με το διαβήτη και κόβουν ένα δακτύλιο περίπου 30 εκ. διάμετρο. Στη συνέχεια, παίρνουν τα φύλλα της δάφνης και τα κολλάνε γύρω από το δακτύλιο. Όταν τελειώσουν μπορούν να κολλήσουν και μια επιγραφή, όπως το «ΟΧΙ» ή «Ζήτω η 28η Οκτωβρίου», εφόσον πρόκειται να το χρησιμοποιήσουν στη γιορτή της 28ης Οκτωβρίου ή κάποια άλλη επιγραφή (ανάλογα με την επέτειο ή εκδήλωση).

Παραλλαγή: Μπορούν ακόμη να κατασκευάσουν το στεφάνι της Πρωτομαγιάς με χάρτινα λουλούδια.

Διακοσμούν με το στεφάνι το σχολείο στη γιορτή της 28ης Οκτωβρίου ή της 25ης Μαρτίου ή την αίθουσα πολιτιστικών εκδηλώσεων σε τοπική επέτειο (απελευθέρωσης πόλης κ.α.). Τέλος, χρησιμοποιούν το χάρτινο στεφάνι σε εκδήλωση για την Πρωτομαγιά.

Κάρτες

- Ερέθισμα:** Μια ευχή
- Υλικά:** Χοντρό χαρτόνι, ψαλίδι, μαρκαδόροι
- Τρόπος εργασίας:** Ατομικός

Οι μαθητές σχεδιάζουν πρώτα στο χαρτόνι την κάρτα με το σχήμα που θέλουν (τετράγωνο, οβάλ, στρογγυλό κτλ.). Αν θέλουν να είναι μονή, τότε ζωγραφίζουν και διακοσμούν με κολλάζ την όψη και στο κάτω μέρος γράφουν μια ευχή. Αν θέλουν να είναι διπλή, τότε διπλώνουν το χαρτόνι, ζωγραφίζουν ή διακοσμούν την πρώτη όψη και γράφουν την ευχή μας στη μέσα όψη της κάρτας.

«Χριστουγεννιάτικες Κάρτες», Ελληνικό Σχολείο «Μητρικής Γλώσσας» Φινλανδίας (1991, συλλογή Μ. Ελευθερίου)

Η Πόρτα του Πολυτεχνείου

Ερεθίσματα:	Φωτογραφίες για το Πολυτεχνείο - σχετική αφήγηση
Υλικά:	Χοντρό χαρτί μέτρου, μαύρη υγρή μπογιά, πινέλα
Τρόπος εργασίας:	Κατά ομάδες

Τα παιδιά ζωγραφίζουν την πόρτα του Πολυτεχνείου σε μεγάλο και χοντρό χαρτί του μέτρου (για να δώσουν μεγάλες διαστάσεις) και με υγρή μαύρη μπογιά. Χρησιμοποιούν χοντρά πινέλα κατά ομάδες. Το έργο μπορεί να λειτουργήσει ως σκηνικό αντικείμενο στην επέτειο του Πολυτεχνείου.

Μάσκες

Ερεθίσμα:	Φωτογραφίες από Απόκριες
Υλικά:	Χαρτί κανσόν σε διάφορα χρώματα, κηρομπογιές, ψαλίδι, λαστικάκι
Τρόπος εργασίας:	Κατά ομάδες

Οι μαθητές ζωγραφίζουν με τις κηρομπογιές αφήνοντας ελεύθερη τη φαντασία τους τα χαρακτηριστικά του προσώπου που θέλουν. Στη συνέχεια, προσαρμόζουν τη μάσκα στο πρόσωπό τους και κόβουν με το ψαλίδι τα μάτια, τη μύτη και το στόμα.

Οι μάσκες μπορεί να κατασκευαστούν και να χρησιμοποιηθούν σε μια θεατρική παράσταση ή σε μια εικαστική εκδήλωση.

Τα παιδιά μπορούν να ζωγραφίσουν μάσκες ζώων και πουλιών σε χαρτόνι. Τις κόβουν, τις βάφουν, βάζουν λαστικάκια στις άκρες και κάνουν ο καθένας ένα ζώο. Τις χρησιμοποιούν στην Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος.

2ο Δημ. Σχ. Αγίας Παρασκευής

«Μάσκες»,
107ο Δημοτικό
Σχολείο Αθηνών
(Δ' τάξη, 1987)

Μακέτα

Ερέθισμα:	Μια θεατρική δημιουργία
Υλικά:	Δύο φελιζόλ πάχους 15 cm, κόλλα ατλακόλ, γυαλόχαρτο, πλαστικά χρώματα, πινέλα, καθώς και υλικά όπως ξυλάκια ή αποξηραμένα φυτά και χόρτα
Τρόπος εργασίας:	Κατά ομάδες

ΒΟΥΝΟ: Οι μαθητές κολλούν τα φελιζόλ με κόλλα ατλακόλ έτσι, ώστε να δημιουργηθεί ένα παχύ υπόβαθρο, πάνω στο οποίο θα αμιλευτεί το βουνό. Εναλλακτικά, μπορεί να χρησιμοποιήσουν και κομμάτια από πρόπλασμα πηλού ή γύψου. Στη συνέχεια, κόβουν τα κομμάτια με την προσεκτική επίβλεψη του δασκάλου δίνοντάς τους το σχήμα που θέλουν. Αφού κάνουν τις πλαγιές ή τις χαραδρες και γενικά ό,τι άλλο θέλουν να παρουσιάσουν, το βάφουν με τα πλαστικά χρώματα. Όταν τελειώσουν με το βάψιμο, μπορούν να κολλήσουν τα κορταράκια, τα δενδράκια και οτιδήποτε θέλουν να παρουσιάσουν.

71ο - 84ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

ΟΙΚΙΣΜΟΣ: Πάνω σε ένα κομμάτι φελιζόλ λεπτού πάχους (ή σε πρόπλασμα πηλού ή γύψου) κόβουν και κολλούν τα διάφορα κτίρια που έχουν σχεδιάσει (στις μεγαλύτερες τάξεις, μπορεί να γίνει μεγέθυνση και να αποδοθεί με κλίμακα η πραγματική πολεοδομική διάσταση της περιοχής). Οτιδήποτε άλλο θέλουν να προσθέσουν (πάρκα, πλατείες κτλ.), το φτιάχνουν από πριν με κομμάτια από πρόπλασμα πηλού και στη συνέχεια, αφού έχουν τελειώσει, το βάφουν με τα χρώματα.

Τα κτίρια, οι κήποι, τα δέντρα μπορούν να γίνουν και από χαρτί ή πανί, να χρωματιστούν και να κοπούν στο ανάλογο μέγεθος.

Οι μακέτες μπορεί να χρησιμοποιηθούν σε μια εκδήλωση για το Περιβάλλον, σε μια θεατρική παράσταση ή σε μια Εικαστική εκδήλωση.

Κατασκευή μακέτας, Βαγγέλης Γεωργιάδης, Δάσκαλος

Εικονογράφηση και τρισδιάστατη αποτύπωση ενός παραμυθιού - ιστορίας

Ερέθισμα:	Αφήγηση παραμυθιού
Υλικά:	Χαρτόνια ακουαρέλας Νο 4, φλοιοί δέντρων, ξερά φύλλα, χαλίκια, κομμάτια από παλιά υφάσματα, ξυλάκια, σύρμα πιάτων, πλαστικά χρώματα, δαντέλες κ.ά.
Τρόπος εργασίας:	Κατά ομάδες

Αφορμή για την εργασία μπορεί να αποτελέσει η αφήγηση ενός παραμυθιού ή η δημιουργία από τα ίδια τα παιδιά του παραμυθιού - ιστορίας.

Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες. Η κάθε ομάδα οργανώνει το κομμάτι της ιστορίας της με χαρακτηριστικές ενότητες, γνωστές, που η τελική τους σύνθεση «αφηγείται» το παραμύθι - ιστορία. Μετά καταγράφει το υλικό που θα χρειαστεί και αρχίζει να το συλλέγει.

Στη συνέχεια, το κάθε παιδί αναλαμβάνει να κολλήσει πάνω στο χαρτόνι της ομάδας τα υλικά που χρειάζονται για να αποδοθεί πιστά η συγκεκριμένη ενότητα από την ιστορία.

Στο τέλος, γίνεται από τις ομάδες η παρουσίαση σε χώρο ενιαίο, που θα αποτελεί το φόντο της ιστορίας (μαύρο ίσως).

«Εικονογράφηση παραμυθιού», κατασκευή Βαγγέλη Γεωργιάδη, Δασκάλου

Ο Βυθός

- Ερέθισμα:** Αναπαράσταση ταξιδιού στο βυθό
Υλικά: Χαρτί κανσόν Α4, κηρομπογιές
Τρόπος εργασίας: Κατά ομάδες

Πρόκειται για εικαστική δημιουργία μέσα από τη **δραματική έκφραση** (Διαθεματική προσέγγιση).

Στην αρχή τα παιδιά κλείνουν τα μάτια τους, χαλαρώνουν και ακούν τις οδηγίες του δασκάλου για το ταξίδι στο βυθό.

Στη συνέχεια, φαντάζονται ότι βάζουν τις στολές καταδυσής, τις μάσκες, τις μπουκάλες, τα βρατραχοπέδιλα και ότι παίρνουν μαζί τους ψαροντούφεκα, φακούς, μαχαίρια, δίκτυνες τσάντες κ.ά.

Σιγά - σιγά αρχίζουν να βιώνουν την εμπειρία και να συμμετέχουν στη διαδικασία του παικνιδιού, προβαλλοντας τις εικόνες του βυθού και αναπτύσσοντας δραματικό διάλογο.

Ενδεικτικό Παράδειγμα:

Μ: Είναι πολύ παγωμένο το νερό!

Δ: Το νιώθεις στα χέρια σου μόνο, αφού φοράς τη στολή σου.

Ε: Ένα δελφίνι, κοιτάξτε!

Δ: Η ομάδα της επιφάνειας να καταδυέται εκεί που πρέπει και να φωτογραφίζει.

Μ: Δε βλέπω καλά, ν' ανάψω το φακό μου;

Σ: Βλέπω ένα ναούγιο! Ελάτε γρήγορα!

Αφού συνεχιστεί αυτό για αρκετή ώρα (20 λεπτά), μιλήσουν όλα τα παιδιά, χαλαρώσουν, φανταστούν το βυθό και βιώσουν την εμπειρία του βυθού, τους ζητάμε ν' ανοίξουν τα μάτια τους και να μεταφέρουν σ' ένα κομμάτι κανσόν ό,τι συνάντησαν και ό,τι σχολίασαν στο ταξίδι τους. Η ομάδα του βυθού ζωγραφίζει σε μαύρο χρώμα κανσόν, η επόμενη ομάδα σε σκούρο μπλε και η ομάδα επιφάνειας σε γαλαζίο. Αφού ζωγραφίσουν σε κάθε ομάδα την εμπειρία τους, ενώνουν στο πάτωμα τα έργα τους και τα συνδέουν με χρώματα και κάθετα σχέδια. Τέλος ενώνονται οι τέσσερις οριζόντιες λωρίδες και συνδέονται με χρώματα και σχέδια. Το έργο μπορεί να παρουσιασθεί σε εκδήλωση για το περιβάλλον.

«Βυθός», 101ο Δημοτικό Σχολείο Γαλατσιού
(Ε' τάξη, 1988 συλλογή Μ. Ελευθερίου)

Σύνθεση με αφορμή ένα παραμύθι

- Ερέθισμα:** Ένα παραμύθι
Υλικά: Χοντρό χαρτόνι, μπογιές
Τρόπος εργασίας: Κατά ομάδες

Οι μαθητές παίρνουν ένα χοντρό χαρτόνι και το χωρίζουν στη μέση. Αριστερά, σε σκούρο φόντο γράφουν και ζωγραφίζουν λέξεις και εικόνες με αρνητικό περιεχόμενο (πείνα, δυστυχία, κακία, πόλεμος κ.ά). Αντίθετα δεξιά, σε λευκό ή χρωματιστό φόντο γράφουν λέξεις και εικόνες με θετικά μηνύματα (ελπίδα, αδερφοσύνη, αγάπη, ειρήνη, καλοσύνη κ.ά.).

91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

71ο και 84ο Δημοτικά Σχολεία Αθηνών

Οργανώνουμε έκθεση

- Ερέθισμα:** Ένα θέμα σύνθεσης
Υλικά: Χαρτόνι, μπογιές, κομμάτια υφάσματος, ψαλίδι, σύρμα, ξύλα, σπάγκος κ. ά.
Τρόπος εργασίας: Ατομικός και κατά ομάδες

α) έργων των μαθητών (ζωγραφικής, χειροτεχνίας, γλυπτικής κτλ.)

Τα έργα των μαθητών εκτίθενται στα ταμπλό ή στις προθήκες του σχολείου σε διάφορες εκδηλώσεις. Οι μαθητές αναλαμβάνουν να οργανώσουν την έκθεση και να αναζητήσουν την κατάλληλη μουσική και το φωτισμό που θα τη συνοδεύσουν.

- Ερέθισμα:** Φωτογράφιση στιγμιότυπων της σχολικής ζωής
Υλικά: Φωτογραφίες
Τρόπος εργασίας: Ατομικός και κατά ομάδες

β) φωτογραφίας της τάξης μας με θέμα τη σχολική ζωή

Εικαστικό χαρακτήρα έχει και η έκθεση φωτογραφιών. Όλοι οι μαθητές της τάξης μπορούν να οργανώσουν μια πρωτότυπη έκθεση φωτογραφίας, με θέμα «Στιγμιότυπα από τη σχολική μας ζωή». Θα ξεκινήσουν να παίρνουν φωτογραφίες από την αρχή της φοίτησής τους στο σχολείο (Α Τάξη) και θα συνεχίσουν στις επόμενες τάξεις μέχρι και την ΣΤ Τάξη. Η έκθεση μπορεί να παρουσιασθεί στη Γιορτή Αποφοίτησης, σε συνδυασμό και με προβολή αντιστατικού βίντεο.

91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Αφίσα – Πρόγραμμα εκδήλωσης

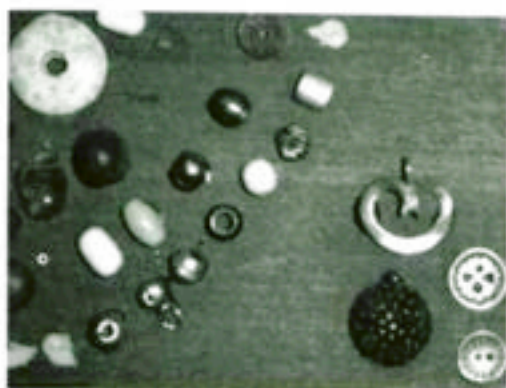
- α. Οι μαθητές σχεδιάζουν με αδρές γραμμές πάνω στο λευκό χαρτί το σχέδιο που θέλουν (έτσι, ώστε να φαίνεται από μακριά). Στη συνέχεια, το βάφουν έντονα με μαρκαδόρους. Πάνω στην αφίσα γράφουν συνθήματα ή μικρά κείμενα ή στίχους σχετικά με το περιεχόμενο της γιορτής, κυρίως στις εθνικές γιορτές.
- β. Το πρόγραμμα της εκδήλωσης περιλαμβάνει: το θέμα, τους συντελεστές, τους μαθητές που παίρνουν μέρος και τη χρονιά. Το εξώφυλλο μπορούν να το φιλοτεκνήσουν οι μαθητές με ζωγραφική ή φωτογραφία ή γραφιστική σύνθεση στον υπολογιστή.

Δημ. Σχολείο Καλλεγίου Αθηνών

Μουσείο τάξης

Οι μαθητές δημιουργούν μια **γωνιά - μουσείο** στην τάξη τους για ένα θέμα, όπως τα «**Απειλούμενα Είδη**», με εικονογραφικό υλικό, μικρές ειδήσεις και σκόλια, ζωγραφιές τους, παραμύθια και άλλα βιβλία σχετικά με το δάσος, αντικείμενα που συγκεντρώνουν ή κατασκευάζουν σχετικά με το θέμα (φύλλα, φτερά, ξύλα, μικρά ζωάκια από γυαλί, γύψο κ.ά, καθώς και μάρκες ή στοιχεία ενδυματολογικά ζώων, πουλιών κτλ.) .

«Σχολικό Μουσείο»,
5ο Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Γαλατσίου
(Δ' τάξη, 2002, συλλογή Μ. Ελευθερίου)

Η φωτογραφία, το βίντεο και ο κινηματογράφος ανήκουν στη σύγχρονη γλώσσα της εικόνας μαζί με το σκίτσο, τα κόμικς κ.ά. Η εικόνα κατακτά τα τελευταία χρόνια ολοένα περισσότερο έδαφος στο σχολείο. Τα πλεονεκτήματά της απέναντι στο λεκτικό μήνυμα του κειμένου είναι εμφανή:

- Το μήνυμα που παρουσιάζεται με την εικόνα είναι εξαιρετικά περιεκτικό και προσανατολίζει άμεσα την αντίληψη σε μια δεδομένη ερμηνεία.
- Η ταχύτητα μετάδοσης, λήψης και ανάλυσης ενός μηνύματος με την εικόνα είναι πολλαπλάσια από τον προφορικό λόγο ή το γραπτό κείμενο.
- Η εικόνα προβάλλει λεπτομέρειες που δεν είναι ορατές με την απλή παρατήρηση ενός αντικειμένου.

Η φωτογραφία και το βίντεο είναι σήμερα τα καλύτερα μέσα για να ενημερωθούμε για όσα έγιναν και γίνονται στον κόσμο μας. Υποστηρίζουν την εκπαιδευτική διαδικασία, την έρευνα και τις δημιουργικές ομαδικές εργασίες. Ιδιαίτερα στην έρευνα το φωτογραφικό υλικό είναι απαραίτητο, γιατί δίνει τις πληροφορίες, την εποχή, τις συνθήκες και περιγράφει με ευαισθησία και αμεσότητα τα γεγονότα. Ανάλογα με τον προορισμό, τη χρήση τους ή την προδοκία του δημιουργού τους, συνήθως τις κατατάσσουμε σε φωτογραφίες-ντοκουμέντο, σε καλλιτεχνικές και σε αναμνηστικές, και τις παρουσιάζουμε σε εφημερίδες, περιοδικά, βιβλία, οικογενειακά λευκώματα.

Στο σχολείο η φωτογράφιση και η βιντεοσκόπηση των εκδηλώσεων είναι απαραίτητη, γιατί αποτελεί το χρήσιμο υλικό για την αξιολόγηση της εκδήλωσης και για το αρχείο του σχολείου. Κάθε εκδήλωση έχει τη δική της πορεία, από τη σύλληψη του θέματος, την οργάνωση, τις πρόβες μέχρι και την τελική παρουσίαση. Σ' αυτήν συμμετέχουν οι μαθητές και οι δάσκαλοι, και το κοινό που θα τις παρακολουθήσει. Η φωτογραφία και το βίντεο απθανατίζουν όλες τις δημιουργικές στιγμές και τις δράσεις των συντελεστών της εκδήλωσης. Οι φωτογραφίες παρουσιάζονται στα ταμπλό της εκδήλωσης ή στο περιοδικό του σχολείου και οι μαθητές βλέπουν τον εαυτό τους στις δημιουργικές δραστηριότητες, χαίρονται και ενισχύεται η αυτοπεποίθησή τους. Βλέπουν το βίντεο της εκδήλωσης, αξιολογούν την προσπάθειά τους και αισθάνονται ικανοποιημένοι για τη δημιουργία τους.

Οι δημιουργοί, δηλαδή οι μαθητές που θα ασχοληθούν με τη φωτογραφία και το βίντεο, πρέπει να γνωρίζουν καλά πως λειτουργούν οι φωτογραφικές μηχανές και οι κάμερες για να τις χρησιμοποιούν σωστά και αποτελεσματικά. Θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια λέσχη / όμιλος για να εκπαιδευτούν οι δημιουργοί από τους υπεύθυνους δασκάλους. Έτσι οι μαθητές θα γνωρίσουν τα μυστικά της καλής φωτογράφισης και βιντεοσκόπησης και θα μάθουν να εκφράζονται καλλιτεχνικά. Στο τέλος του προγράμματος εκπαίδευσης, οι μαθητές μπορούν να οργανώσουν έκθεση για να παρουσιάσουν τη δουλειά τους στη σχολική κοινότητα.

**ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
- ΒΙΝΤΕΟ
- ΚΙΝΗΜΑ-
ΤΟΓΡΑΦΟΣ**

Ο κινηματογράφος ξεκίνησε από το παιχνίδι του φακού με το φως και την εικόνα. Απλοί φακοί υπήρχαν και στην αρχαία Ελλάδα. Ο Μαγικός Φανός ήταν μια συσκευή, που χρησιμοποιούσε την αρχή της camera obscura, «ότι το φως που περνά από μια μικρή τρύπα σε ένα σκοτεινό δωμάτιο σχηματίζει μια αναποδογυρισμένη εικόνα της έξω σκηνής»¹. Η μαγική συσκευή μπορούσε να μεταφέρει μια εικόνα από ένα φακό σε οθόνη δημιουργώντας την ψευδαίσθηση της κίνησης. Έγινε μια δημοφιλής μέθοδος ψυχαγωγίας με πολλές εφαρμογές, τόσο στην τέχνη (στο Παρίσι το 1790 η Φαντασμαγορία), όσο και στην εκπαίδευση (από τον Αββά Μουσσινώ το 19ο αιώνα, ως μέθοδος διδασκαλίας).

Ακολουθεί η γέννηση και εξέλιξη της φωτογραφίας με την αναπαραγωγή πραγματικής εικόνας, σε αντίθεση με την καλλιτεχνική απόδοσή της. Ο Μείμριτζ, που θεωρούν ως «πατέρα του κινηματογράφου», έδειξε πως και τα τέσσερα πόδια ενός αλόγου βρίσκονται κάποια στιγμή πάνω από το έδαφος, συνδέοντας με καλώδια μια σειρά από φωτογραφικές μηχανές. Το μόνο που έμενε ως τον κινηματογράφο ήταν να συγκεντρωθούν όλα τα στοιχεία για την προβολή κινούμενης ταινίας. Ο Γάλλος Ρενό πλείσισε πολύ στη λύση του προβλήματος με το Πραξινισκόπιο, μέσω ενός συνδυασμού Μαγικών Φανών.

Το 1896 προβάλλεται στην Αθήνα η πρώτη κινηματογραφική ταινία, ενώ το 1897 ένα κατάστημα στην Ερμού πουλάει παιχνίδια Κινηματογράφου².

Σήμερα ο κινηματογράφος δεν είναι πια μόνο ένα παιχνίδι, αλλά ένα σύγχρονο οπτικο-ακουστικό μέσο έκφρασης και εκπαίδευσης. Ενεργοποιεί και αναπτύσσει την προσωπικότητα του μαθητή, αρχικά προσφέροντας του γνώση μέσα από την ανάγνωση της κινηματογραφικής γλώσσας (ιδιαίτερα στα μαθήματα Ιστορίας, Μελέτης Περιβάλλοντος, Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής). Αλλά ο καλός κινηματογράφος αποτελεί και ένα μάθημα αισθητικής και τέχνης, προσφέροντας την ευκαιρία στο μαθητή να γνωρίσει τις κλασικές ταινίες και τους δημιουργούς τους, αλλά και τον νεότερο, ξένο και ελληνικό, κινηματογράφο. Στη συνέχεια, του δίνει ερεθίσματα για να δημιουργήσει, να πιάσει δηλαδή την κάμερα και να βάλει ο ίδιος τις εικόνες σε κίνηση, ώστε να «αφηγηθούν» μια ιστορία. Τα εργαστήρια κινηματογράφου αποτελούν μια νέα πραγματικότητα στο σύγχρονο σχολείο.

Τα πολιτιστικά προγράμματα και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις υποστηρίζονται αποτελεσματικά από την προβολή φωτογραφιών και βίντεο, που συνοδεύουν το λόγο και προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών. Μια προβολή φωτογραφιών ή ταινίας-ντοκουμέντο για τις εθνικές γιορτές της 28ης Οκτωβρίου, της 25ης Μαρτίου και της 17ης Νοεμβρίου μεταφέρει το κοινό στις συνθήκες της εποχής που έγιναν τα γεγονότα. Ακόμα και μια ομιλία πολιτιστικού περιεχομένου αποκτά ιδιαίτερο νόημα και απήχηση, όταν συνοδεύεται από την προβολή αντίστοιχων εικόνων.

Ως προς τον κινηματογράφο, μπορεί να αποτελέσει ένα αντικείμενο εξαιρετικής σημασίας στο πλαίσιο των σχολικών εκδηλώσεων, αφού συγκεντρώνει το ενδιαφέρον των μικρών θεστών τόσο στην παρακολούθηση μιας ιστορικής ταινίας ή ενός ντοκιμαντέρ για το περιβάλλον, όσο και στην

1. Winnert, D., (1995, ελλην. εκδ. 1997). Ιστορία του Κινηματογράφου, 1ος τόμ., Αθήνα, εκδ. Μανιατάς, σ. 10.
2. Ένα μεγάλο μέρος των πληροφοριών μας στηρίζεται στην ανακοίνωση του Νίκου Θεοδοσίου από την Ημερίδα «Παιδί και Κινηματογράφος», στις 19-3-2005, που οργάνωσαν οι Υπεύθυνοι πολιτιστικών προγραμμάτων της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Αθήνας για τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Πολύκο Πρ. «Λάσπη
Φωτογραφίας»,
4ο Δημ. Σχολ. Ν. Ίωνος

ενεργό συμμετοχή και δημιουργία μιας δικής τους μικρής ταινίας ή ντοκιμαντέρ (πρότασης πάνω στο θέμα της εκδήλωσης).

Με ερέθισμα τις ταινίες του ελληνικού κινηματογράφου οι μαθητές μπορούν επίσης να πραγματοποιήσουν μουσικά και θεατρικά δράματα.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ακολουθούν ενδεικτικές δραστηριότητες για τους μαθητές του Δημοτικού³.

A – B´ Τάξεις Δημοτικού :

- –Από τρίλεπτα αποσπάσματα παιδικών τηλεοπτικών εκπομπών που έχουν κατάλληλα προετοιμαστεί και με τη βοήθεια κάποιου ειδικού: μαθαίνει να ξεχωρίζει ποιες εκπομπές βασίζονται σε κινούμενο σχέδιο, ποιες σε κούκλες ή μαριονέτες, ποιες σε ζωντανούς ηθοποιούς και ποιες σε τεχνικές κινούμενων σχεδίων.
- Παρακολουθώντας και αναζητώντας συστηματικά εκπομπές με ζώα, βρίσκω παραδείγματα τηλεοπτικών εκπομπών που δείχνουν:
  - 1) Τα ζώα όπως είναι στο περιβάλλον τους (π.χ. ντοκιμαντέρ),
  - 2) Τα ζώα να δημιουργούν σχέσεις με ανθρώπους (π.χ. Ασπράδοντης, Λάσπη),
  - 3) Τα ζώα να «φροντίζονται» με ανθρώπινες συνήθειες (π.χ. Ντόλαντ, Τρία Γουρουνάκια, Γουίνου ο Αρκούδος, Μάγια η Μέλισσα, Μικρό μου Πονύ, Χελωνονιτζάκια),
  - 4) Ανθρώπους να έχουν τη μορφή ζώου (Τερατόμορφοι ήρωες με στολές ή άλλα χαρακτηριστικά που θυμίζουν ζώα, π.χ. Θάντερκατς, Τρανσφόρμερς).-

3. Μέρος της ανακοίνωσης του Μέντι Θεοδωρίδη «Γνωριμία με την οπτικοακουστική έκφραση» στο περ. *Η Τέχνη στην Εκπαίδευση* Ε' κύκλος ενημερωτικού σεμιναρίου, Πρακτικά Τετραμήνου Ενημερωτικού Σεμιναρίου 8, 9, 10 και 11 Νοεμβρίου 1994, Αθήνα, Εκδ. Πατάκη, σσ. 86-91.

Γ - Δ' Τάξεις Δημοτικού:

- «Φωτογραφίζουμε τη δασκάλα μας. Περιφέροντας μια απλή μηχανή με ένα φιλμ, κάθε παιδί θα τραβήξει **μία** φωτογραφία της δασκάλας, κάθε φορά από **διαφορετική** θέση (διαφορές οπτικές γωνίες, διάφορες αποστάσεις, όρθια ή καθιστή στην έδρα, στο παράθυρο, στην πόρτα κτλ.). Αφού εμφανιστούν οι φωτογραφίες, τοποθετούνται σε μια πινακίδα και, χωρίς να αναφερθούμε σε ποια παιδιά τραβήξαν ποιες φωτογραφίες, συζητούμε και αποφασίζουμε ποιες φωτογραφίες πιστεύουμε ότι αποδίδουν πιο καλά τη δασκάλα μας».

Ε' - ΣΤ' Τάξεις Δημοτικού

- «Παρατηρούμε στο βίντεο δυο - τρία διαφημιστικά «σποτς» και καταγράφουμε αναλυτικά το σενάριο του καθενός. Με την ίδια λογική φτιάχνουν ένα διαφημιστικό σενάριο για ένα προϊόν δικής μας επιλογής.
- Φωτογραφίζουμε ένα μνημείο.
- Φτιάχνουμε μια ηχογραφημένη αφήγηση με μουσική.
- Μαζεύουμε με το κασετόφωνο αφηγήσεις από ηλικιωμένους για την Κατοχή και από νεότερους για το Πολυτεχνείο.»

Οι παραπάνω προτάσεις μπορεί να εμπλουτισθούν ή να τροποποιηθούν. Έτσι, οι μαθητές μπορεί να φωτογραφίσουν ένα συμμαθητή τους ή ένα αντικείμενο της τάξης τους. Η φωτογράφιση μπορεί να γίνει με συμβατική ή ψηφιακή κάμερα, οπότε η επεξεργασία της φωτογραφίας γίνεται στον ηλεκτρονικό υπολογιστή έτσι, ώστε να χρησιμοποιηθεί στην εκδήλωσή μας με ποικίλους τρόπους: σε κείμενο, σε αφίσα, σε έκθεση εποπτικού υλικού.

4ο Δημ. Σχ. Ν. Ιωνίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πολυθέαμα είναι μια σύνθετη πολιτιστική εκδήλωση, που αποτελεί συνδυασμό πολλών διαφορετικών καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων γύρω από ένα κοινό θεματολογικό άξονα. Έτσι η αφήγηση, το θέατρο (αυτοσχεδιασμός, δρώμενο, παράσταση), ο χορός, η μουσική, το τραγούδι, η εικαστική δημιουργία, η έκθεση φωτογραφίας και η προβολή (βίντεο και κινηματογράφος) εναλλάσσονται στο πολυθέαμα ορίζοντας ένα νέο σημειακό πολυ-χώρο.

Ο στόχος όλων των μορφών τέχνης είναι κοινός, αφού όλες οι δραστηριότητες του πολυθέαματος εστιάζουν στο θέμα και στο περιεχόμενο της γιορτής - εκδήλωσης. Αν η εκδήλωση περιτρέφεται γύρω από ένα κοινωνικό θέμα, όπως τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, αντίστοιχα οι προτάσεις / δράσεις του πολυθέαματος θα επικεντρωθούν στην έννοια αυτή.

Το Δημ. Σχ. Μελισίων

Η σύλληψη, οργάνωση και παρουσίαση του πολυθέαματος γίνεται με τη συνεργασία μαθητών, δασκάλων και γονέων (αρκετές φορές και του δήμου και άλλων πολιτιστικών φορέων της περιοχής - αν το πολυθέαμα διαρκεί πολύ και απαιτεί μεγάλο, πολυδιάστατο χώρο). Η πολυπλοκότητα της εκδήλωσης απαιτεί τη συνύπαρξη εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων. Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν τα καλλιτεχνικά τους ενδιαφέροντα και να παρουσιάσουν τις ατομικές και ομαδικές δημιουργίες τους σε μια μεγάλη σχολική εκδήλωση.

Αφού επιλεγεί το θέμα, οι μαθητές οργανώνονται σε ομάδες. Σχεδιάζουν την εργασία τους και καθορίζουν τα στάδια υλοποίησής της, τα κριτήρια και τις προδιαγραφές του έργου τους. Αναζητούν πηγές, συγκεντρώνουν πληροφορίες και τις ταξινομούν. Πάνω σ' αυτό το υλικό θα χτίσουν την αφήγηση, αλλά και το σενάριο για τη δραματοποίηση του θέματος της εκδήλωσης. Στη συνέχεια, προχωρούν στις βιωματικές δραστηριότητες της γιορτής, που μπορεί να αναπτύσσονται ταυτόχρονα ή διαδοχικά, ανάλογα με τις ανάγκες του θέματος αλλά και τις δυνατότητες αξιοποίησης ενός πολυμορφικού χώρου (αίθουσα, λαπλίων χρήσεων, γυμναστήριο, μεγάλη αυλή). Μοιράζονται ρόλους και προετοιμάζουν τα επίπεδα δράσης. Επιμελούνται με τη βοήθεια του εικαστικού το σκηνικό χώρο και φροντίζουν για την ηχητική και μουσική καλυψη του θεάματος με τη συμβολή του μουσικού. Ακόμη, όπου χρειάζεται, με την καθοδήγηση του δασκάλου φωτίζουν το χώρο και τη δράση με απλές εστιές φωτός.

Σημειώνουμε ότι ο ήχος, η μουσική, ο φωτισμός και η εικαστική παρέμβαση παίζουν έναν ιδιαίτερο ρόλο στο πολυθέαμα, αφού αναδεικνύουν την κάθε δράση, ενώ ταυτόχρονα συνδέουν όλα τα επίπεδα του θεάματος.

Θέματα που μπορούν να αναπτυχθούν σε πολυθέαμα είναι:

- Ένα ιστορικό θέμα (εθνική επέτειος)
- Ένα θέμα τοπικής ιστορίας
- Η ιστορία του σχολείου από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα (με τίτλο: Δημοτικό σχολείο: ... χρόνια.)
- Ένα θέμα περιβάλλοντος
- Ένα θέμα παγκοσμίου σημασίας (ειρήνη, δικαιώματα παιδιού ή ανθρώπου)

Το πολυθέαμα μπορεί να διαρκέσει πολλές ημέρες, να πάρει τη μορφή ενός «πανηγυριού» με τη συμμετοχή όλης της σχολικής κοινότητας. Στην περίπτωση αυτή οι δράσεις του παρουσιάζονται σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους, με τη συμμετοχή και των θεατών.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

28η Οκτωβρίου

Σε ένα μεγάλο χώρο, στην αυλή ή το αμφιθέατρο του σχολείου, πέντε μαθητές στο κέντρο παρουσιάζουν σε θεατρικό αναλόγιο αποσπάσματα σχετικά με το Σαραντά και την Κατοχή: «Άδειο μπουκάλι...» [Η παρέλαση] – [Το κουλουρακί] (βλέπε Οδηγός, Γιορτή 28ης Οκτωβρίου).

Ταυτόχρονα, ακούγονται ανάλογη μουσική και τραγουδία, ενώ προβάλλονται σε μεγάλη οθόνη σκηνές από τον πόλεμο, καθώς και γελοιογραφίες από τον τύπο της εποχής.

91ο και 126ο Δημ. Σχ. Αθήνας

Το θεατρικό αναλόγιο αναδεικνύεται με τον καταλληλό φωτισμό.

Σε καταλληλά διαμορφωμένο χώρο λειτουργεί έκθεση φωτογραφίας των μαθητών για την εποχή (κατοχή, πείνα κτλ.).

17η Νοεμβρίου

Μηροστά στην εικαστική μας σύνθεση «Η πόρτα του Πολυτεχνείου» (ενότητα Εικαστικά) οι μαθητές διαβάζουν αποσπάσματα του χρονικού του Πολυτεχνείου, πεζά λογοτεχνικά κείμενα («Το γενεθλια» - [Η εξέγερση], Μαργ. Λυμπεράκη...) και απαγγέλλουν ποιήματα, π.χ. «Εδώ Πολυτεχνείο», Φ. Γιοφυλή (βλέπε Οδηγός, Επέτειος 17ης Νοεμβρίου).

Ταυτόχρονα, ακούγονται ανάλογη μουσική και τραγουδία, ενώ προβάλλονται σε μεγάλη οθόνη σκηνές από το βίντεο των γεγονότων του Πολυτεχνείου.

Ως Πολιτιστικό Πρόγραμ-

μα στο σχολείο, μπορούμε να θεωρήσουμε κάθε δημιουργική εργασία μιας παιδαγωγικής ομάδας (μαθητές - εκπαιδευτικοί), που μελετά και αναδεικνύει πεδία πολιτισμού, όπως: η ιστορία, οι κοινωνικοί θεσμοί, η συμπεριφορά, η γλώσσα, η παράδοση, η πολιτική και οικονομική οργάνωση, οι σχέσεις με άλλες κοινωνίες και πολιτισμούς, η επιστήμη, η τέχνη και η τεχνολογία.

Το πολιτιστικό πρόγραμμα έχει σύγχρονο μαθητοκεντρικό χαρακτήρα και διέπεται από τις δημοκρατικές διαδικασίες ενός σχολείου ανοικτού στην κοινωνία και στον πολιτισμό. Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με τη ζωή, την κοινωνία, το περιβάλλον και καλλιεργούν ολόπλευρα την προσωπικότητά τους μέσα από δράση και κοινωνικές σχέσεις.

Το πολιτιστικό πρόγραμμα χαρακτηρίζεται από διάρκεια, συνέχεια και μέθοδο.

Τα στάδια υλοποίησής του είναι:

- ◆ Στάδιο έρευνας και συλλογής του υλικού (επισκέψεις σε μουσεία, βιβλιοθήκες κ.λπ.)
- ◆ Μελέτη και ταξινόμηση του υλικού - Οργάνωση εργαστηρίων βιωματικής έκφρασης (θέατρο, χορός, μουσική, εικαστικά κ.λπ.)
- ◆ Παραγωγή εργασιών/διοργάνωση εκδηλώσεων, παραστάσεων, εκθέσεων
- ◆ Αξιολόγηση του πολιτιστικού προγράμματος με την ενεργό συμμετοχή των μαθητών

Το Δημ. Σχ. Βρισησίων

Τα πολιτιστικά προγράμματα είναι μια μορφή **βιωματικής** εκπαίδευσης: δίνουν το προβάδισμα **στο δρώντα μαθητή**, ο οποίος βρίσκεται στο κέντρο του προγράμματος: έρχεται σε επαφή με το αντικείμενό του, δουλεύει σε **ομάδα**, οργανώνει μια έρευνα, προτείνει ιδέες, συλλέγει υλικό, δρα, επικοινωνεί με άλλους μαθητές και εκπαιδευτικούς, αλλά και συνεργάζεται με πολιτιστικούς φορείς **της κοινωνίας** βγαίνοντας από τα σχολικά τείχη.

Μουσεία, Πολιτιστικά / Εκπαιδευτικά Προγράμματα και Εκδηλώσεις

Με το πολιτιστικό πρόγραμμα έχουμε στην ουσία την πρόταση μιας «άλλης» εκπαίδευσης με άνοιγμα στην κοινωνία και το περιβάλλον.

Το πολιτιστικό πρόγραμμα μπορεί να λειτουργήσει ως συνδετικός κρίκος ανάμεσα στο σχολείο και την τοπική κοινωνία, καθώς οι μαθητές επισκέπτονται μουσεία, βιβλιοθήκες, θέατρα και συζητούν με ειδικούς επιστήμονες και πρόσωπα των γραμμάτων και των τεχνών.

Τα μουσεία έπαιζαν ως πρόσφατα το ρόλο του θεματοφύλακα της εθνικής κληρονομιάς και του πολιτισμού. Σήμερα όμως ο ρόλος αυτός αναθεωρείται. Μέσα από την εξέλιξη της εκπαίδευσης και του πολιτισμού δημιουργείται η ανάγκη της εξέλιξης του μουσείου. Το νέο μουσείο φιλοδοξεί να γίνει ένας δυναμικός εκπαιδευτικός χώρος, που δε θα παρέχει απλα πληροφορίες και υλικό στον επισκέπτη, αλλά θα του δίνει κίνητρα για έρευνα, δράση και αναζήτηση. Ήδη σε πολλά μουσεία λειτουργούν α' αυτή την κατεύθυνση ενδιαφέροντα και ποικίλου περιεχομένου εκπαιδευτικά προγράμματα.

Εικαστικές δημιουργίες μαθητών του Β' Αρσακίου Δημ. Σχολ. Ψυλικού στα πλαίσια πολ/κού προγ/τος «Ελληνικές παραδοσιακές φορεσιές» (2004)

Σήμερα τα μουσεία είναι ένας μορφωτικός χώρος που δε μαρτυρεί μόνο για όσα έγιναν, αλλά καταγράφει, συγκεντρώνει υλικό και ανανεώνει τους τρόπους πληροφόρησης και δράσης. Δηλαδή, παρέχει σύγχρονη εκπαίδευση στους μαθητές, μέσα από ελκυστικά εκπαιδευτικά προγράμματα και βιωματικές πολιτιστικές δραστηριότητες.

Τα σύγχρονα οπτικο-ακουστικά μέσα των μουσείων μεταδίδουν τα μηνύματα του πολιτισμού στους δέκτες - μαθητές με έναν τολμηρό τρόπο, που κάποτε αγγίζει τα όρια αυτού που αποκαλούμε «πολυθέσμο» (δραματική έκφραση, εικαστική δημιουργία, βίντεο, κινηματογράφος κ.ά.). Ο μαθητής δεν είναι όμως απλά δέκτης των μηνυμάτων του μουσείου, γίνεται και πομπός ο ίδιος αναμορφώνοντας και αναμεταδίδοντας αυτές τις πληροφορίες και εμπειρίες στο σχολικό περιβάλλον, αλλάζοντας τις σχέσεις σχολείου - μουσείου και εκπαίδευσης - μαθητή.

Μ' αυτό τον τρόπο οι πολιτιστικές εκδηλώσεις δεν περιορίζονται πλέον μέσα στο σχολικό χώρο, αλλά μεταφέρονται έξω απ' αυτόν. Οι μαθητές γνωρίζουν έναν άλλο τρόπο εκπαίδευσης, στον οποίο συμμετέχουν ενεργά, και έρχονται σε άμεση επαφή με τα έργα της τέχνης και του πολιτισμού γενικότερα. Η πολιτιστική εκδήλωση μπορεί να είναι η επίσκεψη της σχολικής μονάδας σε ένα μουσείο με το σύνολο των δραστηριοτήτων που αυτή περιλαμβάνει. Μπορεί ακόμη να ξεκινά από την επίσκεψη και να ολοκληρώνεται στη σχολική μονάδα, ύστερα από την αξιοποίηση από τους μαθητές της γνωριμίας τους με το μουσείο.

Δίνουμε ενδεικτικά ορισμένες δραστηριότητες προετοιμασίας της επίσκεψης / εκδήλωσης, καθώς και της αξιοποίησης και ολοκλήρωσής της στο σχολείο.

Επίσκεψη σε ένα μουσείο - Προετοιμασία στην τάξη

- Λεκτική επεξεργασία - Γλωσσικά παιχνίδια του θέματος «Μουσείο», συγκεκριμένο μουσείο και αντικείμενό του
- Προβολή διαφανειών σχετικών με το συγκεκριμένο μουσείο
- Ζωγραφική και κατασκευές πάνω σε σχετικά θέματα

Αξιοποίηση της επίσκεψης στην τάξη

Οι μαθητές:

- ♦ Συζητούν τις εντυπώσεις τους από την επίσκεψη, συνθέτουν εικαστικές δημιουργίες με τα θέματα του μουσείου και τις παρουσιάζουν σε εκδήλωση του σχολείου.

Επίσκεψη της Δ2 τάξης στο Μουσείο Μπενάκη.
Συμμετοχή στο πρόγραμμα
«Ελληνικές παραδοσιακές φορεσιές»

Εικαστικές δημιουργίες μαθητών της Δ' τάξης στο πλαίσιο πολιτιστικού προγράμματος

- ◆ Γράφουν σχετικές ιστορίες, παραμύθια, ποιήματα και τραγούδια και τα παρουσιάζουν σε μια σχολική εκδήλωση «**Πρωτότυπων συνθέσεων**».
- ◆ Οργανώνουν στο σχολείο «Γωνιά μουσείου» με υλικό που προμηθεύονται από το μουσείο.
- ◆ Γράφουν ένα φανταστικό διάλογο με μορφές - αγάλματα του μουσείου και τον παρουσιάζουν στην τάξη και στο σχολείο.

Βιβλίο σχολείου
«Αρχαία Ελληνικά Παιχνίδια»-
Αρχαία Ελληνικά Παιχνίδια:
Αστράγαλοι- Κότσια, Κύβοι - Ζάρια
5ο Πειραματικό Δημοτικό Σχολείο
Γαλαταίου, ΣΤ' Τάξη

Το θέμα μπορεί να προσεγγισθεί στο πλαίσιο ενός Πολιτιστικού Προγράμματος ή ακόμα να είναι η ολοκλήρωση μιας ευρύτερης ενότητας μαθήματος με διαθεματικό χαρακτήρα. Σε κάθε περίπτωση η ολιστική προσέγγιση του απαιτεί τη διασύνδεση διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων: Ιστορίας, Λογοτεχνίας, Μελέτης Περιβάλλοντος, Μουσικής, Φυσικής Αγωγής. Οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες.

ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

Γενικός Σκοπός

Η γνωριμία των μαθητών με ένα πολύ σημαντικό κομμάτι του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού, όπως οι γιορτές, στη χρονική τους συνέχεια.

Επιλογή θέματος μελέτης

Προσδιορίζουμε το θέμα μελέτης μας με παραμέτρους, όπως παραδείγματα τους χάρη:

- Τον άξονα του θέματος της γιορτής
γιορτές σχετικές με έθιμα, τελετουργίες κ.ά. (τρύγου, θερισμού, Αποκριές...)
γιορτές σχετικές με τη φύση, τις εποχές (Πρωτομαγιά, ανοιξιάτικα δρώμενα)
θρησκευτικές γιορτές (αρχαίοι θεοί, θεόπτες, τοπικοί ήρωες - Χριστός / Χριστούγεννα, Παναγία)
- Τον άξονα του χρόνου
πώς γιορτάζαμε στην αρχαία εποχή
πώς γιορτάζουμε τώρα
η χρονική συνέχεια

89ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Οι μαθησιακοί στόχοι

Οι στόχοι καθορίζουν το πλαίσιο μελέτης και έρευνας. Μπορεί βέβαια να είναι κοινός ο στόχος για όλη την ομάδα ή να τεθούν διαφορετικοί στόχοι, εφόσον οι μαθητές προτιμούν να δουλέψουν σε ομάδες. Έτσι κάποιοι στόχοι μπορεί να είναι:

- Η δημιουργία ενός αρχειακού εορτιών στη Βιβλιοθήκη του σχολείου ή ενός μουσείου εορτιών (με αντίστοιχο υλικό)
- Η δημιουργία ενός σχολικού ημερολογίου εορτών και επετείων και η εικονογράφηση του
- Η οργάνωση μιας συγκεκριμένης γιορτής - δρώμενου που να αναδεικνύει τα κοινά στοιχεία αρχαίου και σημερινού εορτασμού και η παρουσίασή της σε κοινό

Βέβαια, η κάθε γιορτή ή επέτειος έχει τους δικούς της στόχους που οι μαθητές επιβάλλεται να λάβουν υπόψη τους στον προγραμματισμό και την παρουσίαση μιας πολιτιστικής εκδήλωσης.

Στάδια υλοποίησης του σχεδίου εργασίας

Διατύπωση προτάσεων- Επιλογή θέματος

Η πρόταση:

- Σχετίζεται με τα ενδιαφέροντα και την ηλικία των παιδιών.
- Συνδέεται με την ύλη των μαθημάτων της τάξης και τους γενικούς και ειδικούς στόχους των μαθημάτων.
- Προσφέρεται για διαθεματική προσέγγιση.

Οι μαθητές:

- Επιλέγουν το θέμα και τη μορφή του έργου τους.
- Επιλέγουν την καταλληλή διαδικασία για το ανέβασμα της παράστασης.
- Εκφράζουν ένα ευρύ φάσμα ιδεών σχετικά με τη διαδικασία.
- Αναπτύσσουν την ιδέα στην οποία κατέληξαν.

92ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

1. Διαμόρφωση γενικού σχεδίου εργασίας

- Οι μαθητές σχεδιάζουν την εργασία τους και καθορίζουν τα στάδια υλοποίησης.
- Καθορίζουν κριτήρια και προδιαγραφές για το «παραγόμενο προϊόν».
- Οριστικοποιούν όλα τα σημεία της διαδικασίας που πρόκειται να ακολουθήσουν.
- Συζητούν και δημιουργούν τις ομάδες δράσης: συγγραφής του έργου, σκηνικών - κοστούμιων - επιμέλειας προγράμματος, μουσικής - ηχητικής επιμέλειας κίνησης - χορού, φωτισμού.

2. Αναζήτηση – Συλλογή πληροφοριών

Οι μαθητές:

- Αναζητούν πηγές.
- Αξιολογούν τις πληροφορίες.
- Κατακτούν επιπλέον πληροφόρηση για το θέμα τους μέσα από την έρευνα.
- Αξιοποιούν μια ποικιλία πηγών πληροφόρησης.

3. Εφαρμογή – Υλοποίηση του προγράμματος

Οι μαθητές:

- Ακολουθούν το σχέδιο εργασίας και τα στάδια υλοποίησής του.
- Κάνουν τις απαραίτητες αλλαγές και αναπροσαρμογές στον αρχικό τους προγραμματισμό.
- Ελέγχουν την εργασία τους με βάση τα κριτήρια και τις προδιαγραφές που οι ίδιοι έχουν προκαθορίσει και αναπροσαρμόζουν τις ενέργειές τους.

84ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

4. Παρουσίαση πλάνου εργασίας

Το πλάνο εργασίας περιλαμβάνει:

- Ανάλυση αναγκών, αρχικά σχέδια, κριτήρια, προδιαγραφές, στάδια υλοποίησης, τελικό «πρόϊόν».
- Αξιολόγηση της μέχρι στιγμής εργασίας
- Μοίρασμα ρόλων και πρόβες

92ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

5. Παρουσίαση θεατρικής παράστασης

- Προετοιμασία για τη θεατρική παράσταση
- Παρουσίαση του θεατρικού έργου
- Αξιολόγηση του έργου

71ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Αξιολόγηση από τις ομάδες

Η αξιολόγηση αποτελεί οργανικό μέρος της μεθόδου ανάπτυξης σχεδίων εργασίας. Είναι μια συνεχής διαδικασία, που επεκτείνεται σε όλα τα στάδια και συμβάλλει αφενός στον έλεγχο της υλοποίησης των δράσεων, σύμφωνα με τον αρχικό προγραμματισμό, και αφετέρου στον επανακαθορισμό των στόχων. Στο τέλος η διαδικασία αξιολογείται από τους ίδιους τους μαθητές.

Πηγές

- Αναγνωσταπούλου Βασιλκή (1991) *Λαϊκά τραγούδια και παιχνίδια για παιδιά*, Αθήνα, εκδ. Ψυχογιός.
- Κυριακίδου-Νέστορος Άλκη, (1982). *Οι Δώδεκα Μήνες*. Τα λογογραφικά, Αθήνα, εκδ. Μαλλιάρης.
- Λουκάτος Δημήτριος, (1984). *Χριστουγεννιάτικα και των εορτών*, Αθήνα, εκδ. Φιλιππούτη.
- Λουκάτος Δημήτριος, (1995). *Τα Φθινοπωρινά*, Αθήνα, εκδ. Φιλιππούτη.
- Λουκάτος Δημήτριος, (1988). *Πασχαλινό και της Άνοιξης*, β' εκδ., Αθήνα, Φιλιππούτη.
- Μέγας Γεώργιος, (2003). *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα της λαϊκής λατρείας*, Αθήνα, Εκδ. Εστία. (α' Εκδ. Οδυσσεύς, 1988)
- Μερακλής Μιχάλης (1992). *Ελληνική Λογογραφία Α-Β-Γ τόμοι*, Αθήνα, Εκδ. Οδυσσεύς.
- Μερακλής Μιχάλης (1987). *Σύγχρονος Ελληνικός Λαϊκός Παιγνισμός*, Αθήνα, Καλλιτεχνικό Πνευματικό Κέντρο - Ωρα-
- Ματσαγγούρας Η. (1994). *Στρατηγικές Διδασκαλίας*. Αθήνα, Gutehberg
- Ματσαγγούρας Η. (1995). *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία*. Αθήνα.
- Σιγάλας Γ., Κατσαράς Γ., Μπούντα, Ε. κ.α. (2001). *Καινοτόμες Δραστηριότητες στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση με θέμα «Πολιτισμός-Τέχνες»*. Τα Εκπαιδευτικά, 61-62, 147-159

71ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

ΓΙΟΡΤΗ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ ΣΤ' ΤΑΞΗΣ

1. **ΣΤΟΧΟΙ:** Η ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα πολιτισμού και τέχνης και η ενεργοποίησή τους σε διάφορα γνωστικά αντικείμενα μέσα από πολύμορφες δραστηριότητες.
2. **ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ:** Κάθε τάξη θα αναλάβει μια συγκεκριμένη δράση και θα την παρουσιάσει. Στην τελική διανομή των ρόλων για τη θεατρική παράσταση κεντρικός πυρήνας θα είναι τα παιδιά της ΣΤ' τάξης. Μπορούν να συμμετέχουν και παιδιά από άλλες τάξεις.
3. **ΧΡΟΝΟΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ:** Ο σχεδιασμός της γιορτής θα γίνει την αρχή της σχολικής χρονιάς με τη συνεργασία διευθυντή, δασκάλων και εκπαιδευτικών ειδικοτήτων.
4. **ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΓΙΟΡΤΗΣ:** 1 ώρα
5. **ΤΑΞΕΙΣ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΥΝ:** Όλες οι τάξεις

Παράδειγμα γιορτής αποφοίτησης με θέμα:
«Ο Ήλιος μάς ταξιδεύει στη Λέσβο»

ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΘΕΜΑΤΟΣ

Το παράδειγμα είναι ενδεικτικό. Με όχημα τον Ήλιο γνωρίζουμε τη Λέσβο, μια περιοχή της Ελλάδας με πλούσια πολιτισμική παράδοση, χορεύοντας. Γενικότερα για τη Γιορτή Αποφοίτησης προτείνουμε κάθε σχολείο να ασχοληθεί με το δικό του τόπο ή με κάποιο κοντινό και αγαπημένο. Δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να ερευνήσουν τον τόπο τους, να τον γνωρίσουν σε βάθος και να συμμετέχουν σε αντίστοιχες δραστηριότητες: Έρευνα λογογραφική - Έρευνα ιστορική - Δραματοποίηση σχετικών κειμένων - Αφήγηση σχετικών κειμένων - Μουσική, Τραγούδια - Χοροί - Εικαστικά (Έκθεση Ζωγραφικής ή Χειροτεχνίας των παιδιών σχετικά με θέμα) - Φωτογραφία, Βίντεο, Κινηματογράφος. Ο Χορός είναι το κέντρο της έρευνας και της γιορτής.

ΔΟΜΗ ΓΙΟΡΤΗΣ

- Αφήγηση ταξιδιωτικού σεναρίου
- Αφήγηση αποσπασμάτων από το διήγημα «Παναγιά Γοργόνα» του Στρατή Μυριβήλη
- Χορευτικοί αυτοσχεδιασμοί σχετικοί με τοπικά έθιμα της Λέσβου
- Παραδοσιακοί χοροί της Λέσβου
- Χορευτικός αυτοσχεδιασμός στο ποίημα «Ήλιος Ηλιάτορας» του Ελύτη

Λέσβος. Το νησί της Σαπφώς, 1997, Αθήνα, Τουμπής, σ. 12-13

Βάσει ενός σεναρίου, που γράφουν τα παιδιά της ΣΤ΄ τάξης, μια ομάδα ταξιδιωτών πηγαίνει από τόπο σε τόπο ψάχνοντας πού θα ριζώσει. Αξιοποιούνται πηγές από την Ιστορία με τη Μικρασιατική Καταστροφή, καθώς και το λεσβιακό μπολόγιο (γιορτές, έθιμα κτλ. ανά περιοχή κάθε μήνα). Επιλέγονται οι πιο χαρακτηριστικές περιοχές (χωριά) και συγκεντρώνεται σχετικό υλικό μέσα από προφορική παράδοση, κείμενα, τραγουδια, χορούς. Το οδοιπορικό (η διαδρομή) προκαθορίζεται ανάλογα με τη γεωγραφική θέση του κάθε μέρους και με το υλικό που έχει συγκεντρωθεί.

Τα ενδιαμέσα μέρη (μεταβασή) μπορούν να συνδέονται με αφήγηση ενός παιδιού και με τους χορευτικούς αυτοσχεδιασμούς του Ήλιου, που ξεναγεί και παρουσιάζει τις περιοχές της Λέσβου και τα έθιμα τους.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΓΙΟΡΤΗΣ

Η κυρίως εκδήλωση πραγματοποιείται σε κλειστό χώρο. Ο χώρος αυτός μπορεί να είναι η αίθουσα εκδηλώσεων ή το αμφιθέατρο του σχολείου. Παράλληλα σε άλλες κοντινές αίθουσες λειτουργούν εκθέσεις των παιδιών. Στην αίθουσα Πολυμέσων π.χ. μαθητές των μεγαλύτερων τάξεων προβάλλουν σε βίντεο ταινία σχετική με το θέμα.

Τέλος, στην αυλή οι γονείς των αποφοιτούντων μαθητών έχουν στήσει ένα μπουφέ με μεζεδάκια τοπικής προέλευσης αλλά και σπιτικά γλυκά.

Στη μεγάλη αίθουσα θα κατασκευάσουμε τη σκηνή μας που θα είναι μια μεγάλη υπερυψωμένη πλατφόρμα. Καλό θα ήταν οι θεατές να κάθονται σε πέταλο, ημικυκλικό, για να αγκαλιάζουν το θέαμα, αλλά και να βλέπουν όλοι το ίδιο καλά.

Αν το σχολείο διαθέτει ήδη σκηνή, μπορούμε να προσθέσουμε ή να αναμορφώσουμε στοιχεία της, ώστε να πληρούνται οι συνθήκες μιας παράστασης / πολυμέαματος.

Ένας τρόπος να «μεγαλώσει» μια ήδη υπάρχουσα μικρή σκηνή, είναι να διευρυνθεί η σκηνική κίνηση των μαθητών, ώστε να επεκταθούν στα έπιπλα, να παίξουν σε όλο το χώρο.

Θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στην ακουστική, ώστε οι θεατές να ακούν καθαρά τα λόγια των μαθητών που παρουσιάζουν τη γιορτή.

Ανάλογα με την τάξη / ηλικία και τα ενδιαφέροντα των παιδιών θα κλιμακωθούν οι δραστηριότητες και οι εργασίες των μαθητών.

Έτσι τα παιδιά της Α' και Β' τάξης μπορούν να παρουσιάσουν παραδοσιακά παιχνίδια σχετικά με το θέμα, να αυτοσχεδιάσουν πάνω στο θέμα του Ήλιου, να αφηγηθούν παραμύθια ή ακόμα να ζωγραφίσουν θέματα σχετικά.

Οι μαθητές μεγαλύτερων τάξεων θα αναλάβουν την οργάνωση και παρουσίαση πιο σύνθετων δραστηριοτήτων. Οι μαθητές της Δ' τάξης μπορούν να ασχοληθούν με έρευνα στην Ιστορία ή ακόμα να βγάλουν και εφημερίδα σχετικά με το θέμα της γιορτής. Από μαθητές της Ε' τάξης μπορεί να οργανωθεί ένα στέλιε φωτογραφίας, με τη βοήθεια του δασκάλου τους των Καλλιτεχνικών. Με ανάλογο τρόπο, μαθητές της ίδιας τάξης θα οργανώσουν ένα εργαστήριο βίντεο στο σχολείο τους και θα βιντεοσκοπήσουν θέματα σχετικά.

Τέλος οι αποφοιτούντες μαθητές της ΣΤ' τάξης θα αναλάβουν τη σύλληψη και πραγματοποίηση του κεντρικού θέματος - αξίνα της γιορτής, δηλαδή του Χορού (θεατρικός αυτοσχεδιασμός σε θέματα / σύγχρονη χορογραφία - λαϊκός χορός), και την επιλογή των μουσικών θεμάτων και τραγουδιών.

Χορευτικός αυτοσχεδιασμός

Εισαγωγή

Η εκδήλωση ξεκινά με μια εισαγωγή στο θέμα. Μπορεί να γίνει με θεατρική έκφραση και χορευτικό αυτοσχεδιασμό πάνω στο ελληνικό μοτίβο του «**Ήλιου**». Επιλέγεται το ποίημα Ο Ήλιος ο πλάσταρας του Έλυτι (Ανθολόγιο της Ε' - ΣΤ' Δημοτικού, σ. 16). Το ποίημα αυτό έχει τη θέση εισαγωγικού θέματος στην εκδήλωση, αφού επιτρέπει την παράλληλη καλλιτεχνική ενεργοποίηση των παιδιών στο χορό, στο θέατρο, τη μουσική και το τραγούδι, αλλά και την έκφρασή τους στο λόγο, στην αφήγηση.

Εξάλλου ταιριάζει σε κάθε τύπο θέματος, αφού νοηματικά εμπίπτει στην «ελληνικότητα»: ο Ήλιος αγκαλιάζει κι αγαπά όλη την Ελλάδα (=ατερικές και θαλάσσειες).

71ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Σκηνικές οδηγίες

Πολλά παιδιά στρώνουν μαζί ένα τεράστιο χρυσαφί ύφασμα, για να υποδεχθούν τον Ήλιο απ' τη μια άκρη της αίθουσας στην άλλη. Ο φωτισμός είναι ελαφρύς.

Μπαίνει ο Αφηγητής - Παραμυθός κι αρχίζει η αφήγηση «Ο Ήλιος ο πλιότορας...». Το φως πέφτει επάνω του.

Ο Αφηγητής τονίζει τα φωνήεντα «η», «ι», «ο», ενώ μασάει τα σύμφωνα. Παιζει με τους φθόγγους, με τις λέξεις. Γεννιέται η γλώσσα του λόγου μαζί με το πρώτο φως του Ήλιου.

Χορευτικό

Πρώτο μέρος: Πριν την είσοδο του Ήλιου

Στη σκηνή κάνουν την είσοδο τους 8 - 10 παιδιά από τις Ε' και ΣΤ' τάξεις. Το φως της σκηνής γίνεται ιδιαίτερα κόκκινο.

Επαναλαμβάνουν στην αρχή τους φθόγγους, ύστερα τον αφηγηματικό λόγο και με μικρές **δονήσεις** συμπληρώνουν την αφήγηση πριν την είσοδο Ήλιου / Φωτός - Φωτιάς.

Ακολουθεί αλλαγή στο τέμπο και το ρυθμό στο «Φωτιά...πιρούνι του» του Αφηγητή. Οι χορευτές πηγαίνουν στο κέντρο της σκηνής και φτιάχνουν έναν κλειστό κύκλο. Το μέτωπο είναι προς τη φορά του κύκλου δεξιά. Το δεξί χέρι κάθε χορευτή κρατάει λυγισμένο τον αριστερό ώμο του μπροστινού του. Το χαρό συνοδεύει ήχος από ένα μεγάλο τύμπανο.

Το τύμπανο χτυπάει μια φορά δυνατά. Τα παιδιά εκτελούν δυνατό χτύπημα του δεξιού ποδιού / δόνηση στο πάτωμα της σκηνής.

Ο φωτισμός εκπέμπει δονήσεις σε κύματα. Ο λόγος επαναλαμβάνεται από Αφηγητή και αρισμένες λέξεις του από τους χορευτές (φωτιά - φωτιά). Εδώ μπαίνουν κύματα μουσικής συμπληρώνοντας τους κραδασμούς.

Ακούγεται δεύτερος χτύπος του τύμπανου, ενώ οι χορευτές εκτελούν ταυτόχρονα βήμα με το αριστερό πόδι (όλη η κίνηση προς τη φορά του κύκλου δεξιά). Εκτελείται δυνατό χτύπημα δεξιού ποδιού (κενό τύμπανου). Έτσι λοιπόν έχουμε διαδοχικά τρία χτυπήματα του τύμπανου - βήμα με το αριστερό πόδι, τρία κενά - δυνατό χτύπημα του δεξιού ποδιού. Στη συνέχεια τρία συνεχόμενα χτυπήματα του τύμπανου - τρία διαδοχικά δυνατά χτυπήματα (δεξιού, αριστερού, δεξιού ποδιού) στο πάτωμα στο κενό του τύμπανου. Επανάληψη χτύπημα τύμπανου - βήμα αριστερό, κενό τύμπανου - χτύπημα δεξιού ποδιού, τρεις φορές. Το τρίτο χτύπημα εκτελείται με ταυτόχρονη μισή στροφή των χορευτών αριστερά. Τώρα έχουν μέτωπο στη φορά του κύκλου αλλά αριστερά.

Γίνεται επανάληψη όλου του μέρους από τη δεξιά πλευρά. Το τρίτο και τελευταίο χτύπημα ποδιού θα γίνει με ταυτόχρονη στροφή των χορευτών και μέτωπο στο κέντρο του κύκλου.

Στη συνέχεια, με το χτύπημα του τύμπανου τα παιδιά πιάνουν χέρι κάτω χαμηλά. Με το δεύτερο χτύπημα τύμπανου έχουμε χτύπημα δεξιού ποδιού, ημιγονάτιση και μικρή στάση. Οι χορευτές σηκώνονται όρθιοι και κάνουν βήμα με το αριστερό πόδι στο κενό του τύμπανου. Επαναλαμβάνουν τρεις φορές συνολικά. Στην τελευταία, γίνεται ημιγονάτιση - στάση. Το τύμπανο κάνει τρία χτυπήματα - στο κενό οι χορευτές εκτελούν τρία δυνατά χτυπήματα με το δεξί τους χέρι πάνω στο πόδι της ημιγονάτισης, σηκώνονται όρθιοι και κλείνουν τα πόδια. Ακολουθεί χτύπημα τύμπανου και ταυτόχρονα πηδημάκι με τα δύο πόδια και χτύπημα με δύναμη στο πάτωμα. Επαναλαμβάνεται 3 φορές συνολικά.

Το τύμπανο κάνει τέσσερα χτυπήματα, ακολουθούν τέσσερα δυνατά χτυπήματα των ποδιών (δεξιού αριστερού δεξιού αριστερού) εκτελώντας τα βήματα προς τα πίσω (οπισθοχώρηση). Το μέτωπο εξακολουθεί να παραμένει προς το κέντρο του κύκλου.

Δεύτερο μέρος: Είσοδος του Ήλιου

Το άρμα του Ήλιου κάνει την είσοδό του στη σκηνή. Ο σκηνικός χώρος φωτίζεται περισσότερο με έμφαση στο λευκό.

Οι χορευτές με κίνηση αυτοσχεδιαστική πέφτουν στο έδαφος και μένουν ακίνητοι.

Έντονα φώτα συνοδεύουν την είσοδο του άρματος.

Τα παιδιά σπκώνονται από το έδαφος αργά και σχηματίζουν με αργό ρυθμό κύκλο κλειστό γύρω από τον Ήλιο.

Γίνεται αλλαγή ρυθμού με τον ερχομό του Ήλιου. Ο Χορός τώρα γίνεται **κυκλικός**, γύρω από το άρμα του Ήλιου κι αγκαλιάζει όλο το θεατρικό χώρο (οι θεατές βρίσκονται μέσα στον κύκλο). Ταυτόχρονα φωτίζεται η κίνηση με παιγνιώδη τρόπο.

Οι χορευτές αρχίζουν να περιστρέφονται επιταχύνοντας ολοένα το βήμα τους. Στη συνέχεια, όταν η κίνηση θα έχει γίνει αρκετά γρήγορη, αφήνουν τα χέρια και περιστρέφονται με κυματισμούς χεριών σε χορευτικό αυτοσχεδιασμό (κίνηση της πεταλούδας που μαγνητίζεται από το φως).

Οι χορευτές επαναλαμβάνουν τα λόγια του ήλιου (Σ' όλους... αγαπώ) και «μαλακώνουν» την κίνησή τους μέχρι που σταματάει τελείως. Τα φώτα λιγοστεύουν μαλακά και επικρατεί το μπλε.

Ακούγεται απαλή μουσική, που συνοδεύει τον Ήλιο που φεύγει από τη σκηνή. Όλα τα φώτα σβήνουν.

Το Ταξίδι στη Λέσβο

ΣΚΗΝΗ Ι - ΑΝΑΤΟΛΗ

Εικόνα 1η

Αυτοσχεδιαστικό χορευτικό παιχνίδι: εκτελείται από παιδιά της Α' τάξης.

Πάνω στη σκηνή (στην αριστερή της άκρη) έχει τοποθετηθεί στο πάτωμα ένας μεγάλος ήλιος φτιαγμένος από χαρτόνι. Στο χαρτόνι έχουν τοποθετηθεί 4 λαβές.

Δύο παιδιά της Α΄ τάξης μπαίνουν στη σκηνή με ελεύθερη κίνηση, κάνουν γονάτιση, πιάνουν τον ήλιο από τις λαβές και μένουν ακίνητα συσπειρωμένα.

Η μουσική αλλάζει (κομμάτι σχετικό με την ανατολή. Ήως παικνιδιάρικο). Τα παιδιά που έχουν πιάσει τον ήλιο από τις λαβές τον σπκώνουν και έρχονται στη θέση της γονάτισης. Εκτελούν συντονισμένα 4 στροφές δεξιά 4 αριστερά, σε 8 χρόνους κίνηση δεξιά αριστερά εναλλάξ, σε 8 χρόνους μπρος-πίσω εναλλάξ. Σε 4 χρόνους σπκώνονται στην όρθια θέση και σε 4 εκτελούν πλάγια μετακίνηση δεξιά.

Από την όρθια θέση εκτελούν την ίδια κίνηση του ήλιου, τον σπκώνουν ψηλά και μένουν ακίνητα.

Εικόνα 2η

Ένα ψαροκάικο αράζει στο λιμάνι της Μυτιλήνης. Φέρνει τους ταξιδιώτες. Ακούγεται αφήγηση αποσπάσματος από την «Παναγιά Γοργόνα» (επιλογή σσ. 26-33) για την άφιξη προσφύγων από Μικρά Ασία.

Το σκηνικό μπορεί να αντιπροσωπεύεται απλά με τον ήχο / σφύρηγμα καραβιού.

Βγαίνουν στη σκηνή μερικά παιδιά της ΣΤ΄ τάξης κακοντυμένα, με κουρασμένη έκφραση και κίνηση, φορτωμένα τα μπογαλάκια τους. Ήχοι φυσικοί της κίνησης του λιμανιού, φωνές κτλ.

Εικόνα 3η

Ένα κορίτσι της ΣΤ΄ τάξης ανεβαίνει στη σκηνή και απαγγέλλει Ποίηση της Σαπφώς ενώ μια ομάδα (7-8) κοριτσιών της ΣΤ΄ τάξης, ντυμένα με λιτό μανδύα, εκτελούν χορό με απλά βήματα (συγχρονισμένες κινήσεις του κεφαλιού, κυματισμοί του σώματος και χεριών, μικρές στροφές, ταυτόχρονη κίνηση με πίσιμο χεριών ή ώμων, κυκλικές κινήσεις ποδιών χαμηλά κτλ.). Κάποιο μέρος του ποιήματος μπορεί να επαναλαμβάνεται από το Χορό.

Μουσική συνοδεία από παιδιά Ε΄ με κρόταλα ... Η εικόνα συνδέει τον πολιτισμό της νεότερης Λέσβου με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό. Φωτισμός με μπλε ονειρικό χρώμα.

Σβήνουν τα φώτα.

Εικόνα 4η

Ακούγεται αφήγηση αποσπάσματος από την «Παναγιά Γοργόνα» για την απασχόληση των ξένων στο λιομάζωμα το φθινόπωρο (σσ. 18-19). Λιομάζωμα στα χωριά της Γέρας.

Αναπαράσταση του λιομαζώματος: Στο πάτωμα της σκηνής υπάρχουν μαύρα βότσαλα, που παριστάνουν τις ελιές. Στις άκρες τοποθετούνται σακιά. Ένα ζωγραφιστό σκηνικό με ελιές πάνω σε τελάρο (για να μεταφέρεται εύκολα) καλύπτει το βάθος της σκηνής.

Κάνουν είσοδο στη σκηνή μια ομάδα από κορίτσια με παραδοσιακές βράκες, πολύχρωμες μπλούζες και μπόλιες. Οι μισές μπαίνουν από τη δεξιά πλευρά της σκηνής και οι άλλες από την αριστερή. Κρατάνε καλάθια και κουδουνίζουν μπαίνοντας τα βραχιόλια που φοράνε (μπορούν να γίνουν με αυτοσχέδιο τρόπο από ένα φαρδύ λάστιχο που πάνω του κολλάμε κουδουνάκια).

Μαζεύονται στο κέντρο της σκηνής και γίνονται μια ομάδα. Μιλάνε και χειρονομούν ανά 2-3. Μετά χωρίζονται σε μικρές ομάδες από 3-4, βάζουν κάτω τα καλάθια τους και σκύβουν να μαζέψουν τις ελιές. Μιμούνται την κίνηση του μαζώματος.

Δυο αγόρια ραβδιστάδες κάνουν είσοδο με ανάλογη ενδυμασία κρατώντας μακριά ραβδιά / βέργες. Στέκονται μπροστά στις ελιές του σκηνικού μας και μιμούνται την κίνηση του ραβδίσματος της ελιάς.

Ακούγονται φυσικοί ήχοι: από βέργες ή καμουταίκια (που κτυπάνε ταυτόχρονα με τους ραβδιστάδες παιδιά πίσω από τη σκηνή). Ακανόνιστος ρυθμός εναλλάσσεται ανάμεσα στα ραβδίσματα και τα κουδουνίσματα. Ενδιάμεσα γέλια και φωνές των κοριτσιών.

Όταν τελειώνουν το λιομάζωμα, τα κορίτσια παίρνουν τα καλάθια και αδειάζουν τις ελιές μέσα στα σακιά. Αποχωρούν κατά ομάδες. Οι ραβδιστάδες τελευταίοι παίρνουν στους ώμους τα σακιά.

Αφηγητής: Μετά το λιομάζωμα οι ξένοι βρίσκουν δουλειές του ποδαριού, άλλοι στο λιμάνι, άλλοι στην παλιά αγορά, άλλοι στα γύρω χωριά σε περβόλια και χωράφια.

Οι γιορτές (Δεκέμβρης, Γενάρης) τους βρίσκουν στις Μυτιλήνες τα μέρη.

Θεματολογία για άλλες δραστηριότητες:

Λαϊκή ζωγραφική της Θεολογίας Γιανναρέλλη

(Ερέθισμα από πίνακες της Γιανναρέλλη που σχετίζονται με το λιομάζωμα, το γάμο, το πανηγύρι κ.ά., σκηνές και εικόνες από τη λεσβιακή ζωή για αναπαράσταση - δραματοποίηση - χορευτικό αυτοσχεδιασμό κτλ.)

Ο λαϊκός ζωγράφος Θεόφιλος

Έθιμα, παραδόσεις της Μυτιλήνης

«Λημνός Κεκαγιάς»,
Μουσείο Θεόφιλου

ΣΚΗΝΗ 2 - ΜΕΣΗΜΕΡΙ

Εικόνα 1η: ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΩΝ ΑΧΤΙΔΩΝ

Η μουσική αλλάζει.

Μπαίνουν στη σκηνή 5 κορίτσια από την Ε' και ΣΤ' τάξη με την ίδια ενδυμασία και χορεύουν το παιχνίδισμα των αχτιδών με αυτοσχεδιασμό. Στη μέση τους έχουν δεμένα φαρδιά μαντίλια σε χρώματα βαθύ κίτρινο, κόκκινο, ροζ, φούξια, μοβ.

Μαζεύονται στη μέση της σκηνής σε κύκλο και συσπειρώνοντας το σώμα ξαπλώνουν στο πάτωμα (πόδια προς τα μέσα, κεφάλι προς τα έξω).

Η μουσική αλλάζει και πέφτουν φώτα σε χρώματα ανάλογα με τα μαντίλια των κοριτσιών, σαν φλος στη σκηνή. Τα παιδιά λύνουν από τη μέση τους τα μαντίλια και χορεύουν ξανά αυτοσχεδιαστικά κουνώντας έντονα τα μαντίλια. Μια - μια η αχτίδα κρεμάει στον ήλιο το μαντίλι της και «σβήνει» στη σκηνή, συσπειρώνοντας το σώμα στο πάτωμα, και μένει ακίνητη. Ακολουθούν και οι υπόλοιπες μέχρι και την τελευταία μοβ αχτίδα.

Εικόνα 2η: ΕΡΕΣΟΣ - ΣΙΓΡΙ

Αφηγητής: Στη Σχάλα Ερεσού γιορτάζουν την Πρωτομαγιά από πολύ ηρωί. Οι ξένοι, πείρηγοι να μάθουν τα τοπικά έθιμα, σταματάνε να δουν...

Χορευτικός Αυτοσχεδιασμός με αναπαράσταση εθίμων του Μάν

Σκηνικό στην εξοχή: Το πάτωμα είναι στρωμένο με λουλουδία. Μπαίνουν κορίτσια φέρνοντας γλυκά (κουταλιού), κρασί και παζμάδι. Στη συνέχεια, μπαίνουν οι ξένοι, κάθονται στη μια πλευρά σκηνής και παρακολουθούν.

Τα κορίτσια στολίζονται με τα λουλούδια με κινήσεις παιχνιδιάρικες και χορεύουν πεταρίζοντας στο χώρο.

Ύστερα αρχίζει η μια κοπέλα να δίνει στο στόμα της άλλης το γλυκό, κατά το έθιμο της Πρωτομαγιάς, για να μην τις «κουμπώσει» ο γάιδaros. Άλλες βουτάνε το παξιμάδι στο κρασί και το τρώνε για να μη χαλάσει η φωνή τους. Μια κοπέλα προσφέρει παξιμάδι στους ξένους κι εκείνοι το δέχονται.

Στη συνέχεια, τα κορίτσια τραγουδάνε το μαγιάτικο τραγούδι της Λέσβου «Η γαϊδάρ».

Κάποια μικρότερα παιδιά μπαίνουν στη σκηνή τρέχοντας και καρφιούνουν κρυφά σε ένα από τα παιδιά της παρέας ένα κουρελάκι ή χορτάρι. Μέχρι να το αντιληφθεί το παιδί, λένε «Φορτώσαμε του γαϊδάρου τριφύλλι και κουρτάρι/ και ακόμα δεν του ένωσα να στρίψει να του πάρ'» (Νικήτας, Παναγιώτης, (2001, β' έκδοση). Λεσβιακό- Το λεσβιακό μινολόγιο, Μυτιλήνη, Δελτίον της Εταιρείας Λεσβιακών μελετών, τ. Α', τεύχ. Α' σ. 100).

Οι ξένοι ξεκαρδίζονται στα γέλια. Φεύγοντας μαζεύουν κι εκείνοι μερικά λουλούδια «να πιάσουν το Μάη» για το καλό.

Ερεθίσματα για άλλες δραστηριότητες:

Το απολιθωμένο δάσος στο Σίγρι

Έρευνα - Εφημερίδα - Φωτογραφική έκθεση - Βίντεο

Εικόνα 3η: ΚΑΛΛΟΝΗ

Αιγηγίτης: Αφού ξεπότισαν μερικές μέρες στην Ερεσό και το Σίγρι και γεύτηκαν τα δώρα της φιλοξενίας των ντόπιων - ξερά σύκα, ελιές, κρασί, ψωμί ζυμωτό -, οι ξένοι ξεκινούν πάλι για την αναζήτηση της γης τους. Ακούνε για έναν πλούσιο κάμπο, στην Καλλονή, και τραβάνε κατά και περνώντας πολλά χωριά: Άντισσα, Βατούσα, Σκαλοχώρι, Φίλια, Δάφια, Καλλονή, Σκάλα.

Σκηνικό στην παραλία: Αδειάζουμε άμμο πάνω σε τσουβάλια. Μπορούμε ακόμα να ζωγραφίσουμε στο βάθος σε τελάρο βάρκες στη θάλασσα.

Μπαίνουν οι ξένοι, κάθονται στην παραλία να ξεποστάσουν.

Κάνουν την είσοδό τους 6 παιδιά, αγόρια και κορίτσια από την Β' τάξη με φωνούλες και γέλια. Τα τρία απ' αυτά κάνουν κύκλο και με τα χέρια τους ψηλά μιμούνται πως παίζουν ένα παιχνίδι με την μπάλα. Ένα παιδί πηγαίνει στην άκρη της σκηνής, κάθεται με τα πόδια να κρέμονται κάτω και μιμείται την κίνηση του ψαρέματος με αγκίστρι. Δύο άλλα μιμούνται ότι παίζουν ρακέτες. Πέντε παιδιά παριστάνουν τη βάρκα με πιασμένα χέρια, από ένα σε κάθε άκρη. Μιμούνται τις κινήσεις της βάρκας συγχρονισμένα και φτάνουν ήχος με το στόμα.

Ακούγεται το τραγούδι «Η τράτα».

Ερεθίσματα για άλλες δραστηριότητες:

Κόψαλα και Κλειδωνας (Λαογραφία - Έθιμα στα Λεσβιακά, σσ. 108-9)

Υδροβιότοπος Έρευνα

Μονή Λειμώνας Αγίου Ιγνατίου Μηθύμνης

(«Μοναστήρια στη Λέσβο», εκδ. Υπ. Αιγαίου)

Λέσβος, Χίτες και σήμερα, 1986, Αθήνα, Τουμπής, σ. 21

Εικόνα 4η: ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Αφηγητής: Είναι Φεβρουάριος, του Αγίου Χαράλαμπου. Οι ξένοι έρχονται με γαϊδουράκια και μουλάρια να δουν το περίφημο πανηγύρι του Ταύρου.

Σκηνικό: Η πλατεία του χωριού, τραπεζάκια καφενείου. Ακούγεται μουσική από τους πλανόδιους μουσικούς που γυρίζουν τον ταύρο στο χωριό. Μπαίνουν οι ξένοι και κάθονται στα τραπεζάκια.

Ο καφετζής αρχίζει την αφήγηση από το παλιό πανηγύρι του ταύρου στην Αγία Παρασκευή με το δρώμενο της θυσίας ταύρου (βλέπε Ενότητα Λογοτεχνία - Αφήγηση Λαϊκών Εθίμων).

Ακολουθεί Χορός στο κέντρο της πλατείας.

Χορός Καρολαμάς

Ο Καρολαμάς είναι ο αντικριστός της Λέσβου.

Αρχίζει μουσική («Γκιόρογλου»). Έξι έως επτά ζευγάρια μπαίνουν στη σκηνή χορεύοντας ντυμένα με την παραδοσιακή φορεσιά της Λέσβου (βράκα - πουκάμισο - μπόλια). Παίρνουν τη θέση τους στη σκηνή αντικριστά και σε κάποια απόσταση μεταξύ τους. Εκτελούν πρώτα το απλό βήμα του χορού και στη συνέχεια τις παρακάτω φιγούρες: 1. Στροφή ντάμας ενώ ο καβαλιέρος κάνει το απλό βήμα, 2. Στροφή του καβαλιέρου ενώ η ντάμα κάνει το απλό βήμα, 3. Στροφή ταυτόχρονα και των δύο, 4. Αλλαγή θέσης απέναντι δύο φορές και επιστροφή στην αρχική θέση, 5. Πλησίασμα ντάμας και καβαλιέρου, 6. Κάθισμα του καβαλιέρου και παλαμάκια ενώ η ντάμα εκτελεί στροφή.

Εικόνα 5η: ΠΛΩΜΑΡΙ

Αφηγητής: Μετά το γλέντι οι ταξιδιώτες ψάχνουν για δουλειά και κατάλυμα για να μείνουν. Στην Αγιάσο δυσκολεύονται να συνεννοηθούν. Έτσι ξεκινάνε για το Πλωμάρι.

Σκηνικό: Δρόμος, ένα παράθυρο και μια πόρτα εξωτερικού σπιτιού. Μπαίνουν στη σκηνή οι ξένοι. Ένα παλικάρι βγαίνει από την πόρτα αποχαιρετώντας τους δικούς του, φεύγει για τα ξένα (από το Πλωμάρι πολλοί ξενιτεύονταν να βρουν μια καλύτερη τύχη). Οι ξένοι παρακολουθούν τη σκηνή.

Κάποιος αρχίζει να τραγουδά ένα δημοτικό τραγούδι για την ξενιτιά.

Ακολουθεί σύγχρονος χορός πάνω στο θέμα της ξενιτιάς.

Ενώ ακούγεται η μελωδία από το «Τζβαέρι», τρία κορίτσια από τις Ε' και ΣΤ' τάξεις κάνουν την είσοδό τους στη σκηνή με αργά βήματα συγχρονισμένα, φορώντας μαύρα μακριά φορέματα. Τα μάτια τους είναι δεμένα με μαύρα φουλάκια (που δηλώνουν το πένθος της ξενιτιάς και το μεγάλο διάστημα που κάνουν να δουν τους δικούς τους).

Το χορευτικό καταλαμβάνει όλο το μήκος και πλάτος της σκηνής με συγχρονισμένα βήματα, κυματισμούς χεριών, μπατμάν και προβολές ποδιών, καθίσματα και στάσεις, μικρά αλματάκια.

Στο τέλος του κομματιού τα κορίτσια αποχωρούν με αργά ρυθμικά βήματα, όπως και στην είσοδο.

Το παλικάρι φεύγει, ενώ όλοι χαιρετούν. Η μάνα κερνά για το κατευόδιο.

ΣΚΗΝΗ 3 – ΔΥΣΗ**Εικόνα 1η**

Η μουσική αλλάζει.

Τα παιδιά της Α΄ τάξης που κρατάνε τον ήλιο, εκτελούν την ίδια κίνηση με της ανατολής αλλά αντίθετα, από πάνω προς τα κάτω και από δεξιά προς τα αριστερά, μέχρι να τοποθετήσουν τον ήλιο ξανά στο πάτωμα της σκηνής. Τότε αποχωρούν χορεύοντας μαζί με τα παιδιά της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης.

Εικόνα 2η: ΠΕΤΡΑ

Αφηγητής: Μετά την Καλλονή, όπου μένουν λίγο καιρό δουλεύοντας στα μποστάνια και τα αμπέλια, οι ξένοι τραβάνε προς την Πέτρα. Είναι Αύγουστος, κοντεύει η Χάρη της Παναγίας.

Σκηνικό: ένας μεγάλος βράχος στο ζωγραφιστό τελάρο στο βάθος παριστάνει το Βράχο της Παναγίας, στην Πέτρα. Στο πλάι του σκηνικού φαίνεται το ηλιοβασιλέμα (ξακουστά στην Πέτρα). Πρόκειται για εικαστική σύνθεση των παιδιών με τα χρώματα ήλιου. Οι ξένοι φθάνουν την ώρα που ο ήλιος αρχίζει να βασιλεύει. Ανεβαίνουν στο βράχο, το ανέβασμα δειλώνεται με την κίνηση, ενώ ο φωτισμός παίζει υποβάλλοντας το φως του ήλιου. Κατόπι βλέπουμε τα μάτια να θαυμάζουν το τοπίο, τον ορίζοντα. Την ώρα του προσκυνηματος ακούμε μια χαμηλόφωνη ομαδική δέηση στη Θεοτόκο. Ο φωτισμός χαμηλώνει.

Ακουύεται παφλασμός κυμάτων. Βρισκόμαστε στην παραλία της Πέτρας, με την προβλήτα, δυο τρία καφενεία και τον κόσμο να πηγαινοέρχεται. Το σκηνικό δειλώνεται μόνο με την κίνηση των παιδιών, τον ήχο και μερικά σκηνικά αντικείμενα (τοποθετούνται μερικά τραπεζάκια, καρέκλες).

Οι ξένοι παρακολουθούν στην άκρη της σκηνής. Μπαίνουν μερικά παιδιά που θα χορέψουν κασάπικο.

Τρία παιδιά της ΣΤ΄ τάξης χορεύουν ένα παραδοσιακό κασάπικο με ναυτική ενδυμασία.

Τρία αγόρια της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης μπαίνουν στη σκηνή και κάθονται σε πάγκο, που είναι ήδη τοποθετημένος σε μια άκρη της σκηνής, ντυμένα με ναυτικά ρούχα. Μιλάνε μεταξύ τους.

Ξεκινάει η μουσική του κασάπικου και το ένα αγόρι κάνει νόημα στα άλλα να σκικωθούν να χορέψουν. Σκικωνονται, πιάνονται από τους ώμους και ξεκινάνε το χορό.

Όταν ολοκληρώσουν τα βήματα, κάνουν είσοδο στη σκηνή με ρυθμικά βήματα τρία κορίτσια από την Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη, ντυμένα με πολύχρωμα φορέματα (δεκαετίας '60). Τα αγόρια, μόλις βλέπουν τα κορίτσια, αρχίζουν να χτυπάνε ρυθμικά παλαμάκια, γίνονται ζευγάρια, πιάνονται από τους ώμους ανά δύο και αρχίζουν να χορεύουν με την εξής διάταξη στη σκηνή: Ένα ζευγάρι μπροστά στο κέντρο, ένα πίσω δεξιά, ένα πίσω αριστερά.

Αγόρια και κορίτσια τώρα μαζί εκτελούν ξανά τις φιγούρες του κασάπικου. Μόλις κάνουν τη μισή στροφή, τα αγόρια αποχωρούν από τη σκηνή και τα κορίτσια χορεύουν μόνα τους (πλάτη στους θεατές) το απλό του κασάπικου. Τα αγόρια ξαναμπαίνουν στη σκηνή με ρυθμικά βήματα μεταφέροντας τρεις καρέκλες (καφενείου), στις οποίες κάθονται τα κορίτσια με το ένα πόδι σταυρωτά πάνω από το άλλο.

Άλλες δραστηριότητες:

Έκθεση ζωγραφικής με μοτίβα από την Πέτρα - Μόλυβο

Το Κάστρο του Μολύβου: Έρευνα τοπικής Ιστορίας

Περιήγηση στα στενά με το φωτογραφικό φακό και συνέντευξη - βιντεοσκόπηση των κατοίκων

Εικόνα 3η: ΣΚΑΜΝΙΑ

Το σκηνικό παρουσιάζει το εκκλησάκι της Παναγιάς της Γοργόνας στη Σκαμνιά που το βρέχει η θάλασσα. Οι ξένοι θαυμάζουν το μέρος. Βλέπουν απέναντι τη δύση.

Ακούγεται Αφίγηση από την «Παναγιά Γοργόνα» Μυριβήλη (Κεφ. 1 «Καταμπροστά... λαδομάγαζο», «Τα πρωτινά χρόνια... εκκλησιάς... Αυτό γινόταν...»).

Οι ντόπιοι τους υποδέχονται με αγάπη σαν να τους γνωρίζουν από καιρό. Ο παπάς του χωριού τους βρίσκει σπίτια μέχρι να χτίσουν τα δικά τους. Ετοιμάζεται ένα μεγάλο τραπέζι (όλα στήνονται επιτόπου στη σκηνή) για να τιμήσουν τους ξένους. Κάθονται όλοι συγκινημένοι. Ακούγεται ένας παλιός σκοπός της Λέσβου...

«Τα Ξύλα», λεσβιακός συρτός

Δέκα έως δώδεκα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, κάνουν την είσοδό τους στη σκηνή, ενώ ακούγεται η μουσική του τραγουδιού. Ο πρωτοχορευτής είναι αγόρι και ακολουθεί κορίτσι, αγόρι κ.ο.κ. Επειδή η ευθύνη του χορού ανήκει στον πρωτοχορευτή που στο λεσβιακό συρτό κατευθύνει τις φιγούρες, θα πρέπει να είναι ο εμπειρότερος και καλύτερος χορευτής που διαθέτουμε.

Μπαίνουν χορεύοντας και φτιάχνουν στο κέντρο της σκηνής ανοιχτό κύκλο. Χορεύουν το απλό και στη συνέχεια τις παρακάτω φιγούρες: 1. Φιδάκι, 2. Πέρασμα όλων των χορευτών κάτω από τα χέρια του πρωτελευταίου και τελευταίου, 3. Ο πρώτος και ο δεύτερος χορευτής αλλάζοντας μέτωπο οδηγούν τους υπόλοιπους σε πέρασμα κάτω από τα χέρια τους, 4. Καθίσματα του πρωτοχορευτή, 5. Στροφές του πρώτου.

Οι ξένοι ενθουσιάζονται με το χορό, κάτι λένε για μικρασιάτικο σκοπό... Σηκώνονται και χορεύουν κι εκείνοι τον ίδιο σκοπό, «Τα Ξύλα». Ταυτόχρονα μπαίνουν στη σκηνή τα 5 κορίτσια (πλιαχτίδες) και κουνώντας τα μαντίλια τους «αγκαλιάζουν» με την κίνησή τους τους χορευτές.

Στο τέλος του χορού όλοι αγκαλιάζονται. Οι ταξιδιώτες βρήκαν πού θα ριζώσουν. Στη Σκαμνιά, δίπλα σε τούτους τους ανθρώπους που τραγουδούν και χορεύουν σαν τους παπούδες τους.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Μετά την εκδήλωση οι μαθητές αξιολογούν όλη τη δουλειά τους βλέποντας το βίντεο της εκδήλωσης.

Ιδιαίτερο βάρος δίνουν στην αυτο-αξιολόγηση, που στηρίζεται σε κριτήρια που θέτουν οι ίδιοι οι μαθητές στην αρχή της εκδήλωσης, σε συνεργασία με τους δασκάλους τους.

Τα κριτήρια αυτά μπορεί να είναι:

- Συνεργάστηκες αρμονικά με τους συμμαθητές σου
- Ικανοποιήθηκες με τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε
- Απέδωσες σωστά το ρόλο σου στην παρουσίαση της εκδήλωσης
- Οι θεατές παρακολούθησαν με ενδιαφέρον την εκδήλωση
- Ανταποκρίθηκε η παρουσίαση στους αρχικούς στόχους
- Χρησιμοποιήθηκαν σύγχρονες τεχνικές και νέες τεχνολογίες

ΚΑΛΑ

ΑΡΚ. ΚΑΛΑ

ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ

Για τη συνολική εκτίμηση της εκδήλωσης, ζητάμε από τους μαθητές να απαντήσουν σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις:

Τι πήγε καλύτερα κατά τη γνώμη σου;

Τι δεν πήγε καλά;

Τι θα μπορούσε να πάει καλύτερα;

92ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Ο χώρος της Γιορτής

Ο χώρος της γιορτής (κάθε γιορτής) θα είναι το αμφιθέατρό μας ή η αίθουσα εκδηλώσεων του σχολείου μας.

Αν έχουμε αμφιθέατρο με σκηνή θεάτρου, που είναι η περίπτωση ενός μικρού μάλλον ποσοστού σχολείων, η γιορτή μας θα γίνει πάνω στη σκηνή. Αν όμως η σκηνή είναι μικρή και ο χώρος περιορισμένος για τόσα παιδιά, τότε μπορούμε να παίξουμε σε δύο επίπεδα. Παραδείγματος χάρη, στη Γιορτή των Χριστουγέννων μπορούμε να κρατήσουμε τη σκηνή για το ταμπλό βιβάν της Φάτης και για το σκετς / παραμύθι, και τα υπόλοιπα (αφήγηση, απαγγελία) να τα παρουσιάσουμε μπροστά από τη σκηνή στο επίπεδο των θεατών.

Αν δε διαθέτουμε αμφιθέατρο, η γιορτή θα πρέπει να γίνει σε μια μεγάλη αίθουσα. Μπορούμε να στήσουμε στο κέντρο του χώρου μια «αυτοσχέδια σκηνή» ενώνοντας τέσσερις έδρες (που όλα τα σχολεία έχουν ακόμα). Το κοινό θα καθίσει γύρω από τη σκηνή, σαν σε κυκλικό θέατρο. Η γιορτή θα πραγματοποιηθεί πάνω στη σκηνή. Η χορωδία μπορεί να πάρει τη θέση της στο πίσω μέρος της σκηνής ή εμπρός ή πλάγια της σκηνής.

Καλό θα ήταν, σε κάθε περίπτωση, όλα τα παιδιά που παίρνουν μέρος στη γιορτή να κάθονται κοντά στη σκηνή.

Ός προς τον τεχνικό εξοπλισμό (ηχητική εγκατάσταση και φωτισμός), γνωρίζουμε ότι τα σχολεία δεν είναι επαρκώς εξοπλισμένα, πολλά μάλιστα δεν έχουν ούτε στοιχειώδη τεχνική υποστήριξη. Στις προτάσεις μας, επομένως, χρειάστηκε να λάβουμε υπόψη μας το μέσο σχολείο με τον κάποιο εξοπλισμό. Πάντως δυο προβολείς και μια κονσόλα ήχου είναι απαραίτητα μέσα για την υλική υποστήριξη μιας γιορτής στο σημερινό σχολείο.

Ο φωτισμός

Στα πρώτα χρόνια του θεάτρου ο φωτισμός γινόταν με κεριά, μετά με λυχνάρια, λάμπες ασετυλίνης. Σιγά σιγά οι άνθρωποι του θεάτρου με την εξέλιξη της τεχνολογίας κατάλαβαν ότι οι προβολείς μπορούσαν να προσφέρουν σε μια παράσταση πολύ περισσότερα πράγματα από έναν απλό φωτισμό.

Για παράδειγμα, αν μια σκηνή είναι άπλετα φωτισμένη και τα «παράθυρα» του σκηνικού είναι φωτισμένα «απέξω», είναι φανερό πως η σκηνή αυτή διαδραματίζεται μέρα με το φως του ήλιου. Αν πάλι στο σκηνικό περιλαμβάνονται φώτα αναμμένα ή τα «παράθυρα» του σκηνικού δεν φωτίζονται «απέξω», τότε υποτίθεται ότι η σκηνή διαδραματίζεται βράδυ σε καλά φωτισμένο δωμάτιο.

Μπορούμε κι εμείς να αντλήσουμε από τα παραπάνω στοιχεία της ιστορίας του θεάτρου. Αν στην παράστασή μας θέλουμε να δώσουμε την εντύπωση ότι η σκηνή συμβαίνει κάτω απ' το φως του φεγγαριού, θα ζητήσουμε να ανάψουν μόνο ένα-δυο προβολείς με κλωμό φως, σαν του φεγγαριού, ενώ πολλά σημεία της σκηνής θα παραμείνουν σκοτεινά. Το ίδιο λιγοστά φώτα θα χρησιμοποιήσουμε, αν θέλουμε να δώσουμε την εντύπωση ότι η σκηνή φωτίζεται από με-

ρικά κεριά ή κάποιο λυχνάρι. Τότε όμως το λιγστό φως δε θα πρέπει να είναι κλωμό σαν του φεγγαριού. Μια κτρινο-πορτοκαλιά ζελατίνα θα κάνει το φως πιο «ζεστό», σαν των κεριών. Αυτός ο φωτισμός θα καλύψει, ας πούμε, την αναπαράσταση της Γέννησης στη Φάτην μας.

Στα σημερινά χρόνια οι προβολείς χρησιμοποιήθηκαν και για να βοηθήσουν την παράλληλη δράση σε δύο διαφορετικούς χώρους πάνω στη σκηνή. Όπως για παράδειγμα συμβαίνει, όταν σε μια φωτισμένη άκρη της σκηνής ένας ήρωας κάνει ή λέει κάτι, ενώ στην άλλη άκρη της σκηνής κάποιος ή κάποιοι άλλοι ήρωες κάνουν κάτι άλλο την ίδια στιγμή. Επειδή βέβαια υποτίθεται ότι οι δυο παράλληλες δράσεις συμβαίνουν σε δυο εντελώς ξεχωριστούς χώρους, η υπόλοιπη σκηνή παραμένει αφώτιστη και οι προβολείς μοιράζονται στις δυο άκρες της σκηνής όπου διαδραματίζονται οι παράλληλες δράσεις.

Ο Ήχος και η Μουσική

Με τον ήχο υπογραμμίζουμε μια δραματική στιγμή. Με ένα μουσικό κομμάτι ανοίγουμε τη μικρή μας σκηνή ή αλλάζουμε σκηνικό με τη συνοδεία μιας χαρμηλής μελωδίας. Αλλά και την ατμόσφαιρα από σκηνή σε σκηνή θα τη δηλώσουμε με ήχο και μουσική.

Ένα επιφώνημα θα μας κάνει να στραφούμε να δούμε τι είδε ή ένιωσε αυτός που το έβγαλε.

Ένας βίαιος ήχος θα συνοδέψει μια βίαια κίνηση. Μια αλλαγή στο ρυθμό ή το χρώμα της μουσικής θα σημάνει ότι «κάτι άλλο» θα γίνει τώρα.

Αν, για παράδειγμα, ο ήρωας είναι μόνος του στη σκηνή και έχει μια δράση ήρεμη, η μελωδία είναι κι αυτή χαμηλών τόνων, ήρεμη. Αν όμως ξαφνικά μπει στο «δωμάτιο» ένα άλλο πρόσωπο, σβέλιτο και πονηρό, η δράση αλλάζει, ο ήρωας παρασύρεται από τις σκανταλιές του φίλου του... Η μελωδία εδώ θα είναι πιο ζωντανή και γρήγορη (ένας τρελός ρυθμός που μπορεί να γίνεται πιο γρήγορος ανάλογα με τη σκηνή).

Αν θέλουμε να απευθυνθούμε με έντονο τρόπο στο αυτί του θεατή, το έργο μας θα περιλαμβάνει ήχους, φωνές και πολλά μουσικά κομμάτια.

Αυτή είναι η περίπτωση της σκηνής με τα Καλικαντζαράκια στο παραμύθι μας, όπου όλα μαζί φωνάζουν και παράγουν ήχους.

Στην περίπτωση που θέλουμε η μουσική να κυριαρχεί σκηνικά (αυτό το επιλέγουμε ανάλογα με το έργο), τότε δίνουμε στη μουσική τον κυρίαρχο ρόλο στη σκηνή: μιλάμε τραγουδώντας, κινούμαστε με ρυθμό, παίζουμε «ζωντανά» όργανα, που μπορούμε να κατασκευάσουμε εμείς, χορεύουμε με ζωντανή ορχήστρα κτλ.

Στα χριστουγεννιάτικα τραγούδια και τα κάλαντα, που παίζουν ξεχωριστό ρόλο στη γιορτή μας, η μουσική και το τραγούδι κυριαρχούν σκηνικά. Τα παιδιά παίζουν τα μουσικά όργανα που γνωρίζουν (κάποτε και αυτοσχέδια), τραγουδούν σαν ομάδα στη χορωδία τα κάλαντα και ζωντανεύουν με την έκφραση και όλο το σώμα τους την παράδοσή μας. Η χορωδία πρέπει να παρουσιαστεί θεατρικά, εκφραστικά και να τονιστεί η σημασία της μουσικής στη γιορτή αυτή. Η συστηματική διδασκαλία της μουσικής και των τραγουδιών στα παιδιά μαζί με την ανάλογη στάση και έκφραση σώματος - προσώπου θα έχει ως αποτέλεσμα τη δυναμική παρουσία της χορωδίας μας στη γιορτή. Τέλος, η σωστή πηχτική εγκατάσταση θα βοηθήσει να αναδειχθεί το μουσικό μέρος της εκδήλωσής μας.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΙΟΡΤΗ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ - ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

Λογοτεχνικά κείμενα

Αποσπάσματα από τα παρακάτω έργα μπορεί να διαβαστούν σε θεατρικό αναλόγιο ή να δραματοποιηθούν, κατά την πορεία της δραματοποίησης (βλέπε σσ. 121-126).

- Παπαδιαμάντης, Αλ. (2001). *Η Σταχομαζώκτρα*, δισκασκευή Κ. Πούλου, Αθήνα, εκδ. Παπαδόπουλος
- Παπαδιαμάντης, Αλ. (1988). *Τα Χριστουγεννιάτικα διηγήματα*, Αθήνα, Άγκυρα
- Ηλιόπουλος, Β., (2002). *Ο δικός μου Αϊ-Βασίλης*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη
- Ντίκενς Κ., (1992). *Ο γρύλος στο τζάκι*, Αθήνα, Καστανιώτης
- Ντίκενς Κ., (1988). *Χριστουγεννιάτικη ιστορία*, Αθήνα, Καστανιώτης
- Τριβιζός, Ε., (2000). *Το ποντάκι που πήλε ν' αγγίξει ένα αστεράκι*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- Τριβιζός, Ε., (2000). *Ο Αϊ-Βασίλης στη φυλακή*, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- Φακίνου Ε., (1989). *Το αστέρι των Χριστουγέννων*, Αθήνα, Κέδρος

Λαϊκές αφηγήσεις

Εθίμα, παραδόσεις και λαϊκά παραμύθια απ' όλο τον κόσμο μπορεί να παρουσιαστούν σε αφήγηση από μαθητές, ντυμένους με παραδοσιακές ενδυμασίες και με τη συνοδεία αντίστοιχης μελωδίας.

- Μέγας, Γ., (1988). «Χριστούγεννα» και «Πρωτοχρονιά» στο *Ελληνικές γιορτές και εθίμα της λαϊκής λατρείας*, Αθήνα, Εκδ. Οδυσσεύς (σσ. 44-55)
- Λουκάτος, Δ. (1984). «Των Χριστουγέννων» και της «Πρωτοχρονιάς» στο *Χριστουγεννιάτικα και των εορτών*, Αθήνα, Εκδ. Φιλιππότης
- Παύκνερ, Β. (1989). *Λαϊκό θέατρο στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια*, Αθήνα, Εκδ. Πατάκη
- Θεοδοπούλου, Μ. (1991). *Άγια Νύκτα*, Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτη
- Ρωμαίος, Κ. (2002). *Και επί γης ειρήνη*, Αθήνα, Εκδ. Παπαδόπουλος

Θέατρο

Σκετς

- Μεταξά, Αν. (1971). «Ο καινούργιος χρόνος» στο *Θέατρο του Παιδιού*, Αθήνα, Εκδ. Δωρικός, σσ. 31-37
- Βαλόση Ζωή, (1995). *Ο Χιονάνθρωπος της Πρωτοχρονιάς*, σκετς, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- Βαλόση Ζωή, (1995). *Το καλικαντζαράκι των Χριστουγέννων*, σκετς, Αθήνα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- Θ. Μπούκλα, Αν. Συμειωνίδου, Α. Δερμιτζόγλου, Ρ. Μάνθου-Κουτσουδη, (2002). *Ο Αστερούλης και το γράμμα του Παύλου*, Αθήνα, εκδ. Αδελφοί Βλάση
- Διαμαντοπούλου, Μ., *Το δώρο του Αϊ-Βασίλη*, περ. *Δημιουργικό Έργαστήρι*, τεύχ. 12, Δεκέμβριος 2003, σσ. 6-13. (κατάλληλο για μικρές τάξεις)

Διασκευή παραμυθιού ή νουβέλας

- Χ. Κ. Αντεροεν, (1986). *Το κοριτσάκι με τα σπέρτα*, διασκευή, Διον. Κούτση, Αθήνα, Θέατρο «Θυμέλη»

- ▶ Μ. Μαϊτερλικ, 1(980). *Το γαλάζιο πουλί*, μετ. Πέτρου Χάρη, Αθήνα, εκδ. Σχολής Μωραΐτη.
- ▶ Τ. Ντίκενς, *Χριστουγεννιάτικο παραμύθι*, διασκευή Μ. Κατζουράκη - Χρυσομάλλη

Κουκλοθέατρο

- ▶ Σαραβάνου, Ι, «Τα καλικαντζαράκια» στο *Παίζουμε κουκλοθέατρο*, Αθήνα, Εκδ. Ντουντούμπ, σσ. 49-61
(Μια ιστορία με 4 πρόσωπα και 3 καλικαντζαράκια)
Τα παιδιά κατασκευάζουν τις κούκλες στο μάθημα των Εικαστικών και μετά στήνουν τη σκηνούλα τους.

Δραματοποίηση διηγήματος

- ▶ Γιόργκενσεν, Γ, «Ο Τέταρτος Βασιλιάς Μάγος» στο *Διηγήματα απ' όλο τον κόσμο*, μετ. Έλλης και Γιάννη Αγγελίου, Αθήνα, Εκδ. Εστία, σσ. 42-47
Το διήγημα θα δραματοποιηθεί κατά τις οδηγίες (σσ. 121-126).

Θεατρική εικόνα

Κατά τη θεατρική εικόνα «Η Φάτη» (σ. 122), οι μαθητές, απομονώνοντας συμβάντα από το ιστορικό της Γέννησης, μπορούν να συνθέσουν και να παρουσιάσουν και άλλες θεατρικές εικόνες, όπως :

- ▶ Το ταξίδι των Μάγων
- ▶ Θείο Άγγελμα στους Βοσκούς κ.ά.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Οι μαθητές επιλέγουν και εικονογραφούν ένα χριστουγεννιάτικο παραμύθι - ιστορία ή ακόμη γράφουν το δικό τους παραμύθι και το εικονογραφούν, σύμφωνα με τις οδηγίες της ενότητας «Εικαστικά». Το βιβλίο - σύνθεση των παιδιών μπορεί να παρουσιαστεί από τα ίδια με αφήγηση, μουσική και χρήση πολυμέσων στη Γιορτή των Χριστουγέννων.

ΜΟΥΣΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

Τα παιδιά συνθέτουν μέσα από αυτοσχεδιασμό και μουσικά παιχνίδια μια δική τους όπερα, βασισμένη στο παραμύθι των Αδερφών Γκριμ, (1995), *Τα καλικαντζαράκια (Πρώτο παραμύθι)*, Α΄ τ., μετ. Μ. Αγγελίδου, Αθήνα, Εκδ. Άγρα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Άντερσεν Χανς Κρίστιαν, (1999). *Το κοριτσάκι με τα σπέρτα*, Αθήνα, εκδ. Παπαδόπουλος
- Συλλογικό έργο, (1989). *Διηγήματα ξένων συγγραφέων για τα Χριστούγεννα και την Πρωτοκρονιά*, Αθήνα, Gutenberg
- Θεοπούλου Μαρία, (1994). *Το βιβλίο με τα παραμύθια*, Αθήνα, Καστανιώτης
- Θεοπούλου Μαρία, (1994). *Τα δώρα της Αγάπης*, Αθήνα, Καστανιώτης
- Jordan Jennifer, (1993). *Το αρκουδάκι των Χριστουγέννων*, Αθήνα, Άγκυρα
- Κυριακίδη-Νέστορος Άλκη, (1982). *Οι Δώδεκα μήνες*, Αθήνα, Μαλλιάρης - Παιδεία
- Κωνσταντακάκη Μαρία, (1994). *Χριστουγεννιάτικο κιονάνερο*, Αθήνα, Καστανιώτης
- Λαδά Έφη, (1991). *Χριστουγεννιάτικο δώρο*, Αθήνα, Καστανιώτης
- Ostheeren Ingrid, (1995). *Εγώ είμαι ο αληθινός Αι-Βασίλης!*, Αθήνα, Μίνωας
- Ροντάρι Τζιάνι, (1984). *Ο πλανήτης των Χριστουγεννιάτικων δέντρων*, Αθήνα, Πατάκης
- Τσοτάκου-Καρβέλη Αικατερίνη, (1985). *Λογογραφικό ημερολόγιο*, Αθήνα, Πατάκης

I. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

- Βιώρος Φ. Κ., (1997). *Η φιλοσοφία της εκπαίδευσης*, Αθήνα, Έκδοση του «Εκπαιδευτικού Συνδέσμου», σ. 299-301
- Βελουδάκης Γ., (2002). *Γραμματολογία. Θεωρία Λογοτεχνίας*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη, σ. 57
- R. Barthes, *Critique et vérité, Seuil / Tel Quel, Paris, 1966*, p. 52
- Αναγνωστάτου Β., (2002). *Λογοτεχνική Πρόσληψη στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, Αθήνα, Εκδ. Πατάκη
- Μαρινιώτη Δ., (1984). «Τα όρια της ανάγνωσης και η συνωμοσία των ποιημάτων» - στο *Κύκλος Σέφερν*, β' έκδοση, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελ. Πολιτισμού Και Γεν. Παιδείας Μωραΐτη, σσ. 128-129
- Συλλογικός τόμος, (2000). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΣΤ'*, Εκδοτική Αθηνών, Εταιρεία Ιστορικών εκδόσεων, σσ. 279-283
- Βενεζή, Ηλ., (1931). *Το Νούμερο*, Αθήνα, Εστία - Μυριβίλη, Στρ., (1993). *Η Ζωή εν Τάφω*, Αθήνα, Εστία
- Μητροπούλου, Κ., (1974). *Το χρονικό των τριών ημερών*, Αθήνα, εκδ. Μπουκουμάνη
- Βενεζή, Ηλ. (1999, α' 1943). *Αιολική γη*, Αθήνα, Εστία - Λουντέμη, Μ., (1999). Ένα παιδί μετράει τα' άστρα, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα - Αλεξίου, Έλ. (1978). «Σκληροί αγώνες για μικρή ζωή» - στο *Άπαντα, τ. 1ος*, Αθήνα, Καστανιώτης - Άλλες πηγές: UNICEF (1993). *Τα δικαιώματα των παιδιών του Κόσμου. Ένα εγχειρίδιο Εκπαίδευσης για την Ανάπτυξη*, Αθήνα.
- Σαμαράκης Αν., (2001). «Τα δικαιώματα του Παιδιού». Στο *Βλέπω το σημερινό κόσμο, «Πολυθεματικό» βιβλίο Δημοτικού Σχολείου για την Ευέλικτη ζώνη*, Υπ.ΕΠΘ, Παιδ. Ιν/το, Αθήνα, σσ. 87- 8
- Κόντογλου, Φ., (1975). *Ο αστρολάβος*, Αθήνα, εκδ. Αστήρ - Καρκαβίτσας, Αν, Τα λόγια της πλώρης, Αθήνα, εκδ. Εστίας - Παναγιωτόπουλος, Ι. Μ., (1982). *Ελληνικοί ορίζοντες*, Αθήνα, εκδ. Αστήρ
- Τζελούν, Ζαχάρ Μπιεν, (1998). *Ο ρατσισμός όπως τον εξήγησα στην κόρη μου, μετάφρ. Αγ. Βερικοκάκη*, Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα - Συλλογικό έργο, (1999). *Ένας, ο άλλος μου εαυτός*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη
- Κακούρη, Κ., (1987). *Γενετική του Θεάτρου*, Αθήνα, εκδόσεις Μαυρομάτης και Σία
- Λουκάτος Δ., (1979). *Χριστουγεννιάτικα και των Γιορτών*, Αθήνα, Εκδ. Φιλιππίτης
- Μέγας Γ., (1998), *Ελληνικά Παραμύθια*, Αθήνα, Εκδόσεις «Κολλάρος»
- Νικίτας Παν., (2001). *Λεσβιακά*, Μυτιλήνη, Τυπογραφείο Πασπάτη-Παράσχου (Τα παραμύθια του τόπου μας), Αθήνα, 1996, Εκδόσεις Σίγμα

II. ΘΕΑΤΡΟ

- Μεταξά Αντ., (1982). *Στο μέτωπο του Σαράντα*, Αθήνα, εκδ. Δωρικός
- Μελάς Σπ., (1971). *Ιστορικό Θέατρο. Το 1821 σε 14 έργα και σκετς*, Αθήνα, Μπίρης
- Σακελλαρίου Χαρ., (χ. κ.). *Το '21 ζει, «Σχολικό Θέατρο-Εφηβικό Θέατρο»*, Αθήνα, Σ. Κοντός - Δ. Φυλακτός

- Ρώτας Βασ., *Θέατρο για παιδιά*, Αθήνα, εκδ. Μπούρα
 Ρώτας Β., (1996). *Τα Καραγκιόζικα*, Αθήνα, Εκδ. Επικαιρότητα
 Ξανθούλης Γ., (1978). *Ο μάγος με τα χρώματα*, Αθήνα, Κάκτος
 Σαρρή Ζ., (1988). *Το τρακ*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη
 Νεγρεπόντη Γ., (1979). *Ο φίλος μας ο Αίσωπος*, Αθήνα, Κέδρος
 Χατόγλου, Φρ., (1986). *Κουκλοθεατρικά. Ο Μαυρούλης*, Αθήνα, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, σσ. 9-14

III. ΜΟΥΣΙΚΗ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ

- Αυθεντικά Ηπειρώτικα, CD, (1994). *Χουλαράδες*, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Μουσικό Λογγραφικό Αρχείο, επιμέλεια Μάρκος Δραγούμης, Αθήνα, Αφοί Φαληρέα
 Θέατρο Ελληνικών Χορών Δόρα Στράτου, CD, (1992). *Είκοσι ελληνικοί χοροί*, Αθήνα, Θέατρο Δόρα Στράτου
 Θέατρο Ελληνικών Χορών Δόρα Στράτου, CD, (1990). *Είκοσι παντιακοί χοροί*, Αθήνα, Θέατρο Δόρα Στράτου
 Θέατρο Ελληνικών Χορών Δόρα Στράτου, CD, (1990). *Κρητικοί χοροί και τραγούδια*, Αθήνα, Θέατρο Δόρα Στράτου
 Καραθανάση, Ξ, CD, (1994). *Τραγούδια και σκοποί της Μακεδονίας*, επιμέλεια Νίκος Διονυσόπουλος, Κρήτη, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης
 Καραός Σ, δίσκος /κασέτα, (1974). *Τραγούδια Δυτικής Μακεδονίας*
 Καραός Σ, δίσκος /κασέτα, (1973). *Τραγούδια Κόσου και Καρπάθου*
 Καραός Σ, δίσκος /κασέτα, (1973). *Τραγούδια Ρόδου, Χάλκης και Σύμης*
 Λιάβας Αιολίς, CD, (1997). *Τραγούδια και χοροί της Λέσβου*, επιμέλεια Νίκος Διονυσόπουλος, Πανεπ. Εκδόσεις Κρήτης
 Λιάβας, Λ., CD, (1999). *Τραγούδια και σκοποί από τα Δωδεκάνησα*, επιμ. Λιάβας, Αθήνα, Βουλή των Ελλήνων

ΣΥΓΧΡΟΝΗ

■ 28^ο Οκτωβρίου

- Θεοδωράκης Μ, CD, (1964). *Άξον εστί*, στίχοι Οδ. Ελύτη, Αθήνα
 Λοΐζος Μ, CD, (1974). *Άσμα πρωικό και πένθιμο...* στ. Οδ. Ελύτη, Αθήνα
 Βέμπο, Σ, LP /κασέτα (1974). *Η βέμπο στα τραγούδια του '40*, Αθήνα
 Θεοδωράκης Μ, CD (1966). *Μασουκάουζεν*, Ι. Καμπανέλη, Αθήνα

■ 17^ο Νοεμβρίου

- Ξαρχάκος Στ, CD, (1974). *Το μεγάλο μας τσίρκο*, Καμπανέλης - Κοζάκος, Αθήνα
 Λοΐζος Μ, CD (1974). *Τα τραγούδια του δρόμου*, στ. Κ. Μητροπούλου, Αθήνα
 Χατζιδάκις Μ, CD (1976). *Αθανασία*, στ. Μ. Ελευθερίου, Αθήνα
 Σαββόπουλος Δ, CD (1973). *Βρώμικο ψωμί*, στ. Β. Ντύλιαν, Αθήνα

■ Χριστούγεννα - Πρωτοχρονιά

- Σαμίου, Δ, CD (1974). *Ελληνικά Κάλαντα*, Αθήνα
 Χριστούγεννα, 16 τραγούδια απ' όλο τον κόσμο, Ενορχ. Διευθ. Σταυρίδης, Διακογιώργης

■ Τριών Ιεραρχών

- Θεοδωράκης Μ, CD (1984). *Θεία Λειτουργία Ι. Χρυσοστόμου*, Μ. Μπισοιάς, Αθήνα
 Ορθόδοξη Χριστιανική Αγωγή - Ύμνοι και απαγγελίες - Απολυτικά, 2 κασέτες (Χορωδία)

■ Παγκόσμια Ημέρα Παιδιού

Θεοδωρακίς, Μ, CD (1994). Σαραντά τραγούδια για παιδιά και παιδιά, Ποιητές, Αθήνα

Αρλέτα, 14 τραγούδια της Αρλέτας, Αθήνα

Χατζιδάκις, Μ, CD Κολουμπια, (παιχτογραφία 1980). *Εδώ Λιλιπούπολη*, Κυπουργός, Αθήνα

■ 25^η Μαρτίου

Μαρκόπουλος, Γ, CD (1977). *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι*, Δ. Σολωμού, Αθήνα

Ανδριόπουλος, Ηλ, CD (1979). *Γράμματα στο Μακρυγιάννη*, Μ. Μπουρμπούλη, Αθήνα

■ Γιορτή Μπότερας

Χατζιδάκις, Μ, CD (1965). *Μανούλα μου*, στ. Ν. Γκάτσος, Αθήνα

Λοΐζος, Μ, CD (MINOS). *Γράμματα στην αγαπημένη*, στ. Χικμέτ, Αθήνα

■ Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος

Κατσαρός, Γ, CD (1980). *Ανέβα στη στέγη να φάμε το σύννεφο*, (θεατρικό έργο) Γ. Ξανθούλη, Αθήνα

Λοΐζος, Μ, CD (MINOS, 1995). *Κάτω από ένα κουνουπίδι*, στ. Γ. Νεγρεπόντη, Αθήνα

■ Παγκόσμια Ημέρα Ειρήνης

Πλέσσας, Μ, CD *Αν όλα τα παιδιά της γης*, στ. Ρίτσου, Αθήνα

Μαρκόπουλος, Γ, CD, (1983). *Παράθυρο στη Μεσόγειο*, Αθήνα

IV. ΧΟΡΟΣ

Στράτου, Δ., (1978). *Ελληνικοί παραδοσιακοί χοροί*, Αθήνα, Εκδ. Ο.Ε.Σ.Β.

Στράτου, Δ., (1973). *Μια παράδοση - μια περιπέτεια: οι ελληνικοί λαϊκοί χοροί*, Αθήνα, Εκδ. Γκόννη

Κακούρη, Αικ, (1987). *Η Γενετική του Θεάτρου*, εκδ. Μαυρομάτης και Σία, Αθήνα, σσ. 132-135

Μέγας, Γ., (2003). *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα της Λαϊκής Λατρείας*, Αθήνα, Έστια, γ' έκδ. στη δημοτική, σ. 302

V. ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ

Ζιρώ Όλγα, Μερτζάνη Ελένη, Πετριδου Βασιλική, Υπεύθυνος για τη συγγραφή στο πλαίσιο του Π. Γ. Γιώργης Σιγάλας, (2004). *Ιστορία της Τέχνης*, Γ' Τάξη Ενιαίου Λυκείου, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β.

Ζιρώ Όλγα, Κούβου Ουρανία, Μερτζάνη Ελένη, Μωραΐτου Ελένη, Σιγάλας Γιώργης, Συντονισμός και καθοδήγηση Σιγάλας Γ., (2004). *Εικαστικά Α' Ενιαίου Λυκείου*, Αθήνα, Ο. Ε. Δ. Β.

Αλκιστής, (1995). *Μουσεία και Σχολεία - Δεινόσαυροι και Αγγεία*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα

VI. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΝΤΕΟ - ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Winnert, D., (1995, ελλιν. έκδ. 1997). *Ιστορία του Κινηματογράφου*, 1ος τόμ., Αθήνα, εκδ. Μανιτάς, σ. 10

Θεοδωρίδη Μ., «Γνωριμία με την οπτικοακουστική έκφραση» στο περ. *Η Τέχνη στην Εκπαίδευση* Ε' Κύκλος επιμορφωτικού σεμιναρίου, Πρακτικά Τετραήμερου Επιμορφωτικού Σεμιναρίου 8, 9, 10 και 11 Νοεμβρίου 1994, Αθήνα, Εκδ. Πατάκη, σσ. 86-91

ΓΕΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ, (1975). *Ελληνικά δημοτικά τραγούδια*, Αθήνα, Εκδ. Κέντρο Έρευνας Ελληνικής Λογογραφίας

ΑΛΚΗΣΤΙΣ, (1983). *Η Δραματοποίηση για παιδιά*, Αθήνα, Εκδ. Αλκιστής

ΑΛΚΗΣΤΙΣ, (1995). *Μουσεία και Σχολεία, Δεινόσαυροι και Αγγεία*, Αθήνα, Εκδ. Ελληνικά γράμματα

- ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ, Δ., (2002). *Λογοτεχνική πράσιψη στην προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση*, Αθήνα, Εκδ. Πατάκη
- ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ, (1976). *Τα Ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα*, Αθήνα, Εκδ. Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης
- ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, (1936). *Παιπτική, Ελληνική Βιβλιοθήκη*, Αθήνα, Εκδ. Εστίας
- ΑΡΤΩ, Α., (1992). *Το θέατρο και το είδηλό του*, Αθήνα, Εκδ. Δωδώνη
- ΑΥΔΙΚΟΣ, Ε., (1994). *Το λαϊκό παραμύθι. Θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, Οδυσσεύς
- ΒΑΛΕΡΥ, Π., (1988). *Χαρός και ψυχή*, μετφρ. Μελισσάνθη, Αθήνα, Εκδ. Διάττων
- BARTHES, R., (1988). *Από το έργο στο κείμενο*, μετφρ. Γ. Σπανός, Αθήνα, Εκδ. Πλέθρων
- BLACKING, J., (1981). *Η Έκφραση της ανθρώπινης μουσικότητας*, μετφρ. Μ. Γρηγορίου, Αθήνα, Εκδ. Νεφέλη
- ΒΕΓΓΟΠΟΥΛΟΣ, Η., (1982). *Η Τέχνη στο Νηπιαγωγείο και στο Δημοτικό σχολείο*, Αθήνα, εκδ. Δίπτυχο
- ΓΚΑΡΩΝΤΥ, Ρ., (1972). *Ο χαρός στη ζωή*, μετφρ. Μ. Τσουτσουρά, Παρίσι, Εκδ. Ηριδανός
- ΓΚΡΟΤΟΦΣΚΙ, Γ., (1971). *Για ένα φτωχό θέατρο*, μετφρ. Φ. Κονδύλης-Γαίτη-Βορρέ, Θεσ/κη, Εκδ. Αρίων
- ΓΡΑΜΜΑΤΑΣ, Θ., (1997). *Θεατρική Παιδεία και Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών*, Αθήνα, Εκδ. Τυπωθήτω
- ΔΑΛΚΟΣ, Γ., (2000). *Σχολείο και μουσείο*, Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτης
- ΔΗΜΗΤΡΑΤΟΥ, Β., (2000). *Τα παιδιά δημιουργούν και εκφράζονται*, Α' τ., Αθήνα, εκδ. Πατάκη
- (1995). *Θέατρο για παιδιά*, Ένας πρακτικός οδηγός, Επιμέλεια έκδοσης Ξένιας Καλογεροπούλου με τη βοήθεια της Δηώς Καγγελάρη, Αθήνα, Ελληνικό Κέντρο Θεάτρου για το Παιδί και τα Νιάτα, Β' έκδοση
- GLOTON, R., (1976). *Η τέχνη στο σχολείο*, Αθήνα, Εκδόσεις Νικόδημος
- ΚΑΚΟΥΡΗ, Κ., (1974). *Η Προϊστορία του Θεάτρου*, Αθήνα, Εκδ. ΥΠ.ΠΟ.
- ΚΑΚΡΙΔΗΣ, Ι., (1986). *Ελληνική Μυθολογία*, τόμοι 5. Αθήνα, Εκδ. Εκδοτική Αθηνών
- ΚΑΤΣΙΚΗ-ΓΚΙΒΑΛΟΥ, Α., (1993). *Παιδική Λογοτεχνία. Θεωρία και πράξη*, Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτη
- ΚΟΥΡΕΤΖΗΣ, Λ., (1991). *Το θεατρικό παιχνίδι*, Αθήνα, Εκδ. Καστανιώτη
- ΚΟΥΡΕΤΖΗΣ, Λ.-ΑΛΚΗΣΤΙΣ, (1993). *Θεατρική Αγωγή, Βιβλίο για το δάσκαλο*, Αθήνα, Εκδ. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων
- ΚΡΑΟΥΣ, Ρ., (1980). *Ιστορία του χορού*, μετφρ. Γ. Σιδηροπούλου-Λ. Κακαβούλια, Αθήνα, Εκδ. Νεφέλη
- LAWLER, L., (1984). *Ο Χαρός στην Αρχαία Ελλάδα*, μετφρ. Μ. Δημητριάδη-Όροπούλου, Αθήνα, Εκδ. Κέντρου Παραδοσιακού χορού
- ΜΑΓΟΥΛΙΩΤΗΣ, Α., (2000). *Κατασκευές για: κολλάζ - θέατρο - αρχιτεκτονική*, Αθήνα, εκδόσεις Gutenberg
- ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ, Η., Γ., (2003). *Η Διαθεματικότητα στη σχολική γνώση, Εννοιολογική Αναπλασιοποίηση και Σχέδια Εργασίας*, Αθήνα, Εκδ. Γρηγόρης
- ΜΕΓΑΣ, Γ., (2003). *Ελληνικές γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας*, Αθήνα, Εκδόσεις «Κολλάρος» Εστίας, 3η έκδοση
- ΜΕΡΑΚΛΗΣ, Μ., (1985). *Ο σύγχρονος Ελληνικός Λαϊκός Πολιτισμός*, Αθήνα, Εκδ. Ώρα
- ΜΟΥΔΑΤΣΑΚΙΣ, Τ., (1994). *Η Θεωρία του δράματος στη Σχολική Πράξη, Το θεατρικό παιχνίδι-Η δραματοποίηση*, Αθήνα, Εκδ. Καρδαμίτσα
- ΜΠΡΟΥΚ, Π., (1970). *Η Σκηνή και οι Ώρια*, μετφρ. Μ. Π. Παπαρά, Θεσ/κη Εκδ. Αρίων
- ΞΑΝΘΑΚΟΣ, Γ., (1998). *Η δημιουργικότητα στο σχολείο*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
- ΡΑΦΤΗΣ, Α., (1985). *Ο κόσμος του Ελληνικού χορού*, Αθήνα Εκδ. Πολυτυπο
- ΡΟΝΤΑΡΙ, Τ., (1985). *Γραμματική της φαντασίας*, Αθήνα, Εκδ. Τεκμήριο
- ΣΕΡΓΗ, Λ., (1991). *Δραματική Έκφραση και Αγωγή του Παιδιού*, Αθήνα Εκδ. Gutenberg
- ΣΕΦΕΡΗΣ, Γ., (1981). *Δοκίμες*, Α και Β τόμοι, Αθήνα, Εκδ. Ίκαρος

- Συλλογικός τόμος, (1999), *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, επιμέλεια Β. Αναγνωστόπουλος, Αθήνα, Καστανιώτης
- ΤΡΟΥΛΗΣ, (1991), *Η Αισθητική Αγωγή του παιδιού στο νηπιαγωγείο και στο δημοτικό σχολείο*, Αθήνα, Εκδ. Γρηγόρη
- ΧΑΡΑΛΑΜΠΑΚΗΣ, Χ., (1997), *Νεοελληνικός Λόγος*, Αθήνα, Εκδ. Τελείβριον
- ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ, Α. (1925), *Ελληνική Λαϊκή Τέχνη*, Αθήνα, Εκδόσεις Πυρσός
- ΧΡΥΣΑΦΗ, Μ., (1991), *Το δραματικό παιχνίδι στην προσχολική ηλικία*, Αθήνα, Εκδ. Σμυρνιατιάκης

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗΣ

Εθνική Πινακοθήκη

1. «Μικρός οδηγεί τυφλό αγωνιστή», Δ. Τσάκου
2. «Αγαπημένη της γιαγιάς», Γ. Ιακωβίδη

Μουσεία - Συλλογές

1. Μουσείο Καλών Τεχνών, Μπορντώ «Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου», Ντελακρουά
2. Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Μουσικών Οργάνων «Αχλαδόμπασες λύρες Κρήτης 18ου αι. - Δοξάρι με γερακοκουδούνια»
3. Μουσείο Θεόφιλου «Λημνιός κεχαγιάς»
4. Συλλογή Τάσσοου «Ο Ιωάννης Μακρυγιάννης» Ξυλογραφία

Βιβλία - Περιοδικά

1. Το Έπος του '40 - Λαϊκή Εικονογραφία, 1987, Αθήνα, Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος («Για τους στρατιώτες» Β. Κατράκη)
2. Ερ. Μάρρα, Το αδειο μπουκαλι, 1996, Αθήνα, Πατάκης (Εξώφυλλο)
3. «Η Διάπλασις των Παιδων», αρ. 1, Φεβ. 1879, (Γρ. Ξενόπουλος)
4. Περ. «Κόσμος», Unicef, τευχ. 53, Ιούν. - Αύγ. 2003 (Παιδιά της Αφρικής)
5. Βιβλίο Θρησκευτικών Γ' τάξης Δημοτικού (Τρεις Ιεράρχες)
6. «Ερευντήες», Καθημερινή, 9 - 5 - 1999 (Καφέ Αρκούδα)
7. «Επτά Ημέρες», Καθημερινή, 30 - 3 - 2003 (Κ. Παλαμάς)
8. Λέοβος, Το νησί της Σαπφώς, 1997, Αθήνα, Τουμπής (Χάρτης Λέοβου)
9. Λέοβος, Χτες και σήμερα, 1986, Αθήνα, Τουμπής (Χορός)

Παιδικό Τμήμα Δήμου Μαρκόπουλου

(Θέατρο, Χορός)

Τ.Ε.Α.Π.Η Πανεπιστημίου Αθηνών

(Θέατρο)

Σχολεία

Δημοτικό Σχολείο Δόξας Διδυμοτείχου, 91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, Το Δημοτικό Σχολείο Βριλησίων, 126ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, 5ο Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Γαλαταίου, 123ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, 11ο Δημοτικό Σχολείο Αργυρουπόλης, 20ο και 7ο Δημοτικά Σχολεία Ν. Ιωνίας, Δημοτικό Σχολείο Κολεγίου Αθηνών, 74ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, 92ο και 97ο Δημοτικά Σχολεία Αθηνών, Αρσακεία Σχολεία, 89ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, 45ο Δημοτικό Σχολείο Πειραιά, 84ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών, 5ο Δημοτικό Σχολείο Αγίας Παρασκευής, 8ο Νηπιαγωγείο Γαλαταίου, Νηπιαγωγείο Δημοτικής Επιχείρησης Αγίας Παρασκευής, 101ο Δημοτικό Σχολείο Γαλαταίου, 5ο Δημοτικό Σχολείο Μοσχάτου, 2ο Δημοτικό Σχολείο Αγίας Παρασκευής, 71ο Δημοτικό Σχολείο, 4ο Δημοτικό Σχολείο Ν. Ιωνίας, 1ο Δημοτικό Σχολείο Μελισίων, 5ο Πειραματικό Δημοτικό Σχολείο Γαλαταίου και Ελληνικό Σχολείο «Μητρικής Γλώσσας» - Φινλανδίας.

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

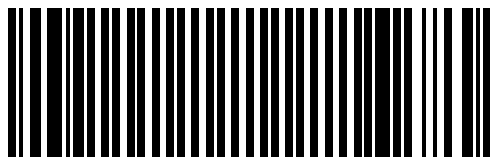

Κωδικός Βιβλίου: 0-10-0029
ISBN 978-960-06-2482-3

 ITYE
ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ & ΕΚΔΟΣΕΩΝ

(01) 000000 0 10 0029 0

ΖΗΤ